Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés

15

ES FRAIRS KARAMAZOV

(part 2 de 4)

Fiódor M. Dostoievski

Colleccion Antòni Nogués
de
versions en aranés

ES FRAIRS KARAMAZOV

(part 2 de 4)

Fiódor M. Dostoievski

Colleccion Antòni Nogués
de
versions en aranés

Numèro 15 dera colleccion

Març de 2020

PRESENTACION

Antòni Nogués ei ua persona remirabla. Neishut en Torrent de Cinca (Òsca), eth 24 de seteme de 1943 obtenguec era Licenciatura en Medecina e Cirurgia, pera Universitat de Barcelona e de Doctor en Medecina pera Universitat de Lhèida. Ei especialista en Microbiologia Clinica. Era sua vida professionau a virat ath torn dera medecina. A estat Mètge Intèrn deth Servici de Pediatria der Espitau deth Mar de Barcelona (1973-75), Mètge Resident de Microbiologia der Espitau de Bellvitge (1976-78), Cap dera Seccion de Microbiologia der Espitau Universitari Arnau de Vilanova de Lheida (1979-2011) e Membre deth Grop de recèrca en Patologia Infecciosa der IRB (Institut de Recèrca Biomedica) de Lhèida. Tanben a exercit de Professor Associat dera Facultat de Medecina de Lhèida (1979-2010).

Era sua afección per aranés comencèc pòc abans de jubilar-se. Eth madeish explique que «*iniciauments, per pur curiosèr de conéisher ua lengua que se parlaue près des nòstes tèrres. Ara prumeria me calec estudiar peth mèn compde, pr'amor que non i auie "quòrum" entà hèr es corsi d'aranés ena UdL. Comencè damb eth " Cors d'Aranés", editat peth Conselh Generau, eth "Petit Diccionari" de Frederic Vergés, es "Vèrbs Conjugadi" e era "Gramatica Aranesa" d'Aitor Carrera*».

En 2011 se podec matricular e hèr es corsi des diuèrsi nivèus d'aranés ena UdL. Se liegec tot çò que s'auie publicat en aranés, e, «*ua causa que me choquèc fòrça siguec eth hèt de veir que fòrça paraules araneses, tanben se trapauen ena varianta deth catalan que se parlaue en mèn pòble (Franja de Ponent), p. e. andocien, sarabat, entà, ensolamar, amorrar en solèr, acochar, badina, etc, etc. qu'èren paraules que sonque les coneishia deth mèn pòble e jamès les auia entenut en d'auti pòbles catalans der entorn. Aquerò siguec un impacte important que me possèc definitivament en estudi der aranés*».

Auec ua atraccion pera revirada de libres e coma Antòni explique, siguec ua causa cojonturau: «*Ua des activitats en estudi der aranés èren es redaccions. Qu'ei ua activitat fòrça interessanta que te permet exprimir en aranés aquerò que vòs racondar. Mès entad aquerò te cau endonviar ua istòria, auer, per tant, imaginación, e estar-te bèth temps pensant çò que vòs díder. Un dia, de pòca imaginación entà endonviar fantasies, agarrè eth prològ d'un libre qu'auia sus era taula e l'arrevirè. E me n'encuedè de qué aquerò complie eth prètzèth d'exprimir causes en aranés, sense auer de dedicar eth temps en endonviar istorietes. E atau comencèc tot. Es prumèrs libres arreviradi èren es qu'auia a man ena mia estatgèra. Era lectura en aranés de çò qu'auia arrevirat me provoquèc ua satisfacción enòrma. Aguest gòi qu'ère pro entà hèr-me a seguir en aguesta activitat. Un dia decidí manar un petit libre ath responsable deth Servici de Politica Lingüística dera Val d'Aran, eth Sr. Jusèp Loís Sans damb fòrça pòur, plan, donques que non n'èra bric segur dera qualitat deth mèn trabalh. Mès era*

responsa que recebí siguec tant encoratjadora que, a compdar d'aqueth moment, decidí tier ues ores ath dia a arrevirar òbres ar aranés».

E Antòni Nogues non parèc de hèr traduccions, damb ua qualitat que milhore de dia en dia e que se pòt perfectament méter ath cant dera major part des boni trabalhs que se vien hènt des de diuèrsi sectors der emplec dera lengua. Antòni ei un scientific que met es metòdes de sciéncia ath servici dera traduccion. Eth sòn trabalh compde ja en aguesti moments damb mès de sèt mil pagines traduïdes. E pera qualitat deth sòn trabalh e ena volontat de meter-les a disposicion dera societat, damb era intencion de hèr-lo util, e de conservar aguest preciós legat auem convengut damb eth Sr. Nogues que de totes es sues traduccions, des dera *Acadèmia aranesa dera lengua occitana* ne haram ua difusion a trauès dera pagina web entà facilitar-ne er accés de toti. Enes pròxims mesi, ath delà der 1 de gèr de 2019, cada prumèr de mes penjaram un libre traduït per Antòni Nogués, enquia que siguen toti difosi. Es libres en aranés, objècte d'aguest acòrd son:

Guerra e patz de Lev Nicolàievic Tolstoi
Anna Karenina de Lev Nicolàievic Tolstoi,
Eth Latzèret de Tormes,
Es Frairs Karamazov de Fiódor M. Dostoievski,
Eth Buscon de Francisco de Quevedo,
Era Gitaneta de Miguel de Cervantes,
Era illustra serventa de Miguel de Cervantes,
Condes de Hans Chistian Andersen,
Es aventures de Tom Sawyer de Mark Twain,
Eth gelós extremenh de Miguel de Cervantes,
Eth licenciat Vidriera de Miguel de Cervantes,
Rinconete e Cortadilho de Miguel de Cervantes,
Crim e Castig de Fiódor M. Dostoievski,
Es Miserables de Victor Hugo

En 2017 era Acadèmia publiquèc, ena colleccion «modèls de tèxtes», **Eth mercadèr de Venècia**, de Shakespeare, traduït per Antòni Nogués.

E se quauquarrés, bèth lector, a era volontat de auer-ne ua còpia en papèr, o de disposar de bèra part, de bèra òbra, entà un ahèr posterior, d'aguest extraordinari trabalh, pòt meter-se en contacte damb aguesta Acadèmia.

Aguest ei eth camin der oferiment deth sòn trabalh ara societat qu'a trobat Antòni Nogués. *«Es jubiladi qu'an er auantatge de poder hèr, lèu tostemps, çò que vòlen e les agrade mès. Plan, donc, entà jo, eth hèt d'arrevirar, çò que liegi, ar aranés, qu'ei un gòi impagable».*

Jusèp Loís Sans Socasau
President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana
(Gèr de 2019)

PRESENTACION D'AGUEST LIBRE

Quan Antòni Nogués aportèc era traduccion des Frairs Karamazov ara Acadèmia empleguèc eth següent comentari: «Era novèla mès imponenta que jamès s'a escrit» (Sigmund Freud)» e eth traductor en diguie «compreni er elògi de Freud». Nogués auie quedat pres pera òbra, qualificada entre es mès granes òbres dera literatura internacionau, qu'enquia ara non podíem gaudir en occitan.

Aguesta ei ua òbra extraordinària, qu'era traduccion ar aranés facilitarà er accés as nòsti sentits e ath nòste intellècte.

Ath long dera traduccion, Nogués se ve obligat a emplegar adaptacions de concèptes russi, de paraules que conven explicar, e damb es qu'era sua adaptacion apròpe er univers, era cultura russa ara cultura occitana. E ei atau qu'aprenem qu'un «starets» ei un monge de reconeishuda vertut e vida secrèta, qu'un «gusli» ei un esturment de còrda, qu'ua «verstas» ei ua mesura equivalenta a 1067 mètres, qu'er «ispravnik» ei un cap de policia, que i a ua beguda rusa que se'n ditz «kvas», qu'eth pan emplegat entara eucaristia se'n ditz «prosforon», qu'er «armiak» ei ua pèça d'abric, qu'er «shtof» ei ua mesura de capacitat de 23 litres; qu'a 55 cm se li'n ditz «vershki» o qu'er «knut» ei un foet de sèt coes emplegat entà castigs corporaus... Possiblament er apropament mès significatiu qu'a existit ja mès, era relacion mès estreta entre er occitan e quinsevolh lengua eslava... o au mens segur qu'entara varianta aranesa ei atau.

Ath long dera novella apareishen fòrça frases en francés. Ei atau en originau e que milhor que respectar aguesta eleccion der autor e mès quan sabem qu'entath possible lector dera traduccion dera òbra, eth francés non representarà cap problèma. «*...s'il n'existait pas Dieu il faudrait l'inventer...», «...j'ai vu l'ombre d'un cocher, qui avec l'ombre d'une brosse, frottait l'ombre d'une carrosse...», «...Un chevalier perfait!», ...*vò qu'enes paraules i age *«plus de noblesse que de sincerité...»,...* o en tot barrejar ena madeisha frasa es dues lengües, *«Le bon jugement de la très sainte et gracieuse Vierge Marie*, qu'era pròpia Vèrge apareish en persona e pronóncie eth sòn *«bon jugement»*, «Quina justícia i aurie en mon? *Il faudrait les inventer*, aguesti croquets,...»... e fòrça d'auti. Tanben veiguem coma eth francés a deishat era sua mèrca en cèrtes paraules que formen part dera cultura, a manèra de prèstecs lingüistics, de malheus consolidats en ua part dera societat: «*Maman,* era qu'està isterica ètz vos, non jo,...», «*Merci, maman*; passatz, Aleksei Fiódorovich.».

En respectar eth francés, era novella ei mès fideu ar originau. Er emplec deth francés ei ua costum russa eretada deth sègle XVIII en qu'era noblesa, era aristocràcia russa l'emplegaue coma signe distincion. En Guèrra e Patz, situada enes començaments deth XIX, Tolstoi hè a díder a un des personatges que «parlaue en aqueth refinat francés damb eth qu'es nosti pairs-sénhers non sonque parlauen, senon que tanben pensauen». Se parlar francés ère un signe de distincion, imaginatz eth pensar en francés... Ère eth tot. En aqueri moments eth francés ère era lengua

«oficiau» dera aristocràcia, dempús d'uns ans de promocionar eth francés per tot Russia, coma lengua d'integracion en Euròpa.

E non ei sonque eth rus qu'a assomit paraules deth francés; er occitan n'a moltes mès, coma er important advèrbi «totafèt», que mos libère der emplec de «completament». Aguest francisme ère emplegat per Condò e per ua grana quantitat d'aranesi, que des dera Acadèmia aconselham d'escríuer coma en francés, però respectant er fonetica, «tot a fèt»: «...rèstes diminutes d'ues dents neres, lèu totafèt quissonades...», «...en monastèri li calie creir totafèt enes miracles,...», «...en tot renonciar totafèt a vosati madeishi...», «...que se siguesse quauquarrés totafèt ath marge d'açò...»... Era francesizacion der occitan ei un gran problèma ena actualitat en qu'era lengua s'a deishat anar. En cas aranés, plen dera influéncia deth castelhan eth problèma ven mercat per qu'en voler húger deth castelhan (e deth catalan, per equivocacion, ja qu'aurie d'èster un referent), queiguem enes braci des francés, qu'ei eth vertadèr devorador dera nòsta lengua.

Però, contrariament,... mos cau analisar aqueres aportacions genuïnes qu'a manèra de reconquesta emplegue eth traductor d'aguesta òbra. Entà evitar emplegar «complicar» qu'ei un mot ath qu'èm fòrça acostumats, Nogués a optat peth genuin «embolhar», viu en tota Occitània: « Per qué as vengut a embolhar-mos?»

O ena madeisha linha, er emplec d'aqueth «espàrger» originari, en sentit d'esténer, d'espandir: «Mès eth diable non dormís, e entre es òmes s'espargec eth dobte sus era autenticitat de taus miracles».

Coma er emplec de «estrementir», «Qué vos cau?, Aliosha de ressabuda s'estrementic per bèra rason.», en sentit de «tremolar, emocionar-se,...» Podem trobar «estrementir» per toti es costats d'Occitània.

Coma «gasulhar» en sentit de cridar, «Aleksei Fiódorovich...jo...vos...gasulhèc, damb era votz trincada, eth capitan,...»

E tanben «shurlar», en «a tu qu'eth diable non t'a shurlat eth sen.»

E era a viatges discotida «sivans», paraula de recenta aparicion ena nòsta lengua, però que Nogués emplegue damb tota era logica e coeréncia entà evitar er emplec excessiu de «segontes»: «...sivans didien uns, de tifus, o de hame sivans auti...»

E «badinar» en lòc dera castelhanizada «hèr bromes», que mos harie a confóner damb es «bromes» deth cèu: «...solet ère ua badinada, que volia alegrar a toti;», «Quate mil robles! Mès s'ei ua badinada!»,...

Coma «cogitar» entà pensar damb preocupacion, damb intensitat: «Dmitri se demorèc cogitós, pr'amor qu'ère incapable de rebrembar que l'auesse prometut arren».

Damb totes aguestes produccions Nogués artenh a hèr ua òbra adaptada ara peculiaritat, un producte de país, identificat damb era identitat, diferenciat der entorn, pròpi, personau... convertís ua grana obra russa en ua grana òbra occitana.

Jusèp Loís Sans Socasau
President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

ES FRAIRS KARAMAZOV

Fiódor M. Dostoievski

Ensenhador

Der autor

Pumèra part

Libre prumèr. Istòria d'ua familha

Libre segon. Ua amassada inoportuna

Libre tresau. Es luxuriosi

Dusau part

Libre quatau. Es esquinçadures

Libre cincau. Per e contra

Libre siesau. Eth monge rus

Tresau part

Libre setau. Aliosha

Libre ueitau. Mitia

Libre nauau. Diligéncies prealablas

Quatau part

Libre detzau. Es mainatges

Libre onzau. Eth frair Ivan Fiodorovic

Libre dotzau. Ua errança judiciau

Epilòg

Dusau part

Libre quatau. Es esquinçadures

I. ETH PAIR FERAPONT

D'ora, abantes de hèr dia, avisèren a Aliosha. Eth starets s'auie desvelhat e se sentie plan aflaquit, a maugrat de qué auie preferit lheuar-se deth lhet e sèir-se en un fautulh. Qu'estaue pliamens conscient; encara que plan espisat, eth sòn ròstre miralhaue placiditat, lèu alegria, e era sua lucada qu'ère gaujosa, amabla, estimulanta. "Qu'ei possible que non depasse eth dia d'aué", li didec a Aliosha; ara seguida manifestèc eth sòn desir de cohessar-se e comuniar de seguit. Eth sòn confessor tostemp auie estat eth pair Paisi. Dempús d'administrar-li aguesti dus sacraments, procedic ara extremoncion. Acodiren es ieromonges, de man en man era cèla s'anèc aumplint d'ermites. Mentretant, trinquèc eth dia. Comencèc a vier tanben gent deth monastèri. En acabar er ofici, eth starets volec dider-se adiu de toti e punèc a toti es presents. Pr'amor dera estretesa dera cèla, aqueri qu'auien vengut prumèr les calec gésser entà deishar pati as auti. Aliosha s'estaue ath cant deth starets, que s'auie tornat a sèir en fautulh. Parlaue e aleçonaue ena mesura des sues fòrces; era sua votz, encara que brusca, qu'ère pro fèrma.

- È dedicat tanti ans a instruir-vos e, per tant, a parlar en votz nauta qu'è aquerit eth costum de parlar e, en parlar, d'intruir, enquiath punt que carar lèu me serie de mès mau hèr que parlar, pairs e frairs estimadi, autanplan ara, a maugrat dera mia feblesa, badinèc, en tot guardar damb trendesa ad aqueri que s'arremassauen ath sòn entorn.

Aliosha rebrembarie mès tard quauquarren de çò que didec alavetz eth starets. Mès, encara que parlèc de manèra clara e damb votz fèrma, eth sòn discurs que resultèc un shinhau confús. Parlèc de fòrça causes, semblaue coma s'ac volesse díder tot, tornar a amuishar, enes pòrtes dera mòrt, tot çò que non auie vengut de díder ath long dera sua vida, e non solet peth sòn in d'instruir, senon peth sòn desir de partejar era sua alegria e eth sòn entosiasme damb toti, de daurir eth sòn còr un viatge mès...

- Estimatz-vos es uns as auti, frairs, les exortaue eth starets (atau ac rebrembèc mès tard Aliosha). Estimatz ath pòble de Diu. Pr'amor que non èm nosati mès sants qu'es laïcs per çò d'auer vengut aciu e enclastrar-mos entre aguestes parets; ath contrari, aqueth que vie aciu, s'a vengut, qu'ei precisaments pr'amor que se'n sabie pejor que quinsevolh laïc e que tot çò qu'existís ena tèrra...E coma mès temps se demore eth monge laguens d'aguestes parets, mès claraments ac reconeisherà. Pr'amor que, en cas contrari, non l'aurie calut vier aciu. Atau donc, quan comprene que non solet ei pejor que quinsevolh laïc, senon qu'ei colpable per toti e per tot dauant deth mon, per toti es pecats der òme, individuaus e collectius, solet alavetz aurà artenhut eth fin que per eth se junhec a nosati. Que vos cau saber, estimadi

frairs, que cadun de vosati ei colpable, sens dobte, per toti e per tot çò que se passe ena tèrra, non solet per tòrt dera colpa collectiua deth mon, senon personauments per toti e cada un des òmes dera tèrra. Aguesta consciéncia qu'ei era culminacion deth camin monacau, mès tanben de cada èsser uman en aguest mon. Pr'amor qu'es monges non son òmes desparièrs des auti, senon que son, simplaments, tau coma les calerie èster a toti es òmes ena tèrra. Solet alavetz se honeràn es nòsti còrs en amor infinit, universau, que jamès s'assadore. Alavetz cadun de vosati aurà pro fòrça entà convertir ath mon sancer mejançant er amor e entà lauar damb es sues lèrmes es pecats deth mon... Non vos alunhetz deth vòste còr, cohessatz-vos toti sense pòsa. Non vos cau pòur deth vòste pecat, autanplan en tot auer consciéncia d'eth, se reauments n'ètz empenaïdi; mès non botètz condicions a Diu. E un aute còp vos digui: non sigatz capinauti. Non sigatz capinauti dauant es petits, non sigatz capinauti tanpòc dauant es grani. Non ajatz en òdi ne as que vos refusen, ne as que vos dimamen, ne as que vos escridassen o vos calomnien. Non ajatz en òdi as atèus, as que prediquen eth mau, as materialistes, ne tansevolhe as marridi, entà non díder ja arren des braves, pr'amor que i a entre eri fòrça gent brava, mès que mès enes nòsti tempsi. Auetz-.les presents enes vòstes oracions, en tot díder: "Sauva, Senhor, a toti aqueri que non tien se qui prègue per eri, sauva tanben ad aqueri que non te vòlen pregar". Ahigetz ara seguida: "Que non ei er orgulh çò que me botge a manar aguesta pregària, Senhor, pr'amor que jo tanben sò un miserable, eth pejor des miserables"...Estimatz ath pòble de Diu, non permetatz que forencs vos arremassen era vegada, pr'amor que se vos adormitz per tòrt dera guitèra e der orgulh o, encara pejor, per tòrt der egoïsme, vieràn de totes es nacions e vos panaràn era vòsta vegada. Predicatz ara gent er Evangèli sense pòsa...Non queigatz ena simonia...Non estimetz er argent, ne er aur. Non lo tengatz...Credetz e lheuatz era vòsta bandèra. Lheuatz-la plan nauta...

Que mos cau díder qu'eth starets parlaue de forma mès entrebracada de çò qu'aciu s'a hèt veir e de com ac anotèc mès tard Aliosha. A viatges caraue, tau que se sagèsse d'arremassar fòrces, s'estofaue, mès qu'ère en extasi. L'escotauen esmoigudi, encara que molti èren estonadi des sues paraules e vedien quauquarren escur en eres...Mès tard toti les rebrembarien. Aliosha li calec gésser un moment, se demorèc esmoigut en veir era agitacion generau e era expectacion dera comunautat que s'apileraue ath laguens dera cèla e enes sòns entorns. Que n'auie que demorauen lèu damb inquietud, d'auti qu'ac hègen solemnaments. Toti demorauen que se passèsse quauquarren imminent e grandós a penes morisse eth starets. Parièra expectatiua, d'un cèrt punt d'enguarda, que resultaue frivòla, mès enquia es pairs mès sevèrs participauen d'era. Era expression mès grèu ère era deth ieromonge Paisi. Era rason de qué Aliosha s'absentèsse dera cèla siguec que, a trauèrs d'un des monges, l'auie manat a cridar d'ua forma enigmatica Rakitin, nauèth vengut dera ciutat damb ua estranha carta dera senhora Jojlakova. Aguesta li comunicaue a Aliosha ua curiosa notícia que non podie arribar en moment mès avient. Era vesilha, entre es devòtes deth pòble planèr qu'auien vengut a presentar-li es sues atencions ath starets e a recéber era sua benediccion, s'i trapaue ua vielheta, vesia dera nòsta ciutat, cridada

Projorovna, veuda d'un suboficiau. Aguesta hemna l'auie demanat ath starets s'entre es defuntadi, que pera sua pòsa etèrna se prègue ena glèisa, se poirie includir ath sòn hilh Vasenka, que s'auie desplaçat per rasons deth servici enquiara luenhana Irkutsk, en Siberia, e que non auie notícies d'eth dès hège un an. Eth starets auie replicat ara vielheta damb tota severitat, en tot enebir-li a hèr ua tau causa e en tot assegurar qu'aguesta sòrta de pregàries èren pòga causa mens que bruisheria. Mès ara seguida, en tot desencusar-la pera sua ignorància, higec, a manèra de consolacion, "tau que se guardèsse en un libre deth futur, atau s'exprimie ena sua carta era senhora Jojlakova, qu'eth sòn hilh Vasia ère viu, sense ombra de dobte, e que o ben estarie lèu de tornada o ben li manarie ua carta, de sòrta qu'era li calie tornar entà casa pr'amor de demorar-lo. E qué ei çò que se passèc?, higie desgahonada era senhora Jojlakova. Donques qu'era profecia s'a complit ath pè dera letra, e mès encara". Sonque arribar en çò de sòn, ara vielheta li balhèren ua carta de Siberia dirigida entada era. E non solet aquerò: en aguesta carta, escrita ja en camin, dès Ekaterinburg, eth sòn hilh Vasia li comunicaue qu'ère en tot tornar de cap a Russia, en companhia d'un foncionari, e "demoraue abraçar a sa mair" ues tres setmanes dempús de qué aguesta auesse recebut era carta. Era senhora Jojlakova demanaue tu per tu a Aliosha qu'informèsse ath pair higumeno e a tota era comunautat d'aguest nau "miracle profetic"."Que cau qu'ac sàpien toti, toti!", didie ena sua carta, a manèra de resumit. Era carta que l'auie escrit ath mès córrer, e en cada linha se exprimie era emocion dera autora. Mès Aliosha non auie arren a comunicar as monges, pr'amor qu'aguesti ja se'n sabien de çò que s'auie passat: Rakitin, quan manèc ath monge qu'avisèsse a Aliosha, l'encomanèc de passa que "transmetesse damb tot eth respècte ath reverend pair Paisi qu'eth, Rakitin, auie ua notícia que balhar-li, tant importanta que non gausaue a demorar ne ua menuta, e que li demanaue umilaments perdon pera sua gausaria". Coma qu'eth monge auie hèt a vier era peticion de Rakitin abantes ath pair Paisi qu'a Aliosha, quan aguest tornèc ena cèla ja solet li demoraue liéger era carta e mostrar-la-se ara seguida ath pair Paisi en qualitat de mèr document. E çò de cèrt ei que, ne tansevolhe aguest òme, sec e maufidat, en liéger damb es celhes rufades era notícia deth "miracle", podec reprimir per complèt es sòns sentiments mès prigonds. Es uelhs li ludien, un arridolet grèu e penetrant se diboishèc en un virament de uelhs enes sòns pòts.

- Qué non veiram!, se l'escapèc sense voler.
- Qué non veiram encara, qué non veiram!, repetiren ath còp es monges, se ben eth pair Paisi, en tot arroncilhar de nauèth es celhes, les demanèc a toti eri que, de moment, non comentèssen arren sus er ahèr, aumens enquia que venguesse de confirmar-se era notícia. "Que i a molta frivolitat entre es laïcs, e aguest cas a podut succedir de forma naturau", ahigec cautós, tau que se volesse tranquilizar era sua consciéncia, encara que ne eth madeish se creiguie es sues pròpies paraules, quauquarren qu'avertiren perfèctaments es que l'escotauen. En aguesta madeisha ora, plan que òc, eth "miracle" lo coneishie ja tot eth monastèri e fòrça des laïcs qu'auien acodit aciu entara liturgia. Ça que la, arrés semblaue mès

estonat deth miracle qu'er umil monge de Sant Silvestre, aqueth petit monastèri d'Obdorsk, en luenhant nòrd. Era vesilha s'auie postrat dauant eth starets, en preséncia dera senhora Jojlakova, e, en tot senhalar ara hilha "guarida" d'aguesta dauna, l'auie preguntat damb vertadèr interès: "Com gausatz a hèr causes atau?"

Eth cas ei qu'ara aguest umil monge estaue perplèx e lèu non sabie se qué creir. Eth dia anterior, en barrar era net, auie estat en tot visitar en monastèri ath pair Ferapont, ena cèla retirada qu'aguest ocupaue darrèr der abelhèr, e s'auie demorat estonat damb aguesta visita, que l'auie costat ua impression extraordinària e terribla. Eth pair Ferapont qu'ère aqueth ancian monge, estricte e dejunaire e seguidor deth vòt de silenci, que ja auem mentat coma rivau deth starets Zosima e, sustot, deth *starchevsko*, que consideraue ua nauetat frivòla e perniciosa. Se tractaue d'un rivau extrèmaments perilhós, a maugrat de qué, per çò deth sòn vòt de silenci, practicaments non escambiaue ua soleta paraula damb arrés. Mès qu'ère perilhós, sustot, pr'amor qu'ua part importanta des membres dera comunautat èren cossents damb es sues opinions, e fòrça des laïcs qu'acodien en monastèri lo venerauen coma un òme just e l'auien per un ascèta, a maugrat de veir en eth a un evident *yurodivy*. Mès qu'ère aquerò çò que les captivaue. Eth pair Ferapont jamès visitaue ath starets Zosima. Encara que s'estaue en ascetòri, a penes lo shordauen damb es règles que regien aquiu, pr'amor que se comportaue, plan, coma un autentic *yurodivy*. Qu'auie uns setanta cinc ans, se non mès, e viuie darrèr der abelhèr der ascetòri, en ua des cantoades dera encencha, en ua vielha cèla de husta, plan estarnada, qu'auie estat bastida hège plan fòrça temps, en sègle passat, per un aute monge que, coma eth, auie estat un gran dejunaire e auie sauvat eth vòt de silenci, eth pair Iona, qu'auie viscut enquias cent cinc ans e que des sues granes hètes encara circulauen fòrça racondes plan curiosi peth monastèri e es sòns entorns. Eth pair Ferapont auie artenhut, hège uns sèt ans, que lo lotgèssen tanben ada eth en aguesta cèla desseparada, qu'ère a tot darrèr ua *isba*, encara que se retiraue plan a ua gleisòla, pr'amor qu'auie ua enòrma quantitat d'icònes autrejades ath monastèri, qu'ath sòn dauant ahlamauen tostemp lampes votiues; qu'ère coma s'auessen installat aquiu ath pair Ferapont entà que se n'encuedèsse d'eres e les tenguesse alugades. Non consumie, sivans se didie (e ère vertat) que dues liures de pan cada tres dies, aquerò qu'ère tot; se les hège a vier cada tres dies er abelhaire que viuie aquiu madeish, en abelhèr, mès autanplan ad aguest abelhaire que li balhaue tau servici non li dirigie era paraula. Aguestes quate liures de pan, amassa damb eth *prosforon*[1] des dimenges, qu'après era darrèra missa li manaue sense manca eth pair higumeno ath benaürat, que constitusien tot eth sòn neuriment setmanau. Per çò dera aigua dera gèrra, l'ac cambiauen cada dia. Raraments assistie a missa. Es sòns admiradors vedien se com a viatges se tenguie tot eth dia pregant, ajulhat e sense quilhar era tèsta. Se, totun aquerò, bèth còp gessie de conversar damb eri, se mostraue laconic e parlaue de forma entrebracada, estranha e un shinhau grossièra. Ça que la, de quan en quan conversaue damb es visitaires, mès generauments que se limitaue a deishar quèir bèra paraula misteriosa que costaue un prigond enigma entada eri, e dempús, per mès que l'ahisquèssen, non balhaue cap

1 Tròç de pan equivalent ara òstia dera liturgia catolica.

explicacion. Que non auie reng de prèire, ère un simple monge. Corrie un rumor plan singular, encara qu'entre era gent mès escura, que sivans eth quau eth pair Ferapont èren en contacte damb es esperits celestiuas e solet parlaue damb eri, que per aquerò caraue en preséncia dera gent. Eth petit monge d'Obdorsk, qu'auie entrat en abelhèr en tot seguir es instruccions der abelhaire, un aute monge madeish de carat e ombriu, s'endrabèc de cap ath cornèr que se trapaue era petita cèla deth pair Ferapont. "Dilhèu se decidís a parlar damb un forastèr coma tu, mès que tanben ei possible que non li treigues ua soleta paraula", lo prevenguec er abelhaire. S'apressèc ath monge, segontes condèc eth madeish mès tard, mòrt de pòur. Qu'ère ja pro tard. En aguesta escadença, eth pair Ferapont ère seigut dauant era pòrta dera sua cèla, en un banc plan baish. Un enòrme casse vielh bronzinaue doçaments peth dessús d'eth. S'auie lheuat un aire frescolenc vrespau. Eth monge d'Obdorsk s'ajulhèc dauant eth beat e li demanèc era sua benediccion.

- Dilhèu sages, monge, que jo quèiga tanben de jolhs dauant tòn?, didec eth pair Ferapont. Lhèua-te!

  Eth petit monge se botèc de pès.

- En bendíder, qu'ès tu eth benedit; sè-te ath mèn costat. D'a on vies?

Çò que mès estonèc ath praube monge siguec qu'eth pair Ferapont, a maugrat des sòns longui dejuni e dera sua auançada edat, auie tot er aspècte d'èster un vielh fòrt, naut, que caminaue tostemp dret, damb eth ròstre fresc e salutós, encara que magre. Tanpòc auie cap de dobte de qué sauvaue ua fòrça fisica considerabla. Qu'ère de constitucion atletica. A maugrat des sòns molti ans, ne tansevolhe auie grisonejat deth tot e sauvaue abondoses e espesses era cabeladura e era barba, completaments neres en d'auti tempsi. Auie uns uelhs grisi, grani e ludents, mès fòrça proeminenti, autant, que cridaue era atencion. Parlaue en tot mercar damb claretat era "o". Vestie un long *armiak*[2] ròienc, d'aguesta tela ordinària qu'abantes cridauen de forçat, ajustat damb ua gròssa còrda. Eth còth e eth piech les amiaue ar aire. Peth dejós der *armiak* pistaue ua camisa de tela plan basta, lèu tota nera dempús de non auer-la-se escambiat en mesi. Se didie qu'amiaue jos er *armiak* ues cadies d'ascèta que pesauen trenta liures. Cauçaue ues vielhes sabates, lèu des.hètes, sus es pès nuds.

- Deth modèst cenòbi de Sant Silvestre, en Obdorsk, responec umilaments eth monge, en tot guardar ar ermita damb es sòns uelhets viui e curiosi, encara qu'un shinhau espauridi.
- Qu'è estat en aguest Sant Silvestre tòn. È viscut aquiu: com va tot? (eth petit mong se trebolèc). Guarda que n'ètz de pòcvaus! Com sauvatz eth dejun?
- Eth frair encargat deth refectòri ac dispause tot sivans era vielha norma ermita: pendent eth Quareme non se mèstre repaish es deluns, dimèrcles e diuèndres. Es dimars e dijaus era comunautat pren pan de choina, ua codeson damb mèu, mòres des restanques o caulet salat e hariat de cibada. Es dissabtes, sopa de caulets,

2 pèça d'abric des campanhards russi.

fidèus damb cedes, *kasha* damb chuc, tot damb òli. Es dimenges, ara sopa de caulets se l'ahig peish sec e *kasha*. Ena Setmana Santa, de deluns enquia dissabte ath ser, sies dies, solet pan e aigua e verdures sense còder, e encara, aquerò damb moderacion; ath delà, non lo prenem cada dia, senon sivans çò qu'è dit sus era prumèra setmana. Diuèndres Sant non se minge arren, e madeish desjunam Dissabte Sant enquias tres dera tarde, e alavetz solet podem préner un shinhau de pan banhat en aigua e béuer ua copa de vin. Dijaus Sant prenem solet biòca borida, sense òli, mès que beuem vin damb bèri fruts secs. Pr'amor qu'eth concili de Laodicea ditz sus eth Dijaus Sant: "Non se pòt interrómper eth dejun eth dijaus dera darrèra setmana, en tot desaunorar d'aguesta sòrta tot eth Quareme". Atau hèm en nòste monastèri. Mès, qué ei aquerò en comparèr damb çò que vos hètz, gran pair, (ahigec eth monge en tot encoratjar-se), que vos neuritz tot er an, includida era santa Pasca, solet a basa de pan e aigua! Eth pan que nosati consumim en dus dies qu'ei pro entà vos per tota era setmana. Qu'ei admirabla era vòsta frugalitat.

- E es misharnons?, preguntèc ara imprevista eth pair Ferapont, en tot aspirar era g, realizant-la lèu coma ua jòta. Es rovilhons?
- Es rovilhons?, repetic era pregunta eth petit monge, estonat.
- Plan que òc. Jo que posqui renonciar ath pan, non l'è de besonh entad arren; s'anèssa a víuer en bòsc, que poiria neurir-me a basa de rovilhons e baies, mès es d'aciu que non son capables d'estar-se'n deth pan, aquerò vò díder que son estacadi ath diable. Aué en dia, que i a gent menspredabla qu'assegure que non servís d'arren eth dejun. Capinaut e menspredable, atau ei aguest judici.
- Plan, qu'ei cèrt, didec eth monge.
- Auetz vist as dimònis ena casa d'aguesti?, preguntèc eth pair Ferapont.
- Ena casa de qui?, repliquèc timidaments eth monge.
- Est an passat pugè a veir ath higumeno tara Pentecòsta, e non i è tornat d'alavetz ençà. Vedí qu'un amiaue un diable en piech, amagat jos era sotana, a penes li pistauen es còrnes; un aute l'amiaue ena pòcha, e me guardaue espaurit, damb es uelhs inquiets; a un aute se l'auie hicat ena bodena, en sòn lord vrente; e bèth un l'amiaue penjat deth còth, ben agarrat, encara que non lo podia veir.
- Vos...les vedetz?, preguntèc eth monge.
- Qua ja t'ac è dit: les veigui, les veigui damb tota claretat. Quan ja èra a mand de gésser dera cramba deth higumeno, me n'encuedè que n'auie un d'eri darrèr dera pòrta, en tot amagar-se de jo; ère plan gran, mesurarie un *arshin* e miei de nautada, se non mès, damb ua coa gròssa e longa, de color ròi, qu'auie era punta hicada ena henuda dera pòrta; mès que jo non sò pèc, atau que barrè de pic, en tot balhar un còp de pòrta, e l'aganchè era coa. Comencèc a idolar e a entornejar-se, mès jo li hi eth senhau dera crotz, atau enquia tres viatges. En aguest moment crebèc coma ua aranha caushigada. Solide qu'ara aqueth cornèr ei poirit e putz,

mès aguesti ne lo ven ne l'auloren. Que hè un an que non i vau. Solet a tu, qu'ès forastèr, posqui revelar-te aguest secret.

- Son terribles es vòstes paraules! E alavetz, pair illustre e benaürat (eth petit monge cuelhie cada viatge mès vam), ei cèrta aguesta immensa fama, que s'esparg enquia tèrres luenhanes, que sivans era, vos ètz en comunicacion permanenta damb er Esperit Sant?
- Que vie volant. Atau ei.
- E, se com vie volant?, de quina forma?
- En forma d'audèth.
- Er Esperit Sant en forma d'audèth?
- Ua causa ei er Esperit Sant e ua auta eth Sant Esperit. Eth Sant Esperit qu'ei desparièr, aguest que pòt baishar en forma de d'auti audèths: en forma d'irongla, de parrat o autanplan de mesenga.
- Com lo distinguitz d'ua simpla mesenga?
- Parle.
- Com que parle? En quina lengua?
- Ena umana.
- E qué vos ditz?
- Donques aué precisaments m'a anonciat que vierie a tier-me ua visita un pòcvau entà preguntar-me causes que non li cau. Que pretenes saber massa causes, monge.
- Son terribles es vòstes paraules, pair plan sant e benaürat (eth monge botjaue eth cap). Enes sòns espauridi uelhs s'aubirèc, totun, ua cèrta incredulitat.
- Vedetz aguest arbe?, preguntèc eth pair Ferapont, dempús d'ues menutes de silenci.
- Lo veigui, benaürat pair.
- Entà tu qu'ei un casse; mès entà jo qu'ei ua auta causa.
- E qué ei? Eth petit monge s'estèc en silenci, demorant ua responsa en vaganaut.
- Se sòl passar de nets. Ves aguestes dues arrames? Donques de nets Crist esten es sòns braci entà jo e es sues mans me cèrquen, jo qu'ac veigui damb tota claretat e me cuelh era tremoladera. Qu'ei terrible! Qu'ei terrible!
- Qué a de terrible en tot tractar-se de Crist?
- Que me pòt agarrar e hèr-me a vier.
- Viu?
- Dilhèu non as entenut a parlar der esperit e era glòria d'Elies? M'abraçarà e me

harà a seguir...

Encara qu'eth monge d'Obdorsk, dempús d'aguesta convèrsa, s'entornèc fòrça perplèx entara cèla que l'auien assignat, era d'un des membres dera comunautat, eth sòn còr contunhaue en tot èster mès pròche, plan que òc, ath pair Ferapont qu'ath pair Zosima. Eth monge d'Obdorsk ère, sustot, partidari deth dejun, e non ère estranh qu'un dejunaire tan colossau coma eth pair Ferapont podesse "veir prodigis". Es sues paraules, sens dobte, resultauen un shinhau asenades, mès solet eth Senhor sabie çò qu'en eres s'embarraue, e toti es illuminadi per amor de Crist hèn e diden causes d'aguesta sòrta. Per çò dera coa deth diable aganchada ena pòrta, qu'ère dispausat a admetè'c damb tota era amna e de bon grat, non solet en sens figurat, senon ath pè dera letra. Ath delà d'açò, ja abantes dera sua arribada en monastèri venguie en tot esperimentar ua prigonda animadversion contra er *starchetsvo*, qu'enquia alavetz solet coneishie d'aurelha, e, en tot seguir er exemple de molti d'auti, lo tenguie coma ua nauetat decididaments perniciosa. Pendent eth temps qu'amiaue en monastèri ja auie podut percéber eth dissimulat mormolh de quauqui frais superficiaus, descontents damb es startsy. Per çò d'aute, ère un monge inconstant e inquiet per natura, damb un immens curiosèr per tot. Per aquerò, era impressionanta notícia deth nau "miracle" deth starets Zosima lo deishèc enòrmaments perplèx. Mès tard, Aliosha rebrembarie se com, entre es monges que s'apilerauen ath costat deth starets o s'amassauen enes entorns dera cèla, auie passat diuèrsi viatges peth sòn cant, oishinant en toti es rondèus, era figura deth curiós visitaire d'Obdorks, que sajaue d'èster ath pas de tot e preguntaue a toti. Mès en aguesti moments a penes l'auien balhat atencion e sonque mès tard se'n rebrembarie d'aquerò...

Era vertat ei que non ère Aliosha per ocupar-se deth monge: eth starets Zosima s'auie tornat a trapar espisat e s'auie calat en lhet un aute viatge, quan ara imprevista, en tot botar es uelhs en blanc, se'n brembèc d'eth e lo manèc cridar. Aliosha venguec de seguit. En aguest precís instant, ath cant deth starets solet s'i trapaue eth pair Paisi, eth ieromonge Iosif e eth novici Porfiri. Eth starets, en tot daurir es uelhs alassadi e en tot guardar fixaments a Aliosha, li demanèc de pic:

- Te demoren es tòns, hilh? (Aliosha se trebolèc). Non an besonh de tu? Non li prometeres ager a bèth un d'eri qu'aué l'anaries a veir?
- L'ac prometí...a ma pair...as mèns frairs...tanben a d'autes persones...
- Ac ves? T'i cau anar sens manca. Non estongues trist. Te cau saber que non vau a morir abantes d'auer prononciat ena tua preséncia es mies darrères paraules ena tèrra. A tu que te diderè aguestes paraules, hilh, a tu que te les legarè. A tu, hilh mèn estimat, pr'amor que tu m'estimes. Mès, per ara, vè-te'n damb eri, donques qu'ac as prometut.

Aliosha accedit de seguit, encara que se li hège plan dur d'anar-se'n. Mès era promesa de qué entenerie es darrères paraules terrenaus deth starets e, mès que mès, de qué li serien legades ada eth, auien aumplit era sua amna de gòi. S'esdeguèc, damb er in d'acabar lèu tot çò que li calie hèr ena ciutat e tornar çò de mès lèu possible. En

aguest moment, eth pair Paisi li didec ues paraules d'adiu que li costèren, de suspresa, ua progonda impression. Ambdús auien gessut ja dera cèla deth starets.

- Tie tostemp present, joen, (atau, dirèctaments, sense embuts, auie començat eth pair Paisi), qu'era sciéncia profana, que, ar ensems, a aquerit ua fòrça enòrma, s'a balhat a examinar, especiauments en aguest darrèr sègle, tot çò de celestiau que se mos auie legat enes libres sagrats e, dempús d'un complèt analisi, es sabents d'aguest mon non an sauvat arren de çò qu'abantes ère un santuari. Mès çò qu'an analisat a estat es parts, en tot pèrder de vista eth tot, mostrant atau ua ceguetat que còste estonament. Mentretant, eth tot se lhèue immudable dauant des sòns uelhs, madeish qu'abantes, "e es pòrtes deth Hades non prevaleràn contra eth". Dilhèu non a viscut dètz-e-nau sègles, dilhèu non contunhe viuent enes movements des amnes individuaus e enes movements des masses populares? Autanplan enes movements des amnes d'aguesti madeishi atèus, que tot ac esbaucen, contunhe viuent tau qu'ac hège abantes, immudable! Pr'amor qu'enquia e tot es que refusen eth cristianisme e se revòuten contra eth son, en esséncia, imatge deth pròpi Crist; atau n'an estat e atau ne seràn, donques enquia aué ne era sua sabença ne eth lardor deth sòn còr les an permetut de crear ua imatge mès nauta der òme e dera sua dignitat qu'era imatge que Crist mos senhalèc en un aute temps. Es sòns assagi solet an balhat origina a monstruositats. Tie aquerò plan en compde, joen, pr'amor qu'eth tòn starets, en moment dera sua partida, te destine entath mon. Qu'ei possible que, quan rebrembes aqueth gran dia, non desbrembes tanpòc es mies paraules, que t'è aufrit coraument a manèra d'adiu, pr'amor qu'ès joen e es temptacions deth mon son poderoses e es tues pòrtes non seràn pro entà resistir-les. E ara cuelh eth tòn camin, orfanèl.

Dit aquerò, eth pair Paisi li balhèc era sua benediccion. En gésser deth monastèri, tant que reflexionaue sus aqueres insolites paraules, Aliosha comprenec de ressabuda qu'en aguest monge, enquia alavetz tant estricte e sevèr damb eth, auie trapat un nau e sobtat amic e un nau guida que l'autrejaue eth sòn fervent amor; qu'ère coma s'eth starets Zosima l'ac auesse encomanat ara ora dera mòrt. "Qu'ei possible que, plan que òc, s'agen metut d'acòrd", pensèc Aliosha. Concrètaments, es imprevistes e sabentes reflexions que venguie d'escotar balhauen testimòni deth fervor deth pair Paisi: s'auie esdegat a armar sense demora ad aquera ment juvenila entath combat contra es temptacions, a protegir era amna joena que se l'auie hèt a tier compde damb era muralha mès fòrta qu'ère capable de concéber.

II. EN ÇÒ DE SA PAIR

Çò de prumèr que hec Aliosha siguec vier a veir a sa pair. En arribar, se'n brembèc de qué era vesilha aguest l'auie persutat fòrça entà qu'entrèsse caminant de punta, sense que se n'encuedèsse eth sòn frair Ivan. "Mès, per qué?, se didec Aliosha en aguest moment. Encara qu'eth mèn pair volgue dider-me quauquarren a jo solet, en

privat, per qué me cau entrar sense èster vist? Çò de mès probable ei qu'ager me volesse díder ua auta causa e, alugat com ère, concludic, non endonvièsse a hè'c". Totun, s'alegrèc fòrça quan Marfa Ignatievna, qu'acodic a daurir-li eth brescat (per çò que semble Grigori auie queigut malaut e s'estaue en lhet en sòn pabalhon), li comuniquèc, en tot respóner a ua pregunta sua, qu'Ivan Fiódorovich auie gessut dues ores abantes.

- E eth mèn pair?
- S'a lheuat, qu'ei en tot préner eth cafè, responec secaments Marfa Ignatievna.

Aliosha entrèc ena casa. Eth vielh ère solet, seigut ena taula. En simbosses e damb un abric esquinçat, e s'entretenguie en tot revisar uns compdes, sense botar-les tanpòc guaira atencion. Non auie arrés mès en tota era casa (Smerdiakov tanben auie gessut a crompar viures entath repaish). Mès que non èren es compdes çò que lo preocupaue. Encara que s'auie lheuat a prumèra ora e sajaue d'encoratjar-se, semblaue alassat e aflaquit. Que l'auie gessut pera net ues macadures en front, per çò que l'amiaue estropat damb un mocador ròi. Tanben se l'auie holat visiblaments eth nas e, encara qu'es macadures que se l'auien hèt non èren granes, aqueres taques li balhauen ath ròstre un aspècte especiauments sinistre e airós. Eth vielh ac sabie e recebec a Aliosha damb ua lucada escassaments acuelhedoira.

- Eth cafè qu'ei hered, li didec damb bruscaria, atau, donc, non te n'aufrisqui. Ja ves, aué solet prengui sopa de vesilha e non convidi ad arrés. A qué as vengut?
- A interessar-me pera vòsta salut, didec Aliosha.
- Òc, e a despart d'açò, jo madeish te demanè ager que venguesses. Aquerò qu'ei absurd. T'as shordat en bades. Encara que jo ja me'n sabia que te presentaries de seguit...

Qu'ac didec en un ton de manifèsta ostilitat. Mentretant, s'auie lheuat dera taula e se guardaue, cogitós, eth nas en miralh (per ennan viatge en tot eth maitin). Comencèc tanben a plaçar-se mielhor eth mocador ròi en front.

- Mens mau qu'ei ròi: es mocadors blanqui que semblen d'espitau, comentèc en ton sentenciós. Ben, com te va? Qué se passe damb eth tòn starets?
- Qu'està mau, ei possible que se morisque aué madeish, responec Aliosha, mès sa pair non ne hec cabau; de hèt, sonque hèr-li era pregunta ja se n'auie desbrembat d'era.
- Ivan qu'a gessut, didec ara imprevista. Que cale es còrnes en trèir-li era nòvia a Mitkia, aguesta ei era rason que s'estongue aciu, ahigec maliciosaments e, en tot tòrce era boca, guardèc a Aliosha.
- Non me digatz que vos a dit eth aquerò a vos, didec Aliosha.
- Òc, hè ja temps. Qué te pensaues? Harà ues tres setmanes que m'ac didec. Non aurà vengut cap a esgorjar-me a jo en secret? Pr'amor que per bèra causa aurà vengut...

- Aguesta que ne vau quate! Per qué didetz aquerò?, Aliosha se demorèc plan trebolat.
- Era vertat ei que non me demane sòs, encara qu'a jo non me treirie arren d'arren. Sabetz, estimat Aleksei Fiódorovich, qu'è era intencion de viuer en aguest mon tot eth temps que sigue possible; per aquerò, è besonh enquia deth darrèr *kopek* e, coma mès temps visca, mès besonh n'aurè, contunhèc dident tant que passejaue pera cramba, damb es mans ena pòcha deth sòn ample e lord abric auriò, confeccionat damb tela leugèra de calamac. De moment, a maugrat de tot, encara sò un òme, solet è cinquanta cinc ans, mès que sajarè de sauvar-me uns auti vint ans ena mia linha virila; totun, a mida que me vaja hènt vielh, me tornarè repulsiu e es hemnes ja non s'apressaràn a jo de boni talents, atau ei qu'es mèns sòs m'anaràn pro ben. Atau, donc, sapiatz, estimat hilh mèn, Aleksei Fiódorovich, qu'ara vau estauviant cada viatge mès e mès, e solet entà jo, pr'amor que desiri contunhar viuent enquiath finau des mèns dies en.honsat en hanhàs deth vici, sapiatz-vo'n. Arren ei tan doç coma eth vici: toti lo refusen, mès toti viuen en eth, sonque qu'ac hèn en secret, e jo ac hèsqui dubèrtaments. E se passe que, per tòrt d'aguesta ingenuitat mia, se m'an lançat ath dessús toti es viciosi. Qu'ei qu'en vòste paradís, Aleksei Fiódorovich, sapiatz que non i voi vier, ath delà, que serie impròpi d'un òme decent vier en tòn paradís, en tot supausar qu'existisque. Ena mia pensada, un dia t'adormisses e ja non te desvelhes, e qu'ei tot; comprene-me, se vòs, e se non vè-te'n ath diable. Aguesta ei era mia filosofia. Ager Ivan parlèc plan ben aciu, encara qu'èrem toti embriacs. Ivan qu'ei un vatariòu, e non ei precisaments un sabent...e tanpòc a ua formacion especiau; se demore carat e se n'arrís dera gent sense besonh de badar boca. E ad aquerò li trè auantatge. (Aliosha escotaue, mès non didie arren). Per qué non parle damb jo? E se parle tostemp ditz pegaries; qu'ei un bon pògavergonha aguest Ivan tòn! Pr'amor que damb Grushenka m'i pensi maridar quan volga. Pr'amor que damb sòs s'artenh tot çò qu'un vò, Aleksei Fiódorovich. Precisaments aquerò ei çò que li hè pòur a Ivan: que jo me marida. Qu'ei per aquerò qu'eth me susvelhe e posse a Mitka a maridar-se damb Grushenka: d'aguesta manèra sage de desseparar-me d'era (coma se l'anèssa a deishar es sòs ada eth se non me maridi damb Grushenka!), e, de un aute costat, se Mitka se maride damb Grushenka, eth ath sòn torn se demorarà damb era nòvia rica deth sòn frair, aguesti son es sòns calculs! Qué n'ei de pògavergonha eth tòn Ivan!
- Qu'ètz fòrça irritable. Ei per çò que se passèc ager; vos calerie ajaçar-vos, didec Aliosha.
- Guarda, tu que me pòs díder aquerò, comentèc de còp eth vielh, coma se siguesse eth prumèr viatge que se l'acodie aguesta idia; se m'ac dides tu, jo non m'embèstii damb tu; mès aquerò madeish, se m'ac didesse Ivan, me queirie mau. Solet en tot èster ath tòn costat è auut quauqui moments de bondat, pr'amor qu'era vertat ei que sò ua mala persona.
- Que non ètz ua mala persona, çò que se passe ei que vos auetz hèt a pèrder, didec

Aliosha damb un arridolet.

- Escota, ad aguest brigand de Mitka aué madeish è volut hèr que l'embarrèssen, e encara non sai se quina decision cuélher. Plan que òc, en aguesti tempsi que s'a botat de mòda veir coma un prejudici eth respècte a pairs e mairs, mès que me'n sabi que, cossent damb era lei, encara non ei permetut d'arrossegar peth peu ath tòn ancian pair, ne amorrar-lo en solèr e trincar-li era cara a còps de pè ena sua pròpia casa, ne vantar-se de qué un pense tornar entà aucir-lo, e tot aquerò en preséncia de testimònis, senhor mèn. Jo se volessa, poiria hèr-li a baishar eth cap e manar-lo ena preson ara madeish per çò que se passèc ager.
- Mès que non pensatz denonciar-lo, vertat?
- Ivan m'ac a desconselhat. A jo, çò que me digue Ivan que m'ei parièr, mès que i a ua causa que non se m'escape...(e, en tot inclinar-se entà Aliosha, contunhèc en ton confidenciau, lèu en un mormolh): se hèsqui qu'embarren ad aguest pògavergonha, era se n'encuedarà de qué a estat ua causa mia e de seguit vierà corrent ath sòn costat. En cambi, s'aué se'n sap de qué a baldat a còps a sa pair, un ancian sens defensa, dilhèu trincarà damb eth e vierà a veder-me...Ja ves quin caractèr eth nòste: que sonque sabem amiar era contrària. Ad aguesta que la coneishi coma eth paumet dera man! Qué, non vòs un shinhau de conhac? Pren-te un cafè hered, ja li higi jo un shinhau de conhac, aquerò li balhe un bon sabor.
- Non gràcies, que non cau. Çò que me vau hèr a vier ei aguest panet, damb eth tòn permís, didec Aliosha, e en tot cuélher un panet de tres kopeks, se lo sauvèc ena pòcha dera sotana. Tanpòc vos auríetz de préner conhac, li conselhèc timidaments, en tot guardar ath vielh ena cara.
- Qu'as rason, m'embèstie en sòrta de padegar-me. Mès per ua copeta... D'aqueth que sauvi en armariet...

Dauric er armariet damb era clau, se servic ua copa, se la beuec, dempús barrèc er armariet e tornèc a sauvar-se era clau ena pòcha.

- E qu'ei pro, tanpòc la vau a petar per ua copeta.
- Guardatz, ara enquia vos auetz tornat mielhor persona, didec Aliosha damb un arridolet.
- Tè, jo a tu t'estimi autanplan sense conhac, mès damb es brigands jo que sò un brigand. Vanka que non pense anar entà Chermashia, per qué? Çò que vò ei espiar-me: que vò saber s'ei molt çò que li balhi a Grushenka, s'ei eth cas que vengue. Que son toti uns pògavergonhes! A Ivan que non i a qui lo reconeishe. A qui se deu retirar aguest? Que non tie era nòsta amna, ne plan mens. Ne que pensèsse que l'anaua a deishar quauquarren. Sapiatz que non vau a hèr testament. E a Mitka l'estronharè coma un escrauat. Jo as escrauats neri les estronhi de nets damb es simbosses: quan les caushigues, croishissen. Atau croishirà eth tòn Mitka. Eth *tòn Mitka*, pr'amor que tu l'estimes. Guarda: tu l'estimes, mès a jo non me hè pòur que l'estimes. Ça que la, s'Ivan l'estimèsse, òc que me harie pòur. Mès Ivan

que non estime ad arrés, Ivan non ei un des nòsti; es que son coma Ivan, amic mèn, non son des nòsti, aguesta gent qu'ei coma ua povassèra...Bohe eth vent e se hè a seguir eth povàs...Ager me venguec entath cap ua pegaria quan te demanè que venguesses aué: volia que te'n sabesses se per mil robles, ben, o per un parelh de mils, qu'ac calerie veir, aguest miserable de Mitka, aguest quistaire, serie dispausat a aluenhar-se d'aciu d'un viatge per toti, e non tornar en cinc ans, o mielhor en trenta cinc. Naturauments, sense Grushenka e renonciant ada era entà tostemp, è?

- Jo...que ja l'ac demanarè, gasulhèc Aliosha. Se siguessen tres mil ei possible qu'eth...
- Non digues causes absurdes! Ara que ja non l'ac cau demanar, non ei de besonh! Que m'ac è pensat mielhor. Çò d'ager siguec ua pegaria. Que non vau a balhar-li arren, mès arren d'arren, aguesti sòs que me van pro ben a jo (eth vielh botgèc un braç). De totes manères lo posqui estronhar coma un escrauat. Non li digues arren, non sigue que se hèsque illusions. Aguesta nòvia sua, era tau Katerina Ivanovna, qu'a sajat damb tant de talents de tier-la amagada de jo, se maridarà o non se maridarà damb eth? Tu ager que l'anères a veir, non?
- Era non lo vò deishar de cap manèra.
- Ja ves de qui s'encamarden aguestes trendes damisèlles: de profeitaires e brigands! Que non valen arren, cre-me, aguestes senhores esblancossides; arren a veir damb...Tè! Se jo auessa era sua edat, e era cara d'alavetz (pr'amor qu'as vint-e-ueit ans jo èra mès beròi qu'eth), jo tanben ne gesseria ganhaire, madeish qu'eth. Eth gran brigand! Mès a Grushenka, en quinsevolh cas, non se la hè a vier, non, senhor, non se la hè a vier...Lo vau a en.honsar ena hanga!, tornèc a enforismar-se en prononciar aguestes paraules. Vè-te'n, tu tanben, aué que non as arren a hèr en aguesta casa, acabèc damb bruscaria.

Aliosha s'apressèc entà dider-se adiu e lo punèc ena espatla.

- A qué vie aquerò? Eth vielh se demorèc un shinhau estonat. Qu'encara mos tornaram a veir. O ei que te penses que non mos tornaram a veir?
- Arren d'aquerò. Qu'ac è hèt sense cap intencion.
- Qu'ei parièr; jo tanben, jo tanben ac è dit sense pensar... (eth vielh se demorèc guardant a Aliosha). Escota, escota, li didec tant que se n'anaue, vene quan volgues, non i estongues guaire a vier, e harè que te premanisquen ua bona sopa de peish, coma la d'aué, vene sens manca! Deman madeish, m'entenes?. Deman!

Dempús qu'Aliosha gessec pera pòrta, eth vielh tornèc a apressar-se en armariet e se calèc ua auta mieja copeta.

- Que ja ei era darrèra!, gasulhèc, en aclarar-se era gòrja. Dempús barrèc er armari, se sauvèc era clau ena pòcha, s'endralhèc ara seguida entath dormitòri, se calèc en lhet, sense fòrces, e s'esclipsèc en un virament de uelhs.

III. SE TRAPE DAMB UNS ESCOLANS

"Gràcies a Diu que non m'a preguntat per Grushenka, pensèc Aliosha, en moment que gessie dera casa de sa pair e s'enfilaue a veir ara senhora Jojlakova, pr'amor que se non, non auria auut mès remèdi que parlar-li dera amassada qu'auerem ager. Aliosha planhie viuaments que pendent era net es combats auessen aquerit naui vams e es sòns còrs s'auessen enduresit damb eth nau dia: eth mèn pair qu'ei emmaliciat e tie fòrça males intencions; que deu estàr shamant quauquarren e non balharà a tòrcer eth sòn braç. E Dmitri? Aguest que tanben s'aurà enduresit pendent era net, solide que tanben estarà emmaliciat e, sense cap de dobte, shame quauquarren sinistre...En fin, aué madeish, sense manca, me calerà trapar temps entà vier a cerca-lo, qué que sigue çò que se passe..."

Mès Aliosha non podec contunhar reflexionant pendent guaire temps mès: peth camin qu'auec un incident, non massa important aparentaments, mès que li costèc ua prigonda impression. Sonque trauessar era plaça e virar peth carreron que da entath carrèr Mijailovskaia, parallèl ath carrèr Major, que solet lo dessepare ua trencada (tota era nòsta ciutat ei plia de trencades), campèc mès entà baish, dauant d'ua palanca, a un petit escabòt d'escolans, mainatges toti eri de cuerta edat, de dètz a dotze ans coma molt. Tornauen entà casa dempús d'auer acabat es classes, es uns damb eth sòn morralet ena esquia, es auti damb es sòns sacs de cuer penjadi ena espatla; bèri uns amiauen ua giqueteta, d'auti un abric leugèr, e n'auie que cauçauen bòtes nautes damb plecs enes pales, aguestes bòtes que sòlen presumir es mainatges mimadi de familhes acomodades. Tot eth grop parlaue animadaments, en tot discutir bèth ahèr. Aliosha qu'ère incapable de passar per dauant d'uns mainatges sense fixar-se en eri; en Moscòu ja li solie passar, e, encara qu'es que mès li cridauen era atencion èren es mainatges de tres ans, tanben li shautaue es escolans de dètz o onze ans. Per aquerò, a maugrat des sòns copacaps, li venguec talents d'apressar-se ad aqueri mainatges entà tier ua conversacion. A mida que s'apressaue, observaue es sues caretes rosades, plies de vida, enquia que de ressabuda se n'encuedèc que toti es mainatges amiauen ua pèira ena man, se non èren dues. En aute costat dera trencada, qu'auie un aute mainatge, un escolan coma eri, damb eth sòn corresponent sac ath costat; qu'aurie, en tot tier en compde era sua estatura, dètz ans coma molt, dilhèu mens encara; ère un mainatge palle, malautís, de uelhs neri e ludents. Qu'ère pendent deth grop des sies escolans: èren, çampar, companhs sòns, que damb eri venguie de gésser dera escòla, mès, evidentaments, que s'auien pelejat. En arribar, Aliosha se dirigic entà un gojat ròi, de peu quilhat e tèsta rosada, qu'amiaue ua giqueta nera, e li didec, en tot guardar-lo:

- Quan auia era vòsta edat, acostumàuem a amiar eth sac en costat quèrre, entà artenher-lo mès aisidaments damb era man dreta; vosati que l'amiatz en costat dret, e atau qu'ei mès incomòde.

Aliosha, sense cap malícia, comencèc damb aguesta observacion practica; çò de cèrt ei qu'entà un adult non i a ua forma mielhor entà abordar a un mainatge, e plan mès entà abordar a tot un grop de mainatges, se vos guanhar-te era sua confiança. Que cau començar en tot parlar, en ton plan seriós, d'ahèrs practics, entà plaçar-se atau en un plan d'egalitat; Aliosha ère conscient d'aquerò per pur instint.

- Qu'ei qu'ei querrèr, repliquèc de seguit un aute mainatge, d'uns onze ans, decidit, de mina sana. Es auti cinc gojats tachèren es sòns vistons en Aliosha.
- Autanplan es pèires les lance damb era quèrra, observèc un tresau.

En aguest madeish moment ua pèira queiguec sus eth grop: en heregar leugèraments ath mainatge querrèr, acabèc passant de long, encara que l'auien lançada damb fòrça e adretia. L'auie lançat eth mainatge qu'ère en aute costat dera trencada.

- Fote-li, Smurov! Agarrem-lo!, cridèren toti.

Mès a Smurov, eth querrèr, que non li calie cap que l'esdeguèssen, e non se tardèc a respòner: li lancèc ua pèira ath qu'estaue en aute costat dera trencada, mès que manquèc era balestada, e eth projectil anèc a parar en solèr. Eth sòn rival repliquèc de seguit, en tot laçar ua auta pèira contra eth grop, encara qu'aguest còp li floquèc completaments a Aliosha, en tot hèr-li mau en un muscle. Aqueth gojat auie es pòches plies de pèires: se vedie a trenta passi de distància pes bonhes que li hègen en abric.

- Que vo l'a lançat a vos, a vos; vos a afustat de bon voler. Pr'amor que vos ètz un Karamazov, vertat? A que ètz un Karamazov?, cridèren es mainatges entre risetes. Va!, toti ath còp!, a veir se qui lo tòque!

E sies pèires gesseren volant deth grop ath madeish temps. Ua d'eres artenhec ar aute mainatge en cap, en tot hèr-lo quèir, mès que se lheuèc en un virament de uelhs e comencèc a respóner damb autentica furia. Comencèc un escambi contunh de pèires en ambdús sens; era majoritat des integrants deth grop tanben amiauen pèires enes pòches.

- Mès se qué hètz! Non vos hè vergonha, senhors? Sies contra un, que lo vatz a aucir!, sorrisclèc Aliosha.

En un bot, s'interpausèc ena trajectòria des pèires, damb era intencion de protegir damb eth sòn còs ath gojat qu'ère en aute costat dera trencada. Tres o quate mainatges deth grop deishèren de lançar pèires pendent uns instants.

- Qu'a començat eth!, cridèc, damb airada votz mainadenca, un gojat de camisa vermelha. Qu'ei un malerós; hè ua estona, ena classa, a punchat a Krasotkin damb un cotelon**,** l'a hèt sang. Çò que se passe ei que Krasotkin non l'a volut acusar, mès qu'aguest se n'encuedarà...
- Mès per qué? Segur que vosati lo hètz a embestiar...
- Ac vedetz? Que vie de lançar-vos ua auta pèira pera esquia. Que se'n sap de qui

ètz vos, idolèren es gojats. Ara que vo'les lance a vos, non a nosati. Va, un aute viatge toti contra eth! Non manques era balestada, Smurov!

Se reprenec er acalhauament, mès ara damb fòrça mala intencion. Ath gojat qu'ère en aute costat dera trencada ua pèira li toquèc en piech; deishèc escapar un sorriscle, se petèc a plorar e gessec ath mès córrer pala ensús, entath carrèr Mijailovkaia. Es deth grop comencèren a cridar:

- Tè, covard! Qu'a gessut corrent! Fregador!
- Non sabetz, Karamazov, guaire n'ei de dolent; aucir-lo, qu'ei pòc, persutèc, damb es uelhs uscladi, eth gojat dera giqueta, que semblaue eth màger de toti.
- Mès qué ei çò que hè?, preguntèc Aliosha. Ei un charraire?

Es mainatges lo guardèren damb un cèrt aire burlesc.

- Anatz vos en aguesta madeisha direccion, peth carrèr Mijailovkaia?, contunhèc dident eth gojat. Sajatz d'artenher-lo...Ac vedetz? Qu'a tornat a estancar-se, semble que vos demore, e non hè que guardar-vos.
- Vos guarde, vos guarde!, dideren ar ensems es auti mainatges.
- Donques demanatz-li se li shaute es fregadors desfiladi. Credetz-me, demanatz-l'ac.

S'estarnèren toti en ua arridalha. Aliosha se demorèc guardant-les, e es gojats lo guardèren ada eth.

- Que non i anetz, que vos harà mau, lo prevenguec Smurov, cridant.
- Senhors, que non pensi preguntar-li per cap fregador, pr'amor que solide era soleta causa que voletz ei burlar-vos d'eth; çò que vau a hèr ei demanar-li que m'explique eth perqué de tant d'òdi...
- Que vos ac explique, que vos ac explique, dideren entre arridolets es mainatges.

Aliosha crotzèc era palanca e comencèc a pujar pala ensús, ath long dera barralha, ara cèrca deth gojat queigut en malastre.

- Tietz compde, l'avertiren ena sua esquia, pr'amor qu'aguest non li cau pòur ad arrés; madeish vos guinhauetège a traïson...coma hec damb Frasotkin.

Eth gojat contunhaue en tot demorar-lo, sense botjar-se deth lòc. En arribar enquia eth, Aliosha se trapèc damb un mainatge que non aurie mès de nau ans, un d'aguesti mainatges fèbles e menuts, de careta magra, palla e alongada, damb uns uelhs grani e escurs que lo guardauen damb ràbia. Amiaue hicat un abriguet vielh, fòrça esquiçat, que l'estaue petit e li balhaue ua mina grotesca. Es braci nuds li subergessien des manges. En jolh dret deth pantalon auie un gran pedaç, e ena punta dera bòta dèstra, ara nautada deth dit pòdo, se vedie un considerable horat qu'aui sajat de dissimular a basa de tinta. Es dues bonhudes pòches der abric qu'èren plies de pèires. Aliosha s'arturèc a dus passi d'eth e lo guardèc damb aire enquesidor. Eth petit, en tot compréner de seguit pera guardada d'Aliosha, qu'aguest non venguie a

tustar-li, deishèc era sua portadura ostil e autanplan se decidic a parlar.

- Jo que sò un solet, e eri sies... Mès que gausi damb toti, didec de pic, damb es uelhs ludents.
- Ua des pèires qu'a degut de hèr-te fòrça mau, observèc Aliosha.
- Donques a Smurov que l'è tocat ena tèsta!, sorrisclèc eth mainatge.
- Aguesti auti gojats m'an dit que vos me coneishetz e qu'auetz motius entà acalhauar-me, ei vertat?, preguntèc Aliosha. Eth mainatge li dirigic ua guardada escura. Jo que non vos coneishi a vos. De vertat me coneishetz vos a jo?, persutèc Aliosha.
- Deishatz-me en patz!, sorrisclèc de pic eth mainatge, airós; totun, contunhaue sense botjar-se, tau que se demorèsse bèra causa, e es sòns uelhs li tornèren a lúder damb ràbia.
- Plan ben, m'en vau, didec Aliosha, mès ja vos digui que non vos coneishi, e non vau a burlar-me de vos. M'an dit se com posqui hèr-vos a embestiar, mès que non voi. Adishatz!
- Monge damb pantalons de seda!, li didec eth gojat, en tot seguir es sòns passi damb era madeisha guardada airosa e desfisanta, tant que se metie en garda, cenvençut que, a tot darrèr, Aliosha se li lançarie ath dessús sense pòsa.

Mès aguest virèc eth cap, lo guardèc e seguic eth sòn camin. Ça que la, a penes auie hèt tres passi quan sentec ena esquia eth dolorós impacte d'ua pèira: l'auie queigut ath dessús eth calhau mès gran de toti es que se sauvaue eth gojat enes pòches.

- Atau que pera esquia? Alavetz que deu èster vertat çò que diden de qué vos escometetz a traïson... Aliosha se virèc un aute còp, e eth gojat, damb tota era sua ràbia, li tornèc a lançar ua auta pèira, en aguesta escadença dirigida entara cara; Aliosha, totun, artenhec a curbir-se a temps e era pèira li toquèc en code. Non vos hè vergonha? Qué vos è hèt jo?, sorrisclèc.

Eth gojat, sense díder arren, damb portadura desfisanta, solet demoraue qu'Aliosha se lancèsse, fin finau, contra eth; mès, en tot veir que non s'immudaue, s'enrabièc coma ua fèra e eth madeish se lancèc sus Aliosha; sense temps de hèr-se enlà, eth gojat joquèc eth cap, li cuelhec damb es dues mans era man quèrra e, damb tota era sua mala intencion, li nhaquèc eth dit deth miei, en tot hèr-li fòrça mau. Li calèc es dents e non deishèc ara presa en dètz segondes. Aliosha idolèc de dolor, estirassant deth dit damb totes es sues fòrces. Ara fin eth gojat lo deishèc e se desseparèc en un bot, en tot plaçar-se ara madeisha distància qu'abantes. Era mossegada deth dit, ath costat d'ua ungla, qu'ère seriosa, prigonda, arribaue enquiath uas; gessie fòrça sang. Aliosha treiguec eth sòn mocador e s'estropèc era man herida, sarrant damb fòrça. S'estèc sarrant atau pendent ua menuta. Eth mainatge, ara demora, non se botgèc en tot aguest temps. A tot darrèr, Aliosha lheuèc entada eth era sua guardada serena.

- Plan ben, didec, ja auetz vist eth mau que m'auetz costat. Qu'ei pro, non? Ara

didetz-me. Jo qué vos è hèt? Eth gojat lo guardèc estonat. Jo non vos coneishi d'arren e ei eth prumèr viatge que vos veigui, contunhèc Aliosha damb era madeisha tranquillitat, mès qu'ei impossible que non vos aja hèt arren... Non m'anaríetz a hèr tant de mau, atau, per arren. Alavetz, per qué non me didetz se qué ei çò que vos è hèt e de qué sò colpable?

Coma responsa eth mainatge se petèc a plorar desconsoladaments, e còp sec s'aluenhèc ath mès córrer d'Aliosha. Aguest lo seguic, sense pèrder era cauma, enquiath carrèr Mijailovkaia, e pendent ua bona estona lo campèc corrent, de luenh, sense hloishar era marcha, sense virar eth cap: seguraments contunhaue plorant damb era madeisha pena. Aliosha cuelhec era decision d'anar a quèrrer, quan auesse temps, ad aqueth mainatge, damb er in de desnishar aguest enigma tan desconcertant. Mès aqueth que non ère eth mielhor moment.

IV. EN ÇÒ DES JOJLAKOVA

Non i estèc guaire en çò des Jojlakova, ua polida casa desseparada, de dus solèrs, bastida en pèira: ua des mielhores dera ciutat. Encara qu'era senhora Jojlakova s'estaue era àger part der an en ua auta província, a on auie propietats, o en Moscòu, a on tanben auie ua casa pròpia, qu'auie sauvat tanben era sua residéncia ena nòsta ciutat, eretatge de sa pairs e pair-sénhers. Ath delà, era propietat qu'auie en nòste districte qu'ère era màger des sues tres propietats, a maugrat d'açò en temps passat auie visitat era nòsta província en compdades escadences.

Era senhora Jojlakova gessec a tot córrer en vestibul entà recéber a Aliosha.

- Auetz recebut era carta que vos parli deth nau miracle? L'auetz recebuda?, didec ara prèssa, nerviosa.
- Òc, l'è recebuda.
- L'auetz dat a conéisher? L'auetz mostrat a toti? Que l'a retornat eth hilh ad aguesta mair!
- Morirà aué madeish, didec Aliosha.
- Òc, ja ac sabi, que m'ac an dit. Ò!, qu'è talents de parlar damb vos! Damb vos o damb qui que sigue, de tot aquerò. Non, non, damb vos, damb vos! E me hè dò de non poder anar a veder-lo! Tota era ciutat qu'ei esmoiguda, toti son ara demora. Mès ara...Sabetz qu'ei aciu en casa Katerina Ivanovna?
- À, quina sòrt!, sorrisclèc Aliosha. Atau, donc, la vau a poder veir aciu, en aguesta casa; ager me demanèc que sense manca venguessa a tier-li ua visita.
- Ja ac sabi, ja ac sabi. M'an condat peth menut çò que se passèc ager ena casa de Katerina Ivanovna...totes aguestes causes orribles damb aquera...tarasca. *C'est tragique;* jo, se siguessa era...non... non sai se qué haria! E dempús, aguest frair

vòste, Dmitri Fiódorovich, quin bon audèth, Diu mèn! Aleksei Fiódorovich, que sò confonuda, guardatz: qu'ei aciu, ara, eth vòste frair, ei a díder, non eth que hec ager aguestes causes orribles, senon er aute, Ivan Fiódorovich; qu'ei en tot parlar damb era: tien ua convèrsa plan seriosa...Que non vos imaginatz çò que les passe ara: ei quauquarren espantoriant, deishatz-me que vos diga qu'ei coma ua esquinçadura; semble mèsalèu ua istòria de terror, e resulte incredible: s'estan arroïnant era vida, qui sap per qué; es dus ne son conscients d'aquerò, e gaudissen en tot actuar atau. Que vos demoraua! Jo, era vertat, sò incapabla de sostier-lo! Ara madeish vos ac condi tot, mès abantes vos è de preguntar ua causa, encara mès importanta...Que m'en desbrembaua qu'ère era mès importanta! Didetz-me: a qué ei degut er atac d'istéria de Lise? Tan lèu se n'a sabut qu'èretz a mand d'arribar, s'a botat isterica!

- *Maman,* era qu'està isterica ètz vos, non jo, s'entenec era votz de Lise, gasulhant a trauèrs dera henerecla d'ua pòrta que daue entà ua cramba vesia. Qu'ère ua henerecla menuda, e era votz arribaue entrebracada, madeish que quan un tie talents d'arrir e sage ath maxim d'estofar er arrir. Aliosha campèc de seguit era henerecla: Lise, solide, s'estarie en tot guardà'c tot, dès eth sòn fautulh, mès qu'eth non la podie veir.
- Que non serie estranh, Lise, non serie estranh...Damb toti aguesti capricis tòns, me vierà un atac...Çò de cèrt ei, Aleksei Fiódorovich, qu'està fòrça mau; a passat ua mala net, damb fèbre, en tot planher-se sense pòsa... Quini talents qu'auia de qué hesse dia, entà que venguesse Herzenstube! Ditz eth doctor que non compren arren e que mos cau demorar. Aguest Herzenstube, cada viatge que vie, ditz çò de madeish: que non compren arren. Tan lèu auetz arribat vos, Lise a deishat anar un sorriscle e a patit un atac, e a manat que la hessem a vier aciu, ena sua anciana cramba...
- Mama, jo que non n'auia ne idia de qué auie de vier, e non a estat per eth, òc ma hè, qu'è volut vier en aguesta cramba.
- Aquerò non ei vertat, Lise. Yulia a vengut ara prèssa a dider-te qu'arribaue Aleksei Fiódorovich; tu l'auies manat que susvelhèsse.
- Ai, mama estimada, aquerò que non hè cap de gràcia. Mès, se voletz rectificar e díder ara quauquarren mès engenhós, ac podetz hèr, estimada mama, ath plan respectable senhor Aleksei Fiódorovich, nauèth vengut, qu'era soleta causa qu'a demostrat en tot vier-mos a veir aué, dempús de çò d'ager, e en tot tier en compde que toti se n'arrissen d'eth, ei que non subergés pera sua agudentor.
- Lise, que te cuelhes massa libertats, e t'asseguri que fin finau me calerà préner mesures mès drastiques. Qui s'arrís d'eth? Jo sò encantada de qué age vengut, que n'è besonh, n'è manca. Ai, Aleksei Fiódorovich, sò tan malerosa!
- Mès qué ei çò que vos passe, mama?
- Ai!, aguesti capricis tòns, Lise, era tua inconsciéncia, era tua malautia, aguesta

orribla net de fèbre, aguest orrible e etèrn Herzenstube, etèrn, sustot, etèrn, etèrn! E a tot darrèr, autanplan aguest miracle! Com m'a impressionat aguest miracle, Aleksei Fiódorovich, com m'a esmoigut! E ara aguesta tragèdia, aquiu ena sala; non la posqui tier, vos ac digui per auança: non la posqui tier. Que pòt èster que sigue ua comèdia, e non ua tragèdia. Didetz-me. Eth starets Zosima viuerà enquia deman? Viuerà? Ò, Diu mèn! Qué ei çò que me passe? Cada moment que cluqui es uelhs veigui que tot aquerò ei absurd, ei absurd.

- Voleria demanar-vos, l'interrompèc de pic Aliosha, que me deishèssetz un petit lirot net entà bendar-me eth dit. Que m'è hèt ua herida, e ara me hè mau.

Aliosha se destropèc eth dit nhacat. Eth mocador ère banhat de sang. Era senhora Jojlakova deishèc anar un crit e miei cluquèc es uelhs.

- Diu mèn!, quina herida! Qu'ei orribla!

Mès Lise, sonque veir pera henerecla eth dit d'Aliosha, dauric de land en land era pòrta d'ua empossada.

- Venetz aciu, venetz aciu, sorrisclèc tu per tu, en ton imperiós. E deishatz-vos ja de pegaries! Ò, Senhor! Com ac auetz tengut tant de temps sense díder arren? Que poiríetz auer perdut tota era sang! A on vos ac auetz hèt, a on? Aigua, aquerò de prumèr! Aigua! Que mos cau lauar ben era herida, e botar eth dit en aigua hereda, entà que se vos passe eth dolor, e tietz-vos, tietz-vos ua bona estona... Lèu, mama, que mos cau aumplir d'aigua eth lauamans. Va, lèu, higec nerviosa. Qu'ère plan espaurida; era herida d'Aliosha l'auie impressionat fòrça
- Non auríem de cridar a Herzenstube?, prepausèc era senhora Jojlakova.
- Mama, que voletz acabar damb jo! Eth vòste Herzenstube vierà e diderà que non compren arren! Aigua, aigua! Mama, per amor de Diu, vietz e pressatz a Yulia: sabi pas se qué deu hèr per aquiu delà; jamès hè lèu. De prèssa, mama, que me vierà quauquarren...
- Que non ei arren!, cridèc Aliosha, que l'anauen apegant era pòur.

Yuli venguec de seguit damb era aigua. Aliosha neguèc eth dit ena aigua.

- Mama, per Diu, hètz-vos a vier ues bendes; ues bendes e aguesta aigua trèbla caustica, entàs talhs...com se cridaue? Que n'auem ua ena casa, n'auem, n'auem...Mama, vos que vo'n sabetz a on ei eth salèr; en vòste dormitòri, en armariet a man dreta, aquiu que i a un salèr gran e ues bendes**...**
- Ara madeish qu'ac pòrti tot, Lise, mès dèisha de cridar e non te botes nerviosa. Ja ves se damb quina integritat tie Aleksei Fiódorovich eth sòn malastre. Mès, a on vos auetz nafrat d'ua manèra tan espaventosa, Aleksei Fiódorovich?

Era senhora Jojlakova gessec a tot córrer. Qu'ère çò que demoraue Lise.

- Prumèr, responetz-me a ua pregunta, se dirigic sense pòsa a Aliosha, a on vos auetz hèt açò? Dempús que vos è de parlar de un aute ahèr plan desparièr.

Condatz!

Aliosha en tot saber-se'n qu'eth temps disponible enquiara tornada dera mair ère preciós entada era, li condèc ara prèssa, en tot deishar e resumir fòrça causes, encara que damb precision e claretat, eth sòn enigmatic encontre damb es escolans. Dempús d'escotar-lo, Lise junhec es mans, en senhau de suspresa:

- Mès com ei possible! Com ei possible! Endravar-se damb aqueri mainatges, e mès que mès damb aguesta vestimenta!, sorrisclèc emmaliciada, coma s'ausse quauque dret sus eth. Be que n'ètz de mainatge!, qu'ètz mès mainatge que quinsevolh d'eri! Mès plan, vos cau saber sens manca çò que se passe damb aquest dimòni de mainatge e condar-lo-me tot, pr'amor qu'aciu s'i amague quauquarren. E ara, çò d'aute, mès abantes didetz-me: ètz en condicions, Aleksei Fiódorovich, a maugrat deth mau fòrt, de parlar des màger foteses, mès de hè'c damb tota gravetat?
- Plan que òc; ath delà, tanpòc me hè tant de mau.
- Aquerò ei pr'amor qu'auetz eth dit ena aigua. Que la cau cambiar de seguit, pr'amor que se cauhe en un virament de uelhs. Yulia, pòrta ara prèssa un shinhau de gèu deth cerèr e un aute lauamans damb aigua...Ben, ara qu'a gessut, anem ath gran: hètz eth favor de entornar-me de seguit, estimat mèn Aleksei Fiódorovich, era carta que vos manè ager; de seguit, pr'amor que mama pòt tornar en quinsevolh moment, e non voi que...
- Que non è aciu era carta.
- Non ei vertat, òc que l'auetz. Qu'èra segura de qué me didiríetz açò. L'amiatz en aguesta pòcha. Que me n'è penaït tant, pendent tota era net, d'aguesta pèga badinada. Entornatz-me aguesta carta ara madeish, entornatz-la-me!
- S'a demorat aquiu.
- Non voi que me consideretz ua mainada petita, ua autentica creatura, per tòrt d'aguesta carta mia damb ua badinada tant estupida. Que vos demani perdon per aguesta estupiditat, mès vos cau entornar-me era carta, se passe çò que sigue, en tot supausar qu'ei vertat que non l'amiatz ath dessús; hètz-la-me a vier aué madeish sense manca! Sense manca!
- Aué que m'ei impossible, pr'amor que me'n vau tath monastèri e non tornarè en dus o tres dies, dilhèu quate, pr'amor qu'eth starets Zosima...
- Quate dies! Quina asenada! Didetz-me: vo n'auetz arrit fòrça de jo?
- Que non me n'è arrit bric.
- Per qué non?
- Pr'amor que m'ac è creigut tot.
- M'ofensatz!
- De cap des manères. Sonque lieger-la, qu'è pensat que tot se passarà atau, pr'amor que, en morir eth starets Zosima, me cau abandonar de seguit eth monastèri.

Dempús contunharè es mèns estudis, harè es mèns examens e quan se complisque eth tèrme que fixe era lei, mos maridaram. E vos estimarè. Encara que non è auut temps de pensà'c doçaments, è arribat ara conclusion de qué ua hemna mielhor que vos non la traparè, e coma qu'eth starets me mane que me marida...

- Mès se sò un monstre, que m'an d'amiar en cagira d'arròdes!, didec Lisa entre arridolets, damb es caròles alugades pera rojor dera cara.
- Jo personauments vos amiarè ena cagira, mès sò convençut qu'entà alavetz ja vos auratz guarit.
- Qu'ètz mau deth cap, didec Lisa, nerviosa. A compdar d'ua badinada coma aguesta, vier en ua asenada d'aguesta sòrta!...A, aciu qu'ei mama, e plan oportunaments, me pensi jo. Guaire vos tardatz mama, tostemp! Com auetz podut tardar tant! E aciu qu'arribe Yulia damb eth gèu!
- Ai, Lise, non crides, sustot non crides! Que ja ne sò d'aguesti crits...Se qué volíetz que hessa, se se passe qu'auíetz sauvat es bendes en un aute lòc?...Les è cercat, cercat...Sospechi qu'ac as hèt de bon voler.
- Com auia de saber jo que se presentarie damb ua nhacada en un dit? S'auesse estat atau, encara ac auria podut hèr de bon voler. Mama, àngel mèn, que venguetz de díder ues causes çò de mès estranhes.
- Seràn estranhes, mès, quini sentiments es tòns, Lise, a prepaus deth dit d'Aleksei Fiódorovich e de tot çò que s'a passat! Ò, eth mèn brave Aleksei Fiódorovich! Çò que m'aucís que non son es detalhs, non ei un cas coma eth de Herzenstube, senon er ensems, era soma de tantes causes; qu'ei aquerò çò que non posqui sostier!
- Qu'ei pro, mama, qu'ei pro de parlar de Herzenstube. Lise arric alègraments. Balhatz-me lèu aguestes bendes, mama, e era aigua. Aquerò non ei qu'ua solucion d'acetat de plomb, Aleksei Fiódorovich, ara non m'en brembi se com se cride, mès qu'ei ua solucion excellenta. Guardatz, mama, qu'en tot vier entà aciu s'a pelejat en carrèr damb uns mainatges, e un d'eri l'a calat ua nhacada; non vos semble que tanben eth ei un mainatge, un autentic mainatge? E, dempús d'aquerò, com s'a de maridar? Pr'amor qu'ara se passe que se vò maridar. Imaginatz-lo-vos maridat, mama. Non vos vie er arrir? Non vos semble impensable?

E Lise non paraue d'arrir damb era sua fina riseta nerviosa, tant que guardaue astutaments a Aleksei.

- Tè, com s'a de maridar, Lise, e a qué vie aquerò ara, e ath delà, que non n'as de hèr arren... e pòt èster qu'aguest mainatge age era ràbia.
- Vai, mama!, coma s'auesse mainatges damb ràbia...
- Per qué non n'auie d'auer? Non me pensi qu'aja dit cap pegaria, Lise. Ad aguest mainatge l'a podut mossegar un gosset rabiós, e ath sòn torn vie e cuelh era ràbia e mossègue ath prumer que se l'aprèsse. Que ben que vos a bendat Lise, Aleksei Fiódorovich; jo non ac auria sabut hèr ena vida. Vos hè mau ara?

- Ara plan pòc.
- Non auratz pòur dera aigua?, preguntèc Lise.
- Ben, qu'ei pro, Lise; qu'ei possible qu'aja hèt massa lèu en parlar deth mainatge rabiós, mès tu ara que vas massa luenh. Katerina Ivanovna vie de saber-se'n dera vòsta arribada, Aleksei Fiódorovich, e a vengut ara prèssa a dider-me que vos demore, que vos demore delitosa.
- Ai, mama, anatz vos soleta, eth que non pòt vier en aguest moment, li hè fòrça mau.
- Que non me hè mau, plan que i posqui anar, didec Aliosha.
- Com! Atau que vo n'anatz? Com ei possible? Com ei possible?
- Qué se passe? Quan acaba d'aquiu, posqui tornar, e contunharam parlant tot eth temps que volgatz. Mès que voleria veir de seguit a Katerina Ivanovna, pr'amor que, en quinsevolh cas, aué me shautarie tornar çò de mès lèu possible entath monastèri.
- Hètz-vo-lo a vier, mama; hètz-vo-lo a vier ! Aleksei Fiódorovich, non vos shordetz en vier a veder-me quan acabetz damb Katerina Ivanovna; anatz dret de cap ath monastèri, aguest ei eth vòste lòc! Jo que voi dormir, non è clucat un uelh en tota era net.
- Ai, Lise, tu tostemp damb es tues badinades; pro que t'adormisses de vertat!, cridèc era senhora Jojlakova.
- Jo que non sai se com... Me demorarè dus o tres menutes mès; enquia cinc, s'atau ac voletz, gasulhèc Aliosha.
- Enquia cinc! Mès, hètz-vo-lo a vier ja, mama, qu'ei un *monstre!*
- Lise, qu'as perdut eth sen. Anem, Aleksei Fiódorovich; aué qu'està massa capriciosa, qu'è pòur de qué se capvire. Arren de pejor qu'ua hemna nerviosa, Aleksei Fiódorovich! E auatanplan ei possible que, ena vòsta preséncia, l'age cuelhut talents de dormir. Qu'auetz artenhut vos que la recuelhesse era sòn plan lèu! Quina sòrt!
- Ò, mama, ara que vos a dat per díder causes plan polides; vos balhi un punet, mami.
- Madeish, Lise. Escotatz, Aleksei Fiódorovich, didec grèuments, damb mina misteriosa, en tot parlar en un rapid mormolh, era senhora Jojlakova, tant que gessie damb Aliosha, que non voi condicionar-vos en cap de sens, ne sagi de descaperar eth vel, mès, quan entretz, vos madeish veiratz çò que se passe; ei quauquarren espaventós, ei ua comèdia fantastica: era qu'ei encamardada deth vòste frair Ivan Fiódorovich, mès que sage de convencer-se damb tota era fòrça deth morir de qué estime a Dmitri Fiódorovich. Qu'ei espantoriant! Entrarè damb vos e, s'arrés me hè enlà, me demorarè enquiath finau.

V. ESQUINÇADURA ENA SALA

Mès ena sala era conversacion ja ère a mand de concludir; Katerina Ivanovna ère cuelhuda d'ua grana excitacion, mès que se la vedie decidida. Just quan entrauen Aliosha e era senhora Jojlakova, Ivan Fiódorovich se lheuaue entà anar-se'n. Auie era cara esblancossida, e Aliosha lo guardèc damb preocupacion. En aguest moment, a Aliosha se l'esclaric un dobte, un inquietant enigma que lo tormentaue hège ja temps. S'auie passat, causa d'un mes, que diuèrses persones, en diuèrses escadences, l'auien hèt a veir qu'eth sòn frair Ivan estimaue a Katerina Ivanovna e, mès que mès, qu'auie era fèrma intencion de "panar-la-se" a Mitia. A Aliosha, enquia hège pòc, ua semblabla idia l'auie pareishut aberranta, sense deishar de produsir-li un gran copacap. Eth qu'estimaue as dus frairs e l'espaurie qu'auesse entre eri aguesta rivalitat. Totun, eth dia anterior eth pròpi Dmitri Fiódorovich l'auie amuishat claraments qu'enquia e tot se n'alegraue de qué Ivan siguesse eth sòn rival e qu'entada eth, entà Dmitri, aquerò ère autanplan ua estimabla ajuda. Ua ajuda en quin sens? Dilhèu pr'amor qu'atau se poirie maridar damb Grushenka? Mès, en opinion d'Aliosha, aguesta que serie ua solucion desesperada e extrèma. Ath delà d'açò, enquiara madeisha vesilha auie creigut,, sense cap de dobte, que Katerina Ivanovna estimaue apassionadaments e obstinadaments ath sòn frair Dmitri; mès solet ac auie creigut enquiara vesilha. Entà mès malastre, auie era vaga sensacion de qué era non podie estimar a quauquarrés coma Ivan e estimaue, en cambi, ath sòn frair Dmitri, mès que l'estimaue autant qu'ère, a maugrat dera aberracion d'un tau amor. Eth dia d'abantes, totun, pendent era scèna damb Grushenka, Aliosha auie cambiat de pensada en un virament de uelhs. Era paraula "esquinçadura", prononciada hège ua estona pera senhora Jojlakova, lèu l'auie hèt estrementir, pr'amor que precisaments aquera net, en dromilhon dera auba, eth tanben auie sorrisclac, còp sec, dilhèu coma responsa a quauquarren vist en sòmnis: "esquinçadura, esquinçadura!". Qu'ei que s'auie passat tota era net en tot soniar ena scèna viscuda en çò de Katerina Ivanovna. Ara, de ressabuda, era declaracion, segura e fèrma, dera senhora Jojlakova, que sivans era, Katerina Ivanovna estimaue a Ivan e s'enganhaue ada era madeisha de bon voler, solet a truca de bèra sòrta de jòc, d'ua "esquinçadura", e se torturaue damb eth sòn simulat amor a Dmitri, degut a ua sòrta de supausada gratitud, auie impressionat a Aliosha: "Òc, qu'ei plan possible que tota era vertat s'estongue, plan, en aguestes paraules!". Mès, en aguest cas, en quina situacion demoraue eth sòn frair Ivan? Aliosha sentie de manèra instintiua, qu'ua hemna damb eth caractèr de Katerina Ivanovna auie besonh, a tot pèrder, d'exercir era sua autoritat, mès qu'era podie dominar solet a bèth un coma Dmitri, jamès a un òme coma Ivan. Pr'amor que solet Dmitri (encara qu'a long tèrme, mos ac cau admèter) poirie someter-se ada era, a tot darrèr, "pera sua pròpia felicitat" (causa qu'Aliosha autanplan aurie desirat), mès Ivan non. Ivan que serie incapable de someter-se, a despart de qué semblabla somission ada eth jamès li balharie era felicitat. Aguesta qu'ère era idia que, sense saber com,

s'auie hèt a vier d'Ivan. E toti aguesti dobtes e conjectures li vengueren entath cap en moment precís qu'entrèc ena sala. E ua auta idia crotzèc eth sòn pensament, ua idia sobta e irrepressibla: "E s'era non estime a degun, ne ar un ne ar aute?". Que conven soslinhar qu'Aliosha se sentie coma avergonhat d'aguestes idies e qu'en darrèr mes les auie refusat cada viatge que l'auien passat peth cap. "Coma se jo sabessa quauquarren der amor o des hemnes entà poder arribar a tier semblables conclusions", se repotegaue dempús de cada ua des sues reflexions o suposicions. Ça que la, non podie passar-se'n. Eth sòn instint li didie, per exemple, qu'entath destin des sòns dus frairs aquera rivalitat auie aquerit ua grana transcendéncia, e fòrça d'autes causes depenien d'era. "Un reptil que devorarà a un aute reptil", auie sentenciat era vesilha sa frair Ivan, enrabiat, en tot referir-se a sa pair e a sa frair Dmitri. Atau donc, Dmitri ère dauant des sòns uelhs un reptil, e dilhèu n'ère ja hège tremps? Non ne serie dès qu'eth sòn frair Ivan auie coneishut a Katerina Ivanovna? Aqueres paraules, naturaumens, se l'auien escapat sense voler a Ivan eth dia anterior, mès per aquerò madeish resultauen encara mès importantes. En aguest cas, quina patz i podie auer entre eri? Non èren aqueri, peth contrari, naui motius entar òdi e era enemistat ena sua familha? E, çò de mès important, eth, Aliosha non podie sostier era incertitud, pr'amor qu'eth sòn amor tostemp auie auut un caractèr actiu. Que non podie estimar passiuaments: tan lèu sentie amor, de seguit se mostraue dispausat a ajudar. Mès entad aquerò li calie fixar-se ua tòca, li calie saber damb certitud se qué ère çò que li convenguie a cada un, quini èren es sòns besonhs; d'aguesta sòrta, plan que òc, un viatge establit eth sòn objectiu damb precision, que poirie ajudar as dus. Mès aciu, en sòrta d'un objectiu precís, era soleta causa qu'auie ère embolh e confusion. Que s'auie parlat "d'esquinçadura"! Com podie ne tansevolhe aclarir-se ath miei de tanta esquinçadura? Non comprenie ne mieja paraula de tot aqueth embolh!

En veir a Aliosha, Katerina Ivanovna, plan encoratjada, li didec de seguit a Ivan Fiódorovich, que ja s'auie lheuat, prèst entà partir:

- Un moment!, demoratz-vos un shinhau mès! Que me shautarie escotar era opinion d'aguesta persona, que me fidi cègaments. Katerina Osipovna, demoratz-vos vos tanben, (higec en tot dirigir-se ara senhora Jojlakova); l'aufric un sèti a Aliosha ath sòn costat, tant que Jojlakova se seiguie ath sòn dauant, près d'Ivan Fiódorovich. Vos, estimadi mèns, ètz es solets amics qu'è en mon, comencèc a díder damb veeméncia, damb ua votz qu'en era tremolauen lèrmes sinceres de pena, e en un viraments de uelhs eth còr d'Aliosha se virèc de nau entada era. Vos, Aleksei Fiódorovich, ager siguéretz testimòni d'aqueth...orror e vedéretz en quin estat me trapaua. Vos que non ac vedéretz, Ivan Fiódorovich; eth òc qu'ac vedec. Sabi pas se qué pensaríetz ager de jo...çò que sabi ei que s'aué, s'ara se repetisse era situacion, jo exprimiria es madeishi sentiments qu'exprimí ager: es madeishi sentiments, es madeishes paraules, es madeishi gèsti. Rebrembatz es mèns gèsti, Aleksei Fiódorovich, vos madeish me contenguéretz en bèth moment... En díder aquerò, se rogic e li luderen es uelhs. Vos anóncii, Aleksei Fiódorovich, que non sò dispausada a conformar-me damb arren. Escotatz, Aleksei Fiódorovich, ne

tansevolhe sabi s'ara madeish l'estimi *ada eth*. Que me hè pena, e aguest ei un mau senhau entar amor. Se l'estimèssa, s'encara l'estimèssa, seguraments non me harie pena; ath contrari, en aguesti moments me calerie auer-lo en òdi...

Era votz li trinquèc e ues lermetes li luderen enes cilhes. Aliosha s'estrementic peth laguens: "aguesta gojata ei justa e ei sincera, se pensèc, e, ja non estime a Dmitri!"

- Qu'ei vertat!, qu'ei vertat!, cridèc era senhora Jojlakova.
- Demoratz, estimada mia Katerina Osipovna, non è dit çò de mès important, non è dit se quina decision finau è escuelhut aguesta passada net. Qu'è era impression de qué era mia decision pòt èster terribla entà jo, mès qu'è era presentida que ja non la vau a cambiar de cap des manères, e que la vau a mantier pendent tota era vida. Eth mèn estimat, eth mèn bon conselhèr, tostemp fidèu e generós, que coneish prigondaments eth mèn còr, eth solet amic vertadèr qu'è en aguest mon, Ivan Fiódorovich, me balhe era sua aprovacion en tot e aplaudís era mia decision....Qu'eth ja la coneish.
- Òc, l'aplaudisqui, assentic Ivan Fiódorovich, en votz baisha, mès fèrma.
- Mès me shautarie que tanben Aliosha...Ò, Aleksei Fiódorovich, perdonatz que vos aja cridat simplaments Aliosha...Me shautarie qu'Aleksei Fiódorovich me didesse ara, en preséncia d'aguesti dus amics mèns, s'è o non rason. Eth mèn instint me ditz que vos, Aliosha, eth mèn frair estimat, pr'amor que vos ètz un frair estimat, tornèc a díder damb fòrça, en tot cuélher ena sua man ardenta era gelada man d'Aliosha, eth mèn instint me ditz qu'era vòsta decision, qu'era vòsta aprovacion, a maugrat de toti es mèns torments, me harà a vier eth repaus, pr'amor que dempús d'enténer es vòstes paraules me solatjarè e me conformarè...que n'è era presentida!
- Sabi pas çò que me vatz a preguntar, didec Aliosha, en tot rogir-se; era soleta causa que sai ei que vos estimi e vos desiri en aguest moment mès felicitat qu'a jo madeish...Mès que jo non me'n sabi d'aguesti ahèrs...s'èsdeguèc a híger, pera rason que siguesse.
- En aguesti ahèrs, Aleksei Fiódorovich, en aguesti ahèrs çò de prumèr, ara, qu'ei er aunor e eth déuer, e quauquarren que non sai se qué ei, mès que pòt èster mès important, autanplan, qu'eth pròpi déuer. Eth còr me parle d'aguest sentiment irrefrenable que m'arrossègue irresistiblaments. En tot cas, solet è besonh de dues paraules, jo que ja sò decidida: encara, supausem, qu'eth se maridèsse damb aquera...infama, didec solemnaments, que jamès, jamès poirè perdonar, *jo ada eth non lo pensi abandonar en cap cas!* Enes dies a vier, ja bric mès, bric mès lo vau a abandonar!, sorrisclèc damb votz trincada, reflèx d'un palle e forçat entosiasme. Que non digui que me vau a arrossegar ath sòn darrèr, qu'aja era intencion d'èster de contunh ath sòn costat, de martirizar-lo...ò, non!, partirè entà ua auta ciutat, a on volgatz, mès que tota era vida, tota era vida velharè per eth sense pòsa. Quan non sigue erós damb aguesta auta, e aquerò ei quauquarren que vierà solide, e plan lèu ath delà, que vengue entà jo, e traparà a ua amiga, a ua fraia...Arren mès qu'a

ua fraia, plan que òc, e atau serà entà tostemp, mès poirà convencer-se, a tot darrèr, de qué aguesta fraia ei ua vertadèra fraia, que l'estime e a consagrat ada eth tota era sua vida. Que voi arténher, e calarè es còrnes en aguest ahèr, qu'arribe ara fin a coneisher-me e m'ac cohèsse tot sense avergonhar-se!, idolèc, en ton exaltat. Que serè eth sòn diu, un diu que poirà pregar; aquerò qu'ei çò de mens que me deu coma paga dera sua traïson e per aquerò qu'ager me hec a passar. E que veigue pendent tota era sua vida que jo tostemp li serè fidèu, ada eth e ara paraula qu'un viatge li balhè, a maugrat de qué eth m'age estat infidèu e m'age enganhat. Jo que vau a èster... Me convertirè solet en un mejan entara sua felicitat o, com didè'c, en un mèr esturment, ua maquina entara sua felicitat, e atau tota era vida, e qu'eth ac tengue en compde enquiath finau des sòns dies! Aquerò ei çò qu'è decidit! Ivan Fiódorovich m'apue sense resèrva.

S'alugaue. Probablaments aurie volut exprimir es sues idies d'ua manèra pro mès digna, mès acertada e naturau, mès ac auie hèt damb excessiua precipitacion e crudesa. Mès que mès, aquerò aubedie ath sòn vam juvenil, mès un shinhau qu'ère un simple reflèx dera irritacion dera vesilha, deth besonh de mostrar-se capinauta; era madeisha que n'ère conscienta. Eth sòn ròstre, de pic, s'trebolèc, era expression des sòns uelhs se tornèc maligna. Aliosha se n'encuedèc de seguit e eth sòn còr s'aumplic de compassion. En aguest precís moment intervenguec eth sòn frair Ivan.

- Jo non è hèt qu'exprimir era mia pensada, didec. En quinsevolh auta hemna, aquerò qu'aurie resultat forçat, pòc naturau, mès que non en vos. Ua auta non aurie auut rason, vos òc que l'auetz. Sabi pas se com explicà'c, mès que veigui que vos ètz completaments sincèra, qu'ei per aquerò qu'auetz rason...
- Mès aquerò solet ei ara...quina ei era causa? Solet era ofensat d'ager, e per aquerò se passe çò d'ara!, didec de ressabuda, sense poder tier-se, era senhora Jojlakova; se notaue que non auie era intencion d'intervier, mès non auie estat capabla de reprimir-se e auie manifestat sobtaments aquera idia, tan justa.
- Cèrt, cèrt, la talhèc Ivan, un shinhau trebolat e visiblaments emmaliciat pera interropcion, atau ei; mès, en ua auta, aguest moment d'ara non serie qu'era tralha de çò que se passèc ager, e solet serie un moment; en cambi, per çò deth caractèr de Katerina Ivanovna, aguest moment que durarà tota era vida. Çò qu'entà d'autes serie ua mèra promesa, entada era constitusís un déuer, un déuer etèrn, dur, dilhèu escur, mès inalterable. E eth sentiment deth déuer complit li servirà de supòrt! Era vòsta vida, Katerina Ivanovna, se passarà a compdar d'ara ena dolorosa contemplacion des vòsti pròpis sentiments, deth vòste pròpi sacrifici e deth vòste pròpi amarum, mès en futur aguest patiment se padegarà, e era vòsta vida se transformarà ena doça contemplacion deth compliment definitiu d'un prepaus fòrt e capinaut, capinaut coma pògui en sòn gènre, desesperat en tot cas, mès artenhut per vos; e aguesta consciéncia vos balharà, a tot darrèr, era mès completa satisfaccion e vos reconciliarà damb tot çò d'aute...

Que didec tot açò damb un ton decidit e damb quauque racacòr que semblaue de

bon voler; dilhèu non volesse dissimular es sues intencions, ei a díder, que pòt èster que parlèsse, conscientaments, en ton de burla.

- Diu mèn!, guaira faussetat!, sorrisclèc un aute còp era senhora Jojlakova.
- Aleksei Fiódorovich, parlatz vos! Qu'è besonh d'enténer sense pòsa çò que m'ajatz de díder!, cridèc Katerina Ivanovna, e de suspresa petèc en somics.

Aliosha se lheuèc deth divan.

- Que non ei arren, non i arren!, contunhèc a díder, entre lèrmes, Katerina Ivanovna. Que sò un shinhau alterada, qu'ei per çò de delànet, mès ath costat de dus amics coma vos e eth vòste frair encara cuelhi fòrça...pr'amor que me'n sabi...que vosati dus jamès m'abandonaratz...
- Malerosaments, dilhèu deman madeish me calerà partir entà Moscòu e renonciar ara vòsta companhia pendent ua longa tempsada... E aquerò, malerosaments, non a remèdi...anoncièc ara imprevista Ivan Fiódorovich.
- Deman! Entà Moscòu! A Katerina Ivanovna era cara se l'alterèc còp sec. Mès, mès, Diu mèn, quina sòrt!, sorrisclèc en tot cambiar eth ton de votz e deishant de plorar, de manèra que lèu-lèu non i restèc ne tralha des sues lèrmes. En un virament de uelhs se produsic en Katerina Ivanovna ua transformacion estonanta que deishèc a Aliosha perplèx: en sòrta dera prauba gojata ofensada qu'auie estat plorant enquia alavetz, en tot reflectir era esquinçadura dera sua amna, campèc de ressabuda ua hemna que ludie un perfècte domeni d'era madeisha e se mostraue autanplan visiblaments satisfèta, coma se, de pic, s'ausse hèt a vier ua enòrma alegria. Ò, que non ei que sigue ua sòrt auer-me d'alunhar de vos, plan que non, didec, coma se volesse retractar-se, damb un agradiu arridolet mondan, qu'un amic coma vos non aurie de pensar ua tau causa; ath contrari, me senti plan desgraciada en tot veder-me privada dera vòsta companhia. De còp, s'apressèc ath córrer entà Ivan Fiódorovich e, agarrant-li es dues mans, les ac sarrèc damb fervor. Çò qu'ei ua sòrt ei que vos, personauments, ajatz era escadença d'explicar en Moscòu, ara mia tia e a Agasha, quina ei era mia situacion, tot er orror que me passe; d'explicar-les a Agafia e ara mia estimada tia damb tota claretat e damb delicadesa, coma mielhor sapiatz. Que non vos podetz imaginar çò de malerosa que me sentia ager e aguest madeish maitin, sense saber pro ben se com escríuer aguesta orribla carta...pr'amor qu'ei de plan mau hèr balhar compde de çò que s'a passat, per carta...Ara que ja me serà mès aisit d'escriuer-la, pr'amor que vos i seratz present e les ac poiratz explicar tot de viua votz. Ò!, qué contenta sò! Mès solet ne sò per açò, credetz-me. Entà jo, vos qu'ètz insubstituible, plan que òc... Ara madeish anarè, a tot córrer, a escríuer era carta, concludic bruscaments, e autanplan hec un pas, decidida a gésser dera cramba.
- E Aliosha? Qué se passe damb era opinion d'Aleksei Fiódorovich, que tant de talents auíetz d'escotar?, didec era senhora Jojlakova. Ua nòta airada e mordàs ressonaue enes sues paraules.

- Que non me n'è desbrembat. Katerina Ivanovna s'arturèc de còp. E per qué vos mostratz ara tant ostil damb jo, Katerina Osipovna?, preguntèc en un ton de viu e amargant repotèc. Que me reafirmi en çò qu'è dit. Qu'è besonh de conéisher era sua opinion, mès encara: qu'è besonh de conéisher era sua decision! Çò qu'eth digue se harà...Ja vedetz se guaire desiri conéisher es vòstes paraules, Aleksei Fiódorovich...Mès que vos passe?
- Jamès m'ac auria pensat, entà jo, qu'ei quauquarren inconcebible!, sorrisclèc de pic Aliosha, damb amarum.
- Qué, qué?
- Eth partís entà Moscòu, e vos vo n'alegratz; ac auetz dit damb tota era intencion! Mès just dempús començatz a díder que non n'ètz contenta per aquerò; ath contrari, didetz qu'ac sentetz...que perdetz a un amic...Mès aquerò tanben a estat de bon voler...coma s'estéssetz actuant en un teatre!
- En un teatre? Com?...A qué vos referitz?, repliquèc Katerina Ivanovna, prigondaments desconcertada, en tot rogir tota e rufant es celhes.
- Encara que sagetz de hèr-li a creir que traparatz mens ar amic, vos persutatz qu'ei ua sòrt que partisque, e l'ac didetz ara cara...didec Aliosha cada viatge mès alugat. Contunhaue de pè ath cant dera taula, e non se decidie a seir-se.
- Non compreni a on voletz anar a parar...
- Ne jo madeish me'n sabi...qu'a estat coma ua illuminacion sobtada...Sabi que non deueria, mès ac vau a díder, ça que la, contunhèc Aliosha, damb era madeisha votz tremolosa e entrebracada. Çò que m'a vengut entath cap ei que dilhèu vos non estimatz en absolut ath mèn frair Dmitri...e a estat atau dès eth prumèr dia...E que dilhèu Dmitri tanpòc vos estime a vos...dès eth prumèr dia...que solet vos respècte...Jo, era vertat, non sai se com gausi a díder tot aquerò ara, mès que quaquarrés li cau díder era vertat...pr'amor qu'aciu arrés vò díder era vertat...
- Quina vertat?, preguntèc Katerina Ivanovna, e ua nòta d'isterisme ressonèc ena sua votz.
- Donques aguesta, gasulhèc Aliosha, que semblaue que s'auie queigut d'un losat: hètz a vier ara madeish a Dmitri...que ja lo cercarè jo; que vengue aciu e que vos cuelhe a vos dera man, que cuelhe dempús era man deth mèn frair Ivan e qu'amasse es mans des dus. Qu'ei que, se vos torturatz a Ivan, ei solet pr'amor que l'estimatz...e, entà torturar-lo, vos encaborniatz a estimar a Dmitri...aguest amor que non ei vertadèr...Qu'a vos madeish vos auetz convençut de qué l'estimatz... Aliosha s'arturèc bruscaments e se demorèc carat.
- Vos...vos...qu'ètz un petit *yurodivy*, aquerò ei çò que ètz!, gessec de pic Katerina Ivanovna, damb era sang dera cara perduda e es pòts constrenhudi pera ràbia.

Ivan Fiódorovich s'estarnèc d'arrir e se botèc de pès. Qu'auie eth chapèu ena man.

- T'enganhes, eth mèn brave Aliosha, didec, damb ua expression ena cara qu'Aliosha jamès auie vist: que miralhaue sinceritat juvenila e un sentiment intens, d'ua franquesa irresistibla. Katerina Ivanovna jamès m'a estimat! Era que se n'a sabut tostemps que jo l'estimaua, encara que jamès l'è dit ua soleta paraula deth mèn amor; se'n sabie, mès que non me corresponie. Tanpòc è estat eth sòn amic ne un solet viatge, ne un solet dia: qu'ei ua hemna capinauta e non auie besonh dera mia amistat. Me sauvaue ath sòn costat entà costar ua resvenja ininterrompuda. En jo que resvenjaue totes es ofenses que Dmitri l'auie hèt, de manèra contunhada, dia a dia, pendent tot aguest temps, dès eth sòn prumèr encontre... Pr'amor que ja eth prumèr encontre qu'aueren se le quedèc gravat en còr coma ua umiliacion.Qu'atau tie era eth sòn còr! En tot aguest temps non è hèt ua auta causa qu'entener-la a parlar deth sòn amor per eth. Ara que me'n vau, mès vos cau saber, Katerina Ivanovna, que a qui vos estimatz reauments ei ada eth. E, coma mès vos umilie, mès e mès l'estimatz vos. D'aciu era vòsta esquinçadura. Vos que l'estimatz tau qu'ei: l'estimatz ena mesura que vos umilie. S'eth cambièsse, vos que l'abandonaríetz de seguit e deisharíetz d'estimar-lo. Mès l'auetz de besonh entà recrear-vos ena vòsta abnegada fidelitat e entà repotegar-li ada eth era sua infidelitat. E tot per orgulh. Ò, que i a en aquerò fòrça d'aclapament e d'umiliacion, mès que tot aubedís ath vòste orgulh...Jo que sò massa joen e vos è estimat damb massa intensitat. Ja sai que non auria de dider-vos aquerò, que serie mès digne dera mia part hèr-me enlà simplaments de vos; que non vos serie tant insultant. Mès çò de cèrt ei que me'n vau luenh e non vau a tornar bric mès. Qu'ei quauquarren defininitiu...Non voi patir aguesta esquinçadura... Era vertat ei que non sai se qué díder, qu'ei tot dit... Adishatz, Katerina Ivanovna, non auetz vos se per qué shordar-vos damb jo, pr'amor que jo è patit un castig cent viatges màger qu'eth vòste: qu'ei pro castig non tornar a veder-vos bric mès. Adishatz. Non è besonh dera vòsta man. Que m'auetz torturat tant a consciéncia qu'en aguest moment non vos posqui perdonar. Mès endauant vos perdonarè, mès ara qu'era vòsta man ei sobrèra. *Den Dank, Dame, begehr ich nicht*, ahigec damb un arridolet forçat, en tot amuishar, de passa, de forma susprenenta, que tanben eth ère capable de liéger a Schiller e enquia e tot d'aprener-lo-se de còr, causa que jamès s'auie pensat Aliosha.

Gessec dera cramba sense dider-se adiu, ne tansevolhe dera anfitriona, era senhora Jojlakova. Aliosha junhec es mans, estonat.

- Ivan!, cridèc desconcertat, tant que sa frair s'aluenhaue. Torna, Ivan! Non, non, ara que non tornarà ne peth mau de morir!, sorrisclèc un aute viatge, en un atac d'amarganta luciditat. Mès eth tòrt qu'ei mèn, mèn! Jo è començat! Ivan a parlat damb racacòr, de forma pòc avienta. Qu'a estat injust e rancunós...esclamaue Aliosha, miei capvirat.

Katerina Ivanovna se n'anèc, ara suspresa, entà ua auta cramba.

- Vos que non auetz hèt arren dolent, qu'auetz obrat divinaments, coma un àngel, li didec ar aclapat Aliosha era senhora Jojlakova, en tot parlar en un rapic e afogat

mormolh. Harè çò que sigue ena mia man entà que Ivan Fiódorovich non s'en vage...

Era sua cara ludie de gòi, damb gran aclapament d'Aliosha; mès de ressabuda tornèc Katerina Ivanovna. Amiaue enes sues mans dus irisadi bilhets de cent robles.

- Me cau demanar-vos un immens favor, Aleksei Fiódorovich, gessec de díder, en tot dirigir-se a Aliosha damb ua votz aparentaments tranquilla e fèrma, coma se non s'auesse passat arren. Hè ua setmana...òc, me pensi que hè causa d'ua setmana, Dmitri Fiódorovich cometèc un acte tant impulsiu coma injust, reauments abominable. Que i a aciu ua tauèrna de plan mala fama. En era se trapèc ad aqueth oficiau retirat, un capitan assistent qu'eth vòste pair solie tier en quauqui uns des sòns ahèrs. Furiós, pera causa que siguesse, damb aguest capitan, Dmitri Fiódorovich l'agarrèc dera barba e, dauant de toti, lo treiguec d'aguesta manèra tant umilianta en carrèr, e un còp en carrèr encara lo contunhèc tirassant ua estona; diden qu'eth hilh d'aguest capitan, que non ei qu'un mainatge qu'encara va ena escòla, en veir çò que se passaue, acodic a tot córrer ath cant de sa pair, plorant a crits e suplicant per eth, tant que demanaue ara gent que lo defenessen, mès que toti se n'arrien. Perdonatz, Aleksei Fiódorovich, non posqui rebrembar sense embestiar-me aguest acte vergonhós, tan pròpi *d'eth*...un d'aguesti actes que solet Dmitri Fiódorovich ei capable de cométer, voludat pera ira...o pes sues passions! Ne tansevolhe sò capabla de condà'c, me manquen es fòrces...Que pèrdi eth hiu. M'è interessat pera persona que patic aguesta umiliacion e me n'è sabut qu'ei un òme plan praube. Se cride Sneguiriov, cometèc quauqua fauta en servici, per çò que siguec desseparat d'eth, non vos saberia balhar mès detalhs; ara, damb era sua familha, ua malerosa familha formada per ues creatures malautes e ua hemna que, çampar, està capvirada, s'a en.honsat ena misèria mès terribla. Que hè ja fòrça temps que s'està en aguesta ciutat, en tot trabalhar en çò que sigue, me semble que hège d'escrivan per aquiu, mès de còp l'an deishat de pagar. Jo qu'auia tachat es uelhs en vos...ei a díder, auia pensat...non sai ne çò que digui, que me hèsqui un embolh...veiratz, jo vos volia demanar un favor, Aleksei Fiódorovich, eth mèn brave Aleksei Fiódorovich: voleria que passèssetz pera sua casa, que cerquèssetz ua desencusa entà tier-les ua visita, entà visitar ad aguest capitan assistent, me referisqui...ai, Diu!, com m'endravi...e damb delicadesa, damb fòrça suenh, coma vos solet ac sabetz hèr (Aliosha se rogic de seguit), l'autregèssetz aguesta ajuda, guardatz, aguesti dus cents robles. Probablaments les acceptarà... ei a díder, vos l'auratz de convéncer de qué les accepte... O non, com explicà'c?. Veiratz, non se tracte de pagar-li entà obtier era sua conformitat, entà que s'abstengue de presentar ua denóncia, pr'amor que, sivans semble, volie denonciar çò que se passèc...Simplaments qu'ei ua mòstra de simpatia, de talents d'ajudar, en mèn nòm, en nòm dera nòvia de Dmitri Fiódorovich, non en nòm d'eth...En ua paraula, vos ja veiratz se com...Que i anaria jo en persona, mès vos ac saberatz hèr mielhor que jo. S'està en carrèr deth Lac, en çò de Kalmykova, ua menestrala...Per amor de Diu, Aleksei Fiódorovich, hètz aquerò per jo; e ara...ara que sò un

shinhau...cansada. Entà dempús.

Se virèc ara imprevista e despareishec darrèr dera pòrta, tant ara pressa qu'Aliosha non auec temps entà díder arren, a maugrat qu'aurie volut parlar. Volie demanar-li perdon, admèter era sua colpa...en fin, dider quauquarren, pr'amor qu'eth còr lo desbordaue, e non volie, de cap des manères, gésser dera cramba sense auer-se descargat abantes. Mès era senhora Jojlakova lo cuelhec dera man e era madeisha lo treiguec d'aquiu. En vestibul lo tornèc a arturar, coma auie hèt hège ua estona.

- Qu'ei ua hemna capinauta, que pelege damb era madeisha, mès, qu'ei brava, encantadoira, generosa!, sorrisclèc en un mormolh era senhora Jojlakova. Ò!, guaire l'estimi!, especiauments en cèrtes escadences! E qué contenta me trapi damb tot, un aute viatge! Que i a ua causa que vos non sabetz, eth mèn brave Aleksei Fiódorovich, qu'ei que totes nosates, totes, es sues dues ties, jo madeisha, en fin, totes, enquia e tot Lise, hè ja un mes que solet desiram e pregam ua causa: qu'era trinque damb eth vòste frair preferit, que trinque damb Dmitri Fiódorovich, que non vò saber arren d'era non l'estime bric, e que se maride damb Ivan Fiódorovich, qu'ei un joen magnific, instruit, que l'estime mès qu'arren en mon. Qu'auem shamat ua vertadèra conspiracion damb aguesta finalitat e, se non m'en vau d'aciu, serà justaments per aguest motiu...
- Mès era qu'a plorat, de nauèth s'a sentut umiliada!, cridèc Aliosha.
- Non credetz enes lèrmes d'ua hemna, Aleksei Fiódorovich; en aguesti casi, jo tostemp que sò en contra des hemnes e a favor des òmes.
- Mama, qu'ac estropiatz, qu'ac hètz a pèrder, s'entenec, der aute costat dera pòrta, era votz de Lise.
- Non, jo que sò eth responsable de tot, ne sò espaventosaments colpable!, repetie Aliosha, desolat, en un atac de dolora vergonha pera sua gessuda de ton, en tot caperar-se autanplan eth ròstre damb es mans.
- Ath contrari, auetz actuat coma un àngel, e sò prèsta a repetí'c un milion de viatges.
- Mama, per qué didetz qu'a actuat coma un àngel?, s'entenec un aute còp era votz de Lise.
- Atau, còp sec, en veir tot aquerò, m'è pensat per bèra rason, contunhèc Aliosha, coma se non auesse entenut a Lise, qu'era estime a Ivan; per aquerò è dit aguesta estupiditat...Qué se passarà ara?
- Mès, damb qui, damb qui?, sorrisclèc Lise. Mama, qu'ei clar que voletz acabar damb jo. Jo que non hè que preguntar, e vos que non me responetz.

En aguest moment entrèc ath córrer era sirventa.

- Quauquarren li passe a Katerina Ivanovna... Qu'ei en tot plorar...Semble un atac d'istèria, non pare de tremolar...

- Qué se passe?, cridèc Lise damb votz preocupada. Mama, a jo òc que me balharà un atac, mès qu'ada era!
- Lise, per amor de Diu, non crides, non me hèsques era vida impossibla. Ara tua edat non te cau saber tot çò que saben es majors; de seguit torni, e te condarè tot çò que te poga condar. Ai, Diu mèn! Que ja vau, ja vau...Un atac d'istèria qu'ei un bon senhau, Aleksei Fiódorovich, qu'està ben que li vengue un atac. Qu'ei just çò que li manque. En aguesti casi, jo tostemp sò contra es hemnes, en contra d'aguesti isterismes e lèrmes de hemna. Yulia, cor e ditz-li que i vau ath mès córrer. E, s'Ivan Fiódorovich a partit atau, eth tòrt qu'ei d'era. Mès que non partirà. Lise, non crides per amor de Diu! A, ben, que tu non crides, que sò jo!, perdona a ta mair, mès qu'ei que sò embelinada! Vo n'auratz encuedat, Aleksei Fiódorovich, guaire joen semblaue Ivan Fiódorovich hè un moment, en gésser. Qu'a dit çò que li calie díder e se n'a anat! E jo que me pensaua qu'ère tot un sabent, un academic, e de ressabuda se bote a parlar damb aguest entosiasme, damb era franquesa d'un joen, damb era inexperiéncia d'un joen, e tot tan polidaments dit, tan polidaments, madeish que vos... E autanplan a deishat anar aguest vèrs en aleman; en fin, madeish que vos! Ben, que vau ath córrer, que vau ath córrer. Aleksei Fiódorovich, anatz de seguit a hèr aguest encargue e tornatz çò de mès lèu possible. Lise, te cau quauquarren? Per Diu, non entretengues ne ua menuta a Aleksei Fiódorovich, de seguit tornarà...

Era senhora Jojlakova, ara fin, gessec corrent. Aliosha, abantes de partir, volec daurir era pòrta que daue entara cramba de Lise.

- Ne se vos acodisque!, sorrisclèc Lise. Ara ja ne se vos acodisque! Parlatz a trauèrs dera pòrta. Per qué diden que vos ètz un àngel? Aquerò ei solet çò que voleria saber.
- Per ua autentica pegaria, Lise. Adishatz!
- Non gausaratz partir atau!, sorrisclèc Lise.
- Lise, qu'è ua pena enòrma! Torni de seguit, mès qu'è ua pena enòrma, enòrma!

E gessec ara pressa dera sala.

VI. ESQUINÇADURA ENA ISBA.

Sentie, de vertat, ua pena plan prigonda, coma jamès auie sentut abantes. Auie gessut de parlar e auie "hèt eth ridicul", e encara mès en ahèrs amorosi. "Qué saberè jo d'aquerò? Qué entenerè d'aguesti ahèrs?, se didec per ennan viatge, en tot rogir-se. Moria, qu'era vergonha ei çò de mens, era vergonha non ei qu'eth castig que me hè hèt a vier meritosaments; çò de pejor ei qu'ara serè, sens dobte, era origina de naui malurs...Eth starets que m'a manat entà reconciliar e júnher. Atau ei se com se junh as que son acaradi?" Tornèc a rebrembar com auie "junhut es sues mans", e pensèc que

se morie de vergonha. "Encara qu'aja actuat damb tota sinceritat, en futur me calerà actuar damb mès cautèla", concludic, e ne tansevolhe aguesta conclusion l'arrinquèc un arridolet.

Er encargue de Katerina Ivanovna l'obligaue a vier en carrèr de Lac, e precisaments sa frair Dmitri viuie près d'aquiu, en un carreron pròche. Aliosha decidic passar pera sua casa abantes de tier-li ua visita ath capitan assistent, encara qu'auie era presentida de qué non traparie a sa frair. Sospechaue que, dades es circonstàncies, aguest sajarie de non apressar-se ada eth, mès que li calie trapar-lo coma siguesse. Pr'amor qu'eth temps se passaue: dès qu'auie gessut deth monastèri, non auie deishat de pensar ne ua menuta, ne ua segonda, en starets agonizant.

Ena encomana de Katerina Ivanovna auie avertit un detalh que l'auie desvelhat un enòrme interès: quan li condèc çò d'aqueth mainatge, un escolan encara, hilh deth capitan, que corrie, en tot plorar ath mès poder, ath costat de sa pair, Aliosha de seguit pensèc que pro ben podie tractar-se deth madeish mainatge que l'auie nhacat eth dit quan venguie a demanar-li se l'auie ofensat. Ara qu'auie pògui dobtes ath respècte, encara que non sabie eth perqué. D'aguesta sòrta, ocupat en reflexions accessòries, artenhec a distreir-se, atau que decidic non balhar-li mès torns ath malur que venguie de costar, non torturar-se damb es sòns remòrs, senon d'ocupar-se de çò qu'auie entre mans, e que se pasèsse çò que siguesse. Damb aguesta idia, venguec de recuperar eth coratge. En aguest moment, en calar-se en carreron a on viuie eth sòn frair Dmitri, se n'encuedèc qu'er arrat li passaue peth vrente e, en tot treir-se dera pòcha eth panet qu'auie cuelhut en çò de sa pair, se lo hec a baishar per erbèr tant que caminaue. Aquerò li balhèc naues fòrces.

Dmitri que non ère en casa. Es patrons deth casalon, un vielh hustèr, era sua anciana hemna, e eth sòn hilh, guardèren a Aliosha damb mesfidança. "Que hè ja tres nets que non vie a dormir, dilhèu mos a deishat", responec eth vielh as demanes tu per tu d'Aliosha. Aguest se n'encuedèc qu'eth vielh responie en tot seguir instrucccions. En demanar-les se non s'estarie en çò de Grushenka, o amagat, coma en d'autes escadences, (Aliosha non dobtèc a recórrer a taus indiscrecions), es dera casa lo guardèren mesfisanti. "Segur que l'aprècien, per aquerò li balhen ua man, se pensèc Aliosha; aquerò qu'està ben."

A tot darrèr, en carrèr deth Lac, trapèc era casa de Lalmykova, era menestrala, ua caseta roïnosa, inclinada, damb solet tres hièstres en carrèr, damb un pati lord, qu'ath sòn laguens i auie ua vaca solitària. Peth pati s'entraue en un vestibul; ara quèrra abitaue era vielha mestressa damb era sua hilha, tanben vielha; es dues, çampar, èren sordes. Aliosha li calec preguntar diuèrsi viatges peth capitan assistent, enquia qu'ua d'aqueres hemnes, en tot compréner finauments que se referie as logataris, li senhalèc damb eth dit ua pòrta qu'ère en aute costat deth vestibul, que daue entà ua cramba. Er abitatge deth capitan, constaue, efectiuaments, d'ua soleta pèça. Aliosha ja auie botat era man en picapòrt de hèr, prèst a daurir era pòrta, quan, còp sec, se demorèc estonat per insolit silenci que regnaue en interior. Se'n sabie, totun, pes paraules de Katerina Ivanovna, qu'eth capitan retirat auie familha: "O son

toti dormint o madeish m'an entenut a vier e demoren que daurisca; que serà mielhor que prumèr truca". Truquèc. S'entenec ua responsa, encara que non siguec immediata, senon que se passèren, aumens, ues dètz segondes.

- Qui ei?, sorrisclèc quauquarrés damb votz fòrta e plan irritada.

En aguest moment Aliosha dauric era pòrta e trauessèc eth lumedar. Se trapèc en ua estança pro espaciosa, mès extraordinariaments plia, autant de gent coma de tota sòrta de herratalhes. Ara quèrra i auie ua grana codinèra russa. Dès era codinèra enquiara hièstra dera quèrra, en tot trauessar tota era cramba, auie estenuda ua còrda qu'en era penjaue liròts e mès liròts. Tant a man quèrra coma a man dreta i auie dus lhets sarradi ara paret, caperadi damb cobrelhets de hiu. En ua d'eres, era dera quèrra, s'apilerauen quate coishinères de percala, cadua mès pichona qu'era anteriora. En aute lhet, eth dera dreta, solet se vedie ua coishinèra plan petita. Un shinhau mès enlà, en cornèr des icònes, auien atermiat un petit espaci per miei d'un ridèu o un linçò, que tanben penjaue d'ua còrda estenuda de trauèrs en aguest cornèr. Darrèr d'aqueth ridèu, s'endonviaue un aute lhet, qu'auien montat en tot sarrar un banc e ua cagira. Deth madeish cornèr des icònes auien retirar ua petita taula quarrada de husta, d'aspècte rustic, entà apressar-la ath hiestron centrau. Es tres hièstres, cadua damb quate veires petiti, verdosi, hloridi, a penes deishauen passar era lum e èren fòrtaments barrades, de manèra qu'er espaci resultaue estofant e ombriu. Sus era taula i auie ua padena damb rèstes de ueus padenadi, un tròç de pan nhacat e ua botelha de miei *shtof*[3], qu'ath hons auie demorat escuralhs des fruts dera tèrra. Ath cant deth lhet dera quèrra, seiguda en ua cagira, i auie ua hemna, que semblaue ua dauna, damb un vestit de percala. Qu'auie era cara plan magra e auriòla; es sues caròles, exageradaments en.honsades, hègen veir de seguit era sua mala salut. Mès çò que mès impressionèc a Aliosha siguec era guardada dera prauba senhora, ua guardada extraordinariaments inquisidoira e, ath madeish temps, terriblaments capinauta. E enquia qu'era non s'ahigec ara convèrsa, tant qu'Aliosha ère en tot parlar damb eth senhor dera casa, era senhora, tostemp damb era madeisha expression capinauta e inquisidoira, non parèc de dirigir es sòns grani uelhs marrons autant lèu a un interlocutor coma ar aute. Apròp d'era, ath cant dera hièstra dera quèrra, i auie ua gojata de cara non guaire graciosa, damb ua esclarida cabeladura peuròia, prauba mès decorosaments vestida. Aguesta joena guardèc damb desengust ath visitaire. Ara dreta, tanben ath cant deth lhet, que i auie ua auta creatura femenina. Que hège pena: ère tanben ua gojata joena, d'uns vint ans, mès gibosa e espeada, damb es cames seques, sivans li dideren mès tard a Aliosha. Ath sòn costat s'estauen es cajades, en un cornèr entre eth lhet e era paret. Es uelhs dera prauba gojata, fòrça polidi e bondadosi, guardèren a Aliosha damb ua sòrta de serena umilitat. Ena taula, en tot hèr-se a baishar es ueus padenadi, i auie seigut un senhor d'uns quaranta cinc ans, mèsalèu baish, prim, de constitucion aflaquida, peuròi, de barba pòc espessa e vermelha, plan semblabla a un fregador deshilat (aguest comparèr e, en particular, era paraula "fregador", se l'acodiren a Aliosha sonque en veder-lo, coma rebrembarie mès tard). Que li calie èster eth,

3 mesura de capacitat equivalenta a 23 litres.

qu'auie responut ara trucada d'Aliosha, pr'amor qu'ère eth solet òme ena cramba. Ça que la, en entrar Aliosha, se lheuèc precipitadaments deth banc qu'ère seigut e, en tot limpiar-se ara prèssa damb un tovalhon horadat, gessec a tot córrer entà receber-lo.

- Un monge que demane entath monastèri, a bon lòc auetz anat a trucar!, didec mentretant en votz nauta era gojata que s'estaue en cornèr dera quèrra.

Mès eth senhor, tant qu'anaue ara prèssa a trapar a Aliosha, se virèc un instant sus es sòns talons e, en tot virar-se de cap ada era, li responec damb votz inquieta e un shinhau entrebracada:

- Que non, Varvara Nicolaievna, que non ei aquerò, non ac auetz endonviat! Permetetz-me que vos pregunte, dera mia part, senhor (se virèc de nauèth entà Aliosha), qué vos a possat a visitar aguesta...espelonga, senhor?

Aliosha lo campaue damb fòrça atencion, qu'ère eth prumèr viatge que vedie ad aguest individú. Qu'auie en eth quauquarren maubiaishut, urgent e airós. Encara qu'ère evident qu'auie begut, non ère embriac. En sòn ròstre se miralhaue ua actitud d'extrèma insoléncia e, ath madeish temps, per estranh que semblèsse, de manifèsta covardia. Que rebrembaue ad aguestes persones qu'auien viscut fòrça temps sometudes, patint damb resignacion, e que bèth dia se suslhèuen e sagen d'afirmar era sua personalitat. O, encara mielhor, a quauquarrés que s'ahlame peth vam de pataquejar as auti, mès qu'a ua enòrma pòur d'èster pataquejat. Enes sues paraules e ena entonacion dera votz, fòrça penetranta, se deishaue veir un umor cèrtaments estravagant, autant maliciós que timid; qu'ère incapable de sostier un ton unifòrme, parlaue de manèra entrebracada. Era pregunta relatiua ara "espelonga" que l'auie hèt lèu tremolant, en tot daurir fòrça es uelhs e apressant-se a Aliosha tàn sarradaments qu'aguest, maquinauments, hèc un pas entà darrèr. Amiaue un abric escur, de plan mala qualitat, probablaments de *naquin*, plen de pedaci e taques. Es sòns pantalons qu'èren excessiuaments clars, coma es que non se tien dès hè fòrça temps, a quarrats, d'ua tela plan fina; qu'èren arropidi ena part baisha, per çò que li pujauen entà naut: semblaue un mainatge qu'era sua ròba se l'auesse demorat petita dempús de hèr era estirada.

- Sò Aleksei Karamazov...comencèc a díder Aliosha, en responsa.
- Ja me n'è encuedat, senhor, lo talhèc còp sec aqueth òme, en tot hèr-li veir que sabie se qui ère. Jo, dera mia part, que sò eth capitant assistent Sneguiriov; mès me shautarie saber, senhor, se qué ei exactaments çò que vos hè a vier aciu...
- Solet qu'ei un moment. En resumit, que volia dider-vos ues paraules en mèn pròpi nòm...Se vos m'ac permetetz...
- En aguest cas, senhor, aciu qu'auetz ua cagira, cuelhetz sèti, senhor.

Qu'ei çò que didien enes comèdies antiques: "Cuelhetz sèti"... E eth capitan, damb un movement rapid, agarrèc ua cagira liura, ua simpla cagira rustica, sense tapissar, e la placèc practicaments en centre dera cramba; ara seguida, en tot cuélher ua auta cagira parièra, se seiguec dauant d'Aliosha, tan près d'eth qu'es sòns jolhs lèu

se heregauen. Sò Nicolai Ilich Sneguiriov, senhor, capitan assistent d'infanteria, retirat; a maugrat d'èster curbit damb vergonha per tòrt des mèns vicis, senhor, que contunhi a èster capitan assistent. Ça que la, mèsalèu vos calerie cridar-me "capitan assistent Slovoiersov", en sòrta de Sneguiriov, pr'amor qu'en arribar ena mitat dera mia vida è commençat a parlar en tot híger ua "essa" de respècte as mies paraules. Qu'ei d'aguestes causes qu'un apren viuent ena umiliacion.

- Atau ei, assentic Aliosha damb un arridolet, mès, s'apren sense voler o de bon voler?
- Sense voler, plan qu'ac sap Diu. Jamès auia parlat atau, ena mia vida auia pas tengut aguestes "esses"; de ressabuda, queiguí e ja me lheuè damb es "esses". Aquerò qu'aubedís a ua fòrça superiora. Veigui que vos interessatz pes tèmes d'actualitat. Mès que contunhi sense compréner se qué pòt auer desvelhat eth vòste curiosèr, pr'amor que viui en ues condicions que hèn impossible era ospitalitat.
- Jo è vengut...per ahèr aqueth...
- Per aqueth ahèr?, l'interrompec, despacientat, eth capitan assistant.
- En relacion damb aqueth encontre vòste damb eth mèn frair Dmitri Fiódorovich, esclaric secaments Aliosha, en tot senter-se pressat.
- De quin encontre me parlatz, senhor? D'aqueth encontre, senhor? Vos referitz, alavetz, ad açò deth fregador, ath fregador de banh?, didec eth capitan, en tot calar-se de cap endauant, autant qu'en aguesta escadença es sòns jolhs tustèren de hèt damb es d'Aliosha. Sarrèc damb fòrça es sòns pòts, que demorèren redusidi a un fin hiu.
- Com? Quin fregador?, gasulhèc Aliosha.
- Qu'ei per jo, papa!, qu'a vengut a planher-se!, cridèc, deth darrèr deth ridèu deth cornèr, ua petita votz deth mainatge d'abantes. Que hè ua estona l'è nhacat un dit!

Depassèren eth ridèu, e Aliosha vedec ath sòn rival en cornèr, jos es icònes, en ua jaça montada sus un banc e ua cagira. Eth mainatge jadie arrapat damb eth sòn abriguet e damb ua vielha cocha capitonada. Se vedie qu'ère malaut e, per çò des sòns uelhs ludents, que deuie auer fèbre. Guardaue a Aliosha damb ua cèrta arrogància, non coma abantes: "Aciu en casa, semblaue díder, que non m'agancharàs".

- Qué ei aquerò de qué vos a mossegat un dit? Eth capitan hec un bot ena cagira. Que vos a mossegat a vos un dit, senhor?
- Òc, a jo. Hè ua estona, en carrèr, qu'ère en tot pelejar-se damb d'auti mainatges, qu'èren en tot lançar-se calhaus; èren sies contra eth. Jo m'è apressat ada eth e m'a lançat ua pèira, e dempús ua auta ena tèsta. L'è demanat se qué l'auia hèt jo. Còp sec, se m'a lançat ath dessús e m'a balhat ua bona mossegada en dit, sabi pas se per qué.
- Ara madeish que li vau a hèr ua repassada! En aguest madeish moment, senhor! Eth capitan se lheuèc en un bot.

- Mès que jo non me planhi, solet ac hè condat. Que non voi, de cap manèra, que li hescatz ua repassada. Ath delà, semble qu'ei malaut...
- Vos auetz pensat que l'anaua a hèr ua repassada? Que pensaua agarrar a Iliushechka e batanar-lo ara madeish ena vòsta preséncia, entara vòsta satisfaccion? Tan lèu anatz vos, senhor?, repliquèc eth capitan, en tot virar-se de pic entà Aliosha, damb un gèst tau que semblaue lançar-se sus eth. Que senti, senhor, çò deth sòn dit, mès se persutatz, abantes de tustar a Iliushechka, me talhi ara madeish, dauant de vos, quate dits damb aguest guinhauet entà dar-vos ua justa satisfaccion. Supausi que quate dits serà pro entà assadorar era vòsta set de resvenja, senhor. O voletz eth cincau, tanben?

De ressabuda s'arturèc, tau que se s'estofèsse. Totes es linhes dera sua cara se botjauen e se contreiguien; guardaue, ath delà, damb un aire extraordinariaments desfisant. Que semblaue dehòra de se.

- Me pensi qu'ac è comprenut tot, responec damb cauma Aliosa, damb pena, sense lheuar-se dera sua cagira. Veigui qu'eth vòste hilh ei un bon gojat, estime a sa pair e s'a lançat contra jo per èster eth frair deth sòn ofensor... Ara qu'ac compreni, repetic cogitós. Mès qu'eth mèn frair Dmitri Fiódorovich ei penaït dera sua accion, que non n'è d'aquerò eth mendre dobte, e s'auesse era ocasion de vier a veder-vos o, mielhor encara, se podesse tornar a trapar-se damb vos en aguest madeish lòc, que serie prèst a demanar-vos desencuses dauant de toti...se vos ac desiratz.
- Ei a díder, m'estirasse dera barba e dempús me demane desencuses...Ahèr acabat!, per didè'c atau, e eth tan tranquil, non ei atau, senhor?
- Ò, non, ath contrari; eth que harà quinsevolh causa que vos volgatz e coma volgatz.
- De manèra, senhor, que se jo li demanèssa ara sua autessa plan serena que s'ajulhèsse as mèns pès en aguesta madeisha tauèrna, Ciutat Capitau se cride, o en ua plaça publica, ac harie?
- Òc, autanplan se calarie de jolhs.
- Que m'auetz esmoigut, senhor, m'auetz esmoigut e me vatz a hèr a plorar. Sò massa sensible. Mès permetetz-me qu'acaba de presentar-me: era mia familha, es mies dues hilhes e eth mèn hilh, tota era mia descendéncia, senhor. Se jo me morisqui, qui les estimarà? E, tant que viua, qui m'estimarà a jo, a bèth un tan pòcvau coma jo, se non ei qu'eri? Qu'ei ua grana òbra qu'a hèt Diu damb era gent dera mia classa. Pr'amor qu'ei de besonh qu'as persones coma jo tanben mos estime quauquarrés...
- Ei ua grana vertat!, sorrisclèc Aliosha.
- Pro de pegaries!; que vie eth prumèr pòcvau, e vos mos botatz en evidéncia!, cridèc ara imprevista era gojata qu'ère ath cant dera hièstra, en tot dirigir-se a sa pair, damb cara de hàstic e mensprètz.

- Demoratz un shinhau, Varvara Nikolavna, permetetz-me sostier eth rumb, li didec sa pair, en ton imperiós, encara que damb ua guardada d'aprobacion. E higec, en tot virar-se de nauèth entà Aliosha: atau ei eth nòste caractèr, senhor.

E en tota era naturaumens

arren volec eth benedíder

Qu'ac calerie díder en fenenin: "Arren volec era benedíder". Mès permetetz-me que vos presenta ara mia senhora: aciu Arina Petrovna, dauna espeada, d'uns quaranta tres ans; es cames encara l'artenhen, mès solet un shinhau. Qu'ei d'origina umila. Arina Petrovna, adocitz era vòsta expression: aciu qu'auetz a Aleksei Fiódorovich Karamazov. Lheuatz-vos, Aleksei Fiódorovich. L'agarrèc dera man e, damb ua fòrça qu'arrés s'ac aurie pensat d'eth, lo hec a lheuar de pic. Que vos prensenten a ua dauna, senhor, vos cau méter de pès. Mami, que non ei eth madeish Karamazov que...ben, ja ac sabetz, senon eth sòn frair, que lutz pes sues umiles vertuts. Permetetz-me, Arina Petrovna, permetetz-me, mami, permetetz-me abantes punar-vos era man.

E respectuosaments, damb trendesa autanplan, li punèc era man ara sua hemna. Era joeneta qu'ère ath cant dera hièstra se virèc, embestiada, entà non veir era scèna; en ròstre dera hemna, menspredant e inquisitiu, se diboishèc ara imprevista ua insolita doçor.

- Encantada, senhor Chernomazov, didec era hemna.
- Karamazov, mami, Karamazov...Qu'èm gent simpla, repetic er òme damb un mormolh.
- Plan ben, Karamazov, çò que sigue, encara que jo tostemp digui Chernomazov...Mès seiguetz, entà qué vos aurà hèt a lheuar? Ua hemna espeada, ditz, mès eth cas ei qu'è cames; plan que se m'an holat coma farrats, e jo que m'è secat. Abantes qu'estaua mès grassa, mès qu'ara semble que m'aja avalat ua agulha...
- Qu'èm gent simpla, senhor, repetic un viatge mès eth capitan.
- Papa, ai, papa!, sorrisclèc de ressabuda era gojata gibosa, qu'enquia aguest moment auie estat carada ena sua cagira, e ara suspresa se curbic es uelhs damb un mocador.
- Palhassa!, gessec era puncèla dera hièstra.
- Ja vedetz se quines nauetats auem, era mair dauric es braci, en tot senhalar as sues hilhes; qu'ei coma se venguessen bromes: dempús es bromes passen de long e nosati contunham damb era nòsta musica. Abantes, quan èrem militars, recebíem fòrça visites coma aguesta. Non, *batiushka*, que non sagi de hèr comparèrs. Se bèth un estime a quauquarrés, que hè ben en estimar-lo. Un viatge, era hemna deth diacòn, venguec e me didec: "Aleksander Alksandrovich ei un òme de gran còr; totun, Nastasia Petrovna, didec, qu'ei un monstre infernau". "Vai, li didí, que

cadun age es sòns gosti; mès que tu ès petita e, ath delà, pudenta". "Donques per çò que tanh a tu, didec era, que te calerie hèr creir en Diu". "E tu, nera espada, li didí, vies aciu a balhar-me leçons?". "Jo, me didec, que dèishi passar er aire blos, e tu es anhassi". "Donques tu, demana, li responí, as senhors oficiaus se com de blos ei er aire dera mia casa". E aquerò me quedèc gravat ena amna, enquiath punt que, non hè guaire, en estar-me aciu en casa, madeish qu'ara, veigui entrar a un generau que ja auie vengut aciu tà Pasca, e li digui: "Excelléncia, ua senhora distinguida pòt deishar qu'èntre ena sua casa er aire deth carrèr?". "Òc, me responec, vos calerie daurir un hiestron o era pòrta dera entrada, pr'amor qu'aciu, precisaments, er aire qu'ei plan viciat". Macareu!, per qué l'an cuelhut damb eth mèn aire? Pejor que flairen es mòrts. "Jo, les digui, non è era intencion d'apoiridir-vos er aire; que me vau a encargar ues sabates e m'en vau d'aciu". Ai, estimadi mèns, non balhetz era colpa ara vòsta mair! Nicolai Ilich, *batiushka*, dilhèu non è sabut complader-te; ja solet me rèste ua causa: Iliushechka, que me balhe eth sòn afècte quan vie de classa. Ager me hec a vier ua poma. Perdonatz, estimats mèns, perdonatz ara vòsta prauba mair; perdonatz-me, que sò soleta, per qué vos hè hàstic er aire mèn?

Era praubta se petèc a plorar, hèta un mar de lèrmes. Eth capitan assistent acodic de seguit ath sòn costat.

- Mami, mami, àngel mèn, qu'ei pro, qu'ei pro! Que non ès soleta. Toti t'estimen, toti t'adòren! E se botèc un aute còp a punar-li es mans e a amorassar-li damb trendesa era cara; dempús cuelhec ua servilheta e comencèc a shugar-li es lèrmes. A Aliosha li hec era impression de qué tanben ath capitan se l'auien umidificat es uelhs. Ben, qué? Ac auetz vist, senhor? Ac auetz entenut, senhor? De ressabuda se virèc coma enrabiat entà Aliosha, en tot senhalar ara prauba capvirada.
- Ac veigui e ac escoti, gasulhèc Aliosha.
- Papa, papa! Non me digatz que vos e eth...Deishatz-ac, papa, sorrisclèc de pic eth gojat, en tot lheuar-se sus era sua jaça e dirigint ua guardada febriu a sa pair.
- Qu'ei pro, qu'ei pro de hèr eth palhassa, deishatz es vòstes estupides extravagàncies que non amien entà nunlòc!, tornèc a cridar dès eth sòn cornèr Varvara Nikolaievna, en tot balhar autanplan un còp de pè.
- En aguest cas qu'auetz tota era rason deth mon entà alugar-vos, Varvara Nikolavna, que lèu assadorarè es vòsti desirs. Encoatz-voz, Aleksei Fiódorovich, que jo vau a cuélher era mia casqueta, e mo'n vam, senhor. Que me cau díder-vos ues paraules plan serioses, mès non entre aguestes quate parets. Aguesta puncéla que vedetz aquiu seiguda ei era mia hilha Nina Nikolaievna, que ja non me'n brembaua de presenta-la-vos; qu'ei un àngel de Diu encarnat...descenut entre es mortaus...sabi pas se vos ac poiratz compréner...
- Qu'ètz tremolant de cap a pès, coma s'anèssetz a patir ua convulsion, contunhèc a díder, embestiada, Varvara Nikolaievna.

- Aguesta auta, que me balhe còps de pè e vie de dider-me palhassa, tanben ei un àngel de Diu encarnat, senhor, e m'a escometut damb tota era rason. Mès anem, Aleksei Fiódorovich, que mos cau arribar enquiath finau, senhor...

E en tot cuélher a Aliosha peth braç, se lo hec a vier entath carrèr.

VII. E EN AIRE LIURE

- Er aire qu'ei tan blos, senhor, tant qu'ena mia casa ei tan viciat, en toti es sens... Anem pòga pòc, senhor. Qu'è fòrça interès que hescatz atencion.
- Tanben jo è quauquarren plan important entà dider-vos...li comuniquèc Aliosha. Mès que non sai se com començar.
- Com non m'auia d'imaginar qu'auetz quauquarren entà dider-me, senhor? Se non siguesse atau, jamès vos auríetz apressat en çò de mèn. Que non auratz vengut solet a planher-vos deth mainatge, senhor? Qu'ei plan pòc probable. Mès parlant deth gojat, senhor: en casa non vos ac podia explicar tot, mès ara qu'èm aciu vos vau a descríuer aquera scèna. Guardatz, hè a penes ua setmana eth fregador ère mès poblat; me referisqui ara mia barbeta, senhor, pr'amor qu'ei ara mia barbeta que criden fregador, mès que mès es escolans, senhor. En fin, qu'eth vòste estimat frair, Dmitri Fiódorovich, m'estirèc en aquera ocasion dera barbeta, me treiguec dera tauèrna e m'arrosseguèc pera plaça just en moment qu'es mainatges gessien deth collègi, e entre eri i ère Iliusha. En veder-me en aguesta situacion, venguec ath mès córrer entà jo: "Papa, papa!", sorrisclaue. S'agarraue a jo, m'abraçaue, sajaue de liurar-me deth mèn agressor, en tot cridar-li: "Deishatz-lo, deishatz-lo, qu'ei ma pair, qu'ei ma pair, perdonatz-lo". Aquerò ei çò que cridaue: "Perdonatz-lo"... Tanben l'agarrèc damb es sues manetes, li cuelhec ua man, justaments era sua man, e se la punèc, senhor...M'en brembi dera careta qu'auie en aguest instant, que non se m'a desbrembat ne se me desbrembarà...
- Vos juri, proclamèc Aliosha, qu'eth mèn frair vos exprimirà eth sòn penaïment dera forma mès completa, dera forma mès sincèra, enquia de jolhs, s'ei de besonh, en aguesta madeisha plaça...Jo que l'obligarè; se non, que deisharà d'èster eth mèn frair!
- Vai! Atau que non ei qu'un projècte. Non a gessut d'eth, senon de vos, dera noblesa deth vòste afogat còr. Qu'ac poiríetz auer dit abantes, senhor. Non, en aguest cas, permetetz-me que venga de parlar-vos dera cavalerositat e eth nòble esperit militar que sa frair hec a veir en aquera escadença, senhor. Quan a tot darrèr se cansèc d'estirassar-me deth fregador, me deishèc liure, en tot díder: "Tu qu'ès un oficiau e jo tanben; se pòs trapar un pairin, un òme decent, envia-lo-me e te balharè satisfaccion, encara que non ètz qu'un miserable". Aquerò siguec çò que me didec, senhor. Tot un esperit cavalerós! Alavetz me hi a vier ath mèn hilh d'aquiu, mès aqueth naut reng quadre de familha quedèc gravat entà tostemp ena

memòria dera amna d'Iliusha. Per tot aquerò, se qui volerie ja èster nòble? Ath delà, jutjatz vos madeish: vietz d'èster ena mia casa, qué ei çò qu'auetz vist, senhor? Aquiu que i a tres daunes: era ua espeada e damb pògues lutzes, ua auta espeada e gibosa, e era tresau damb cames, mès massa intelligenta, ua estudianta que desire tornar entà Sant Petersburg tà cercar ena arriba deth Nerva es drets dera hemna russa. D'Iliusha ne tansevolhe ne parli, a penes a nau ans e està mès solet qu'era ua. Atau, donc, se jo morisqui, qui tierà compde dera mia espelonga? Aquerò ei solet çò que vos pregunti, senhor. En aguestes circonstàncies, imaginatz-vos que mos batem en düel e que m'aucís coma se tau causa; alavetz, qué? Qué se passarie damb toti es mèns, senhor? O pejor encara, supausem que non m'aucís, mès que me dèishe invalid: que ja non poiria trabalhar, mès que boca encara n'auria, e qui neuririe alavetz era mia boca? Qui les balharie minjar a toti eri, senhor? Me calerie manar a Iliusha cada dia a demanar caritat en sòrta de manar-lo entara escòla? Ja vedetz se qué signifique entà jo desfisar ath vòste frair a düel, que non ei qu'ua paraula estupida, senhor.

- Vos demanarà perdon, s'inclinarà as vòstes pès ath miei dera plaça, tornèc a proclamar Aliosha, damb es uelhs alugadi.
- Jo que volia anar per justícia, contunhèc eth capitan assistent, mès dauritz eth nòste còdi: quina sòrta de satisfaccion poiria obtier deth mèn ofensor pera ofensa personau qu'è patit? Ath delà d'açò, Agrafiona Aleksandrovna me mane cridar e se bote a sorrisclar: "Ne t'ac penses! Coma se t'acodisque amiar-lo entath tribunau, jo que harè a veir a toti que, se t'a tustat, a estat per tòrt des tòns va-e-veni, e te tocarà a tu anar a judici". Mès Diu que n'ei testimòni de se qui siguec responsable d'aqueri va-e-veni, senhor, quines ordes aubedí jo, qu'èra qui mens pintaue en aguest ahèr. O dilhèu non actuaua jo en tot seguir instruccions d'aguesta hemna e de Fiódor Pávlovich? "Ath delà, higec, te vau a hèr enlà deth mèn costat entà tostemp, e d'aciu d'ara que non guanharàs arren damb jo. E, se l'ac condi ath mèn mercadèr (atau cride ath vielh: "eth mèn mercadèr"), eth tanbèn te harà enlà". E alavetz, clar, pensi: s'enquiath mercadèr me hè enlà, qui me balharà trabalh? Pr'amor que jo ja solet compdi damb aguestes dues persones, donques qu'eth vòste pair, Fiódor Pávlovich, non solet m'a retirat era sua confiança, per un motiu que non vie ath cas, senon qu'autanplan, dempús d'auer-se apropiat d'uns recebuts mèns, tanben me vò amiar per justícia. En veir tot aquerò, me demorè carat, senhor, ja auetz podut veir era espelonga, senhor. E ara permetetz-me ua pregunta: abantes, quan Iliusha vos a nhacat eth dit, vos a hèt guaire mau? En casa, en èster eth ath dauant, non è gausat a entrar en aguest detalh.
- Òc, m'a hèt fòrça mau; qu'ère plan embestiat. Era ofensa patida per vos la volec apraiar damb jo, per èster jo un Karamazov; ara qu'ac veigui clar. Mès l'auríetz de veir vos en tot lançar-se pèires damb es sòns companhs...Qu'ei plan perilhós, l'aurien podut aucir; son uns mainatges, uns inconscients, un d'aguesti calhaus li podie auer daurit era tèsta a bèth un.
- Me pensi que s'a hèt a vier ua calhauada, senhor, non ena tèsta, senon en piech, un

shinhau peth dessús deth còr; qu'a vengut en casa damb ua macadura, plorant e planhent-se, e s'a botat mau.

- Donques vos cau saber qu'eth a estat eth prumèr de calar-se damb es auti; està furiós per çò que vos passe a vos; es auti gojats diden qu'a un d'eri, Krasotkin, l'a punchat damb un cotèth...
- Tanben m'ac an condat, e mos cau caminar de punta, senhor: Krasotkin qu'ei un foncionari dera localitat, a veir s'encara auram bèth problèma...
- Jo vos conselharia, contunhèc dident Aliosha damb veeméncia, que non manèssetz ath vòste hilh ena escòla pendent uns dies, enquia que se padegue...e se li passe er accès d'ira...
- Ira, senhor!, repetic eth capitan assistent. Ne mès ne mens, ira. En ua creatura tan petita, ua ira tan grana, senhor. Qu'encara non ac sabetz tot. Permetetz-me que vos explica aguesta istòria madeisha. Se passe que, dempús des eveniments, toti es mainatges dera escòla comencèren a meter-se damb eth, en tot cridar-lo fregador. Es escolans que son plan crudèus: cuelhudi d'un a un que son uns angels de Diu, mès, quan s'amassen, mès que mès enes collègis, que sòlen èster plan crudèus. Comencèren a burlar-se d'eth, e er esperit dera noblesa reneishec en Iliusha. Un gojat corrent, un hilh sense caractèr, s'aurie resignat, s'aurie avergonhat de çò que se passèc; mès eth que se lheuèc en solitari contra toti en defensa de sa pair. En defensa de sa pair e en defensa dera vertat, senhor, dera pura vertat. Pr'amor que çò que li calec sostier alavetz, tant que li punaue era man ath vòste frair e l'imploraue: "Perdonatz a ma pair, perdonatz a ma pair", aquerò solet ac sabem Diu e jo, senhor. Atau ei coma es nòsti hilhs, non es vòsti, senon es nòsti, senhor, es hilhs des praubes, menspredats mès nòbli, aprenen as nau ans a conéisher era vertat ena tèrra. Es rics non: aguesti non se calen en taus prigondors en tota era sua vida; en cambi, eth mèn Iliushka, en aquera plaça, senhor, en aqueth precís moment, desnishèc tota era vertat. Bohèc era vertat en sòn laguens e l'aclapèc entà tostemp, didec eth capitan damb veeméncia, un viatge mès dehòra de se, en tot flocar-se damb eth punh dret un còp en paumet dera man quèrra, tau que se volesse illustar se com auie aclapat "era vertat" a Iliusha. Aqueth dia qu'auec fèbre, s'estèc en tot delirar tota era net. A penes parlèc damb jo en tot eth dia, non badèc boca, encara que òc que me n'encuedè que non deishaue de guardar-me, guardar-me dès eth sòn cornèr; cada viatge s'apressaue mès ara hièstra, e hège qu'estudiaue, mès que jo me'n sabia que non èren precisaments es leçons çò qu'auie en cervèth. Ath londeman, pecador qu'ei un, èra tan trist que me dèc per béuer, e lèu non m'en brembi d'arren. Tanben era mama se botèc a plorar (jo ara mama que l'estimi plan), e dera pena me cuelhí ua bona peta. Non me menspredetz, senhor; en Russia es mielhors persones son es embriacs. Era gent mès brava qu'ei era que mès s'embriague. Me passè eth dia ajaçat en lhet, a penes me'n brembè d'Iliusha, mès siguec precisaments aqueth dia quan es auti mainatges la cuelheren damb eth en collégi, dès eth maitin, senhor: "Fregador, li cridauen, a ta pair l'an trèt dera tauèrna en tot estirassar-lo deth fregador, e tu anaues ath

córrer ath sòn costat demanant perdon". Ath tresau dia, en tornar deth collégi, me n'encuedè de qué amiaue plan mala cara, estaue esblancossit. "Qué te cau?", li digui. E eth, carat. En casa que valie mès non parlar, pr'amor que de seguit sa mair e sa friaies i meterien era man; es gojates, ath delà, ja se'n sabien de tot, ac sabien dès eth prumèr dia. Varvara Nikolavna de seguit comencèc a repotegar: "Bofons, palhasses, qu'ei que jamès podetz hèr ua causa com cau"? "Plan que òc, li digui, Varvara Nikolavna, qu'ei que non podem hèr jamès ua causa com cau?". Damb aquerò, de moment, gessí deth pas. Tath vrespe, anè damb eth mainatge a hèr un torn, senhor. Vos cau saber que, ja abantes d'aquerò, gessia damb eth totes es tardes a passejar ua estona, en tot seguir eth madeish recorrut qu'ara, dès era entrada dera nòsta casa enquia aguesta arròca solitària, aquera que se ve ath cant deth camin, ath costat der andàs, just a on comencen es parts comunaus: un lòc desèrt, preciós, senhor. Donques qu'anauem Iliusha e jo agarrats dera man, coma de costum: eth qu'a ua man petitonha, damb es dits plan fini e hereds; qu'està delicat deth piech. "Papa!, me ditz, papa"!, "qué?", li responi; veigui qu'es uelhs li luden. "Papa!, çò que vos hec, papa!". "Qué i podem hèr, Iliusha", li digui. "Non hèsques es patzes damb eth, papa, non hèsques es patzes. Es gojats deth colégi diden que t'a balhat dètz robles per çò que se passèc". Non, Iliusha, li digui, que non pensi acceptar sòs de cap des manères". Alavetz li comencèc a tremolar tot eth còs, me cuelhec era man damb es sues manetes e me les tornèc a punar. "Papa, ditz, papa, desfisa-lo a düel; en collègi se hiquen damb jo, me diden qu'ès un covard e non gauses desfisar-lo, e que cuelheràs es sòns dètz robles". "Que non è manèra de desfisar-lo Iliusha", li responi, e l'expliqui bracaments çò madeish que vos vengui de díder a vos. M'escotaue atentiuaments. "Papa, totun açò, non hèsques es patzes damb eth: que me harè gran, lo desfisarè jo madeish e l'aucirè!". L'usclauen es uelhs. En quinsevolh cas jo que sò sa pair e me calie dider-li era vertat. "Aucir qu'ei pecat, li digui, a maugrat que sigue en düel", "Papa, papa, me ditz, quan venga gran ja veiràs se com l'abati; li treirè era espada damb era mia espada, me lançarè ath dessús d'eth e l'amorrarè en solèr, e dempús lo menaçarè damb era espada, en tot díder: "Que poiria aucir-te ara madeish, mès preferisqui perdonar-te era vida, tà que te n'encuedes!" Ja vedetz, senhor, ja vedetz se quines causes se l'auien acodit aqueri dies, non auie deishat de pensar en resvenjar-se damb era espada, e solide que de nets era scèna campaue enes sòns deliris, senhor. Mès dempús comencèc a vier dera escòla damb senhaus de que l'auien batanat; jo que me n'è sabut hè dus dies, e vos qu'auetz rason, senhor; que non lo manarè en aguesta escòla. Me'n sabí que s'acaraue eth solet a tota era classa, que li daue per provocar as auti mainatges; qu'ei plan capvirat, quauquarren l'uscle peth laguens. Alavetz m'espaurí per eth. Tornèrem a gésser de passeg. "Papa, me preguntèc, papa, ei vertat qu'es rics son es mès fòrts deth mon?". "Òc, li responí, Iliusha, que non i a arrés en mon mès fòrt qu'un ric". "Papa, me ditz, alavetz me harè ric, serè oficiau e acabarè damb toti, eth tsar me balharà ua recompensa atau, quan torna, solide qu'arrés gausarà..." Se demorèc carat un moment, e dempús contunhèc parlant damb es pòts tremolosi, madeish qu'abantes: "Papa, me ditz, quina ciutat

mès lèja qu'ei era nòsta, papa!" "Òc, digui, Iliushenka, era vertat ei qu'era nòsta ciutat non està guaire ben". "Papa, anem-mo'n entà ua auta ciutat, entà ua ciutat mielhor, me ditz, a on arrés se'n sàpie arren de nosati". "Partiram, li digui, partiram, Iliusha, mès prumèr que me cau arremassar es sòs". M'alegrè d'auer era escadença de distreir-lo des sòns neri pensaments, e comencèrem a soniar es dus amassa, en tot pensar en se com mos desplaçaríem entà ua auta ciutat, que per aquerò mos calerie crompar un shivau e un tamboreu. Que i plaçaríem en eth a mama e as germanetes, les arraparíem, e nosati anaríem caminant ath sòn costat; de quan en quan i montaria ath mainatge, e jo contunharia a pè, pr'amor qu'eth shivau pròpi li cau suenhar-lo, que non ei bon vier toti seigudi. E atau viatjaríem. Iliusha qu'ère embelinat; sustot, lo capviraue era idia d'auer eth sòn pròpi shivau e de vier montat en eth. Que ja sabem qu'es mainatges russi vien en mon damb un shivau. Parlèrem ua bona estona; gràcies a Diu, me pensaua jo, s'a distrèt un shinhau, s'a consolat. Aquerò se passèc delàger ath ser, mès qu'ager siguec tot plan desparièr. Peth maitin auie anat ena escòla, e auie tornat plan seriós, plan seriós. Tath ser lo cuelhí dera man, me lo hí a vier entà hèr un passeg, mès qu'eth s'estaue carat, non didie arren. Se lheuèc un shinau de vent, s'embaranèc eth cèu, se notaue que ja èrem ena tardor, e ath delà començaue a escurir...Es dus anàuem tristi. "Ben, hilh, com vam a premanir aqueth viatge?", li digui, damb er in de repilhar era conversacion dera vesilha. Non me respon. Me n'encuedi, plan que òc, qu'es sòns dits tremòlen ena mia man. "Mala causa, me digui, aciu qu s'a passat quauquarren". Arribèrem, madeish qu'ara, enquia aguesta ròca d'aquiu, e jo me seiguí ath dessús; qu'auie fòrça serps volaires de papèr en cèu, bronzimauen e croishien, n'aurie un trentenat. Qu'ei qu'ara ei era tempsada des sèrps volaires. "Guarda, Iliusha, li digui, que poiríem hèr a volar era sèrp volaira d'est an passat. Te la vau a apraiar. A on l'as botat?". Eth mèn hilh contunhaue carat, desseparaue era vista, lèu me balhaue era esquia. Còp sec, eth vent comencèc a fiular, en tot arrossegar bromes de povàs...Iliusha, ara imprevista, se me lancèc ath dessús, m'entornegèc eth còth damb es sòns braci, me sarrèc damb fòrça. Que ja vo'n sabetz vos d'aguesti gojats caradi e capinauti, que se tien es plors tant que pòden, enquia que còp sec peten en somics, pr'amor qu'era pena se hè irresistibla, e alavetz ja no ei qu'es lèrmes li ragen, senhor, senon que li gessen coma arriuets. Damb es caudes gotes d'aguestes lèrmes me chaupèc de pic tota era cara. Que somicaue convulsiuaments, tremolaue, me sarraue contra eth sòn còs, sense botjar-me jo dera arròca. "Papi, cridaue, papi, papi estimat, se com t'a umiliat!" Alavetz jo tanben m'estarnè de plorar e, seigudi ena ròca, comencèrem es dus a tremolar, atau abraçadi. "Papi, papi", didie, "Iliusha!, li digui, Iliushechka!". Que non mos vedec arrés alavetz, solet Diu; dilhèu ac anòte ena mia huelha de servicis, senhor. Balhatz-li es gràcies ath vòste frair, Aleksei Fiódorovich. Mès que non pensi foetar ath mèn petit entà balhar-vos a vos satisfaccion, senhor!

Acabèc damb era madeisha e extravaganta gessuda de ton que hège ua estona. Aliosha sentie, totun, qu'aqueth òme fidaue en eth e que jamès s'aurie metut a "divagar" d'aguesta manèra en preséncia de un aute, ne l'aurie hèt es confidéncies que

venguie de hèr-li ada eth. Aquerò encoratgèc a Aliosha, que tremolaue dera emocion.

- Moria!, se com me shautarie hèr es patzes damb eth vòste hilh!, sorrisclèc. Se vos podéssetz apraià'c...
- Plan que òc, senhor, gasulhèc eth capitan assistent.
- Mès ara que non se tracte d'aquerò, senon de quauquarren pro desparièr, contunhèc Aliosha en madeish ton exaltat. Escotatz, escotatz! Que m'an encargat que vos transmeta quauquarren: aguest frair mèn, Dmitri, a ofensat tanben ara sua prometuda, ua joena de grana noblesa, que vos, seguraments, n'auetz entenut a parlar. Qu'è eth dret, e enquia era obligacion, de vos hèr a saber era tau ofensa, pr'amor qu'aguesta joena, en saber-se'n der escarni que vos auetz patit, e en tot conéisher era vòsta malerosa situacion, m'a demanat ara madeish...adès...que vos hessa a vier aguesta ajuda en nòm sòn...mès, aquerò òc, solet en sòn nòm, non en nòm de Dmitri, que l'a abandonat, non, non, de cap manèra! Tanpòc en mèn nòm, a maugrat que siga frair de Dmitri, ne en de cap auta persona, senon en nòm d'era, e solet d'era. Aguesta joena vos prègue qu'acceptetz era sua ajuda...Vosati dus qu'auetz estat otratjadi peth madeish individú...Que se n'a brembat de vos solet quan a patit un escarni parièr, pera sua gravetat, ath patit per vos. Ei a díder, que se tracte d'ua fraia qu'acodís en ajuda deth sòn frair...Que m'a encomanat exprèssaments que vos convencèssa entà qu'acceptèssetz aguesti dus cents robles coma se venguessen d'ua fraia. Arrés s'en saberà, que non pòt èster encausa de cap embolh de cap classa; aciu qu'autez es dus cent robles e, vos juri, que vos cau acceptar-les, pr'amor que se non...se non, en aguest mon toti qu'èm enemics! Mès çò de cèrt ei qu'en aguest mon tanben i a frairs. Qu'auetz vos ua amna nòbla, e vos calerie comprenè'c, vos calerie comprenè'c!

E Aliosha l'aufric es dus irisadi bilhets naus de cent robles. Se trapauen en aguest moment, precisaments, ath cant dera ròca, ath cant der andàs, e non auie arrés mès per aquiu. Çampar, es bilhets costèren ua tremenda impression en capitan, que se botèc a tremolar, encara qu'en prumèr moment aguesta reaccion deuec aubedir mèsalèu ara supresa: en cap moment se l'auie passat peth cap arren de parièr, e non se demoraue, en absolut, ua solucion d'aguesta sòrta. Ne en sòmnis s'aurie podut imaginar que podesse recéber ajuda d'arrés, e mens encara ua ajuda tan considerabla. Cuelhec es dus bilhets, e pendent ua menuta siguec incapable de respóner; quauquarren totafèt nau auie pistat en sòn ròstre.

- Son entà jo?, entà jo? Toti aguesti sòs, senhor! Dus cents robles! Sant Diu! Que hège quate ans que non vedia tant de sòs, Diu mèn! E didetz qu'ei ua fraia... De vertat ac auetz dit? De vertat?
- Vos prometi que tot çò qu'è dit ei vertat!, didec Aliosha en tot cridar.

Eth capitan assistent se rogit tot.

- Escotatz, estimat amic mèn, escotatz-me; se l'accèpti, non serè un miserable? Dauant es vòsti uelhs, Aleksei Fiódorovich, non serè un miserable? Non?

Escotatz, Aleksei Fiódorovich, escotatz-me, escotatz-me ben, senhor, (s'estramuncaue, tocant de contunh a Aliosha damb es dues mans); sajatz vos de convencer-me de qué accèpti es sòs damb er argument de qué qui me lo mane ei ua "fraia"; mès, en vòste laguens, en çò de mès prigond, non me menspredaratz se l'accèpti, senhor?

- Non, non!, plan que non! Vos ac juri pera sauvacion dera mia amna!, e arrés se'n saberà jamès, solet nosati: vos e jo; ath delà d'era e de ua auta dauna, plan amiga d'era...

- Qu'ei parièr, aguesta dauna! Escotatz, Aleksei Fiódorovich, hètz-me atencion; arribadi en aguest punt, qu'ei de besonh que m'escotetz damb tota era atencion, senhor, pr'amor que non n'auetz ne idia de çò que pòt supausar ara entà jo aguesti dus cent robles, contunhèc dident eth malerós, que de man en man arribaue en un estat d'exaltacion confusa, lèu sauvatge. Semblaue desconcertat, parlaue damb grana precipitacion, estramuncant, coma s'auesse pòur de qué non lo deishèssen vier d'exprimir-se. A despart d'èster un sòs aunoradaments aqueridi, per çò de procedir d'ua "fraia" tan santa e tan digna de respècte, senhor, vo'n sabetz qu'ara poirè hèr qu'atenguen ara mama e a Ninochka, eth mèn àngel giboset, era mia hilheta? Que venguec a veder-les eth doctor Herzenstube, possat peth sòn bon còr, s'estèc ua ora sancera en tot examinar as dues malautes: "Que non comprenie arren", didec; ça que la, i a ua aigua minerau que venen ena farmàcia locau, que solide l'anarie ben, e l'ac ordenèc; tanben l'ordenèc uns banhs de pès medicinaus. Mès aguesta aigua minerau còste trenta kopeks, e ei possible que li calesse béuer-ne enquia quaranta gèrres. Atau que cuelhí era recèpta e la placè ena estatgèra, dejós era icòna, aquiu s'està. A Ninochka li prescriuec uns banhs cauds en ua solucion, dus viatges ath dia, peth maitin e pera tarde, mès com podem aplicar un tractament coma aguest ena nòsta casa, sense servici, sense ajuda, sense ua bacina e sense aigua, senhor? Eth cas ei que Ninochka patís reumatisme, encara non vos ac auia dit; de nets li hè mau tota era mitat dreta deth còs, qu'ei un torment, e credetz-me qu'aguest àngel de Diu ac tie tot per çò de non enquimerar-mos, que non se planh entà non desvelhar-mos. En casa minjam çò que sigue, çò que pogam arténher, e era se conforme damb es darrèrs escuralhs, mès dignes de balhar-les a un gosset: "Que jo non valgui, semble díder, çò d'aguest mòs; vo'lo treigui dera boca, que sò ua carga entà vosati". Aquerò ei çò que vò exprimir era sua guardada angelicau. Es auti la suenham, mès aquerò ada era li hè dò: "Jo que non ac valgui, non ac valgui, que sò ua espeada indigna, ua inutila". E, òc ma hè, que s'ac vau! Mès s'a estat era, senhor, que, damb era sua paciéncia angelicau, mos a guanhat entà Diu mejançant es sues oracions; sense era, sense era sua doça paraula, era nòsta casa que serie un lunfèrn; s'autanplan ara madeisha Varva l'a atrendit! Mès que tanpòc condamnetz a Varvara Nikolavna, senhor, era que tanben ei un àngel, tanben era a patit fòrça. Que venguec a veder-mos aguest ostiu e amiaue setze robles; les auie guanhat en tot balhar classes e se les aui sauvat entath viatge, pr'amor de poder tornar ara, en seteme, tà Sant Petersburg. Mes nosati que l'èm

cuelhut aguesti sòs e les auem despenut, senhor, e ara non a arren entà tornar, ja vedetz. Ath delà, tanpòc se'n pòt anar pr'amor que trebalhe entà nosati coma ua condemnada; que l'auem aganchat ath car e serà tau qu'a un shivau: s'ocupe de toti nosati, sorgís, laue, escampe eth solèr, ajace a sa mama, mès era sua mama qu'ei capriciosa, a sa mama li balhe per plorar, era sua mama qu'està capvirada, senhor!...Atau que, ara, damb aguesti dus cents robles, poirè logar a ua sirventa, comprenetz, Aleksei Fiódorovich?, poirè acarar eth tractament dera mia familha, manar ara estudianta entà Sant Peterburg, senhor, crompar carn de vedèth, seguir ua naua dieta. Diu mèn, aquerò qu'ei un sòmni!

Aliosha non podie tier-se de content en auer costat tanta felicitat e en veir qu'aqueth malerós acceptaue que lo hessen erós.

- Demoratz un shinhau, Aleksei Fiódorovich, demoratz (e en tot agarrar-se a un aute des sòns sòmnis, que l'auie vengut de pic entath cap, eth capitan assistent comencèc a endravar-se de nauèth, en tot parlar damb frenetica loquacitat); sabetz ua causa? Ara òc que vam a poder complir eth nòste sòmni Iliusha e jo: mos cromparam un shivau e ua *kibitka*[4], eth shivau li cau èster nere, que m'a demanat que sigue nere sense manca, e partiram, tau qu'acordèrem delàger. Ena província de K. è a un coneishut, un amic dera mainadesa; qu'ei avocat e m'a hèt a veir, a trauèrs d'ua persona de confiança, que, se me'n vau aquiu delà, qu'ei dispausat, çampar, a aufrir-me un lòc coma emplegat en sòn burèu; qui ac sap, dilhèu me lo balharà... En resumit, que solet me calerie qu'acomodar ara mama, acomodar a Ninochka, hicar a Iluishenka de menaire, e, jo caminant, caminant, me les haria a seguir a toti, senhor. Ai, Diu mèn!, se podessa crubar ath delà un petit deute que ja auia balhat per perdut, damb aguest hijut dilhèu mos arribarie entà tot, senhor!
- Qu'arribara, arribarà!, sorrisclèc Aliosha. Katerina Ivanovna li manarà mès sòs, es que n'ajatz de besonh, e, sabetz?, jo tanben n'è, que podetz dispausar de çò qu'ajatz de besonh, tau que se siguesse d'un frair, d'un amic, ja me l'entornaratz mès endauant... Ja veiratz se com vos hètz ric, ja ac veiratz! Era vertat ei que non auríetz podut tier ua idia mielhor que cambiar-vos en ua auta província! Aquiu qu'està era vòsta sauvacion, mès que mès entath gojat... E, sabetz?, coma mès lèu mielhor, abantes de qué arribe er iuèrn, abantes de qué hèsque hered; que mos poiríetz escríuer d'aquiu estant, e demoraríem coma frairs. Non, aquerò que non ei un sòmni!

Aliosha ère tan content que li vengueren talents d'abraçar-lo. Mès, en guardar-lo, còp sec s'arturèc: eth capitan esblancossit, damb eth còth e era boca en tension, damb ua expression frenetica, botjaue es pòts, coma se volesse díder quauquarren; non li gessie cap de son, mès que contunhaue botjant es pòts; qu'ère un shinhau estranh.

- Qué vos cau?, Aliosha de ressabuda s'estrementic per bèra rason.
- Aleksei Fiódorovich...jo...vos...gasulhèc, damb era votz trincada, eth capitan, en tot tachar es vistons en Aliosha, damb ua guardada estranha e sauvatge; qu'auie

4 car cubèrt.

era mina de quauquarrés qu'ei decidit a lançar-se en uet e ath madeish temps diboishe un arridolet. Jo...vos... Qué vos semble se vos hèsqui ara un petit jòc de mans, senhor?, gasulhèc de pic, damb votz rapida e fèrma, sense trantalhar.

- Se com un jòc de mans?
- Donques aquerò, un jòc de mans, contunhèc gasulhant eth capitan assistent; era boca se l'auie torçut enquiara quèrra, eth uelh quèr l'auie miei barrat, mès contunhaue guardant fixaments a Aliosha,, damb es vistons tachadi en eth.
- Mès, qué vos cau? De quin jòc de mans me parlatz?, cridèc Aliosha, cada viatge mès espaurit.
- D'aguest jòc! Guardatz!, idolèc còp sec eth capitan.

E en tot mostrar-li es dus bilhets irisadi, que les tenguie amassa, damb es dits pòdo e guinhaire dera man dreta, les arropic e les sarrèc damb tota era fòrça en punh.

- Ja ac auetz vist, ja ac auetz vist!, li didec a Aliosha, cridant, e de ressabuda, dehòra de se, damb era sang dera cara perduda, lheuèc eth punh e lancèc damb violéncia es bilhets arropits en solèr. O dilhèu non ac auetz vist, senhor?, tornèc a cridar, en tot senhalar-les damb eth dit. Donques guardatz, senhor!...

Lheuèc eth pè e damb ua furia sauvatge comencèc a caushigar-les damb eth talon, deishant anar exclamacions e alendand en cada còp de pè.

- Aquiu qu'auetz es vòsti sòs! Aquiu qu'auetz es vòsti sòs! Aquiu qu'auetz es vòsti sòs! Aquiu qu'auetz es vòsti sòs! Hec un bot sobtat entà darrèr e se quilhèc dauant d'Aliosha. Tot eth sòn èsser miralhaue un orgulh indescriptible. Hètz a saber as que vos an enviat, senhor, qu'eth fregador non ven eth sòn aunor!, sorrisclèc en tot esténer un braç.

Ara seguida se virèc ara prèssa e se calèc a córrer; mès encara non auie hèt ne cinc passi que, en tot virar-se un aute còp, li didec a Aliosha adiu damb era man. Mès que de nauèth, sens auer recorrut ne tansevolh uns auti cinc passi, se virèc per darrèr viatge, ja non damb era cara sarrada per arrir, senon bassacada pes plors. Damb votz entrebracada e plorosa, didec ath córrer, en tot estramuncar-se:

- Qué l'auria dit ath mèn petit s'auessa acceptat es vòsti sòs coma paga pera nòsta ofensa? Dit aquerò, tornèc a córrec e ja non se virèc.

Aliosha lo seguic damb era guardada, damb un dolor que non se pòt exprimir. Ò, se n'auie encuedat de qué aqueth òme non se n'auie sabut enquiath darrèr moment qu'acabarie en tot arropir e lançar es bilhets. Contunhèc corrent sense tornar a virar-se ne un solet còp, e Aliosha ère conscient de qué ja non tornarie a virar-se. Non hec cap assag de seguir-lo o cridar-lo, eth que ja sabie se per qué. Quan eth capitan se perdec de vista, Aliosha recuelhec es dus bilhets. Solet èren plan arropidi, sarrats e ahonats en povàs, mès perfèctaments sancers, e autanplan croishiren, tau que bilhets nauèths, quan les estirèc e alisèc. Un viatge alisadi, les revlinquèc, se les sauvèc ena pòcha e se n'anèc a veir a Katerina Ivanovna, entà informar-la deth resultat dera sua gestion.

Libre cincau. Per e contra

I. COMPROMÍS MATRIMONIAU

De nauèth siguec era senhora Jojlakova era prumèra de recéber a Aliosha. Qu'auie prèssa; s'auie passat quauquarren important: er atac d'istèria de Katerina Ivanovna auie derivat en ua malagana, seguida de ua feblesa terribla, espauridoira.

- Que s'ajaçat, a botat es uelhs en blanc e a començat a delirar. Ara a fèbre, auem avisat ath doctor Herzenstube, tanben as ties. Eres que ja an arribat, mès Herzenstube encara non. Se demoren ena sua abitacion. Sabi pas se qué se va a passar, encara qu'ei inconscienta. Demorem que non sigue ua escauhada!...

En exprimir-se atau, era senhora Jojlakova hège a veir qu'ère plan espaurida. "Aquerò qu'ei plan seriós, plan seriós", higie a cada pas, coma se tot çò que s'auie passat abantes non auesse era mendre importància. Aliosha l'escotaue damb pena; auie sajat de condar-li es sòns pròpis trebucs, mès era senhora Jojlakova l'auie interromput en un virament de uelhs: que non auie temps entad aquerò, e li preguèc que, mentretant, venguesse a tier-li companhia a Lise.

- Lise, estimat mèn Aleksei Fiódorovich, li gasulhèc lèu ena aurelha, Lise vie de balhar-me ua suspresa capitau, encara que tanben m'a atrendit, e per aquerò l'ac perdoni de còr. Guardatz que, sonque gésser vos, a començat a amuishar eth sòn mès sincèr penaïment pr'amor que, çampar, s'auie burlat de vos autant ager qu'aué madeish. En realitat, que non hè burla, tan solet ei ua badinada. Totun, ère tan prigond eth sòn penaïment, lèu li sautauen es lèrmes, que m'è demorat susprenuda. Abantes, jamès se'n penaïe de vertat cada viatge que se n'arrie de jo, tot s'ac prenie de trufaria. E ja sabetz vos que tostemp m'està embolhant**.** Ara, en cambi, era causa qu'ei desparièra, ara va seriosaments. Lise qu'a en fòrça nauta estima era vòsta opinion, Aleksei Fiódorovich, e, s'ei possible, non vos agarretz mau çò que vos digue, non vos embestietz damb era. Qu'ei çò que hèsqui jo, tot ac dèishi d'anar, pr'amor qu'eth cas ei qu'ei tan escarrabilhada, non vos semble? Adès me didie que vos siguéretz eth mielhor amic qu'auec ena mainadesa, "er amic mès autentic dera mia mainadesa", a dit; imaginatz-vos, er amic mès autentic, e jo qué? En aguest ahèr, qu'a uns sentiments, autanplan uns arrebrembes, plan prigonds, mès çò de mès important son aguestes petites frases e aguestes paraules, aguestes paraules tan desconcertantes que te pete quan mens t'ac demores. Non hè guaire temps, per exemple, didec quauquarren sus un pin: quan èra plan petita, qu'auiem un pin en jardin, dilhèu encara sigue de pès e non aje motiu de parlar en passat. Es pins non son coma es persones, non càmbien en fòrça temps, Aleksei Fiódorovich. "Mama, me ditz, me'n brembi d'aguest pin coma se l'auessa vist en sòmnis", ei a

díder, "eth pin coma en sòmnis"; ben, era vertat ei que didec ua auta causa, que m'è hèt un embolh, "pin" qu'ei ua paraula estupida, mès Lise didec quauquarren tant originau que jo, òc ma hè, me senti incapabla de repetì'c. E, ath delà, me n'è desbrembat de tot. Ben, enquia ua auta, que sò plan alterada e me pensi que me vau a tornar lhòca. Ai, Aleksei Fiódorovich, que ja m'è capvirat dus viatges, e me calec tractar-me. Anatz a veir a Lise. Encoratjatz-la tan meravilhosaments coma ac auetz hèt tostemp. Lise, cridèc en tot apressar-se ena sua pòrta, que t'è hèt a vier a Aleksei Fiódorovich, que non ei emmaliciat, a maugrat de tot çò que l'auetz ofensat, t'ac asseguri; ath contrari, qu'i estonat de qué ac ajatz podut pensar.

- *Merci, maman*; passatz, Aleksei Fiódorovich.

Aliosha entrèc. Lise lo guardèc un shinhau confonuda e de pic se rogic. Evidentaments, ère avergonhada e, coma acostume a passar en aguesti casi, comencèc a parlar destrantalhadaments de quauquarren totafèt superficiau, tau que se siguesse era soleta causa que l'interessaue en aqueri moments.

- Adès, ara imprevista, mama s'a botat a condar-me tota era istòria des dus cents robles e der encargue que vos auien hèt, Aleksei Fiódorovich...çò de vier a veir ad aguest praube oficiau...e m'a condat tota aguesta istòria tan terribla de se com l'umilièren e, sabetz?, a maugrat que mama ac condaue d'ua manèra plan endravada...Era que tot ac embolhe...Jo ploraua en escotar-la. Qué s'a passat? L'auetz balhat es sòs? Com se trape ara aguest malerós?

- Aguesta qu'ei era causa, que non les ac è balhat, e ei tota ua istòria, responec Aliosha, en tot hèr, dera sua part, coma s'eth sòn màger copacaps siguesse non auer-li balhat es sòs, mès Lise se n'encuedèc de qué viraue era guardada e sajaue, eth tanben, de parlar d'ahèrs sense importància. Aliosha se seiguec ena taula e comencèc a condar çò que s'auie passat, mès enes prumères paraules acabèc eth sòn trebolament e, de passa, enludernèc a Lise. Que parlaue jos era influéncia deth sòn intens sentiment e dera extraordinària impression de çò que s'auie passat abantes, e s'esdeguèc a condà'c tot damb propietat e peth menut. En d'auti tempsi, quan encara viuie en Moscòu, en èster Lise ua mainada, li shautaue vier a tier-li ua visita e condar-li causes, ara des sues experiéncies viscudes, ara des sòns rebrembes dera mainadesa. A viatges autanplan soniauen es dus amassa e hargauen ar ensems vertadères istòries, era màger part, plan que òc, divertides e alègres. Ara semblaue coma se s'auessen transportat de pic entà aqueth temps viscut aquiu en Moscòu, un parelh d'ans abantes. Lise qu'ère reauments esmoiguda damb eth raconde. Aliosha damb arderós sentiment, sabec diboishar dauant d'era eth retrait de "Iliushechka". Quan acabèc de condar, damb tota sòrta de detalhs, era scèna qu'en era aqueth malerós caushiguèc es sòs, Lise, en tot júnher es sues mans, sorrisclèc damb ua emocion insostenibla:

- Atau que non l'auetz balhat es sòs! E l'auetz deishat húger! Diu mèn, s'aumens auéssetz corrut ath sòn darrèr enquia aganchar-lo...

- Non, Lise, qu'ei mielhor que non aja corrut ath sòn darrèr, didec Aliosha que se

lheuèc deth sòn sèti e comencèc a passejar pera cramba, preocupat.

- Mielhor? Per qué? Ara s'estàn sense pan e van a morir!
- Non van a morir, pr'amor qu'aguesti dus cents robles, ça que la, non se les deisharàn passar. Deman les acceptarà, en quinsevolh cas. Seguraments que deman les cuelherà, assegurèc Aliosha en tot passejar cogitós. Guardatz, Lise, contunhèc, en tot arturar-se de pic dauant d'era, jo qu'è cometut un error, mès a tot darrèr qu'a estat entà ben.
- Quin error? E per qué entà ben?
- Pr'amor qu'ei un òme pauruc e espavendable, qu'està esbauçat, mès qu'ei plan brave. Non hèsqui que demanar-me se per qué s'aurà sentut tant ofensat de ressabuda e l'a dat per caushigar es sòs; vos asseguri qu'ei ua decision qu'a cuelhut en darrèr moment. Encara que, çampar, non li mancauen rasons entà senter-se ofensat...e ère quauquarren inevitable ena sua situacion...Çò prumèr que l'a shordat a estat veir que balhaue via liura ara sua alegria dauant de jo sense cap embut...S'auesse reaccionat damb màger mesura, sense mostrar dubèrtaments era sua alegria, s'auesse començat a botar inconvenients e a gesticular, tau que hèn d'auti, en cuélher es sòs, alavetz encara ac aurie podut sostier e s'aurie demorat damb es sòs. Mès eth que s'a alegrat damb excessiua sinceritat, e aquerò ei umiliant. Ai, Lise, que se tracte d'un òme dret e brave, aguesta ei era tristor en aguesti casi! A parlat tota era estona damb ua votz fèbla, aflaquida, estramuncadaments, e cada dus per tres se l'escapaue ua riseta hloisha o s'estarnaue de plorar...Òc, òc, ploraue, autant ère era sua afogadura...E parlaue des sues hilhes...e d'un trebalh que l'anauen a aufrir en ua auta ciutat...E, un viatge que s'auec ventat, de còp s'avergonhèc d'auer-me daurit atau era sua amna. E en aguest madeish instant m'auec en òdi. Qu'ei un d'aguesti praubes incrediblaments avergonhadi. Se sentec ofensat, mès que mès, pr'amor que m'auie cuelhut de seguit coma un amic e s'auie autrejat a jo massa lèu: ara prumeria s'auie auançat entà jo e m'auie balhat un espant, mès que dempús siguec eth veir es sòs e començar a abraçar-me. Pr'amor que non hège qu'abraçar-me, tota era estona m'estaue tocant. E aurà estat tot aquerò çò qu'a sentut coma ua umiliacion, e just en aguest moment jo qu'è cometut un error, un error plan important: que vau e li digui que, se non a pro de sòs entà cambiar-se entà ua auta ciutat, alavetz l'en balharien mès, e que jo madeish podia balhar-li, des mèns pròpis sòs, tot çò que volesse. Qu'ei aquerò çò que l'a costat mès impacte: per qué m'auia de prestar a ajudar-lo tanben jo? Sabi pas se vo'n sabetz, Lise, se com de penible ei entà ua persona umiliada que toti lo comencen a guardar damb uelhs de benfactor...Aquerò è entenut, atau m'ac a condat eth starets. Non sai se com explicà'c, mès jo madeish qu'ac è campat soent. E atau ei, ne mès ne mens, se com ac senti. Mès çò de mès important ei que, a maugrat qu'aqueth òme non sabie qu'anaue a acabar en tot caushigar es bilhets, de hèt non s'en sabec enquiath darrèr moment, çò de cèrt ei que n'auie era presentida, aquerò segur... qu'ei per aquerò qu'estaue tant afogat, pr'amor que n'auie era presentida...Per aquerò, encara qu'age

estat tot tan desagradiu, a estat, a tot darrèr, entà ben. Me pensi autanplan qu'a estat çò de mielhor que podie auer-se passat...

- Per qué? Per qué a estat çò de mielhor que se podie auer passat?, sorrisclèc Lise, en tot campar plan estonada a Aliosha.
- Pr'amor que, se non auesse caushigat es bilhets e s'auesse sauvat aguesti sòs, en tornar en çò de sòn, dempús d'ua ora, mès o mens, s'aurie botat a plorar, a tot pèrder, pera sua umiliacion. Qu'aurie plorat e dilhèu deman, abantes de hèr dia, aurie vengut a veder-me e m'aurie lançat es bilhets ena cara e les aurie caushigat, coma adès. Ara, totun, se n'a anat damb era tèsta plan nauta, trionfant, a maugrat de saber-se'n que s'a "hèt a vier era roïna". Atau que non i a arren mès aisit qu'artenher qu'accèpte aguesti dus cents robles, deman a mès tardar, pr'amor que ja a deishat constància deth sòn aunor, a lançat es sòs, les a caushigat...Que non podie ignorar, tant que caushigaue es bilhets, que jo deman se les haria a vier un aute còp. Ath delà d'açò, qu'a besonh d'aguesti sòs desesperadaments. Per mès capinaut que se sente ara, aué madeish se botarà a pensar ena ajuda qu'a renonciat. Pera net non deisharà de balhar-li torns, soniarà damb aquerò, e solide que peth maitin ja estarà prèst a vier ath mès córrer a visitar-me, a demanar-me perdon. E aquiu estarè jo, entà dider-li: "Plan que òc, qu'ètz vos un òme capinaut, ac auetz demostrat; aciu que les auetz, e perdonatz-mos". E plan que les acceptarà!

Aliosha prononcièc aguestes darrères paraules coma extasiat: "E plan que les acceptarà!". Lise aplaudic.

- Plan que òc! Ara qu'ac compreni damb tota claretat! Com sabetz vos totes aguests causes, Aliosha? Tan joen, e ja vo'n sabetz des secrets dera amna...A jo jamès se m'aurie acodit...
- Ara çò de mès important ei convencer-lo de qué, a maugrat qu'accèpte es nòsti sòs, ei ath madeish nivèu que nosati, contunhèc Aliosha damb eth madeish entosiasme; non solet ath madeish nivèu, senon superior a nosati autanplan...
- "Superior a nosati": aquerò qu'ei magnific, Aleksei Fiódorovich; mès, contunhatz, contunhatz!
- Ei a díder, que non m'è exprimit ben...damb çò de superior a nosati...mès qu'ei parièr, pr'amor que...
- A, qu'ei parièr, qu'ei parier, mès qu'ei parièr! Perdonatz, Aliosha, estimat, sabetz?, enquia ara a penes vos auia respècte, voi díder, òc que vo l'auia, mès ath madeish nivèu, e ara vos aurè eth respècte a nivèu superior...Non vos embestietz, estimat, per çò que jo diga "badinades", higec de seguit, damb fòrça emocion. Jo que sò ridicula e petita, mès qu'ei que vos, vos...Escotatz, Aleksei Fiódorovich, non i aurà aciu, en tot aguest rasonament nòste, ei a díder, vòste...non, mielhor nòste...non i aurà aciu un mensprètz per aguest òme, per aguest malerós...ara qu'èm en tot analisar era sua amna, coma de naut estant, per auer decidit, damb tanta seguretat, qu'acceptarà es sòs, vertat?

- Non, Lise, que non i a mensprètz, responec Aliosha damb fermetat, coma se ja auesse era responsa premanida; jo que ja è pensat en aquerò tant que venguia entà aciu. Jutjatz vos madeisha se quin mensprètz i pòt auer aciu, se nosati madeish èm coma eth, se toti èm coma eth. Pr'amor que tanben nosati èm atau, que non èm mielhors. E, en tot supausar que siguéssem mielhors, que seríem parièrs ada eth, totun, se siguéssem ath sòn lòc... Jo non sai se vos, Lise, mès per çò que hè a jo, me pensi qu'è ua amna mesquina en molti sens... E aguest òme non a ua amna mesquina, ath contrari, que l'a plan delicada... Non, Lise, aciu non i a cap mensprètz! Sabetz, Lise, çò que me didec un viatge eth mèn starets? Me didec que mos cau suenhar ara majoritat des persones coma se siguessen mainatges, e qu'a bères ues mo'les cau suenhar tau qu'as malauts enes espitaus...
- Ai, Aleksei Fiódorovich! Ai, eth mèn estimat amic! Vam a suenhar ara gent tau que se siguesse malauta!
- D'acòrd, Lise, que me semble ben, encara que non ne sò premanit deth tot; a viatges que sò massa impacient, e d'auti non veigui arren. Eth vòste cas qu'ei diferent.
- À, non vos creigui!, Aleksei Fiódorovich, qué ne sò d'erosa!
- Qu'ei bon que digatz açò, Lise.
- Aleksei Fiódorovich, ètz vos incrediblaments brave, mès qu'a viatges semblatz un pedant... ça que la, ath madeish temps, se ve que non ètz un pedant. Apressatz-vos ena pòrta, dauritz-la doçaments e guardatz se mos escote era mia mair, didec de pic Lise, en un mormolh nerviós e endravat.

Aliosha se dirigic entara pòrta, la miei dauric e didec que non i auie arrés en tot escotar.

- Apressatz-vos, Aleksei Fiódorovich, contunhèc Lise, que se rogie cada viatge mes, balhatz-me era man, atau. Escotatz, que me cau cohessar-vos quauquarren plan important: era carta d'ager non vo l'escriuí de badinada, senon seriosaments...

E se curbic es uelhs damb ua man. Se notaue que li hège fòrça vergonha de hèr aguesta confession. Ara imprevista li cuelhec era man a Aliosha e l'ac punèc tres còps, impetuosaments.

- A, Lise, qu'ei magnific, sorrisclèc Aliosha damb alegria. Encara que jo ja n'èra totafèt convençut de qué l'auíetz escrit seriosaments.
- Convençut! Lèu arren! Còp sec li hec enlà era man, encara que sense desseparar-la dera sua, tant que se rogie tota e arrie damb un arridolet fin e alègre. Jo li puni era man e eth ditz: "Qu'ei magnific".

Mès eth sòn repotèc ère injust: tanben Aliosha ère plan trebolat.

- Que voleria shautar-vos entà tostemp, Lise, mès non sai se com hè'c, gasulhèc coma podec, e tanben se rogic.

- Aliosha, estimat, qu'ètz vos hered e insolent. Vai. Cuelhetz era decision d'alistar-me coma hemna, e vos demoratz tan tanquil! E èretz convençut de qué l'auia escrit seriosaments! Serà possible! Mès aquerò ei ua insoléncia, aquerò ei çò qu'ei!
- Mès qué i a de dolent que ne siguessa convençut?, estarnèc d'arrir Aliosha.
- Arren, Aliosha, ath contrari, qu'ei quauquarren formidable, didec Lise, en tot guardar-lo damb felicitat e trendesa. Aliosha s'estaue parat, encara damb era sua man damb era d'era. De ressabuda, s'inclinèc e la punèc enes pòts.
- E aquerò? Qué vos passe?, sorrisclèc Lise.

  Aliosha qu'ère totauments desconcertat.
- Perdonatz se non auia de... Dilhèu age estat ua enòrma estupiditat... Vos qu'auíetz dit qu'èra hered, e alavetz vos è punat...Mès que ja veigui qu'a estat ua pegaria...

  Lise se petèc a arrir e se curbic era cara damb es mans.
- E damb aguesta vestimenta!, se l'escapèc entre arridolets, mès de seguic deishèc d'arrir-se'n e se botèc plan seriosa e un shinhau sevèra. Ben, Aliosha, qu'encara ei d'ora entà punets, pr'amor que degun des dus mo'n sabem d'aquerò e mos calerà demorar fòrça temps, declarèc ara imprevista. Que serie mielhor que me didéssetz se per qué m'alistatz a jo, que non sò qu'ua pèga, ua prauba malauta, quauquarrés coma vos, qu'ei tant esdegat, tan reflexiu, tan perspicaç... Ai, Aliosha, que sò enòrmaments erosa, pr'amor que non valgui ne de luenh çò que vos valetz!
- Òc qu'ac valetz, Lise. Es dies a vier abandorarè eth monastèri. E, entà víuer en mon, ei de besonh maridar-se, çampar. Atau, ath delà, m'ac a manat eth. A qui podia escuélher mielhor qu'a vos?... E qui m'acceptarie, senon vos? Tot aquerò que ja ac è meditat. Prumèr, vos me coneishetz dès era mainadesa; dusau, qu'auetz fòrça aptituds qu'a jo me manquen. Auetz un esperit mès alègre qu'eth mèn; vos, sustot, ètz mès innocenta que jo, pr'amor que jo ja m'è vist endravat en molti ahèrs, en molti... Ai, vos que non vo'n sabetz, mès jo tanben sò un Karamazov! Qu'ei parièr que vo n'arrigatz e hescatz burla, encara que sigue per jo; que non se passe arren, arritz, aquerò me hè tant erós... Mès vos que vo n'arritz coma ua mainada petita, e, entath vòste laguens, arrasoatz coma ua martir...
- Coma ua martir? E aquerò?
- Òc, Lise; guardatz era pregunta que hègetz adès: non estaram menspredant ad agues malerós en disseccionar atau era sua amna? Qu'ei ua pregunta pròpia d'ua martir...Guardatz, sabi pas se com explicà'c, mès aguestes preguntes solet les formulen es que son dables entà patir. Seiguda en ua cagira, segur que vos ja auetz meditat fòrça...
- Balhatz-me era vòsta man, Aliosha, per qué la retiratz?, didec Lise damb ua votz dequeiguda, aflaquida pera felicitat. Escotatz, Aliosha, com vos pensatz vestir quan gescatz deth monastèri? Quina ròba amiaratz? Non vo n'arrigatz, non vos emmaliciètz, entà jo qu'ei quauquarren molt, mès que molt important.

- En vestit encara non i è pensat, Lise, mès me meterè eth que vos volgatz.
- Voi que vos botetz ua giqueta de velòt blu escur, un justet blanc de piquèr e un chapèu gris de lan, flexible...Didetz, de vertat credéretz quan vos didí hè ua estona que non vos estimaua, que çò dera carta d'ager non ère vertat?
- Non, non m'ac credí.
- Ò, quin òme mès insuportable! Qu'ètz incorregible!
- Guardatz, jo sabia que vos..., çampar, m'estimatz, mès que hi que vos credia quan me didéretz que non m'estimauetz, entà qu'a vos vos siguesse mès comòde...
- Pejor encara! Pejor, e tanben mielhor! Aliosha, jo a vos que vos estimi damb lhocaria. Adès, abantes que vos arribèssetz, hèja es mies conjetures, e me didí: "li demanarè era carta d'ager, e se se passe que la trè tranquillaments e me l'entorne (quauquarren que tostemp se pòt demorar d'eth), aquerò volerà díder que non m'estime en absolut, que non sent arren per jo, que non ei qu'un gojat estupid e indigne, e jo que serè perduda". Mès que vos auíetz deishat era carta ena cèla, çò que me balhèc mès in; vos auíetz era presentida de qué jo vos reclamaria era carta, e d'aguesta sòrta evitàuetz d'entornar-la-me. Non ei vertat? Non ei atau?
- Ò, Lise, de cap manèra! Qu'amii era carta ath dessús, autant ara qu'abantes; guardatz, l'amii en aguesta pòcha, aciu que l'auetz. Aliosha la treiguec e, en tot arrir, l'ac amuishèc de luenh. Mès que non vau a vo l'entornar: que la podetz veir, mès non tocar-la.
- Com? Alavetz m'auetz mentit. Ètz vos monge e auetz mentit?
- Probablameents aja mentit, se'n trufèc Aliosha; è mentit entà que non me calesse entornar-vos era carta. Qu'a fòrça valor entà jo, higec de ressabuda, damb prigonda emocion e en tot rogir-se un viatge mès, e tostemp l'aurà, e jamès la balharè ad arrés!

  Lise lo campaue damb admiracion.
- Aliosha, tornèc a gasulhar, apressatz-vos ena pòrta e verificatz se mama ei en tot escotar.
- D'acòrd, Lise, vau a campar; mès non serie mielhor non campar? Com podetz pensar ua semblabla baishesa dera vòsta mair?
- Baishesa? Quina baishesa? Era qu'a dret a sajar de suspréner çò que ditz era sua hilha, que non ei cap baishesa, repoteguèc Lise. Que podetz èster-ne segur, Aleksei Fiódorovich, de qué, quan jo siga mair e aja ua hilha coma jo, tanben la vau a escotar d'amagat.
- De vertat, Lise? Aquerò non està ben.
- Ai, Diu mèn! Quina baishesa i pòt auer en aquerò? S'escotèssa d'amagat ua vulgar conversacion mondana, aquerò òc que serie baishesa, mès aciu çò que se passe ei qu'era pròpia hilha s'a embarrat damb un joen... Escotatz, Aliosha, vos cau saber

que tanben a vos vos tierè susvelhat tan lèu mos ajam maridat, e sabetz-vo'n tanben que pensi daurir e liéger totes es vòstes cartes...Qu'ètz ja avisat.

- Òc, naturauments, en aguest cas..., gasulhèc Aliosha; mès que non està ben...
- Ai!, quin mensprètz! Aliosha, estimat, non mos anaram a pelejar dès era prumeria; serà mielhor que vos diga tota era vertat: plan que òc, qu'està mau escotar darrèr dera pòrta e, naturauments, qu'ètz vos qu'auetz rason, non jo, mès, ça que la, jo pensi escotar.
- Hètz-ac. Que non desnisharatz arren d'especiau, didec Aliosha en tot arrir.
- Aliosha, m'aubediratz? Aquerò tanben ac cau parlar d'auança.
- De boni talents, Lise, sense cap de dobte, mès que non en çò de mès important. Enes ahèrs mès importants, se non èm d'acòrd, sajarè, a tot darrèr, complir damb eth mèn déuer.
- Coma li cau èster. Sapiatz que jo, peth contrari, non solet sò prèsta a someter-me en çò de mès important, senon que vau a cedir en tot, en aguest madeish instant atau vos ac juri: en tot e entà tota era vida, sorrisclèc Lise damb passion; e ac harè erosa!, erosa! Qu'ei mès, vos juri que jamès vos escotarè d'amagat; que jamès, ne un solet viatge, liegerè ua carta vòsta, pr'amor qu'ètz vos qu'a rason, non jo. E, encara que desiri petofejar, que d'aquerò ne sò segura, ça que la, me tierè, en tot saber que vos ac consideratz innòble. Ara vos qu'ètz coma era mia providéncia...Escotatz, Aleksei Fiódorovich, per qué estatz tan tris aguesti darrèrs dies, e ager e aué?... Ja sabi qu'auetz copacaps, e granes penes, mès, ath delà de tot aquerò, veigui que patitz ua especiau tristesa, dilhèu ua pena secreta, non ei atau?
- Òc, Lise, que tanben i a ua pena secreta, admetec Aliosha damb tristor. Ja me n'encuedi de qué vos m'estimatz, donques qu'ac auetz podut endonviar.
- Quina pena ei aguesta? A qué ei deguda? Se pòt condar?, preguèc timidaments Lise.
- Mès tard, Lise...dempús de...didec Aliosha trebolat. Ara, seguraments, non ac compreneríetz. Ath dela, me pensi que ne jo madeish ac saberia condar.
- A despart d'aquerò, ja sai que patitz per vòste pair e es vòsti frairs, vertat?
- Òc, e es mèns frairs, assentic Aliosha, un shinhau cogitós.
- Eth vòste frair Ivan Fiódorovich que non me shaute, Aliosha, didec ara suspresa Lise.

Eth comentari susprenec a Aliosha, mès non didec arren.

- Es mèns frairs s'arroïnen era vida, contunhèc, madeish que ma pair. E de passa se l'ac arroïnen as auti. Qu'ei aguesta "fòrça tellurica des Karamazov", coma didie adès eth pair Paisi: tellurica e desfrenada, sense desbastar...Ne tansevolhe sai s'er esperit divin flòte sus aguesta fòrça. Solet sai que jo tanben sò un Karamazov...Un monge jo, un monge? Un monge jo, Lise? Auetz dit hè un moment que jo sò un

monge?

- Òc, ac è dit.
- Donques qu'ei possible que non creiga en Diu.
- Que non credetz? Qué vos passe?, didec Lise en votz baisha, damb delicadesa.

Mès Aliosha non responc ad aguesta pregunta. Enes sues paraules, excessiauments brusques, qu'auie quauquarren enigmatic e subjectiu, quauquarren que dilhèu ne eth madeish ac auie deth tot clar, mès que sense dobte ja l'auie hèt a patir.

- E ara, ath delà de tot aquerò, eth mèn amic se'n va, eth mielhor òme deth mon abandone era tèrra. Se vo'n sabéssetz, Lise, se vo'n sabéssetz enquia quin punt sò estacat, sò junhut espirituauments ad aguest òme! E ara se passe que me demori solet...Vierè ath vòste costat, Lise...D'ara endauant qu'estaram amassa...
- Òc, amassa, amassa! Amassa dès ara enquia tota era vida. Escotatz. Punatz-me. Vos ac permeti.

Aliosha la punèc.

- E ara partitz, que Diu vos ac age! E lo senhèc. Anatz *damb eth* çò de mès lèu possible, tant que contunhe en vida. Me n'encuedi que vos è retengut crudèuments. Aué pregaram per eth e per vos, Aliosha, que seram erosi! Seram erosi? Ne seram?
- Aquerò me pensi, Lise.

En gésser dera cramba de Lise, Aliosha non credec que calesse passar a veir ara senhora Jojlakova e, sense dider-se adiu, ja ère a mand de partir. Mès, en daurir era pòrta e gésser ena escala, se trapèc de cara damb era. Dès era prumèra paraula, Aliosha se n'encuedèc de qué lo demoraue aquiu de bon voler.

- Aleksei Fiódorovich, aquerò qu'ei orrible. Que non son que pegaries, ei quauquarren absurd. Demori que ne en sòmni l'age passat pera tèsta...Pegaries, pegaries e pegaries!, lo repoteguèc.
- Mès que non l'ac digatz ada era, hec Aliosha; que se poirie capvirar, e aquerò li harie mau.
- Enteni ua paraula senada d'un joen senat. Me cau compréner que vos solet vos auetz mostrat cossent damb era per pietat, en tot tractar-se d'ua malauta, pr'amor que non volíetz que s'embestièsse se l'anauetz ara contra?
- Ò, non, arren d'aquerò; qu'è parlat damb era seriosaments, declarèc damb fermetat Aliosha.
- Era seriositat en aguest cas qu'ei impossibla, inconcebibla; ara, entà començar, que non vos pensi recéber mès, e ath delà partirè d'aciu e me la harè a seguir, ja ac sabetz.

- Mès per qué?, didec Aliosha. Se non ei quauquarren pròche; encara mos calerà demorar, dilhèu, un an e miei.
- Ai, Aleksei Fiódorovich, aquerò qu'ei vertat, plan que òc, e en un an e miei podetz pelejar-vos e desseparar-vos mil viatges. Mès, sò tan malerosa, tan malerosa! Encara que non siguen que pegaries, a jo que m'an deishat abatuda. Ara jo sò coma Famusov ena darrèra scèna, vos qu'ètz Chatski, era Sofia, e tietz en compde que jo è vengut ath mès còrrer aciu, ena escala, damb era intencion de demorar-vos, tau que se passe ena òbra, a on tot çò de fatidic se passe ena escala. Ac è entenut tot, a penes les cames m'artenhien. Vaquí era explicacion des orrors d'aguesta net e des atacs d'istèria que l'an vengut de passar. Entara hilha er amor, entara mair era mòrt. Ara hòssa damb era. Atau ua auta causa, era mès importanta: quina carta ei aguesta que vos a escrit? Mostratz-la-me ara madeish!, ara madeish!
- Non, que non s'ac vau. Didetz-me se com se trape Katerina Ivanovna. Qu'è besonh de sabè'c.
- Contunhe ajaçada, delirant; non s'a remetut. Que son aciu es ties e non hèn que planher-se e guardar-me peth dessús dera espatla; tanben venguec Herzenstube, e s'espauric autant, que jo non sabia se qué hèr damb eth ne se com sauvar-lo. Qu'è pensat autanplan d'avisar a un mètge. Se l'an hèr a seguir damb eth mèn tamboreu. E, entà acabar, vos presentatz vos de ressabuda damb aguesta carta. Cèrt, qu'encara manque un an e miei entad açò. En nòm de çò de mès gran e çò de mès sagrat, en nòm deth vòste starets moribund, mostratz-me aguesta carta, Aleksei Fiódorovich, a jo, ara mair! Se preferitz, tenguetz-la vos, e jo la liegerè enes vòstes mans.
- Non, que non vo'la mòstri, Katerina Osipovna; encara qu'era sua hilha m'ac auesse permetut, non vo'la mostraria. Deman que vierè e, s'atau ac desiratz, parlarè damb vos de fòrça causes, mès ara, andocien!

E Aliosha gessec ath mès córrer en carrèr.

II. SMERDIAKOV DAMB ERA GUITARRA

Ath delà non auie temps. En dider-se adiu de Lise, se l'auie acodit ua idia. Ua idia entà trapar çò de mès lèu possible, en tot recórrer ara satúcia, ath sòn frair Dmitri, que, ère evident, sajaue d'evitar-lo. Ja non ère d'ora, passauen des dues dera tarde. Aliosha desiraue damb tota era fòrça deth morir tornar en monastèri entà acompanhar ath sòn "plan gran" moribund, mès qu'eth besonh de veir ath sòn frair Dmitri ère encara mès fòrt: en cervèth d'Aliosha a cada ora que passaue aumentaue eth convenciment de qué en quinsevolh moment se podie passar ua catastròfa enevitabla e espaventosa. Segurament ne eth madeish sabie de cèrt en qué poirie consistir aguesta catastròfa ne se qué l'aurie volut díder en aqueri moments a sa frair. "Que se morisque sense jo eth mèn benfactor, mès aumens non m'aurè de repotegar tota era

vida que dilhèu podí sauvar quauquarren e non ac hi, senon que preferí passar de long, pressat entà arribar en casa. Obrant atau, òbri cossent damb es sues sublimes paraules..."

Eth sòn plan consistie en cuélher ara suspresa ath sòn frair Dmitri; en resumit, pensaue sautar, coma era vesilha, era barralha, entrar en uart e demorar ena glorieta. "Se non està en casa, pensaue Aliosha, entrarè ena glorieta, en tot sajar que non se n'encueden dera mia preséncia ne Fomà ne es daunes dera casa, e aquiu m'estarè demorant, enquiara net se siguesse de besonh. Se, coma en d'autes escadences, ei ara demora de Grushenka, qu'ei plan possible qu'eth tanben campe pera glorieta deth jardin..." Totun, Aliosha non se parèc guaire a pensar enes detalhs deth plan, mès decidic amiar-lo a tèrme, encara qu'aquerò supausèsse non auer de tornar en monastèri aguest madeish dia...

Tot se passèc tau qu'ère previst: sautèc era barralha practicaments en madeish lòc qu'eth dia anterior e se n'anèc d'amagat entara glorieta. Que non volie que lo vedessen: autant es daunes dera casa que Fomà (s'ei que s'estaue per aquiu) podien èster deth costat deth sòn frair e, en tot seguir es sues instruccions, empachar-li er accès en uart, o avisar oportunaments a Dmitri de qué quauquarrés lo cercaue e preguntaue per eth. Que non auie arrés ena glorieta. Aliosha se botèc en madeish lòc dera vesilha e s'estèc ara demora. Examinèc era glorieta: la vedec en tan mau estat que li semblèc, per bèra rason, plan mès vielha qu'er aute viatge. E aquerò qu'eth dia ère madeish de luminós. Sus era taula verda i auie ua tralha circulara, costada segurament peth conhat vessat eth dia anterior. Tau que se sòl passar en ua demora tediosa, l'assautauen pensaments uets e ociosi; per exemple, per qué en entrar en aguest lòc s'auie seigut exactaments en madeish lòc dera vesilha e non en un aute? A tot darrèr, se botèc plan trist: trist per angoniosa incertitud. Mès encara non se tardèc aquiu un quart d'ora que còp sec s'enteneren, plan près d'a on eth s'estaue, es acòrds d'ua guitarra. Quauquarrés ère ja aquiu, o venguie de seir-se a ues vint canes, coma molt, entre es arbilhons. En aguest madeish instant, Aliosha se'n brembèc de qué era vesilha, en deishar a sa frair ena glorieta, auie aubirat ara sua quèrra, ath cant dera barralha deth uart, un vielh banc, verd e baish, entre es arbilhons. Que deuie èster en aguest banc que s'auien seigut es nauèth vengudi. Qui serien? Ua votz masculina, damb un afectat fauset, comencèc ara imprevista a entonar ua cançon, en tot acompanhar-se damb ua guitarra:

Ua fòrça invencibla
m'amie entara mia estimada.
Ajatz pietat, Senhor,
d'era de jo!
D'era e de jo!
D'era e de jo!

Era votz s'arturèc. Qu'ère ua votz de tenor, servila, coma servil ère eth caractèr dera cançon. Ua auta votz, aguesta femenina, didec de ressabuda, en ton amorós e damb cèrta timiditat, mès damb grana afectacion:

- Com ei qu'amiatz autant de temps sense vier-mos a veir, Pavel Fiódorovich? Dilhèu mos menspredatz?
- Arren d'aquerò, senhora, responec era votz masculina, educadaments, mès en un ton de dignitat fèrm e tenaç. Se vedie que dominaue er òme e qu'era hemna hège era cocarèla.

"Er òme semble Smerdiakov, pensèc Aliosha, aumens a jutjar pera sua votz; era hemna que deu èster era hilha dera mestresa dera casa, era que venguec de Moscòu, que tie un vestit de coa e va a veir a Marfa Ignatievna per çò dera sopa"...

- M'afòguen es vèrsi quan son armoniosi, contunhèc dident era votz femenina. Per qué non contunhatz?

E era votz tornèc a entonar:

Era corona deth tsar!
Era salut dera mia estimada!
Ajatz pietat, Senhor,
d'era e de jo!
D'era e de jo!
D'era e de jo!

Eth darrèr viatge vos gessec encara mielhor, observèc era votz femenina. Alavetz, çò que cantèretz a prepaus dera corona ère: "era salut dera mia preciosa". Atau que resultaue mès trende. Aué qu'ac auratz desbrembat.

- Es vèrsi que son ua asenada, senhora, repliquèc Smerdiakov, segur.
- Ai, non, a jo que me shauten fòrça es versets.
- Se son vèrsi, senhora, que les cau èster ua pura asenada. Jutjatz vos madeisha: qui dimònis parle en rima? E, s'a toti mos dèsse per parlar en rima, encara que siguesse per orde dera autoritat, dideríem fòrça causes, senhora? Es vèrsi que no s'ac valen, Maria Kondratievna.
- Com podetz èster tant espedigalhat? Com auetz podut subergésser en tot, didie, cada viatge mès vantadoira era votz femenina.
- E mès qu'auria podut, senhora, e mès causes qu'auria sabut se de mainatge m'auesse afavorit era fortuna. Qu'auciria a düel de pistòla a qui didesse que sò un

infame per auer neishut sense pair dera Pudesenca; autanplan en Moscòu m'ac petauen ena cara; d'aciu les auie arribat era notícia gràcies a Grigori Vasielivich. Grigori Vasilievich me lance en cara que me revela contra eth mèn neishement: "Tu, ditz, dauríretz eth sen mairau". D'acòrd, mès jo auria permetut que m'aucissen en sen mairau per çò de non vier en aguest mon, senhora. Ena plaça de mercat condauen, e ara vòsta mair tanben li venguec a ben de dider-m'ac, damb ua terribla manca de delicadesa, qu'aguesta hemna venguie per aquiu damb un revolum de peu ena tèsta, e que non passaue de dus *arshiny* e un shinhalet de nautada. A qué venguie aquerò d'un "shinhalet"? Non podien díder simplaments "un shinhau", coma toti? Qu'ac volien exprimir d'ua manèra lermosa, mès damb lèrmes de campanhard, senhora, entà didè'c atau, coma es pròpis sentiments, tanben de campanhard. Pòt, dilhèu, eth campanhard rus auer sentiments, se les comparam damb es d'ua persona educada? Non, pera sua manca d'educacion, eth campanhard que non pòt auer sentiments. A jo, ja de petit, cada viatge qu'entenia çò de "shinhalet", me venguie talents de lançar-me contra era paret. Jo qu'è en òdi a tota Russia, Maria Kondratievna.

- Se siguéssetz vos un cabdet militar o un galhard ussar, non parlaríetz atau: desgainaríetz era espada e vos calaríetz a deféner a tota Russia.
- Non solet non voi èster un ussar, Maria Kondratievna; ath contrari, que desiri era aniquilacion de toti es soldats, senhora.
- E, quan vengue er enemic, qui mos defenerà?
- Que non mos hè ua bèra manca, senhora. Er an 12 se produsic en Russia era grana invasion de Napoleon I, emperaire des francesi, pair der actuau, e aurie estat magnific qu'aqueri francesi mos auessen conquistat: ua nacion intelligenta aurie sometut a ua auta tremendaments estupida e se l'aurie annexionat. E ara regnarie un orde plan desparièr, senhora.
- Ne que siguessen aqueri mielhors qu'es nòsti. Jo a un des nòsti galants que non lo càmbii ne per tres joeni anglesi, didec damb trendesa Maria Kondratievna, que plan probablaments acompanharie en aguest moment es sues paraules damb es sòns alangoridi uelhets.
- Aquerò qu'ei causa de gosti, senhora.
- Mès se vos madeish ètz parièr qu'un estrangèr, madeish qu'un estrangèr, damb vergonha que vos ac digui.
- S'ac voletz saber, per çò que tanh ath vici es de dehòra e es nòsti que son plan parièrs. Son toti uns brigands, solet qu'es d'aquiu enlà tien bòtes de vernís, tant qu'eth brigand locau putz ena sua misèria e non i ve cap de mau en aquerò. Ath pòble rus que li cau estovar era codena, senhora, coma didie ager, damb fòrça rason, Fiódor Pavlovich, a maugrat que sigue tan hòl coma toti es sòns hilhs, senhora.
- A Ivan Fiódorovich didíetz vos que lo respectàuetz.

- Donques a jo m'a tractat coma se siguessa un lacai pudent. Se pensen que posqui revelar-me, e en aquerò que s'enganhen, senhora. S'auessa ua soma semblabla ena pòcha, ja hè temps que non seria aquiu. Dmitri Fiódorovich qu'ei pejor qu'es pejors des lacais en anament, en sen e en indigéncia, senhora, que non sap hèr arren d'arren, mès eth cas ei que toti lo respècten. Jo, digam, que non sò qu'un "codineret", mès damb un shinhau de sòrt poiria daurir en Moscòu un cafè-restaurant en carrèr Petrovka. Pr'amor que jo premanisqui especialitats, e arrés en Moscòu, exceptat des estrangèrs, ei capable de servir especialitats. Dmitri Fiódorovich qu'ei un desarrapat, mès, se se l'acodisse desfisar en düel ath hilh deth comde mès principau, aquest qu'acceptarie, senhora, en qué ei mielhor que jo? Pr'amor qu'ei plan mès estupid que jo, sense comparèr. Guaire sòs aurà degalhat sense cap de profit, senhora.
- Un düel que deu èster ua causa formidabla, me pensi jo, observèc de pic Maria Kondratievna.
- Per qué, senhora?
- Qu'ei quauquarren terrible, de fòrça valor, mès que mès quan es oficiaus joeni armadi damb pistòles daurissen huec contra eth rivau per tòrt de quauqu'ua. Ua preciositat! Ai, se i deishèssen acodir as gojates, a jo que m'encantarie anar a campà'c.
- Qu'ei pro ben quan ei un eth qu'afuste, mès que se t'afusten a tu en tota era cara, alavetz ei quauquarren de çò mès estupid, senhora. Entà gésser ath mès córrer, Maria Kondratievna.
- Gesseríetz vos ath mès córrer?

Mès Smerdiakov non se dignèc respòner. Dempús un moments de silenci, sonèc de nauèth un acòrd e era votz de fauset s'arrinquèc damb era darrèra cançon:

Maugrat a qui sigue,
m'aluenharè d'aciu,
a gaudir dera viiiida
en ua capitau!
Que non me vau a plànher!
Que non pensi planher-me!
Que non è cap intencion de planher-me!

En aguest moment se passèc quauquarren inesperat: Aliosha esternudèc de suspresa, e es que s'estauen en banc carèren de seguit. Aliosha se lheuèc e se dirigic entada eri. Efectiuaments, aquiu s'estauen Smerdiakov, mudat, eth peu untat damb

pomada e enjoiat, damb botines de vernís. Era guitarra posaue sus eth banc. Era dauna ère Maria Kondratievna, hilha dera mestresa; amiaue botat un vestit blu clar, damb ua coa de dus *arshiny*; era gojata, encara joeneta, que non ère bric lèja, encara qu'auie era cara excessiauments redona, damb ues pigues terribles.

- Vierà lèu eth mèn frair Dmitri?, didec Aliosha, autant tranquil que podie.

Smerdiakov se lheuèc sense prèssa; tanben se lheuèc Maria Kondratievna.

- Per qué auria de saber jo se qué se passe damb Dmitri Fiódorovich? Ua auta causa serie se l'auessa de susvelhar, responec Smerdiakov en votz baisha, en tot mercar es paraules e en ton burlesc.
- Que non è hèt que preguntar s'ac sabíetz, s'exprimic Aliosha.
- Non sai a on pare, ne è talents de saber-me'n, senhor.
- Donques eth mèn frair m'a dit, precisaments, que vos lo tietz ath pas de tot çò que se passe ena casa e que l'auíetz prometut avisar-lo quan venguesse Agrafiona Aleksandrovna.

Smerdiakov lheuèc es uelhs entada eth doçament, sense immudar-se.

- E vos, com auetz entrat aguest còp, en tot èster barrada era pòrta damb era bauda hè ja ua ora?, preguntèc sense desseparar era lucada d'Aliosha.
- Dès eth carreron, qu'è sautat era barralha e è vengut dirèctaments en aguesta glorieta. Demori que m'excusetz, se dirigic a Maria Kondratievna; qu'ei qu'auia besonh de trapar ath mèn frair çò de mès lèu possible.
- Ò, com mos auríem de sénter shordadi damb vos?, responec Maria Kondratievna alongant es paraules, vantada pes desencuses d'Aliosha; mès s'eth pròpi Dmitri Fiódorovich soent acodís ath madeish procediment entà vier ena glorieta: e se passe qu'eth ei ja aquiu seigut, e nosati non mo n'auem encuedat d'arren.
- Qu'è besonh de trapar-lo sense manca, è fòrça talents de veder-lo o de qué vosati me digatz a on pare ara. Credetz-me que se tracte d'un ahèr plan important, tanben entada eth.
- Que non se dèishe veir, gasulhèc Maria Kondratievna.
- Encara que jo solet è vengut de visita, contunhèc dident Smerdiakov, aciu tanben m'a assetjat d'ua forma inumana damb persutantes preguntes sus eth mèn senhor: se qué hè, com li va, qui entre e qui ges, e quines autes informacions podia balhar-li. Dus viatges que m'a menaçat, enquia e tot damb era mòrt.
- Com damb era mòrt?, didec Aliosha estonat.
- Damb eth caractèr que tie, qué poiríetz pensar d'eth, senhor? Vos madeish qu'auéretz ager era ocasion de campà'c. M'a dit que, se deishaua entrar a Agrafiona Aleksandrovna e era hège jadilha aquiu, me harie enlà abantes qu'ad arrés. Que me hè fòrça pòur, senhor; se non siguesse per aquerò l'auria denonciat as autoritats. Sonque Diu sap se de qué ei capable.

- Er aute dia li didec: "te vau a estronhar en un mortèr", ahigec Maria Kondratievna.
- Ben, se didec "en un mortèr", dilhèu ère solet ua manèra de parlar..., observèc Aliosha. Se lo podessa veir ara, tanben li dideria quauquarren ad respècte...
- Era soleta causa que vos posqui díder qu'ei aquerò, se diderie que còp sec Smerdiakov auie cambiat de pensada: que jo acostumi vier aciu pr'amor que sò un vesin, mos coneishem de tota era vida,; ath delà, per que non auria de vier, senhor? De un aute costat, en trincar eth dia, Ivan Fiódorovich m'a manat entà çò de Dmitri Fiódorovich, en carrèr deth Lac, entà dider-li de viua votz, senhor, sense cap de carta, qu'acodisse sens manca ena tauèrna dera plaça entà dinar amassa. I è anat, senhor, mès que non è trapat a Dmitri Fiódorovich en casa, e aquerò qu'èren es ueit. "Que i a estat, m'an dit, mès ja a gessut": aguestes sigueren es paraules ath pè dera letra des casalèrs. I deu auer bèra sòrta d'ahèr entre eri, senhor. Dilhèu en aguest moment sigue en aguesta tauèrna damb eth sòn frair Ivan Fiódorovich, pr'amor qu'aguest non a vengut a dinar en casa; per çò de Fiódor Pavlovich, acabèc de dinar hè ja ua ora e s'a calat a hèr era meddiada. Ça que la, vos demani damb tota era fòrça deth morir que non li digatz arren de jo ne de çò que vengui de díder, pr'amor que se non, m'aucissen, senhor.
- Eth mèn frair Ivan a avisat aué a Dmitri entà que venguesse ena tauèrna?, preguntèc de seguit Aliosha.
- Exactaments, senhor.
- Ena tauèrna Ciutat Capitau, qu'ei ena plaça?
- Aquiu madeish, senhor.
- Qu'ei plan possible, sorrisclèc Aliosha, plan voludat. Vos ac arregraïsqui, Smerdiakov, era notícia qu'ei importanta; ara madeish i vau.
- Non me delatetz, senhor, li demanèc Smerdiakov, en veder-lo partir.
- Ò, non; harè tau que se passèse per edart pera tauèrna, podetz èster tranquil.
- Mès per a on anatz vos? Vos daurirè era pòrta, li didec Maria Kondratievna.
- Non, per aciu qu'ei mès apròp; tornarè a sautar era barralha.

Era notícia auie esmoigut terriblaments a Aliosha. S'endralhèc de cap ara tauèrna. Era ròba qu'amiaue non ère era mès avienta entà entrar aquiu, mès que tostemp poirie preguntar ena escala d'accès e demanar que les avisessen. Totun, quan ja ère ath costat der establiment, se dauric de ressabuda ua hièstra e eth madeish Ivan lo cridèc de naut estant:

- Aliosha, pòs pujar ara a veder-me? T'ac arregraïria enòrmaments.
- Plan que òc, mès qu non sai se, vestit d'aguesta sòrta...
- Precisaments sò en un lòc reservat; puja en pòrge, que jo baishi de seguit a receber-te.

Ua menuta mès tard Aliosha ère damb eth sòn frair. Ivan dinaue solet.

III. ES FRAIRS SE CONEISHEN

Ivan, ça que la, non ocupaue un lòc reservat. Se tractaue simplaments d'un lòc ath costat dera hièstra, atermiat per un paravent; totun, era gent non podie veir as qu'èren darrèr eth paravent. Aquera qu'ère era pèça d'entrada ena casa, era prumèra, damb ua veirina adorsada en ua paret laterau. Per aquiu passauen de contunh es crambèrs. Solet i auie un client, un militar retirat, que prenie eth tè en un cornèr. Mès qu'enes autes sales i auie eth sarabat de costum enes tauèrnes: gent cridant-se a crits, botelhes de cervesa que se daurien, bòles de bilhard que tustauen, un òrgue sorrolhós. Aliosha sabie qu'Ivan non venguie soent en aguesta tauèrna, e qu'en generau non ère afeccionat ad aguesti establiments; per çò que, se se trapaue aquiu, qu'auie d'èster entà amassar-se, segontes çò convengut, damb eth sòn frair Dmitri. Mès aquiu que non i ère Dmitri.

- Te vau a demanar un sopa de peish o bèra auta causa, que non pòs víuer solet a basa de tè, didec Ivan, sorrisclant; que semblaue plan satisfèt d'auer arrossegat a Aliosha enquia aciu. Eth que ja auie acabat eth sòn repaish e ère en tot préner tè.
- Plan, que sigue ua sopa, e dempús tè; qu'è hame, didec Aliosha alègraments.
- E marmelada de cerides? Aciu que n'an. Te'n brembes se guaire te shautaue quan ères petit, era marmelada de cerides des Polenov?
- E tu, se com te'n brembes? Plan, donc, tanben marmelada, qu'encara me shaute.

Ivan cridèc a un crambèr e l'ncarguèc sopa de peish, tè e marmelada.

- Jo que me'n brembi de tot, Aliosha, me'n brembi de tu enquia qu'aueres onze ans, jo alavetz n'auia quinze. Quinze e onze, i a pro diferéncies; qu'ei estranh qu'en aguestes edats dus frairs siguen companhs. Sabi pas, ne tansevolhe, se t'estimaua. Quan partí entà Moscòu, pendent es prumèrs ans non me'n brembè de tu bric. Mès tard, quan tu tanben vengueres en Moscòu, me pensi que solet mos trapèrem un viatge, non sai cap a on. E sò aciu mès de tres mesi e enquia ara non mos auem dit arren. Que me'n vau deman, e èra aciu en tot pensar se com poiria veder-te entà dider-me adiu, e just en aguest moment passaues per aciu.
- Tant desiraues veder-me?
- Òc, que te voi conéisher d'un viatge e que tu me coneishes a jo. E damb aquerò dider-mos adiu. Ena mia pensada, çò de mielhor qu'ei coneisher-se abantes dera separacion. Qu'è vist se com me guardaues aguesti tres mesi; auie enes tòns uelhs ua sòrta de demora incessanta, e aquerò ei quauquarren que non posqui tier, per aquerò non m'è apressat a tu. Mès, a tot darrèr, qu'è aprenut a respectar-te: er omenet, m'è dit a jo madeish, que non se plegue. Guarda que, encara qu'ara hèsqui trufaria, parli seriosaments. Pr'amor qu tu non te plegues, vertat? A jo me shauten

es persones fèrmes, s'emparen en qué que sigue que s'emparen, encara que toti siguen un gojats coma tu. Que m'è acostumat ara tua guardada expectanta, e a tot darrèr m'a acabat shautant...Me semble que tu, pera rason que sigue, tanben m'estimes a jo, non ei atau, Aliosha?

- T'estimi, Ivan. Eth nòste frair Dmitri que ditz de tu: Ivan ei ua hòssa. Jo que digui de tu: Ivan ei un enigma. Encara, entà jo, contunhes a èster un enigma, mes ja è artenhut a comprener-te en part, e solet dès aguest maitin!
- Qué ei aquerò qu'as comprenut?, Ivan se metec a arrir.
- Non t'embestiaràs? Tanben Aliosha se metec a arrir.
- E ben?
- Donques qu'ès un joen coma toti es joens de vint-e-tres ans: un gojat, un gojatòt, un gojat fresc e simpatic; en fin, tot un nauèth! Qué? T'a sentat mau?
- Ath contrari, m'estone que coïncidigam!, sorrisclèc Ivan, alègra e apassionadaments. Non t'ac crederàs, mès jo, dès que mos vedérem hè ua estona en çò d'aguesta hemna, non è hèt que pensar en aguesta inexperiéncia mia des vint-e-tres ans, e se passe que tu ara l'endónvies e comences dident çò de madeish. Jo qu'èra aciu seigut hè un moment, e sabes se qué me didia? Donques, encara que perdessa era fe ena vida, encara que deishèssa de creir ena hemna estimada e en orde des causes, encara que me convencèssa, autanplan, de qué tot ei un caòs infòrme, maudit e dilhèu diabolic, encara que me fulminèssen toti es orrors deth desencant uman, a maugrat de tot, encara desiraria víuer: un còp que m'è apressat era copa enes pòts, que la pensi escurar enquiath finau! Totun aquerò, tàs trenta ans, çò de mès probable ei que lance era copa, encara sense auer-la uedat deth tot, que me'n vaja... sabi pas a on. Mès enquias trenta ans, d'aquerò ne sò solide fòrça, era mia joenesa poirà damb tot: damb quinsevolh enganha, damb quinsevolh aversion ara vida. M'è demanat fòrça viatges s'existirà en mon ua desesperacion capabla de véncer aguesta set de vida qu'ei en jo, frenetica e dilhèu indecenta, e è arribat ara conclusion de qué non i é, aumens enquias trenta ans; dempús que serè jo madeish que pèrda er interès, çampar. Aguesta set de vida, quauqui moralistes, mecosi e tisics soent la considèren infame, mès que mès es poètes. Qu'ei ua tralha en part karamazoviana, ei vertat: aguesta set de vida, a maugrat de tot, ara fòrça tanben se trape en tu; mès, se per qué auie d'èster infame? Que contunhe a èster enòrma era fòrça centripèta en nòste planeta. Que i a talents de víuer, e jo viui, encara que sigue en contra dera logica. Admetam que non creiga en orde des causes, mès estimi es huelhetes limacoses que possen ena primauèra; estimi eth cèu blu; estimi a cèrtes persones qu'a viatges un, encara que non t'ac penses, cuelh afècte sense saber se per qué; estimi determinades hètes umanes qu'en eres dilhèu hè temps que deishè de creir, mès, per fòrça deth costum, contunhi en tot respectar-les sincèraments. Aciu qu'as era sopa de peish, bon apetit. Qu'ei ua sopa deliciosa, la premanissen plan ben. Voi viatjar per Euròpa, Aliosha, partirè d'aciu; ja sabi que solet vau entà un cementèri, mès qu'ei eth cementèri mès estimat, ja ac

ves! Jaden en eth defunts plan estimadi, cada ua des pèires que les curbissen parle dera sua arderosa vida passada, dera apassionada fe enes sues hètes, ena sua vertat, ena sua luta e ena sua sciéncia; sai, per auança, que queirè en tèrra e punarè es pèires e plorarè sus eres, en tot saber-me'n, ath còp, de tot còr, qu'aquerò ja non ei qu'un cementèri, solet un cementèri. E non plorarè de desesperacion, senon simplaments pr'amor qu'es lèrmes vessades me haràn erós. M'embriagarè damb era mia pròpia trendesa. Estimi es melicoses huelhetes de primauèra, eth cèu blu, qu'ei aquiu! Aciu que non compde era rason, non ei qüestion de logica, un qu'estime damb es sues entralhes, damb es tripes, estime es sues prumères fòrces joveniles...Comprenes quauquarren d'aguest endravader, Aliosha? De ressabuda Ivan s'estarnèc d'arrir.

- Plan qu'ac compreni, Ivan: un que non desire estimar damb es entralhes, damb es tripes...Qu'ac as exprimit d'ua forma preciosa, e sò encantat de qué volgues víuer atau, didec Aliosha. Me pensi que çò de prumèr que mos cau estimar en aguest mon ei era vida.
- Estimar mès era vida qu'eth sòn sens?
- Atau a d'èster: estimar era vida abantes qu'era logica, coma dides tu, plan que òc abantes qu'era logica, e solet alavetz poirè compréner tanben eth sòn sens. Aguesta qu'ei era idia qu'è dès hè ja temps. Era mitat de çò que te calie hèr, Ivan, que ja ei hèt e artenhut: estimes era vida. Ara te cau tier ara dusau mitat e estaràs sauvat.
- E tu ja me sauves, encara qu'ei possible que jo non m'aja perdut! E en qué consistís aguesta dusau mitat tua?
- En qué te cau ressuscitar as tòns mòrts, que dilhèu non agen mòrt jamès. Ben, hè-me a vier un shinhau de tè. M'alègri de parlar damb tu, Ivan.
- Veigui qu'ès inspirat. Que m'afòguen taus *professions de foi* de semblables...novicis. Qu'ès un òme fèrm, Aleksei. Ei vertat que vòs deishar eth monastèri?
- Òc. Eth mèn starets m'envie entath mon.
- En aguest cas, encara mos veiram en aguest mon; mos traparam abantes des trenta ans, quan comença a renonciar ara copa. Papa que non vò renonciar ara copa enquias setanta ans. Sònie autanplan tier-se enquias ueitanta, qu'ei çò que m'a dit; que s'ac agarre massa seriosaments, encara que sigue un bofon. S'agarre ara sua luxúria coma a ua ròca...encara qu'a compdar des trenta, era vertat, ei possible que non i age ua auta causa ara qu'agarrar-se...Mès enquias setanta qu'ei ua viletat, mielhor enquias trenta: un pòt sauvar un "matís de noblesa" se s'enganhe ada eth madeish. Non as vist aué a Dmitri?
- Non, non l'è vist, mès è vist a Smerdiakov.

E Aliosha se botèc a condar-li a sa frair, peth menut, eth sòn encontre damb Smerdiakov. Ivan, còp sec, comencèc a escotar damb aire preocupat, e enquia li demanèc a Aliosha que repetisse bèri detalhs.

- E òc ma hè, me demanèc que non li condèssa a Dmitri çò que m'auie dit d'eth, higec Aliosha.

  Ivan arroncilhèc es celhes e se demorèc cogitós.

- T'as botat tan seriós per Smerdiakov?, li preguntèc Aliosha.
- Òc, per eth. Ath caralh! Çò de cèrt ei que m'aurie shautat veir a Dmitri, mès qu'ara ja non n'è besonh...comentèc Ivan de mala encólia.
- E ei vertat que partisses tan lèu, frair?
- Òc.
- Qué se passarà damb Dmitri e damb eth nòste pair? Com acabarà eth sòn ahèr?, didec Aliosha damb inquitud.
- Tostemp penses en çò de madeish! A jo que m'ei parièr! Sò dilhèu eth garda deth mèn frair Dmitri?, lo talhèc Ivan, emmaliciat, encara que de seguit arric damb amarum. Atau respon Cain quan Diu li pregunte peth sòn frair assassinat, non? Dilhèu ei çò que penses en aguest moment. Mès, moria!, non voleràs que me demora aciu entà susvelhar-les? Qu'è resolvut es mèns ahèrs e me'n vau. Non anaràs a pensar qu'è gelosia de Dmitri e que m'è passat aguesti tres mesi en tot sajar de treir-li ara sua bèra Katerina. Ath caralh, jo qu'auia es mèns pròpis ahèrs. Que ja les è apraiat e me'n vau. Aué madeish les è apraiat, tu n'as estat testimòni.
- Te referisses a çò d'abantes, damb Katerina Ivanovna?
- Òc, damb era; que me n'è desliurat ara imprevista. E qué? Qué m'impòrte a jo Dmitri? Dmitri que non a arren a veir damb aquerò. Jo que me calie resólver es mèns pròpis ahèrs damb Katerina Ivanovna. Ça que la, tu t'en sabes que Dmitri actuaue tau que s'auesse metut d'acòrd damb jo. Jo ada eth que non l'auia demanat arren d'arren, mès eth me la cedic solemnaments e me balhèc era sua benediccion. Que semble causa d'arrir. Non, Aliosha, non, se sabesses se com d'aleugerit me senti ara! Qu'era aciu en tot dinar e, crederàs qu'è estat a mand de demanar champanha entà hestejar era mia prumèra ora de libertat? Uf!, lèu miei an e, de ressabuda m'ac treigui de pic, tot de pic. Ager madeish encara non podia sospechar que n'aurie pro damb eth hèt de prepausar-m'ac entà acabar de bon hèr damb tot.
- Parles deth tòn amor, Ivan?
- Deth mèn amor, s'ac vòs, òc; m'encamardè d'aguesta senhoreta, d'ua collegiala. Patia per era, e era me hège patir. Qu'èra tostemp per era...e tot aquerò ara imprevista, s'a esbugassat, aguest maitin qu'è parlat damb ton exaltat, mès que solet gésser d'aquiu m'è estarnat d'arrir, cre-me. Aquerò ei çò que s'a passat, ne mès ne mens.
- Tanben ara, tant qu'ac condes, te veigui plan content, comentèc Aliosha, en tot tachar es vistons ena sua cara, que plan, se l'auie alegrat en un moment.

- Òc, qui m'auie de díder a jo que non l'estimaua en absolut! Hu, hu, hu! Donques s'a passat que non. E pro que me shautaue! Com que me shautaue autanplan aguest maitin, tant que prononciaua eth mèn discurs. E sabes?, encara me shaute fòrça, mès que m'ei plan aisit aluenhar-me d'era. Te semble que sò un vantariòu?
- Non, mès qu'ei possible que non siguesse amor.
- Aliosha, arric Ivan, non te botes a rasonar d'amor! Que non s'està ben en tòn cas. Aguest maitin, aguest maitin, òc qu'as estat oportun. Ai!, s'enquia e tot se m'a desbrembat de balhar-te un punet per aguest motiu...Com me tormentaue aguesta hemna! Jo que patia ua autentica esquinçadura. Ò!, era que se'n sabie que jo l'estimaua! non estimaue a Dmitri, m'estimau a jo, persutèc alègraments Ivan. Dmitri non ei qu'ua esquinçadura. Tot çò qu'è dit abantes qu'ei era pura vertat. Mès çò que se passe, e aquerò ei çò de mès important, ei qu'era pòt auer besonh de quinze ans, vint ans, entà encuedar-se'n de qué non estime a Dmitri, senon a jo, e ei a jo que hè a patir. Òc, qu'ei possible que non se n'encuede jamès, a maugrat dera leçon d'aué. Ben, mielhor atau: que m'è lheuat e me n'è anat entà tostemp. Per cèrt, se com se trape ara? Qué s'a passat dempús de qué partissa?

Aliosha li condèc çò der atac d'isteria e l'expliquèc que, çampar, Katerina Ivanovna auie perdut eth coneishement e ère en tot delirar.

- Non mentirà Jojlakova?
- Non ac semble.
- Que mos calerà encuedar-mo'n. Totun, d'un atac d'isteria non s'a mòrt jamès arrés. Admetam que sigue isteria; Diu, en sòn amor, a manat aguesti atacs entàs hemnes. Non pensi vier a tier-li ua visita en quinsevolh cas. Entà qué endravar-me un aute còp.
- E, totun, l'as dit aguest maitin que non t'auie estimat jamès.
- Qu'a estat de bon voler. Aliosha, vau a demanar champanha, brindaram pera mia libertat. Ai, se te'n sabesses se com ne sò de content!
- Non, frair, mielhor que non brindem, didec còp sec Aliosha; ath delà que sò un shinhau trist.
- Òc, ja hè temps qu'ès trist, que ja me n'auia encuedat.
- Atau, donc, partisses deman peth maitin?
- Peth maitin? Jo non è dit que partissa peth maitin...Encara que tanben ei possible que me'n vaja peth maitin. Vòs te creir que s'è dinat aué aciu a estat solet entà non dinar damb eth vielh? Enquia tau punt se m'a hèt hastigós. S'auesse estat solet per eth, hè ja temps qu'auria partit d'aciu. Mès tu se per qué t'enquimeres de qué partisca? Diu se'n sap se guaire temps auem tu e jo abantes dera mia partida. Tota ua eternitat! Era immortalitat!
- Se t'en vas deman, quina eternitat ei aguesta?

- E aquerò, a nosati, en qué mos tanh?, Ivan se metec a arrir. En quinsevolh cas, qu'auram temps entà parlar de çò de nòste, de çò que mos a hèt a vier aciu. Per qué me guardes damb suspresa? Ditz-me: per qué mos auem amassat aciu? Entà parlar de Katerina Ivanovna, deth vielh o de Dmitri? Der estrangèr? Dera fatidica situacion de Russia? Der emperaire Napoleon? Entad aquerò?
- Non, entad aquerò non.
- Ei a díder, que tu ja te'n sabes entà qué. Cadun qu'a es sues causes, mès a nosati, es nauèths, mos tòque resòlver sustot es qüestions etèrnes, aguesta qu'ei era nòsta preocupacion. Tota era Russia joena discutís ara exclusiauments es qüestions etèrnes. Precisaments ara, quan a toti es vielhs se les acodís còp sec de preocupar-se de qüestions practiques. Tu per qué as estat en tot guardar-me damb expectacion aguesti tres mesi? Entà poder preguntar-me a tot darrèr: "cres o non cres?" ad açò s'an redusit es tues guardades pendent aguesti tres mesi, Aleksei Fiódorovich, non ei vertat?
- Qu'ei possible que sigue atau, Aliosha arric. Non t'en trufaràs ara de jo, frair?
- Que m'en trufi? Non voleria aclapar ath mèn frairet, qu'a estat tres mesi en tot guardar-me expectant. Aliosha, guarda-me ena cara: jo tanben sò un mainatge, exactaments madeish que tu, damb era soleta diferéncia, dilhèu, de non èster un novici. Donques com vien actuant enquia ara toti es joeni russi? Ben, quauqui uns. Guarda, per exemple, en aguesta pudesenca tauèrna; aciu s'amassen, se sèn en un cornèr. Abantes non se coneishien; en gésser dera tauèrna, s'estaràn uns auti quaranta ans sense saber-se'n es uns des auti; alavetz, de qué pòden parlar en aguesta menuta que gaudissen ena tauèrna? Des qüestions universaus, de qué se non: existís Diu? Existís era immortalitat? E es que non cren en Diu, ben, aguesti gesseràn de parlar deth socialisme e der anarquisme, dera reorganizacion de tota era umanitat cossent ues naues bases, çò qu'ei tant endravat coma n'ei çò d'aute: que vien a èster es madeishes qüestions, solet que campades dès er aute extrèm. E fòrça, fòrça des mès originaus gojats russi non hèn que parlar des qüestions etèrnes. Non ei atau?
- Òc, entàs vertadèri russi es qüestions tanhentes ara existéncia de Diu e dera immortalitat, o ben, coma tu dides, aguestes madeishes qüestions campades dès er aute extrèm, son, plan que òc, es qüestions primordiaus, e estan peth dessús de tot, coma cau, didec Aliosha, sense deishar de uelh ath sòn frair damb un arridolet seren e inquisidor.
- Donques guarda, Aliosha, èster rus non tostemp vò díder èster intelligent, ça que la, mès qu'a maugrat de tot sò incapable d'imaginar-me arren mès estupid qu'aquerò que s'ocupen ara es joeni. Totun aquerò, a un d'aguesti gojats russi, a Aliosha, l'estimi damb holia.
- Qué escarrabilhat as estat. Aliosha, de pic, se metec a arrir.
- Ben, ditz-me: per a on vòs començar? Tu manes; comencem per Diu? Existís Diu

o non existís?

- Començа per a on volgues, encara que sigue "der aute extrèm". Ager que ja proclamères en çò deth nòste pair que non i a Diu. Aliosha guardèc a sa frair damb aire inquisidor.
- Ager, en çò deth vielh, dempús de dinar, sagè d'enventir-te damb aguestes qüestions, e vedí se com es uelhs te ludien. Mès ara que sò interessat a parlar damb tu, t'ac digui seriosaments. Me shautarie que mos entenéssem, Aliosha, pr'amor que non è amics. Qu'ac voi sajar. Ben, imagina-te, qu'ei possible que jo tanben admeta era existéncia de Diu, Ivan se metec a arrir; aquerò non t'ac demoraues, è?
- Plan que non; se non ei qu'ara tanben hèsques trufaria.
- Trufaria. Ager ena cèla deth starets ja dideren que hèja trufaria. Guarda, frairet, un vielh pecador deth sègle XVIII afirmèc que, se non auesse Diu mo'lo calerie endonviar: *s'il n'existait pas Diu il faudrait l'inventer.* E, plan, er òme a endonviat a Diu. E çò d'estranh, çò d'estonant ei qu'ua semblabla idia, era idia d'un Diu indispensable, aje podut calar-se en cap d'un animau tan sauvatge e maligne coma er òme: enquia tau punt ei sagrada, enquia tau punt ei emocinanta, enquia tau punt ei sabenta e enquia tau punt hè aunor ar òme. Per çò de jo, hè ja temps que decidí non pensar s'er òme a creat a Diu o Diu ar òme. Que non me vau a méter, plan, a analisar toti es axiòmes contemporanèus des joeni russi, trèts sense excepcion de hipotèsis europées, pr'amor que çò qu'aquiu ei ua hipotèsi entath joen rus se convertís de ressabuda en un axióma, e non solet entàs joeni, senon tanben, solide, entàs sòns professors, donques que soent es professors russi son ara, madeish qu'es nòsti joeni. Dèishi de uelh, donc, totes es hipotèsis. Quin ei ara eth nòste prètzhèt, eth tòn e eth mèn? Eth prètzhèt consistís que jo, lèu-lèu, t'expliqui era mia esséncia, ei a díder, quina sòrta de persona sò, en qué creigui e quini son es mies esperances, non ei atau? Per aquerò declari qu'accèpti a Diu, sense cap de trebuc. Totun, me cau senhalar que, se Diu existís e reauments a creat era térra, l'a creat, coma sabem positiuaments, cossent damb era geometria euclidiana, e a creat era ment umana damb era nocion des tres uniques dimensions espaciaus. Qu'a auut, totun, e encara i son actuauments, geomètres e filosòfi, quauqui uns d'eri admirables, que dobten de qué tot er univèrs o, en un sens mès ample, tota era existéncia, age estat creada exclusiuaments, cossent era geometria euclidiana, e gausen imaginar autanplan que dues linhes paralleles, que, sivans Euclides, en cap cas pòden convergir ena tèrra, dilhèu pòden trapar-se en bèth punt infinit. Jo, frairet, e arribat ara conclusion de qué, se ne tansevolhe posqui compréner aquerò, com vau a compréner a Diu? Cohèssi umilaments que non sò dable entà resòlver taus problèmes; qu'è ua mentalitat euclidiana, terrenau; de mau hèr resolveria çò que non ei d'aguest mon. E a tu tanben te conselhi que non penses mès en aquerò, sustot s'existís o non existís Diu. Totes aguestes qüestions que son totauments impròpies d'ua ment creada damb era nocion des tres soletes dimensions. Atau, donc, accèpti a Diu, e non solet de bon grad, senon qu'accèpti, ath delà, era sua

sabença e es sues finalitats, encara que mos siguen totafèt desconeishudes; creigui en orde, en sens dera vida; creigui ena armonia etèrna, qu'en era, çampar, toti acabaram en tot honer-mos; creigui en Vèrbe, entath que tend er univèrs, en Verbe que "ère damb Diu" e qu'eth madeish ei Diu, eca, eca, e atau enquiar infinit. Fòrça paraules s'an prononciat ja sus aguest ahèr. Me semble que sò en bon camin, non? E, totun, imagina-te que, en darrèr moment, jo aguest mon de Diu non l'admeti; encara que me'n sabi de qué existís, non sò prèst a acceptar-lo de cap des manères. Que non ei que non accèpti a Diu, entene-me ben, ei eth mon creat per eth, ei aguest mon de Diu çò que non accèpti, ne ac accèpti ne sò dispausat a acceptà'c. Serè mès precís: que sò convençut, coma un mainatge, de qué es patiments se guariràn sense deishar tralha; de qué era ofensanta comicitat des contradiccions umanes s'esbugassarà coma un trist miratge, coma era abjècta invencion dera ment euclidiana der òme, fèbla e diminuta coma un atòm; de qué en fin deth mon, arribat eth moment dera armonia etèrna, se passarà, e gesserà quauquarren tan preciós que n'aurà pro entà padegar era indignacion de toti es còrs, entà redimir totes es males accions des òmes, tota era sang vessada; n'aurà pro non solet entà que sigue possible perdonar, senon entà justificar, ath delà, tot çò que s'a passat damb es òmes; admetam, admetam que tot açò se passe, que tot açò vengue a èster, mès jo que non l'accèpti ne voi acceptà'c. Qu'autanplan s'amassen es linhes paralleles, e que jo ac veiga: ac veirè e diderè que s'an amassat, mès, ça que la, non vau a acceptà'c. Aguesta ei era mia esséncia, Aliosha, aguesta ei era mia tèsi. T'ac è dit damb tota seriositat. Qu'è començat de bon voler era nòsta conversacion dera manèra mès estupida possibla, mès qu'è acabat damb aguesta confession, pr'amor qu'ei çò que de vertat auies de besonh. Que non auies de besonh que te parlèssa de Diu, senon saber-te'n solet damb qué viu eth tòn frair estimat. E ja t'ac è condat.

Ivan ara inprevista acabèc era sua longa parlòta damb un sentiment tant especiau coma sobtat.

- E per qué as començat "dera manèra mès estupida possibla"?, preguntèc Aliosha, tant que guardaue cogitós ath sòn frair.
- Donques, prumèr, per pur russisme: es convèrses russes sus aguesti tèmes se desvolòpen tostemp dera manèra mès estupida possibla. Segon, pr'amor que, coma mès estupida sigue era forma, mès se centre ena qüestion. Coma mès estupida, mès clara. Era estupiditat ei concisa e ei candida, tant qu'era intelligéncia ei sinuosa e s'amague. Era intelligéncia ei ignòbla; era estupiditat ei franca e aunesta. Jo qu'ac è amiat enquiar extrèm, e, coma mès pègaments ac aja exprimit, mielhor entà jo.
- Me pòs explicar se per qué "non accèptes eth mon"?, preguntèc Aliosha.
- Plan que òc, que non ei cap secret; ath delà, qu'ac volia hèr. Frairet mèn, que non voi pervertir-te ne hèr-te a dobtar enes tues fèrmes conviccions; çò que òc me shautarie, dilhèu, ei guarir-me a jo madeish damb tu. Ivan arric de suspresa,

exactaments parièr qu'un mainatge. Jamès l'auie vist Aliosha un arridolet atau.

IV.ERA REVÒUTA

- Me cau hèr-te ua confession, comencèc Ivan: jamès è podut compréner com ei possible estimar ath pròche. Precisaments ei ath pròche, ena mia pensada, qu'ei impossible estimar; sonque ei possible estimar, en tot cas, as que son mès aluenhadi de nosati. Me'n brembi auer liejut en bèth lòc era istòria d'aqueth sant, Joan er Aumoinèr, que l'acodic en bèra ocasion un caminaire ahaimat e arraulit, en tot demanar-li que li balhèsse calor; alavetz eth sant s'ajacèc damb eth en lhet, l'abracèc e comencèc a bohar-li aire ena boca, purulenta e empestada per ua terribla malautia. Sò convençut de qué ac hec damb un atac d'impostura, per tòrt d'un amor forçat peth déuer, d'ua peniténcia qu'eth madeish s'auie impausat entà poder estimar a quauquarrés, era persona aimada que li cau èster amagada: tan lèu se dèishe veir, er amor despareish.
- Mès d'un viatge a parlat d'aquerò madeish eth starets Zosima, comentèc Aliosha; tanben a dit que soent eth ròstre d'un òme empedís estimar a molti que son mancadi d'experiéncia en amor. Mès, totun, que i a fòrça amor ena umanitat, un amor plan semblable ar amor de Crist, ac sabi per experiéncia, Ivan...
- Òc, mès aquerò encara non ac sabi, ne ac posqui compréner, e madeish li passe a un nombre incompdable de persones. Que mos calerie saber s'aquerò aubedís as males qualitats des òmes o ei qu'ei atau per natura. Ena mia pensada, er amor de Crist as òmes ei, en sòn genre, un miracle impossible ena tèrra. Cèrt, Eth qu'ère Diu. Mès nosati non èm dius. Supausem, per exemple que patisqui enòrmaments: es auti jamès saberàn enquia quin punt patisqui, pr'amor que se tracte de gent diferenta de jo e, sustot, pr'amor qu'ei plan estranh qu'arrés l'arreconeishe ar aute era condicion de martir (coma s'aguesta condicion siguesse un merit). Per qué non s'admet que patisqui? Tu que ne penses? Pòt èster, per exemple, pr'amor que pudi, pr'amor qu'è cara de pèc, pr'amor que bèth viatge l'aurè caushigat a quauquarrés. Ath delà, i a patiments e patiments: un patiment degradant, que m'umílie, coma era hame, metam per cas, encara me l'admeterie un possible benfactor; mès, s'eth patiments ei plan mès naut, costat per un ideau, per exemple, alavetz era causa que càmbie: solet en compdades escadences serie dispausat a admetè'c, pr'amor que tostemp poirie fixar-se en jo e verificar, sabi pas, qu'era mia cara non se correspon damb era cara que, sivans es dictats dera sua imaginacion, li calerie auer a quauquarrés que patisque per tòrt d'un tau ideau. Atau que, çò de prumèr que harie, serie privar-me dera sua proteccion, e non de besonh peth sòn mau còr. Es gandiaires, especiauments es mès nòbles, non auríen de mostrar-se jamès en public: que serie mielhor que demanèssen caritat a trauèrs des jornaus. De manèra abstracta encara ei possible estimar ath pròche, aumens, a còps, de luenh, mès d'apròp lèu jamès. Se se passèsse coma enes scenaris, coma en aqueri balets, a on

es gandiaires, quan hèn era sua aparicion, demanen caritat vestidi damb liròts de seda e ornaments rosigadi, dançant graciosaments, encara poirie un admirar-les. Admirar-les, mès, plan, non estimar-les. Ben, que ja ei pro. Solet sajaua que podesses veir es causes dès era mia posicion. Jo que volia parlar deth patiment dera umanitat en generau, mès que serà mielhor que mos centrem enes patiments exclusiui des mainatges. Aquerò amendrís era mesura dera mia argumentacion enquiara desena part, mès qu'ei mielhor referir-se solet as mainatges. Evidentaments, aquerò que non me favorís. Mès, en prumèr lòc, un que pòt estimar as mainatges autanplan d'apròp, a maugrat d'èster lordi, a maugrat que siguen lègi (totun, a jo que me semble qu'es mainatges jamès son lègi). En dusau lòc, des adults que non pensi parlar pr'amor que, ath delà d'èster repulsiui e non meritar eth nòste amor, an recebut un just castig: mingèren d'era poma e coneisheren eth ben e eth mau e sigueren "coma Diu". E encara contunhen minjant d'era. Es mainatges, totun, non an minjat arren e per ara non son colpables d'arren. Te shauten es mainatges, Aliosha? Be me'n sai que te shauten, e compreneràs se per qué voi parlar ara exclusiauments d'eri. Se tanben patissen atròçaments ena tèrra, aquerò ei costat, plan que òc, per sa pairs; que son castigadi per tòrt de sa pairs, qu'an minjat dera poma; e, totun, aguest rasonament ei pròpi de un aute mon: ath còr der òme, aciu ena tèrra, l'ei incomprensible. Un innocent non aurie de patir per tòrt de ua auta persona, e encara mens aguesti innocents! T'estonarà saber, Aliosha, qu'a jo tanben me shauten fòrça es mainatges. E encueda-te'n de qué a viatges era gent crudèu, afogada, carnau, karamazoviana, tanben estime plan as mainatges. Es mainatges, tant que son mainatges, enquias sèt ans, per exemple, que son plan aluenhadi dera gent: semblen totafèt ues creatures desparières, de ua auta natura. Coneishí a un criminau en preson: ath long dera sua carrera, en tot assautar cases pes nets, qu'auie acabat damb familhes sanceres, e de passa auie esgorjat a quauqui mainatges. Mès, un còp ena preson, adoraue as mainatges. Se passaue es ores en tot hèr eth nhau pera hièstra dera preson, en tot guardar se com jogauen es mainatges en pati dera preson. S'esdeguèc entà qu'un d'eri, un mainatge petit, acodisse soent ath pè dera hièstra, e se heren plan amics. Sabes se per qué te condi tot aquerò, Aliosha? Qu'è mau de cap e sò trist.

- Qu'estàs estranh parlant, observèc Aliosha damb inquietud, coma se patisses ua sòrta de parrabastatge.
- Hè pòc, per cèrt, me condaue un bulgar en Moscòu, contunhèc Ivan Fiódorovich, coma se non auesse entenut a sa frair, qu'es turcs e es circasians que son aquiu, en Bulgaria, cranhosi d'ua revòuta en massa des eslaus, cometen tota sòrta de mauvestats; ei a díder, usclen, esgòrgen, viòlen hemnes e mainades, as detengudi les clauen enes barralhes pes aurelhes e atau les dèishen enquiath londeman, pr'amor de, dempús, despenjar-les...Qu'ei quauquarren inconcebible. Se parle a viatges, de hèt, dera crudeutat "bestiau" der òme, mès aquerò qu'ei terriblaments injust e ofensant entàs bèsties: ua bèstia jamès pòt èster tan crudèu coma un òme, tant artisticaments, tan plasticaments crudèu. Eth tigre mossègue, esbocine, que

non sap hèr ua auta causa. Jamès li vierie entath cap deishar ad arrés clauat pes aurelhes tota era net, ne tansevolh en cas que ne siguesse capable. Aguesti turcs, entre d'autes causes, qu'an arribat a torturar damb autentica voluptat as mainatges, en tot començar per arrincar-les des entralhes de sa mair damb un punhau e acabant per lançar en aire as creatures entà encastrar-les enes baionetes, e tot aquerò en preséncia des sues mairs. Aguest qu'ère eth sòn màger plaser: hè'c en preséncia des sues mairs. Mès, guarda, i a ua scèna que m'a impressionat mès que cap auta. Imagina-te: un mainatge de popa en braça de sa mair tremolosa; ath sòn entorn, un grop de turcs que vien d'entrar ena sua casa. Que se les a acodit ua badinada plan graciosa: amorassen ara creatura, arrissen entà contaminar-li era arridalha, ac artenhen, e eth mainatge comence a arrir. En aguest moment un turc l'afuste damb era sua pistòla, a quate *vershki*[5] dera cara. En mainatge, content, arrís a còps d'arridalha e alongue es manetes entà cuélher era pistòla, quan, còp sec, er artista sarre eth gisclet, dispare a usclar pèth e l'esbocine era tèsta. Artistic, vertat? Per cèrt, sivans diden, as turcs les embelinen es doci.

- Frair, a qué vie tot açò?, preguntèc Aliosha.
- Me pensi que, s'eth diable non existís e, per tant, a estat er òme que l'a creat, alavetz l'a creat ara sua imatge e semblança.
- En aguest cas çò de madeish a hèt damb Diu.
- Qu'ei estonant se com sabes balhar-li es torns as parauletes, coma ditz Polonio en *Hamlet,* didec Ivan, en tot meter-se a arrir. Que m'as agarrat en mau punt; plan ben, m'alègri. Ben, serà eth tòn Diu, s'er òme l'a creat ara sua imatge e semblança. Me demanaues se a qué venguie tot aquerò: guarda, jo que sò un afeccionat e un colleccionaire de determinadi eveniments, e eth cas ei qu'anòti e recuelhi en jornaus e racondes, a on sigue, cèrta classa d'eveniments; que ja n'è ua bona colleccion. Es turcs, naturauments, ne formen partida, mès, a tot darrèr, que son estrangèrs. Tanben è recuelhut causetes deth país, e enquia son mielhors qu'es turques. Sabes?, aciu çò de normau son es còps, son abondius eth barròt, eth hlagèth, aquerò qu'ei era causa nacionau; aciu que clauar des aurelhes serie inconcebible, a tot darrèr, èm europèus, mès eth barròt, eth hlagèth que son quauquarren plan nòste e arrés mos ac pòt trèir. Semble qu'ara en estrangèr ja non tusten, deu èster qu'es costums s'an rafinat, o que s'an hèt leis pes quaus un òme ja non gòse foetar a un aute; ça que la, entà compensar, que s'a cercat ua auta formula, tanben puraments nacionau, coma se passe entre nosati; tan nacionau ei qu'aciu ara madeish aquerò serie inconcebible, encara que tanben en nòste país, çampar, se daurís camin, sustot dès que s'a desvolopat un movement religiós entre es capes mès nautes dera societat. Qu'è un huelheton meravilhós, arrevirat deth francés, a on se conde se com en Ginebra, non hè guaire temps, a penes cinc ans, executèren a un maufactor, un assassin, cridat Richard; ère, se non m'enganhi, un joen de vint-e-tres ans, que s'auie empenaït des sòns crims e s'auie convertit ath cristianisme abantes de pujar en cadafalc. Aguest Richard qu'ère un hilh illegitim

5 uns 55 cm.

que, en èster encara un mainatge de sies ans, siguec autrejat per sa pairs a uns pastors soïssi, uns montanhencs, e aguesti l'elevèren damb era intencion de botar-lo a trebalhar. Creishec ath sòn costat coma ua petita fèra sauvatja, es pastors non solet non l'ensenhèren arren senon que damb sèt ans lo manauen ja a tier compde deth bestiar, atau damb ploja que damb hered, practicaments sense vestit ne biòca. E, plan que òc, en obrar atau degun d'eri se paraue a pensar ne auie racacòr; ath contrari, se pensauen qu'auien tot eth dret deth mon entà hè'c, pr'amor que les ac auien autrejat a Richard tau que siguesse un objècte, e ne tansevolhe considerauen de besonh balhar-li repaish. Eth madeish Richard rebrembe se com experimentaue en aqueri ans, coma eth hilh prodig der Evangèli, uns talents orrorosi de minjar aumens deth bren que neurien as porcèths destinadi ara venda, mès ne solet açò li balhauen e lo tustauen cada viatge qu'eth l'ac panaue as animaus; e atau passèc tota era sua mainadesa e era sua joenesa, enquia que creishec e, en tot senter-se damb fòrces, se dèc a panar. Aqueth sauvatge comencèc a guanhar sòs en tot trabalhar a prètzhèt en Ginebra; tot çò que guanhaue s'ac beuie, viuie coma un monstre e acabèc assassinant e panant a un vielh. L'agarrèren, lo jutgèren e lo condemnèren a mòrt. Aquiu que non s'estan de colhonades. E se passe qu'ena preson de seguit se vedec entornejat de pastors e mèmbres de diuèrses associacions crestianes, daunes dera benfasença e d'auti. L'ensenhèren ena preson a liéger e a escríuer, comencèren a explicar-li er evangèli, cridèren ara sua consciéncia, l'exortèren, lo pressèren, l'aclapèren, enquia que, fin finau, cohessèc solemnaments eth sòn crim. Se convertic, escriuec ath tribunau en tot díder qu'ère un monstre e que, finauments, auie artenhut qu'eth Senhor l'illuminèsse e li manèsse era sua gràcia. Tota Ginebra s'esmoiguec, tota era vertuosa e devòta Ginebra. Tota era gent fina e educada acodic ara prèssa a veder-lo ena preson; toti lo punauen e l'abraçauen; "Qu'ès eth nòste frair. Era gràcia a descenut sus tu!". E Richard non hège que plorar atrendit: "Òc, era gràcia a descenut sus jo! Abantes, pendent tota era mia mainadesa e joenesa, era mia soleta alegria qu'ère eth minjar des porcèths, mès ara era gràcia a descenut sus jo, e vau a morir en Senhor!". "Òc, òc, Richard; morís en Senhor, qu'as vessat sang e te cau morir en Senhor. Encara que non sigues colpable, pr'amor que non auies coneishement de Diu quan engüejaues era biòca des porcèths e te tustauen per panar-lo-se (e hèges mau, pr'amor que non ei licit panar), totun qu'as vessat sang e te cau morir". E arribe eth darrèr dia. Richard, lèu sense fòrces, plore e non hè que repetir a cada instant: "aguest qu'ei eth mielhor dia dera mia vida, me'n vau a amassar-me damb eth Senhor!". "Òc, criden pastors, jutges e daunes dera benfasença, aguest qu'ei eth tòn dia mès erós, donques que te'n vas a amassar-te damb eth Senhor!". Toti, es uns damb coche, es auti a pè, s'endralhen de cap ath cadafalc, en tot acompanhar er orrorós car qu'amiaue a Richard. Arriben, fin finau, en cadafalc: "Morís, frair nòste, li criden a Richard, morís en Senhor! Sus tu qu'a descenut era gràcia!". E atau, caperat damb es punets des sòns frairs, arrosseguen ath frair Richard entath cadafalc, lo placen ena guilhotina e li braquen, coma bravi frairs, eth cap, per auer descenut sus eth era gràcia deth Senhor. Òc, qu'ei quauquarren plan caracteristic.

Eth huelheton a estat arrevirat ath rus per uns luterans russi, uns filantròps dera nauta societat, que l'an distribusit a gratis, en forma de suplement de jornaus e d'autes publicacions, entà illustrar ath pòble rus. Çò de mielhor deth cas de Richard, qu'ei çò que tie de nacionau. En nòste país, per mès absurd que mos semble talhar-li eth cap a un frair solet per auer-se convertit en nòste frair e per auer recebut era gràcia deth Senhor, que tanben auem çò nòste, coma ja è dit, e lèu ei pejor. Aciu eth plaser tradicionau, eth mès immediat, eth mès tengut, a consistit en baldar a còps. Nekrasov qu'a uns vèrsi que se referís a un campanhard que foete ath sòn shivau, en tot dar-li damb eth hlagèth enes uelhs, enes "somesi uelhs". Qui non a campat quauquarren atau? Qu'ei puraments rus. Descriu se com un praube saumet, que tire d'un car subercargat, se demore arrestat e non pòt contunhar. Eth campanhard lo tuste; lo tuste damb fòrça; lo tuste ja, a tot darrèr, sense saber se qué hè; cegat d'ira, lo castigue damb ràbia, sense mida: "encara qu'estongues sense fòrces, tu contunha tirant! Encara que te morisques, tu contunha tirant!". Eth saumet qu'ei a mand de crebar, e eth campanhard non pare de tustar ath malerós animau enes uelhs plorosi, enes "somesi uelhs". Dehòra de se, eth shivau fot ua estirassada, arrinque e comence a caminar, tremolant, sense alendar, hèn bassacades, a guimbets, d'ua manèra pòc naturau e umilianta; en Nekrasov que resulte espantoriant. Mès que non ei qu'un shivau, e es shivaus mo' les a balhat Diu entà foetar-les. Atau mos ac expliquèren es tartars, que mos leguèren tanben eth *knut*[6] coma rebrembe. Mès que tanben ei possible foetar ara gent. E atau campam se com un cavalièr intelligent e educat e era sua hemna foeten ara sua pròpia hilha, ua mainada de sèt ans; qu'è escrit sus aquerò peth menut. Eth pair qu'ei encantat de qué eth barròt age nuds. "Mès mau li harà", ditz, e comence a "batanar" ara sua hilha. Be me'n sai que i a persones que se cauhen a mida que descarguen es còps, enquia arribar en extasi, literauments, e eth sòn plaser aumente damb cada soriacada, de forma progressiua. Foeten ua menuta, foeten, finauments, cinc menutes, dètz menutes, e contunhen foetant mès e mès, damb un ritme cada viatge mès viu, damb ràbia creishenta. Era mainada cride, era mainada, ara fin, non pòt cridar, alende. "Papa, papa!, papa, papa! Er ahèr per tòrt d'un endiablat e inoportun edart, acabe enes tribunaus. Contracten a un avocat. Hè ja temps qu'eth pòble rus cride as plaidejaires "consciéncies a sodada" Er avocat brame en defensa deth sòn client- "Eth cas, ditz, qu'ei plan simple; se tracte d'un vulgar ahèr familhau, coma autrestanti: un pair que pique ara sua hilha, e, entà vergonha des nòsti dies, l'amien per justícia!" es membres deth jurat, ja convençudi, se retiren a deliberar e pronóncien ua senténcia absolutoira. Eth public brame de felicitat en saber-se'n qu'eth borrèu a estat absolvut. Malastre que non siguessa aquiu; se non, m'auria desgahonat en tot prepausar era institucion d'ua beca entà aunorar eth nòm deth torturaire. Aguestes estampes son ua preciositat. Mès que n'è d'autes encara mielhors de mainatges petiti; que n'è arremassat fòrça, fòrça de causes sus es mainatges russi, Aliosha. Se passe qu'ua mainada petita, de cinc ans, eth pair e era mai, "gent de çò mès respectabla, damb

6 Sòrta de foet long de 7 coes, tengut entàs catigs corporaus.

ua bona posicion, culti e educadi", l'auien en òdi. Ac ves? Afirmi un viatge mès, damb tota era mia conviccion, que son abondiues es persones damb un trait particular: era sua inclinason a hèr patir as mainatges, e solet as mainatges. As autes membres deth gènre uman es borrèus les tracten damb deferéncia e umilitat, coma europèus e educadi que son, mès que les shaute torturar as mainatges, e ei per açò que senten ua especiau inclinason per eri. Qu'ei precisaments er abandon d'aguestes creatures, era candidesa angelicau des petiti, que non an a on amagar-se ne a qui acodir, çò que shaute as sòns borrèus; aquerò ei çò que hè borir era sang mesquina deth mautractador. En cada òme, sens dobte, s'amague ua fèra: ua fèra airosa, ua fèra que s'excite voluptuosaments damb es crits dera victima martirizada, ua fèra desbocada qu'a trincat es sues cadies, ua fèra qu'a cuelhut maus per tòrt deth vici, coma era gota, es malauties deth hitge e d'autes. Ad aguesta prauba mainada de cinc ans es sòns culti pairs la sometien a torments inconcebibles. Còps, foetades, còps de pè; sense saber-se'n eri madeishi deth perquè, li curbiren eth còs de nafres; e atau, enquia vier ar arràs deth rafinament: enes nets mès heredes, en plia gibrada, la deishauen embarrada en lavabo, e tot aquerò pr'amor de qué pes nets non les demanèsse d'anar a hèr es sòs besonhs. (coma s'ua creatura de cinc ans, que dormís prigondaments, coma un àngel, li calesse saber, ad aguesta edat, demanar aguestes causes); ath delà, li mascarauen era cara damb excrements e l'obligauen a minjar-les-se, e ère sa mair, sa pròpia mair que l'obligaue a hé'c! E aguesta mair podie dormir, en tot enténer es gemecs dera prauba mainada, embarrada de nets en un lòc tan denigrant! T'imagines ad aquera prauba creatura, incapabla de compréner çò que li passaue, en aqueth lòc miserable, escur e hered, en tot balhar-se còps en sòn piech e plorant damb lèrmes de sang, innocentes e moishes, demanant ath "mainatge Diu" que la defenesse? Artenhes a compréner tantes causes absurdes, amic e frair mèn, umil novici de Diu, pòs compréner entà qué an estat creades, qui auie besonh de totes aguestes causes absurdes? Diden que sense eres non poirie existir er òme sus era tèrra, pr'amor que non coneisherie eth ben e eth mau. Quin besonh n'auem de conéisher aguest diabolic ben e mau, quan còsten tan cars? Pr'amor que tot eth mon dera coneishença non vau çò qu'aguestes lèrmes mainadenques dirigides ath "mainatge Diu". E non parlarè des patiments des malauts, aguesti, qu'an minjat dera poma e que se'n vagen a péisher... Qu'eth diable se les hèsque a seguir a toti, mès aguesti, aguesti!...Que te tormenti, Aliosha, veigui qu'ès un shinhau capvirat. Qu'ac dèishi, se vòs.

- Non te'n hèsques, jo tanben voi tormentar-me, gasulhèc Aliosha.
- Un aute quadre mès, solet un quadre mès, per curiosèr, e de çò mès caracteristic; ath delà, ac è liejut hè pòc en ua d'aguestes compilacions de vielhs documents nòsti, sabi pas s'en *Archiu* o en *Antiquitat*, qu'ac auria de verificar, ja non me'n brembi a on ac è liejut. Se passèc ena epòca mès ombriua deth regim de servitud, encara a començaments de sègle, un generau; qu'ère un generau damb excellentes relacions e un plan ric propietari, mès d'aguesti que (ei vertat que ja alavetz,

çampar, èren plan pògui), en moment de retirar-se deth servici actiu, ac hègen pliaments convençudi de qué s'auien guanhat eth dret a decidir sus era vida e era mòrt des sòns subjèctes. Que n'auie quauqui uns atau alavetz. Eth cas ei qu'aqueth generau viuie ena sua propietat, damb dus mil amnes, en tot vantar-se, menspredant as sòns vesins, que tractaue coma se visquessen ath sòn cargue o siguessen bofons d'eth. Qu'auie ua cabana de gossets damb centenats de gossets e lèu uns cent gossetaires, toti d'unifòrme, cadun damb eth sòn shivau. E vaquí qu'un dia eth hilh d'un des sirvents, un mainatge d'a penes ueit ans, li lance, en tot jogar, ua pèira ath lebrèr favorit deth generau e li maumet ua pauta. "Com ei que tortege eth mèn gosset preferit?" L'expliquen que, per çò que semble, un gojat l'a lançat ua pèira e l'a maumetut ua pauta. "A, qu'as estat tu", li tache es uelhs eth generau. "Cuelhetz-lo!". Lo cuelhen, l'ac arrinquen a sa mair, lo tien tota era net en un croton, e ath londeman, plan d'ora, eth generau se premanís entà gésser de caça, vestit de gala; monte a shivau, entornejat per toti es que viuen ath sòn cargue, pes sòns gossets, gossetaires, toti a shivau. Qu'a amassat a tota era servitud, entà balhar-li ua leçon, e an botat en prumèr reng ara mair deth gojat colpable. Tren ath gojat deth croton. Qu'ei un dia gris de tardor, hered e bromós, un dia perfècte entara caça. Eth generau mane despolhar ath gojat, lo despolhen complètaments, eth mainatge se met a tremolar, capvirat de pòur, non gause badar boca..."Que corgue!", ordene eth generau. "Cor, cor!", li criden es gossetaires, eth gojat se met a córrer..."Vam!, ada eth!", cride eth generau e lance contra eth a tota era canhada de gossets lebrèrs. Les ahisquèc dauant de sa mair, e es gossets esbocinèren ath mainatge! Ath generau, çampar, l'an inabilitat. Ben...e qué mos calerie hèr damb eth? Fusilhar-lo? Fusilhar-lo entà satisfèr eth nòste sentit morau? Parla, Aliosha!

- Òc, fusilhar-lo!, gasulhèc Aliosha, en tot guardar a sa frair damb ua sòrta d'arridolet palle e forçat.
- Òsca!, sorrisclè Ivan, damb cèrta afogadura. Se tu ac dides, aquerò ei que...Moria damb eth monge asceta! Guarda quin dimoniet nidifique en sòn còr, Aliosha Karamazov!
- Qu'è dit ua asenada, mès...
- Plan, ara que i a un mès..., didec Ivan. Te cau saber, novici, qu'es asenades son indispensables en aguest mon. Eth se pòse sus asenades, e ei plan possible que sense eres non se passèsse jamès arren. Sabem çò que sabem!
- E qué sabes tu?
- Jo que non compreni arren, contunhèc Ivan, coma en un delèri, e ara tanpòc voi compréner arren. Que voi calar es vistons enes hèts. Hè ja temps que refusè a compréner . Se sagi de compréner bèra causa, de seguit capviri es hèts, e è decidit èster pes hèts...
- Per qué me hès a temptar?, sorrisclèc aclapat Aliosha, damb un panteish. M'ac vòs díder ja?

- Clar que t'ac voi díder, precisaments ac anaua a hèr. Que t'è en fòrça estima, que non voi deishar-te e non voi cedir-te ath tòn Zosima. (Ivan s'estèc ua menuta carat; de ressabuda, li venguec ua cara plan trista). Escota: m'è referit exclusiaments as mainatges entà que resultèsse mès evident. Des autes lèrmes der òme qu'an chaupat era tèrra, dès era crospa enquiath centre, que non vau a díder ua soleta paraula; m'è estimat mès atermiar eth mèn tèma. Que non sò un cinze e me declari, damb tota era umilitat, prigondaments incapable de compréner damb quin objectiu s'an organizat atau es causes. Es òmes, ja mo'n sabem, son colpables: se les balhèc eth paradís, mès eri que s'estèren pera libertat e panèren eth huec des cèus, en tot saber positiuaments que serien malerosi; fin finau, non i a cap de rason entà auer-les pena. A!, entà ua mentalitat tan penibla coma era mia, terrenau e euclidiana, era soleta causa segura ei qu'eth dolor existís, e que non i a colpables, qu'ua causa vie dera auta d'ua forma dirècta e simpla, que tot rage e s'equilibre, mès aquerò non ei qu'un delèri euclidian, ja ac sabi, e non posqui èster d'acòrd a víuer en foncion d'aguest delèri! A jo que m'ei parièr que non age colpables e que jo ne siga conscient. Çò qu'è de besonh ei que i age un castig, se non, acabarè per esbauçar-me. E qu'eth castig non se produsisque en infinit, vè-te'n a saber a on, vè-te'n a saber quan, senon aciu, ena tèrra, e qu'ac posca veir personauments. Qu'è auut fe, que voi veir per jo madeish, e, s'entà alavetz ja sò mòrt, que me ressusciten, pr'amor que se tot aquerò se passe sense jo serà un escarni excessiu. Que non è patit jo entà hiemar damb es mies males accions e es mèns patiments ua futura armonia des auti. Que voi veir damb es mèns pròpis uelhs se com eth cèrvi jatz damb eth leon e se com er esgorjat se lhèue e abrace ath sòn assassin. Que voi està aciu quan toti, ara suspresa, descurbisquen quin sentit a auut tot aquerò. Aguest desir qu'ei ena basa de totes es religions dera tèrra, e jo è fe. E, totun, ja ac ves, aciu qu'auetz es mainatges: qué se passe alavetz damb eri? Ei un problèma que non posqui resòlver. Ac repetisqui per ennan viatge: i a ua grana quantitat de problèmes, mès que m'è limitat as des mainatges pr'amor qu'aquiu se miralhe damb tota era claretat çò que voi díder. Escota: se toti mos cau patir entà crompar damb eth nòste patiment era armonia etèrna, qué an a veir aciu es mainatges? M'ac poiries explicar? Que non i a manèra de compréner per qué les cau patir ada eri tanben, per qué les cau contribusir ara armonia damb es sòns patiments. Per qué les cau servir de matèria que damb era se garantisque era futura armonia de non sai qui? Que posqui compréner era solidaritat des òmes en pecat, compreni tanben era solidartat en castig, mès en cas des mainatges que non i pòt auer solidaritat en pecat, e s'era vertat s'està que eri son, de hèt, solidaris damb es mauvestats des sòns pairs, aguesta vertat, sens dobte, non ei d'aguest mon e a jo me resulte incomprensibla. Solide qu'a bèth pòcvau se l'acodís díder qu'eth mainatge creisherà de totes manères e que ja aurà temps entà pecar, mès se passe qu'aqueth mainatge non creishec: tàs ueit ans l'esbocinèren es gossets. Ò, Aliosha, jo non renègui! Sabi pro ben se com serà era commocion universau quan totes es creattures en cèu e enes entralhes dera tèrra se honen en un solet cant de laudança e tot çò que viu o age viscut pregone: "Qu'ès just, Senhor, pr'amor que s'an daurit

es tòns camins!". Quan era mair s'abrace ath torturaire qu'a hèt qu'es gossets esbocinen ath sòn hilh, e es tres proclamen damb lèrmes enes uelhs: "qu'ès just, Senhor,!". Mès qu'ei que jo non ac voi proclamar. Tant que me demore temps, sajarè de tier-me ath marge, en tot renonciar totafèt ara suprèma armonia. Que non vau aguesta armonia ne tansevolhe çò qu'eth plor d'aquera soleta mainada mautractada que se balhaue còps en piech e, en sòn pudecenc embarrament, pregaue ath "mainatge Diu" damb lèrmes per toti aqueri que non an perdon. Non ac vau, pr'amor qu'aguestes lèrmes non an estat expiades. Les cau èster expiades, senon, tanpòc i aurà armonia. Mès, com les poirie un expiar? Dihlèu ei possible? Dilhèu en tot saber que seràn resvenjades? Mès, de qué me servís a jo era resvenja, de qué eth lunfèrn entàs borrèus? Qué pòt corregir eth lunfèrn s'aguesti mainatges ja an estat torturats? E, quina armonia ei aguesta s'existís eth lunfèrn? Jo çò que voi ei perdonar, çò que voi ei abraçar; non voi qu'arrès contunhe patint. E, s'es patiments des mainatges an servit entà completar era soma de patiments de besonh entà crompar era vertat, jo afirmi per auança, qu'aguesta vertat non vau un prètz semblable. Non voi, a tot darrèr, qu'era mair abrace ath borrèu qu'a hèt qu'es gossets esbocinen ath sòn hilh! Que non gause perdonar-lo! Se vò, que li perdone ath sòn pròpi torturaire eth patiment d'era, eth sòn incomparable dolor de mair, mès que non a eth dret de perdonar es patiments deth hilh esbocinat, que non gause perdonar-les-ac ath borrèu, per mès qu'eth praube mainatge les ac perdone! E, s'aquerò ei atau, s'es victimes non an de gausar perdonar, a on ei era armonia? I a en mon un èsser uman capable de perdonar e qu'age eth dret de hè'c? Que non voi aguesta armonia; per amor ara umanitat, non la voi. M'estimi mès qu'es patiments non receben castig. Que vau mès qu'eth mèn pròpi dolor non sigue resvenjat, qu'era mia indignacion non age responsa, *encara que jo aja rason*. Qu'an botat era armonia ath prètz deth pebe, era entrada non ei ara posita dera nòsta pòcha. Per tot aquerò, m'esdegui a entornar eth mèn bilhet d'entrada. E, pèr pòc aunorat que siga, era mia obligacion ei entornar-lo lèu-lèu. Aquerò ei çò que pensi hèr. Que non ei que non accèpta a Diu, Aliosha, non hèsqui qu'entornar-li eth bilhet damb tot eth respècte.

- Qu'ei ua revòuta, didec Aliosha en votz baisha, en tot campar eth solèr.
- Ua revòuta? Preferiria non auer-te entenut aguesta paraula, didec Ivan damb afogadura. Plan de mau hèr se pòt víuer en revòuta, e jo que voi víuer. Ditz-me sense embuts, voi que me respones damb tota franquesa: imagina que te cau lheuar er edifici deth destin uman, damb era intencion darrèra de hèr erós ar òme, en tot balhar-li, fin finau, patz e pòsa; mès qu'entad açò auesses de torturar, sense podè'c refusar, a ua soleta d'aguestes creatures, metam per cas, ad aguesta petita que se balhaue còps ath piech, e bastir aguest edifici sus es sues lèrmes non justificades. En aguestes condicions, estaries prèst a èster-ne er arquitècte? Respon e non mentisques!
- Non, non ne seria prèst, didec Aliosha en votz baisha.
- E pòs admèter era idia qu'era gent entara que bastisses er edifici consentisse

arténher era felicitat a cargue dera intolerabla sang dera petita martirizada e visquesse erosa dempús pes sègles des sègles?

- Non, que non posqui admeter-la. Frair, didec de pic Aliosha, damb es uelhs ludents, te preguntaues adès se i aurà en tot eth mon un èsser que posque perdonar e age eth dret de hè'c. Donques aguest èsser existís, e ac pòt perdonar tot e perdonà'c *tot a toti*, pr'amor qu'a dat era sua sang innocenta per toti e per tot. Tu que t'as desbrembat d'Eth, mès qu'ei sus Eth, precisaments, que se sostie er edifici, e dauant d'Eth proclamaràn: "Qu'ès just, Senhor, pr'amor que s'an daurit es tòns camins!"
- À, eth solet "sense pecat" e era sua sang! Non, non me n'è desbrembat d'Eth; ath contrari, m'estranhaue que t'estèsses tant a mentar-lo, pr'amor qu'en quinsevolh discusion, d'abitud, es tòns de seguit ac hèn a vier a collacion. Sabes ua causa, Aliosha? Te n'arriràs, mès hè causa d'un an compausè un poèma. Se pòs pèrder ues dètz menutes mès damb jo, voleries que te lo condessa?
- As escrit un poèma?
- Ò, non, non l'è escrit, Ivan se metec a arrir, e eth cas ei que tanpòc è compausat un parelh de vèrsi ena mia vida. Mès qu'è concebut aguest poèma e posqui rebrembar-lo. Lo concebí damb passion. Tu seràs eth mèn prumèr liegeire, ei a díder, eth mèn prumèr audidor. Atau ei, com auie de deishar escapar er autor a un solet audidor? Ivan arric. Te lo condi o non?
- Que sò tot aurelhes, responec Aliosha.
- Eth mèn poèma se titole *Eth gran inquisidor*; qu'ei ua causa asenada, mès me shaute que lo coneishes.

V. ETH GRAN INQUISIDOR

- Tanpòc aciu posqui passar-me'n sens un prològ, voi díder sens un prològ literari, uf!, arric Ivan; be ne sò de valent coma autor! Guarda, era accion se passe en sègle XVI, e en aguesta epòca, encara que tu ja ac deues saber dera escòla, qu'ère costum qu'intervenguessen fòrces subernaturaus enes òbres poetiques. E non parli de Dante. En França, es copistes des tribunaus, atau qu'es monges des monastèris, balhauen vertadères representacions que treiguien en scèna ara Vèrge, as angels, as sants, a Jesucrist e at madeish Diu. Alavetz i auie fòrça ingenuitat en tot aquerò. En *Nòsta Senhora de París,* de Victor Hugo, en temps de Loís XI, damb era ocasion dera neishença deth dalfin de França, se l'aufrís ath public ena sala der Ajuntament ua representacion edificanta e a gratis damb eth titol de *Le bon jugement de la très sainte et gracieuse Vierge Marie*, qu'era pròpia Vèrge apareish en persona e pronóncie eth sòn *bon jugement*. Entre nosati, en Moscòu, abantes de Pèire, tanben s'aufrien de quan en quan òbres quasidramatiques d'aguesta sòrta, en particular der *Ancian Testament*; mès, ath delà des representacions dramatiques,

en aqueri tempsi circulauen peth mon nombrosi racondes e "balades" qu'en eres intervenguien, sivans es besonhs, sants, angels e totes es fòrces celestiaus. Enes nòsti monastèris se tenguien madeish a arrevirar, copiar e autanplan compausar poèmes d'aguesta sòrta, ja en tempsi des tartars. Que i a, per exemple, un brèu poèma monastic (naturauments, arrevirat deth grec), *Recorrut dera Vèrge pes torments deth lunfèrn*, damb ues scènes d'ua gausaria comparabla as de Dante. Era Mair de Diu visite eth lunfèrn, e er Arcàngel Miquèu la guide "pes torments". Era que ve as pecadors e contemple es sòns patiments. Aquiu campe, entre d'autes, ua categoria plan interessanta de pecadors en un lac ardent: ad aqueri que s'en.honsen en aguest lac, de manèra que ja non pòden tornar ena superfícia, "ad aguesti Diu ja les desbrembe", expression aguesta d'ua extraordinària fòrça e prigondor. Plan ben, era Mair de Diu, esmoiguda e plorosa, s'ajulhe dauant eth tron divin e sollicite eth perdon entà toti es que se trapen en lunfèrn, entà toti es qu'a campat aquiu, sense distincions. Era sua convèrsa damb Diu qu'ei d'un interès enòrme. Suplique, non cedís, e quan Diu li senhale es mans e pès deth sòn hilh, trauessadi per claus e li demane: "Com vau a perdonar as sòns borrèus"?, era mane a toti es sants, a toti es martirs, a toti es angels e arcangels que s'ajulhen ath sòn costat e que prèguen peth perdon de toti sens excepcion. A tot darrèr, era Vèrge artenh de Diu ua suspension des torments, toti es ans, dès Diuendres Sant enquiath dia dera Pentecòsta, e dès eth lunfèrn, es pecadors balhen es gràcies ath Senhor, en tot proclamar: "Just ès, Senhor, e ei justa era tua senténcia". Donques eth mèn petit poèma qu'aurie estat d'aguesta sòrta s'auesse gessut en aquera epòca. Eth campe en scèna; ei vertat que non ditz arren en poèma, sonque apareish e passe de long. Quinze sègles s'an passat ja dès que prometec entornar en sòn règne, dès qu'eth sòn profeta deishèc escrit: "Vengui lèu-lèu". "Mès que d'aqueth dia e dera ora arrés se'n sap, ne tansevolhe es angels que son en cèu, ne eth Hilh, senon eth Pair", tau qu'Eth madeish didec quan encara ère ena tèrra. Totun, era umanitat lo demore damb era madeisha fe d'antan e damb era madeisha afeccion d'antan. Ò, autanplan damb màger fe, pr'amor que ja an passat quinze sègles dès qu'acabèren es garantides qu'es òmes recebien deth cèu:

Fida en çò qu'eth còr te digue.

Que non i a garantides des cèus.

"E solet demoraue era fe en çò qu'auesse dit eth còr! Qu'ei cèrt qu'alavetz abondauen es miracles. Qu'auie sants qu'obrauen garisons miraculoses; a quauqui justi, sivans cònste enes racondes des sues vides, se les apareishie era madeisha Reina des Cèus. Mès eth diable non dormís, e entre es òmes s'espargec eth dobte sus era autenticitat de taus miracles. Justaments alavetz campèc en nòrd, en Alemania, ua naua e terribla eretgia. Ua immensa estela "usclant coma ua estela" (ei a díder, era Glèisa), queiguec "enes hons des aigües", que "vengueren amargantes". Aguestes

eretgies, de manèra blasfemaira, comencèren a remir es miracles. Mès, per aquerò madeish, es que se tien fidèus cren damb mès fervor. Es lèrmes dera umanitat contunhen en tot lheuar-se entà Eth, coma abantes, lo demoren, l'estimen, fiden en Eth, desiren patir e morir per Eth, madeish qu'abantes. Tanti sègles implorèc era umanitat damb fe e passion: "Ò, Senhor, vene entà nosati"; tanti sègles l'invoquèc, entà qu'Eth, ena sua infinita pietat, si denhèsse baishar ath cant des suplicaires. Ja auie descenut, ja auie visitat damb anterioritat a quauqui justi, martirs e santi anacoretes qu'encara estauen ena tèrra, tau que demore escrit enes racondes des sues vides. Entre nosati, Tuitchev, prigondaments convençut dera vertat de sues pròpies paraules, a proclamat:

Aclapat peth pes dera crotz,
de punta a punta, era mia estimada tèrra,
coma un simple esclau, eth Rei des Cèus
t'a recorrut en tot benedir-te

"Quauquarren que s'a passat indefectiblaments, t'ac digui jo. Vaquí qu'Eth volec mostrar-se encara que siguesse pendent un moment ath pòble, ad aguest pòble tormentat, sofrent, que peque d'ua manèra hastigosa mès que l'estime damb un amor de mainatge. Era accion deth mèn poèma qu'a lòc en Espanha, En Sevilla, enes tempsi mès atròci dera Inquisicion, quan en país ahlamauen diadèraments huecs entà glorificar a Diu e

en plan grani actes de fe
usclauen as perfidi eretges.

"Naturauments, non siguec aguesta era sua prometuda descenuda ena tèrra, tau que se passarà ena fin deth mon, damb tota era sua glòria celestiau, de forma sobta, coma eth relampit ges der orient e lutz enquiar occident". Non, que solet volec visitar brèuments as sòns hilhs, precisaments a on cricassejauen es fogairons des eretges. Pera sua misericòrdia infinita, caminèc un viatge mès entre era gent, ena madeisha forma umana qu'auie tengut quan s'estèc pendent tres ans ath miei des òmes, quinze sègles abantes. Descen enes "caudi carrerons" dera ciutat meridionala, precisaments aquiu a on era madeisha vesilha, en "un plan gran acte de fe", en preséncia deth rei, dera cort, de cavalièrs, de cardenaus e de beròies cortesanes, dauant dera nombrosa populacion de Sevilla, eth cardenau e gran inquisidor auie hèt a usclar lèu un centenat d'eretges *ad majorem gloriam Dei*. Qu'apareish en silenci, discrètaments, mès toti, per estranh que semble, lo reconeishen. Aguest que poirie èster un des mielhors passatges deth poèma; voi díder, se per qué, precisaments, l'arreconeishen. Era gent,

tirada per ua fòrça invencible, se dirigís de cap ada Eth, l'entornege, s'apilère ath sòn entorn, lo seguís. Eth auance en silenci entre era multitud, damb ua arridalha carada d'infinita pietat. Ahlame en sòn còr eth solei der amor, miralhen enes sòns uelhs es arrais dera Lutz, dera Illuminacion e dera Fòrça e, en tot vessar-se sus es òmes, desvelhe enes sòns còrs un amor recipròc, esten es sòns braci entada eri, les beneditz e, ath contacte damb Eth, autanplan damb es sues vestimentes, surgente ua fòrça que balhe salut. Un ancian, cèc dès era mainadesa, cride ath miei dera multitud. "Guarís-me, Senhor, e atau te poirè veir", e còp sec se dèishen d'anar ua sòrta d'escaumes des uelhs, e eth cèc ve ath Senhor. Eth pòble plore e pune era tèrra que caushigue. Es mainatges lancen flors ath sòn pas, proclamen e canten: "Hosanna!" "Qu'ei Eth, ei Eth, repetissen toti, que li cau èster Eth, que non pòt èster un aute!". S'arture en pòrge dera catedrau de Sevilla just en moment qu'introdusissen en temple, entre plors, un petit taüt blanc, dubèrt: repause en eth ua mainada de sèt ans, soleta hilha d'un ciutadan illustre. Era creatura mòrta ei caperada de flors. "Eth que resuscitarà ara tua hilha", cride ua votz entre era multitud ara mair que plore. Eth dean deth capítol catedralici, qu'a gessut ar encontre deth taüt, guarde perplèx e arroncilhe es celhes. Mès de suspresa ressone eth planh dera mair dera mainada defuntada. Era hemna se lance as pès deth Senhor: "S'ès Tu, resuscita ara mia hilha!", ditz, en tot esténer es sòns braci entada Eth. Era acompanhada s'arture, dèishen eth taüt en solèr deth pòrge, as sòns pès. Eth campe damb pietat, e es sòns pòts, doçaments, tornen a ordenar: "*Talita kum*, que vò díder: gojata, a tu t'ac digui, lhèua-te". Era gojata s'incorpore en taüt, se sè, e guarde damb un arridolet, damb es uelhs plan dubèrts pera suspresa. Qu'a enes sues mans eth flòc de ròses blanques que damb eth jadie en taüt. Era gent està esmoiguda, i a crits e plors; e en aguest madeish instant crotze era plaça dera catedrau eth madeish cardinau, eth gran inquisidor. Qu'ei un ancian de lèu nauanta ans, naut e estirat, de ròstre eishut, damb es uelhs en.honsadi, mès qu'encara i lutz un bualh de huec. Ò, que non vestís era sua esplendida ròba cardenalícia, que damb era ager se vantaue dauant deth pòble tant que usclauen as enemics dera fe romana; non, en aguesti moments non amie qu'eth sòn vielh e ruste abit monastic. A ua cèrta distància lo seguissen es sòns sinistres auxiliars e vailets, atau qu'era garda "sagrada". S'arture dauant era multitud e l'obsèrve de luenh. Qu'ac a vist tot, a vist se com plaçauen eth taüt as sòns pès, a vist se com resuscitaue ara puncèla, e era expression se l'a amortat. Arroncilhe es sues poblades celhes peublanques, e era sua lucada lutz damb un huec sinistre. Estire eth sòn dit guinhaire e ordene as sòns gardes que l'agarren. E ei tanta era sua fòrça, enquia tau punt tie ath pòble endoctrinat, sometut e abituat a aubedir tremolant es sues ordes qu'era multitud de ressabuda dèishe passar as gardes, e aguesti, ath miei deth silenci sepulcrau que s'a hèt còp sec, lo detien e se lo hèn a vier. En un virament de uelhs, era multitud, coma un solet òme, jòque eth cap enquiath solèr dauant er ancian inquisidor, que, sense badar bocar, beneditz ath pòble e hè eth sòn camin. Era garda amie ath presoèr entà un croton de vòuta, estret e tenebrós, en vielh casalon deth Sant Ofici, e aquiu lo dèishen embarrat. Se passe eth dia, escurís, estofanta e "amortesida" era net sevilhana. Er aire flaire "a laurèr e citronèr". Ath miei des prigondes tenèbres, se daurís era pòrta de hèr deth croton e eth

gran inquisidor en persona entre tot doç damb un candelh d'òli ena man. Qu'ei solet; ara sua esquia era pòrta se barre de seguit. S'arture près deth lumedar e s'i està ua estona, ua menuta, dilhèu dues, en tot contemplar eth ròstre deth presoèr. Fin finau, s'aprèsse damb pas lent, dèishe eth candelh d'òli ena taula e ditz: "Ès Tu? Tu?. Mès, sense recéber cap responsa, hig ara seguida: non respones, sauva silenci. Ath delà se qué poiries díder? Be sai jo se qué dideries. Que non as cap dret a híger arren a çò qu'as dit abantes. Per qué as vengut a embolhar-mos? Pr'amor que Tu mos as vengut a embolhar, e tanben ac sabes. Mès, dilhèu sabes se qué se passarà deman? Jo non sai se qui ès ne ac voi saber, se de vertat ès Tu o ua aparença sua, mès deman que te condamnarè e te harè usclar en fogairon, coma ath mès vil des eretges, e n'aurà pro damb un solet gèst mèn entà qu'eth madeish pòble qu'aué t'a punat es pès deman se lance a pèisher es brases deth tòn huec, ac sabes? Òc, que pòt èster qu'ac sàpies", higec, prigondaments cogitós, sense deishar de uelh ne un solet moment ath sòn presoèr.

- Non acabi de compréner, Ivan, se qué signifique tot aquerò, arric Aliosha, que portaue tot aguest temps escotant en silenci: se tracte simplaments, d'ua fantasia sense limits, o de bèth error deth vielh, d'un impossible *qui pro quo*?
- Admet encara que sigue açò darrèr, se metec a arrir Ivan, s'ei qu'eth realisme contemporanèu t'a maumetut eth gust e ja non pòs tolerar arren fantastic. Preferisses que sigue un *qui pro quo*? Donques ben. Qu'ei vertat, tornèc a arrir, eth vielh a nauanta ans, hè ja temps que poirie auer perdut eth sen en tot balhar-li torns ara sua idia. Eth presoèr, ath delà, lo podie auer impressionat viuaments pera sua portadura. Que poirie tractar-se, a tot darrèr, d'ua allucinacion, d'un delèri d'un ancian de nauanta ans enes pòrtes dera mòrt, alugat, ath delà, per acte de fe dera vesilha, damb es sòns cent eretges uscladi. Mès qu'aquerò, a tu a e a jo, mos ei parièr que sigue un *qui pro quo* o ua fantasia sense limits. Eth cas ei qu'eth vielh auie besonh d'exprimir-se, que fin finau, tàs sòns nauanta ans, se manifèste e ditz en votz nauta tot açò qu'en nauanta ans a carat.
- E eth presoèr tanben care? Se demore en tot guardar-lo sense badar boca?
- Plan que òc, atau li cau èster. Ivan se metec a arrir de nauèth. Eth vielh l'avertís de qué non a eth dret de híger arren ad açò que ja a dit abantes. Se vòs, en aquerò consistís era tralha fondamentau deth catolicisme roman, aumens, ena mia pensada. "Tu que l'as cedit tot ath Papa, vien a dider-li, atau qu'ara tot qu'ei en mans deth Papa, mielhor que non vengues a embolhar, aumens enquiara ora senhalada". Non solet parlen en aguest sens, senon qu'autanplan escriuen d'aguesta sòrta; aumens, aquerò ei çò que hèn es jesuïtes. Jo qu'ac è liejut enes sòns teològs. "As eth dret dilhèu a revelar-mos un solet des mistèris deth mon qu'as vengut?, li demane eth mèn vielh, e eth madeish respon: non, que non as eth dret de hè'c, pr'amor de non híger arren a çò que ja està dit e pr'amor de non privar as òmes dera sua libertat, ua libertat que tant defeneres quan t'estères entre nosati. Tot çò qu'anoncièsses ara, per prumèr viatge atemptarie contra era libertat dera fe des òmes, donques que se presentarie coma un miracle; en cambi, alavetz, hè mil cinc

cents ans, era libertat dera sua fe ère çò de mès valuós entà tu. Que sigueres Tu que repetic alavetz soent: "Que vos voi hèr liures". Donques ben, ja as vist ad aguesti òmes "liures", hig de ressabuda eth vielh damb un arridolet reflexiu. Òc, tot aquerò que mos a gessut a naut prètz, contunhe en tot guardar-lo damb severitat, mès a tot darrèr auem acabat aguesta òbra en tòn nòm. Quinze sègles de patiment mos a costat aguesta libertat, mès ara er ahèr qu'ei acabat e barrat d'un viatge per toti. Non cres qu'ei ja barrat d'un viatge per toti? Me guardes damb aspècte sometud e non m'autreges ne tansevolhe era tua indignacion? Mès te cau saber qu'ara, enes nòsti dies, aguesti òmes n'estàn mès segurs que jamès de qué son totafèt liures, e mentretant eri madeishi mos an hèt a vier era sua libertat e l'an plaçat moishaments enes nòsti pès. Mès aquerò qu'ac auem hèt nosati; ei aguesta era libertat que desiraues?".

- Tanpòc ara ac compreni, l'interrompec Aliosha; dilhèu ironize, hè burla?
- Plan que non. Precisaments ei en tot presentar coma ua capitada sua e des sòns, eth hèt d'auer trionfat sus era libertat, e tot pr'amor de hèr erosi as òmes. "Pr'amor que solet ara, se referís, plan, ara Inquisicion, s'a hèt pòssible per prumèr viatge pensar ena felicitat der òme. Es òmes sigueren creadi damb ua natura rebèla: pòden es rebèls èster erosi? Que t'auien avisat, contunhe, non te manquèren avertiments e indicacions, mès que non heres cabau d'aguesti avertiments; refusères eth solet camin qu'amiaue entara felicitat des òmes; ça que la, en anar-te'n, erosaments, botères era tua òbra enes nòstes mans. Ac prometeres, i calères es còrnes, mos autregères eth dret a ligar e desligar, e ara, plan que òc, non te cau pensar de cap des manères a trèir-mos aguest dret. Per qué as vengut a embolhar-mos"?
- Qué vò díder aquerò de qué non li manquèren avertiments e indicacions?, preguntèc Aliosha.
- Precisaments aquerò ei çò de mès important de tot açò qu'ath vielh li tòque explicar: "Un esperit tan terrible coma intelligent, er esperit dera autodestruccion e era inexisténcia, contunhe a díder eth vielh, eth gran esperit parlèc damb Tu en desèrt e, sivans diden es libres, te "hec a temptar". Ei cèrt? Poirie dilhèu dider-se quauquarren mes vertadèr qu'aqueres tres preguntes que te formulèc e que tu refusères, e qu'enes libres se coneishen coma "temptacions"? E çò de cèrt ei que, se bèth viatge s'a obrat ena tèrra un miracle reauments estonant, siguec precisaments aqueth dia, eth dia des tres temptacions. Era mèra formulacion d'aguestes tres preguntes que ja ère, justaments, un miracle. Se siguesse possible imaginar, solet per manèra d'assag e d'exemple, qu'aguestes tres preguntes deth terrible esperit s'auessen perdut sense deishar tralha enes libres e que siguesse de besonh restablir-les, inventar-les e compausar-les de nauèth entà tornar a introdusir-les en aguesti libres, e que calesse amassar damb aguesta fin a toti es sabents dera tèrra, as governants, prelats, scientifics, filosòfi e poètes, en tot dider-les: "Pensatz, formulatz tres preguntes, mès que les cau èster taus que, ath delà de respóner ara magnitud der eveniment, exprimisquen peth dessús de tot, en tres

paraules, en solet tres frases umanes, tota era istòria futura deth mon e dera umaninat", cres Tu que tota era sabença dera tèrra, atau arremassada, poirie concéber quauquarren alunhadaments parièr, en fòrça e prigondor, ad aguestes tres preguntes que de hèt te formulèc alavetz en desèrt, eth poderós e intelligent esperit? Solet per aguestes preguntes, peth solet miracle dera sua formulacion, se compren que non se tracte d'ua intelligéncia umana comuna, senon d'ua intelligéncia etèrna e absoluda. Pr'amor qu'en aguestes tres preguntes s'està coma englobada e profetizada tota era istòria successiua der òme e en eres se presente es tres modèus que se redusissen totes es insolubles contradiccions istoriques dera natura umana ena tèrra. Alavetz açò non podie resultar tant evident, pr'amor que se desconeishie eth futur; mès ara, quinze sègles mès tard, vedem se com en aguestes tres preguntes està tot previst e profetizat, e s'an justificat enquiath punt qu'ei impossible higer-les ne trèir-les arren.

"Atau, donc, Tu decidisses se qui auie rason: Tu o aqueth qu'alavetz t'interroguèc? Rebremba era prumèra pregunta; se non ère atau literauments eth sòn sens qu'ère aguest: "Tu pretenes vier en mon, e vies damb es mans uedes, damb ua vaga promesa de libertat: ua libertat qu'eri, ena sua simplicitat e ena sua arbitrarietat innata, son incapables ne tansevolhe de concéber; ua libertat que cranhen e les espaurís, pr'amor que jamès a auut entar òme e entara societat umana arren mès insuportable qu'era libertat. Ves aguestes pèires deth desèrt arid e ardent? Transforma-les en pan e era umanitat corrèrà ath tòn darrèr coma ua vegada, arregraïda e moisha, encara que tostemp estarà tremolant de pòur dauant dera possibilitat de qué retires era tua man e les dèishes sense pan". Mès tu que non voleres privar ar òme de libertat e refusères era prepausa, donques, quina libertat quina libertat pòt auer, deueres pensar, s'era aubediéncia se crompe damb pan? Repliquères que non solet de pan viu er òme, mès te cau saber qu'en nòm d'aguest pan terrenau se rebelarà contra tu er esperit dera tèrra, pelejarà e te vencerà, e toti lo seguiràn en tot proclamar: "Qui ei semblable ara bèstia, que mos a balhat eth huec deth cèu? Te cau saber que se passaràn es sègles e era umanitat proclamarà, per boca dera sabença e dera sciéncia, que non existís eth crim ne, per tant, tanpòc eth pecat, senon que solet existissen es ahaimadi. "Balha-les minjar, e demana-les alavetz pes sues vertuts"; aquerò t'escriueràn ena bandèra que quilharàn contra tu e que voludaràn entà destrusir eth tòn temple, era orrorosa tor de Babel tornarà a bastir-se, e encara qu'aguesta tanpòc sigue acabada, tau que se passèc damb era prumèra, tu tostemp auries podut evitar era construccion d'aguesta naua tor e escuerçar en mil ans es patiments des òmes, pr'amor que solet acodiràn a nosati, dempús d'auer patit mil ans damb era sua tor! Mos vieràn un aute còp a quèrrer jos era superfícia dera tèrra, enes catacombes, a on demoraram amagadi, pr'amor que de nauèth seram perseguidi e martirizadi, e, en trapar-mos, mos implorarràn: "Balahtz-mos minjar, pr'amor qu'aqueri que mos auien prometut eth huec deth cèu non mo l'an hèt a vier!". E alavetz vieram de bastir era sua tor, pr'amor qu'acabaràn era construccion aqueri que balhen minjar, e solet nosati balharam minjar en tòn nòm, e mentiram en díder qu'ac hèm en tòn nòm. Ò, jamès, jamès se poiràn neurir sense nosati! Cap de sciéncia les

balharà pan tant que siguen liures, mès a tot darrèr botaràn era sua libertat dauant es nòsti pès en tot díder: "Qu'ei mielhor que mos hescatz es vòsti esclaus, mès balhatz-mos minjar". Fin finau comprenerà̀n que son incompatibles era libertat e eth pan terrenau en abondor entà toti, pr'amor que jamès, jamès seràn capables de repartir-lo entre eri. Se convenceràn tanben de qué jamès poiràn èster liures, donques que son fèbles, depravadi, mesquins e rebèls. Tu les prometeres eth pan celestiau, mès, ac torni a díder, pòt dilhèu, dauant es uelhs dera aflaquida tribu umana, tostemp depravada e tostemp desarregraïda, comparar-se damb eth pan dera tèrra? E, encara qu'admetam que te seguisquen, en nòm d'aguest pan celestiau, milèrs e desenes de milèrs d'èssers umans, qué serie des milions e desenes de milèrs de milions que son incapables de deishar de cornèr eth pan terrenau a cambi deth celestiau? O dilhèu ei que sauves eth tòn amor entàs desenes de milèrs d'individús fòrti e poderosi, tant qu'es auti, que son milions, que son incompdables coma eth sable deth desèrt, que t'estimen, a maugrat d'èster fèbles, solet an de servir coma materiau entàs grani e forti? Non, entà nosati tanben es fèbles son dignes d'amor. Que son depravadi e rebèls, mès a tot darrèr tanben eri vieràn sometudi. Se demoraràn estonadi e mos tieràn per dius, pr'amor que, en calar-mos ath sòn dauant, auram acceptat a her-mos a vier era sua libertat e regnar sus eri: atau d'espauridoira serà, fin finau, era sua idia d'èster liures! Mès que les dideram qu'èm es tóns disciples e que regnaram en nòm tòn. Un viatge mès, les enganharam, pr'amor qu'a tu ja non te deisharam apressar-te. Aguesta impostura que serà eth nòste torment, pr'amor que mos auram vist obligadi a mentir. Aguest ei eth sens d'aquera prumèra pregunta deth desèrt, aquera que Tu refusères en nòm dera libertat, que botères peth dessús de tot. Çò de cèrt ei qu'en aguesta pregunta s'embarraue eth gran secret d'aguest mon. S'auesses acceptat "es pans", auries responut ad aguesta angoishanta pregunta, etèrna e universau, des òmes, madeish agarradi d'un en un qu'agarradi ar ensems: "Dauant de qui inclinar-se"?. Entar òme non i a copacap mès constant e penós que desnishar çò de mès lèu, a penes artenhuda era libertat, dauant de qui inclinar-se. Mès çò que cèrque er òme ei plegar-se dauant de quauquarren que sigue indiscutible, tant indiscutible que toti es òmes accedisquen a venerar-lo damb unanimitat. Pr'amor que tot er in d'aquestes creatures deplorables non consistís ja en trapar quauquarren qu'ath sòn dauant tau o quau individú posque plegar-se, senon en trapar aquerò que toti cren e toti venèren, *toti ar ensems*, de besonh. E aguest besonh de *comunion* ena somission constitusís eth màger torment de cada individú, atau coma dera umanitat en sòn conjunt, dès era origina des tempsi. Per tòrt d'aguesta somission collectiua, es òmes s'an exterminat damb era espada. An creat as dius e s'an desfisat, en tot díder: "Renonciatz as vòsti dius e acoditz a adorar as nòsti, s'ei que non voletz era mòrt entà vosati madeishi e entàs vòsti dius!". E atau contunharà vient enquiara fin deth mon: autanplan quan es dius agen despareishut, es òmes contunharàn ajulhant-se dauant d'idòles. Tu que coneishies, non podies deishar de conéisher aguest secret fondamentau dera natura umana, mès refusères era soleta bandèra infalhibla que se t'auie aufrit entà obligar a toti a inclinar-se dauant tòn sense discussion: era bandèra deth pan terrenau, que refusères en nòm dera libertat e deth pan celestiau. Guarda çò que heres dempús. E

tostemp en nòm dera libertat! Te torni a díder que non i a en òme un copacap mès espantoriant que trapar a quauquarrés a qui balhar, lèu-lèu, eth don dera libertat que damb eth nèish aguest malerós. Mès solet eth que tranquillize era consciéncia artenh a senhorejar era libertat des òmes. Damb eth pan se metie enes tues mans ua bandèra infalhibla: se li balhes pan ad aguest òme, se plegarà dauant de tu, pr'amor que non i a arren mès infalhible qu'eth pan; mès, se quauquarrés s'apodère dera consciéncia d'aguest òme, aguest menspredarà eth tòn pan e anarà darrèr d'aqueth qu'a sedusit era sua consciéncia. En aquerò qu'auies rason. Qu'ei qu'eth mistèri dera existéncia umana non consistís solet en víuer, senon en saber entà qué se viu. Sense ua idia precisa deth sens dera vida, er òme non vò víuer e s'estime mès aucir-se abantes que seguir ena tèrra, encara que se nègue ena abondor. E, totun, ja ves se qué se passèc: en sòrta de someter-se ara libertat des òmes, Tu que l'ac heres encara mès gròssa! O dilhèu auies desbrembat qu'er òme estime mès era tranquillitat o autanplan era mòrt qu'era libertat entà distinguir eth ben e eth mau? Que non i a arren que sedusisque mès ar òme qu'eth liure aubire, mès que tanpòc i a arren que lo hèsque mès a patir. Plan donc, en sòrta d'establir ues basses fèrmes entà padegar, definitiuaments, era consciéncia dera gent, te decantères per tot çò d'extraordinari, misteriós e indefinit, tot çò que non ei ara posita des fòrces umanes, en tot actuar coma se non estimèsses en absolut as òmes; e aquerò ac heres Tu, ne mès ne mens, qu'auies vengut a balhar era vida per eri! En sòrta de senhorejar era libertat umana, la multipliquères, en tot aclapar damb es sòns torments eth règne espirituau des òmes pes sègles des sègles. Pretenies qu'er òme estimèsse liuraments, que te seguisse pera sua pròpia libertat, sedusit e captivat per Tu. En lòc de someter-se ara ath rigor dera vielha lei, er òme, de còr liure, li calerie distinguir a compdar d'ara eth ben e eth mau, sense cap auta guida qu'era tua imatge dauant es sòns uelhs. Mès de vertat non prevederes qu'er òme acabarie en tot renegar de tu e que vierie a méter en qüestion era tua imatge e era tua vertat, aclapat pera carga espaventosa deth liure aubire? Proclamarà a tot darrèr qu'era vertat non ei en tu, pr'amor qu'ei impossible deishar-les en màger treboladís e torment de çò que heres Tu, en tot cargar-les de copacaps e problèmes sense solucion. Per aquerò, Tu madeish botères es bases entara destruccion deth tòn reiaume, e ad arrés pòs culpar qu'a Tu. Dilhèu ère aquerò çò que t'auies prepausat? Que i a tres fòrces, tres soletes fòrces ena tèrra capables de sométer e dominar entà tostemp es consciéncies d'aguesti fèbles rebèls, a favor dera sua pròpia felicitat: eth miracle, eth mistèri e era autoritat. Tu que refusères es tres, atau balhères exemple. Quan er esperit terrible e sabent te transportèc en pinacle deth temple, te didec: "Se vòs saber s'ès eth hilh de Diu, lança-te en uet, donques que s'a dit qu'es angels lo sostieràn e l'amiaràn, e Eth non queirà ne se harà mau; alavetz te'n saberàs s'ès eth hilh de Diu, e atau mostraràs era tua fe en ta pair"; mès Tu, en escotar-lo, refusères era sua proposicion, non accedires e non te lancères en uet. Ò!, òc, actuères alavetz coma un Diu, en tot mostrar orgulh e grandesa, mès era umanitat, aguesta fèbla tribu rebèla, ei formada dilhèu per dius? Ò!, alavetz compreneres que damb un solet pas, en tot hèr un solet senhau de lançar-te en uet, auries hèt a temptar de seguit ath Senhor e auries perdut tota era fe en Eth. Que t'auries estronhat, entara alegria der esperit intelligent que te temptaue, contra era

tèrra qu'auies vengut a sauvar. Mès, persuti, n'auem guairi coma Tu? E bèth viatge auies imaginat, solet per un moment, qu'es òmes serien capables de resistir ua semblabla temptacion? Ei pròpi dera natura umana refusar eth miracle e atier-se, enes teribles trebucs dera vida, quan se considèren es dilèmes espirituaus mès atròci, essenciaus e dolorosi, ad açò que liuraments dispause eth còr? Ò!, tu que sabies qu'era tua hèta demorarie reflectida enes libres, qu'arribarie ath hons des tempsi e enes darrèrs confinhs dera tèrra, e compdaues qu'er òme, en tot seguir-te a tu, tanben se sauvarie a Diu sense besonh de miracles. Mès qu'ignoraues qu'er òme, tan lèu a qüestionat eth miracle, refuse de ressabuda a Diu, pr'amor qu'er òme cèrque eth miracle mès qu'a Diu. E, coma qu'er òme ei mancat de fòrces entà deishar de cornèr es miracles, se bastís es sòns pròpis miracles, e s'incline dauant es prodigis deth medecinaire, o dauant dera bruisheria, encara que sigue cent viatges rebèl, eretic o atèu. Tu que non devarères dera crotz quan te cridauen, en tot burlar-se'n e sajar de provocar-te: "Baisha dera crotz e crederam qu'ès Tu". Non baishères, pr'amor que tanpòc volies someter ar òme damb un miracle, cercaues ua fe liura, non ua fe miraculosa. Desiraues un amor liure, non er extasi servil der esclau dauant ua demostracion de poder que lo deisharie espaurit entà tostemp. Un aute còp te harguères ua idia massa nauta des òmes, pr'amor qu'aguesti son esclaus, plan, encara qu'agen estat creadi rebèls. Examina es hèts e jutja, ja s'an passat quinze sègles, campa as òmes: a qui as quilhat enquia Tu? Te juri qu'er òme ei ua creatura mès fèbla e mesquina de çò qu'imaginaues! Com poirie, com, hèr çò que Tu as hèt? En estimar-lo tant, as obrat coma se ja non auesses pietat d'eth, en tot demanar-li mès deth compde; e aquerò Tu, Tu que l'estimaues mès qu'a tu madeish! Se l'auesses estimat mens, tanben l'auries exigit mens, e l'auries impausat ua carga mès leugèra, cossent damb eth tòn amor. Er òme qu'ei brusc e dolent. Que non i hè arren qu'ara se lheue pertot contra eth nòste poder e se vante dera sua rebellion. Aguesta qu'ei era vantaria deth mainatge e der escolan. Que son coma mainatges que s'an rebellat ena classe e an hèt enlà ath mèstre. Tanben ara alegria des mainatges l'arribarà era sua fin, e ac pagaràn ath prètz deth pebe. Esbauçaràn es temples e curbiràn de sang era tèrra. Mès a tot darrèr aguesti mainatges estupidi se n'encuedaràn de qué, per mès rebèls que siguen, son mancadi de fòrça e non son capables de sostier guaire temps era sua revòuta. En tot vessar es sues estupides lèrmes, vieràn de compréner qu'eth Creador, en tot crear-les rebèls, çò que volie, ère trufar-se'n d'eri. Atau ac proclamaràn, desesperadi, e çò dit per eri serà un blasfèmi que les harà encara mès malerosi, pr'amor qu'era natura umana non sostie eth blasfèmi e fin finau tostemp acabe en tot resvenjar-la. Aquerò ei, donc, çò qu'auem: intranquillitat, treboladís e malastre; aguesta ei era sòrt des òmes dempús de tot çò qu'as patit pera sua libertat! Ena sua vision allegorica, eth tòn gran profeta ditz que vedec a toti es que participauen ena prumèra resurreccion e qu'èren dotze mil de cada tribu. E, a maugrat d'èster tants, mès que òmes, èren coma dius. Qu'auien tengut era tua crotz, auien suportat decades de hame e sequèra en desèrt, en tot neurir-se de sautarèths e arraïces; cèrtaments, pòs senhalar damb orgulh ad aguesti hilhs dera libertat, deth liure amor, deth sacrifici liure e sublim en tòn nòm. Rebremba, ça que la, qu'èren solet uns milèrs e, ath dela,

coma dius; mès e es auti? Quin can les laire as auti, as fèbles, per non auer podut sostier çò de madeish qu'es poderosi? Quin ei eth tòrt d'ua amna brusca se non a fòrces entà lotjar tan terribles presents? O dilhèu ei cèrt que vengueres solet pes escuelhudi e entàs escuelhudi? Mès, en aguest cas, que i a en aquerò un mistèri que non podem compréner. E, se i a un mistèri, tanben nosati auíem eth dret a predicar aguest mistèri e a ensenhar as òmes que çò d'important non ei ne era liura eleccion des còrs ne er amor, senon eth mistèri, qu'en eth se deuen someter cègaments, encara que sigue en contra dera sua consciéncia. Qu'ei aquerò çò qu'auem hèt. Auem corregit era tua òbra, en tot assolidar-la en *miracle*, en *mistèri* e ena *autoritat*. E era gent s'alègre en veder-se un aute còp amiada coma ua vegada e verificar que ja non pese sus eth sòn còr un present tan terrible, que tanti torments les auie costat. Ditz-me se non auem hèt ben de predicar e obrar d'aguesta sòrta. Qu'ei que non estimàuem ara umanitat quan arreconeishíem umilaments era sua impoténcia, quan aleugeríem era sua carga damb amor, quan autanplan li toleràuem eth pecat ara sua brusca natura, tostemp que pequèsse damb eth nòste consentiment? Alavetz per qué t'a calut vier entà destorbar era nòsta òbra? E per qué me guardes ara en silenci, fixaments, damb es tòns doci uelhs? Que te calerie emmaliciar-te, jo que non aspiri ath tòn amor, pr'amor que tanpòc t'estimi. Per qué t'ac auria d'amagar? O ei que te penses que non sai se damb qui parli? Tot çò que me cau dider-te, Tu que ja ac sabes: ac liegi enes tòns uelhs. Que non me cau amagar-te eth nòste secret. Mès ei possible que preferisques escotar-lo dès es mèns pòts. Plan ben, escota: nosati que non èm damb tu, senon damb *eth*, aguest ei eth nòste secret! Hè temps qu'èm damb *eth*, e non damb tu, hè ja ueit sègles d'aquerò. Hè just ueit sègles acceptèrem d'eth çò que tu auies refusat indignat, eth darrèr present que t'aufric en mostrar-te toti es reiaumes terrenaus: d'eth recebérem Roma e era espada deth Cesar e mos declarèrem reis dera tèrra, es solets reis, a maugrat qu'encara non ajam podut acabar eth nòste prètzhèt. Mès qui n'a eth tòrt? Ò, eth nòste prètzhèt qu'ei encara nud, mès ja camine entà dauant. Mos calerà encara demorar fòrça temps entara sua culminacion, era tèrra qu'a encara peth dauant fòrça patiments, mès artenheram era nòsta tòca e seram cesars; ja pensaram alavetz ena felicitat universau. Totun aquerò, ja alavetz poderes agarrar era espada deth Cesar. Per qué refusères aguest darrèr present? S'auesses acceptat eth tresau conselh deth poderós esperit, l'auries podut aufrir ar òme tot çò qu'a de besonh ena tèrra; ei a díder: quauquarrés qu'ath sòn dauant se podesse inclinar, que podesse fidar era sua consciéncia, e eth mejan d'amassar-se toti finauments en un hormiguèr comun, irrefusable e unanime, pr'amor qu'eth besonh d'ua union universau constituís eth tresau e darrèr torment dera raça umana. Era umanitat en sòn ensems, tostemp a tendut, indefectiblaments, a organizar-se sus ua basa universau. Que i a auut fòrça pòbles importanti damb ua istòria gloriosa, mès, coma mès destaquèren aguesti pòbles, mès malerosi sigueren, pr'amor d'auer patit mès intensaments qu'es auti eth besonh dera union universau des òmes. Es grani conquistadors, es Temerlan, es Gengis Kan, passèren coma un revolum sus era tèrra, delerosi de conquistar eth mon sancer, mès autanplan eri, encara qu'inconscientaments, exprimien aguest madeish besonh prigond que sent era umanitat d'arténher era plia union universau. S'auesses

acceptat eth mon e era porpra imperiau, auries fondat eth règne universau e portat era patz en mon sancer. Pr'amor que, qui aurie senhorejat sus es òmes mielhor qu'aqueri que dominèren es consciéncies e qu'aueren eth pan enes sues mans? Nosati agarrèrem era espada deth Cesar e, en agarrar-la, naturauments, reneguèrem de tu e mos amassèrem damb *eth*. Ò, se passaràn encara sègles sancers d'excèssi deth liurepensament, de sciència umana e d'antropofagia, pr'amor que, un viatge qu'agen començat a bastir sense nosati era sua Tor de Babel, es òmes acabaràn ena antropofagia. Totun, en aguest moment, era bèstia s'arrossegarà enquia nosati e mos lecarà es pès, en tot enaiguar-les damb es lèrmes sagnantes des sòns uelhs. E cavaucaram ara bèstia, en tot quilhar era nòsta copa, a on auram gravat: "Mistèri!". Alavetz, e solet alavetz vierà entara gent eth reiaume dera patz e dera felicitat. Tu qu'ès capinaut des tòns escuelhudi, mès solet compdes damb aguesti escuelhudi, tant que nosati portaram era pòsa a toti es òmes. E aquerò non ei tot: encara mos calerà veir se guairi d'aguesti escuelhudi, des fòrts destinadi a figurar entre es escuelhudi, alassadi finauments de demorar-te, an rendut, e encara contunhen rendent, es fòrces deth sòn esperit e er ardor deth sòn còr en un aute camp, e vieràn de lheuar contra tu era sua *liura* bandèra. Mès que tu madeish as lheuat aguesta bandèra. Totun, damb nosati, toti seràn erosi e non i aurà mès revòutes ne mortalatges, coma es que gràcies ara tua libertat, abonden pertot. Ò, les convenceram de qué solet seràn reauments liures en moment que, en tot plaçar era sua libertat enes nòstes mans, se balhen a nosati. E qué? Serà vertat o mentiram? Eri veiràn que didem era vertat quan rebremben es orrors dera servitud e era angónia que les auie hèt a vier era tua libertat. Era libertat, eth liurepensament e era sciéncia les amiaràn entà tau laberint e les plaçaràn dauant de taus prodigis e mistèris insondables que quauqui uns d'eri, es indomdables e herotges, s'auciràn ada eri madeishi; d'auti, parièr indomdables, mès aflaquidi, s'auciràn entre eri; e era rèsta, eth tresau grop, eth des pusillamines e malerosi, s'arrossegarà enes nòsti pès, en tot cridar: "Qu'auíetz rason! Tan solet vosati èretz en possession deth sòn secret; ara qu'entornam entà vosati, sauvatz-mos de nosati madeishi!" Cada viatge que receben de nosati eth pan, veiràn, naturauments, damb tota claretat, que nosati les agarram eth sòn pan, eth pan qu'obtien damb es sues mans, pr'amor de distribusir-lo dempús entre eri, sense hèr cap de miracle; veiràn que non auem convertit es pèires en pan. Donques que rebrembaràn perfèctaments qu'abantes, sense nosati, es pans qu'auien obtengut se convertien en pèires enes sues mans; tant que, en tornar entà nosati, es madeishes pèires, enes sues mans, se convertissen en pan. Que comprenerà pròben que s'ac vau de someter-se entà tostemp! E, tant que non ac comprenen, es òmes seràn malerosi. Me pòs díder se qui a contrubusit mès qu'arrés ad aguesta incomprenssion? Qui a dividit era vegada e l'a dispersat per camins desconeishudi? Mès era vegada tornarà a amassar-se e tornarà a someter-se, e aguest còp entà tostemp. Alavetz les balharam ua felicitat tranquilla e serena, coma son eri. Ò, e a tot darrèr les convenceram de qué non les cau vantar-se; les demostraram que son fèbles, que solet son uns mainatges malerosi e, ath còp, que non i a felicitat mès doça qu'era des mainatges. S'amuisharàn timids, començaràn a guardar-mos e a sarrar-se, mòrts de pòur, coma es porics contra era garia loca.

Senteràn un pilho-malho d'estonament e espant dauant de nosati, e seràn capinauti deth nòste poder e dera nòsta intelligéncia, que mos an permetut sométer a ua vegada tant inquieta, integrada per milèrs de milions d'exemplars. Tremolaràn, impotents, dauant era nòsta colèra; espauridi, es uelhs se les aumpliràn de lèrmes, tau que se siguessen hemnes e mainatges; mès damb era madeisha facilitat, que n'aurà pro damb un senhau nòste entà que venguen contents e arridolents, damb ua clara alegria e damb ua erosa cansoneta maninadenca. Òc, les obligaram a trebalhar, mès enes moments de pòsa les tieram organizada era vida coma un jòc mainadenc, damb cants mainadencs, a còr, damb dances innocentes. Qu'ei mès, les balharam permís entà pecar, en tot saber que son fèbles e impotents, e mos estimaràn tau que mainatges per deishar-les pecar. Les dideram que quinsevolh pecat serà redimit, tostemp que se comete damb eth nòste consentiment; se consentim que pequen ei pr'amor que les estimam; e nosati cargaram, quin remèdi, damb eth castig corresponent. Cargaram damb eth castig e, a cambi, eri mos adoraràn coma benfactors, per auer assumit eth sòn pecat dauant es uelhs de Diu. Ja jamès auràn secrets entà nosati. Les permeteram o les enebiram víuer damb es sues hemnes e es sues aimantes, auer o non auer hilhs, sivans eth sòn grad d'aubediéncia, e se someteràn damb alegria e jòia. Mos fidaràn es sòns mès esquinçanti secrets dera sua consciéncia; tot, tot ac meteràn enes nòstes mans, e nosati les balharam era solucion. Eri acceptaràn es nòstes decisions de bon grad, en tot saber-se liures der enòrme copacap e des terribles patiments qu'ara les supause escuélher liuraments e peth sòn compde. E i aurà milions de persones eroses, totes seràn eroses, exceptat d'un centenat de milèrs de dirigents. Pr'amor que solet nosati, es posseïdors deth secret, solet nosati seram malerosi. Que i aurà milèrs de milions de creatures eroses e cent mil martirs aclapadi pera malediccion deth discerniment deth ben e deth mau. Aqueri moriràn en silenci, s'amortaràn doçaments en tot benedir eth tòn nòm e mès enlà dera hòssa tan solet traparàn era mòrt. Mès nosati sauvaram eth secret e, en tot pensar ena sua felicitat, les embelinaram damb eth prèmi celestiau e etèrn. Pr'amor que, en tot supausar que i auesse quauquarren en aute mon, non serie, plan que òc, entad aguesta gent. Diden e profetizen que tornaràs entà véncer de nauèth, entornejat pes tòns capinauti e fòrti escuelhudi; nosati les dideram as òmes qu'aguesti solet s'an sauvat ada eri madeishi, tant que nosati auem sauvat a toti. Diden qu'era gaudimèla qu'ei seiguda sus era bèstia e sostie enes sues mans eth *mistèri* serà enronada de vergonha; qu'es fèbles tornaràn a rebelar-se e esquinçaràn era porpra que la capère, en tot deishar despolhat eth sòn "abominable" còs. Mès alavetz me lheuarè e te mostrarè es milèrs de milions de creatures eroses, que non coneishen eth pecat. E nosati, es qu'auem cargat damb es sòns pecats pensant ena sua felicitat, mos pauhicaram dauant d'eth, en tot díder: "jutja-mos se pòs e gauses". Te cau saber que non me cau pòur. Te cau saber que jo tanben è estat en desèrt, que jo tanben m'è neurit de sautarèths e arraïces, que jo tanben è benedit era libertat que Tu benedires as òmes, que jo tanben èra premanit entà formar partida deth nombre des tòns escuelhudi, deth nombre des poderosi e fòrti, que m'alugaue eth desir de "completar eth numèro". Mès daurí es uelhs e non volí meter-me ath servici d'ua tau holia. Que hi repè e me higí ath grop des qu'*an corregit era tua òbra*.

M'aluenhè des capinauti e me junhí damb es umils, entà hèr era sua felicitat. Aquerò que te digui li cau complir-se, se bastirà eth nòste règne. T'ac torni a díder, deman madeish veiràs se com aguesta aubedienta vegada, a un senhau mèn, se calarà a abrandar es brases ardentes deth tòn fogueiron, a on t'usclarè per çò d'auer vengut a shordar-mos. Pr'amor qu'arrés s'a meritat eth nòste fogairon mès que Tu. Deman t'usclarè. *Dixi*."

Ivan s'arturèc. Parlaue damb afogadura, e s'auie anat escauhant; en acabar, arric ara imprevista.

Aliosha qu'auie estat escotant en silenci, ara fin ja ère cuelhut per ua agitacion extraordinària e a mand s'estèc diuèrsi viatges d'interrómper eth discurs deth sòn frair; semble, totun, qu'artenhec a tier-se, enquia qu'acabèc crebant, coma se sautèsse deth sòn sèti.

- Mès aquerò qu'ei absurd!, sorrisclèc, en tot rogir. Eth tòn poèma ei ua laudança a Jesús, e non un blasfèmi...tau que pretenies. E qui se crederà çò que dides dera libertat? Coma se se podesse enténer atau! Que non ei eth concèpte que tie era Glèisa ortodòxa... Aquerò qu'ei Roma, e ne tansevolhe tota Roma, non ei vertat...Qu'ei çò de pejor deth catolicisme, son es inquisidors, es jesuïtes!...Ath delà, non i a cap personatge mès fantastic qu'eth tòn inquisidor. Qué ei aquerò de qué cargue damb es pecats des òmes? Qui son aguesti portaires deth mistèri, qu'assumissen sabi pas quina malediccion entara felicitat des òmes? Quan les a vist arrés? Que coneishem as jesuïtes, se parle fòrça mau d'eri, mès de vertat son tau que tu les presentes? Que non son atau, ne de luenh...Simplaments, son era armada de Roma entath futur reiaume universau ena tèrra, damb un emperaire, eth suprèm Pontifèx roman, en cap... Aguest qu'ei eth sòn ideau, mès arren de mistèris e sublimes tristors... Eth mès elementau desir de poder, de lordi bens terrenaus, d'esclavisacion...Quauquarren atau coma un futur regim de servitud, qu'en eri seràn es propietaris...ad açò se redusissen. Que pòt èster qu'aguesta gent ne tansevolhe creigue en Diu. Eth tòn atormentat inquisidor qu'ei ua pura fantasia...
- Pòs-te, pòs-te!, Ivan se metec a arrir. Que t'ac agarres massa ara valenta. Pura fantasia, dides, d'acòrd! Plan que òc, ei ua fantasia. Totun, permete-me: de vertat te penses que tot eth movement catolic des darrèrs sègles se redusís a ua simpla ansia de poder entà obtier a penes uns lordi bens? Non t'ac aurà ensenhat eth pair Paisi?
- Non, non, ath contrari; eth pair Paisi parlèc en bèra escadença en un sens semblable ath tòn... Encara que non ère çò de madeish en absolut..., se corregic ara prèssa Aliosha.
- Totun, qu'ei ua revelacion plan valuosa, encara qu'ages hèt veir que non ère "çò de madeish". Çò que jo te demani, en resumit, ei se per qué es tòns jesuïtes e es tòns inquisidors s'an metut d'acòrd solet entà obtier aguesti menspredables bens materiaus. Per qué non pòt auer entre eri ne un solet martir torturat per un patiment nòble e plen d'amor ara umanitat? Guarda: supausa que, entre toti aguesti

individús ansiosi de vils bens materiaus, se'n trapèsse un, solet un, que, coma eth mèn vielh inquisidor, auesse minjat arraïces en desèrt e s'auesse mortificat, en tot someter era sua carn, entà vier a èster liure e perfècte; e que, ça que la, dempús d'auer aimat tota era vida ara umanitat, de ressabuda daurís es uelhs e se n'encuede de qué arténher era perfeccion dera volentat supause ua prauba satisfaccion morau en tot saber ath madeish temps que i a milions de creatures de Diu que non son dignes d'escarni, pr'amor que jamès auràn pro fòrça entà arténher era libertat; que d'uns tristi rebèls non ne gesserà jamès uns gigants capables de culminar era tor; qu'eth gran idealista non auie concebut era sua armonia entà uns tipes semblables. En tot auer-se'n encuedat de tot aquerò, hè repè e se junh...ara gent intelligenta. De vertat te semble imposssible?

- Que se junhec damb qui? Quina gent intelligenta ei aguesta?, sorrisclèc Aliosha, lèu dehòra de se. Degun d'eri tie ua tau intelligéncia, ne i a entre eri mistèris e secrets d'aguesta sòrta...Era soleta causa que tien, dilhèu, ei er ateïsme, aguest ei tot eth sòn secret. Eth tòn inquisidor non cre en Diu, aquiu qu'as eth sòn secret!
- Encara que siguesse atau! Fin finau te n'encuedes. E atau ei, plan, en aquerò s'està tot eth secret, mès non ei un torment, aumens entà un òme coma eth, qu'a degalhat tota era sua vida entà ua hèta en desèrt e non s'a guarit deth sòn amor ara umanitat? Ena còga des sòns dies ve claraments que solet es conselhs deth terrible e poderós esperit aurien podut hèr un shinhau mielhor era existéncia des rebèls impotenti, "aguesti èssers avortadi que solet an servit d'assag, creadi entà èster objècte de riseta". Convençut d'aquerò, te cau compréner qu'ei de besonh seguir es indicacions der esperit intelligent, deth terrible esperit dera mòrt e dera destruccion, e admèter entad açò era mentida e era enganha, e amiar as òmes, de manèra conscienta, entara mòrt e era destruccion, en tot tier-les, ath delà, enganhadi tostemp, pr'amor de qué non sàpien de cap a on les amien, de sòrta que, aumens ath long deth trajècte, aguesti praubi cècs se creiguen erosi. Encueda-te'n de qué era enganha se hè en nòm d'aqueth qu'eth sòn ideau auie creigut er ancian tota era sua vida damb fervor! Non te semble un malastre? E, s'ath cap de tota aguesta armada, "desirós de poder entà arténher uns mesquins bens", i a un solet òme coma aguest, un de solet, dilhèu non ei pro entà que i age ua tragèdia? Plan mès: qu'ei pro un òme atau ath dauant entà veir encarnada, finauments, era vertadèra idia directritz de tota era empresa romana, damb toti es sues armades e toti es sòns jesuïtes, era idia culminanta d'aguesta empresa. T'ac digui damb tota franquesa: que ne sò fèrmaments convençut de qué jamès a mancat aguesta classa d'ome excepcionau entre aqueri que se trapauen ath cap deth movement. Vè-te'n a saber, dilhèu les a auut entre es suprèms pontificis romans. Qui sap s'aguest maudit vielh, qu'estime ara umanitat damb tanta tenacitat e d'ua manèra tan peculiara, encara existís enes nòsti dies, encarnat en un grop d'ancians excepcionaus, e non de quinsevolh manèra, senon coma un convengut, coma ua nacion secreta que pòrte fòrça temps organizada entà sauvar eth mistèri, en tot amagar-lo entàs malerosi e es fèbles, damb er in de hèr-les erosi. Solide qu'açò se

passe, atau li cau èster. Autanplan m'imagini qu'es maçons basaràn era sua doctrina en un mistèri analòg, e que per aquerò es catolics les an en òdi d'aguesta manèra, pr'amor que ven en eri a uns competitors: representen era esquinçadura dera unitat der ideau, quan li calerie auer ua soleta vegada e un solet pastor...Ça que la, en deféner atau es mèns punts d'enguarda, que sembli un autor que non a resistit es tues critiques. Qu'ei pro.

- A veir se tu ès un maçon!, sorrisclèc còp sec Aliosha. Non cres en Diu, higec, mès ja damb immensa tristesa. Qu'auie, ath delà, era sensacion de qué sa frair lo guardaue damb aire de burla. E com s'acabe eth tòn poèma?, preguntèc ara suspresa, damb es vistons tachadi en solèr. O ja a acabat?
- Que lo volia acabar dera seguenta manèra. Quan er inquisidor acabe eth sòn discurs, s'està ua estona en tot demorar qu'eth sòn presoèr li respone. Eth silenci que li resulte penible. Se n'a encuedat de qué eth captiu non a hèt ua auta causa que campar-lo damb atencion, en silenci, sense deishar de uelh era sua vista e, aparentaments, sense era intencion de responer-li. Ath vielh li shautarie que li didesse quauquarren, per amargant e terrible que siguesse. Mès de ressabuda, sense badar boca, s'aprèsse e pune es pòts esblancossidi deth nonagenari. Aguesta qu'ei era sua responsa. Eth vielh s'estrementís. Quauquarren se volude enes comissures des sòns pòts; se dirigís entara pòrta e la daurís en tot díder: "Vè-te'n e non tornes mès...Non tornes jamès...bric mès!, bric mès!". E lo dèishe gésser entàs "escurs carrerons dera ciutat". Eth presoèr se'n va.
- E eth vielh?
- Eth punet que li uscle eth còr, mès eth vielh s'agarre ara sua idia.
- E tu, ès damb eth?, tu tanben?, preguntèc amaraments Aliosha.

Ivan arric.

- Tot aquerò qu'ei absurd, Aliosha; se non ei qu'un poèma asenat d'un estudiant asenat que non a escrit dus vèrsi ena sua vida. Per qué t'ac cuelhes tan seriosaments? Non te pensaràs qu'ara madeish anarè a veir as jesuïtes entà amassar-me ath grop d'òmes que se tien a rectificar era sua gèsta. Ai, Senhor! A jo que m'ei parièr! Ja t'ac è dit: solet voi arribar as trenta ans, e alavetz...lançarè era copa en solèr!
- E es huelhes melicoses, es hòsses ornades, eth cèu blu, era hemna estimada? Com vas a víuer? Com penses estimar-les?, cridèc Aliosha damb pena. Damb semblable lunfèrn en piech e en cap, com serà possible? Non; tu que te'n vas entà junher-te, precisaments, ada eri... E, se non, t'auciràs, non ac poderàs sostier!
- Que i a ua fòrça qu'ac tie tot!, repliquèc Ivan, damb un aridolet hered.
- Quina fòrça?
- Era des Karamazov...era fòrça dera viletat karamazoviana.
- Ei a díder, ahonar-se en vici, estofar era amna ena depravacion, vertat?, vertat?

- Dilhèu tanben consistisque en açò...Enquias trenta, dilhèu ac evita, e dempús...
- Com ac va a evitar? De quina manèra? Damb es tus idies, aquerò qu'ei quauquarren impossible.
- Un viatge mès ar estil des Karamazov.
- Te referisses a qué tot ei permetut? Tot qu'ei permetut, non ei aquerò?, non ei aquerò?

Ivan arroncilhèc es celhes e de pic perdec era sang dera cara d'ua manèra estranha.

- A, veigui qu'ager cuelheres ath vòl aguestes parauletes que tant ofensèren a Miusov...e que tant ingenuaments repetic eth nòste frair Dmitri, didec damb un arridolet forçat. Òc, que pòt èster, pr'amor que s'a dit: "Tot qu'ei permetut". Non me retracti. E era version de Mitenka non està bric mau. Aliosha lo guardèc sense díder arren. Jo, frair, ara que me'n vau, me pensaua que aumens t'auia a tu en mon, didec de ressabuda Ivan, damb sobtada emocion, mès que ja veigui qu'en tòn còr non i a lòc entà jo, eth mèn estimat ermita. Jo que non renègui dera formula: "Tot qu'ei permetut", mès que veigui, per açò madeish, que tu òc que renègues de jo, vertat?, vertat?

Aliosha se lheuèc, s'apressèc a sa frair e, sens badar boca, li punèc doçaments es pòts.

- Aquerò qu'ei un plagiat literari!, sorrisclèc Ivan, alugat per un entosiasme sobtat. Ac as panat deth mèn poèma! Gràcies, totun. Anem, Aliosha, que ja ei ora entà jo e entà tu.

Gesseren, mès s'arturèren en pòrge dera tauèrna.

- Guarda, Aliosha, didec Ivan damb votz fèrma, se de vertat sò capable d'estimar es huelhes melicoses, solet me calerà rebrembar-me de tu. Que n'aurè pro de saber qu'aquiu, en bèth lòc, ès tu, entà non pèrder es talents de víuer. Ei pro aquerò entà tu? Cuelh-t'ac autanplan, se vós, coma ua declaracion d'amor. E ara, tu entara dreta e jo entara quèrra; e qu'ei pro, m'entenes?, qu'ei pro. Voi díder que se deman non partissa, encara que me semble que partirè, solide, que mos tornaram a trapar bèth viatge, que non voi enténer ne ua soleta paraula sus aguesta qüestion. Persuti. E, per çò deth nòste frair Dmitri, madeish; t'ac demani seriosaments, non me lo mentes bric mès, higec còp sec irritat; tot qu'ei dit e mès que dit, vertat? A cambi, dera mia part te vau a hèr ua promesa: quan, en apressar-me as trenta ans, decidisca "lançar era copa en solèr", sigues a on sigues tornarè a parlar damb tu...encara que me calgue vier d'America, ja ac sabes. Vierè exprèssaments entad açò. Que serà plan interessant veder-te ath cap des ans: com seràs alavetz? Ja ves que te hèsqui ua promesa plan solemna. De hèt, qu'ei possible que mos estem dident adiu enquia laguens de sèt ans, de dètz. Ben, vè-te'n ara damb eth tòn *Pair Seraphicus*, qu'ei a mand de morir; se se morís ena tua abséncia, dilhèu encara t'emmaliciaràs damb jo, per auer-te entretengut. Adishatz, balha-me un aute punet,

atau, e vè-te'n...

Ivan, ara imprevista, se virèc e comencèc a caminar sens guardar entà darrèr. Siguec quauquarren semblable a çò dera vesilha, quan a Aliosha lo deishèc eth sòn frair Dmitri, encara qu'en circonstàncies plan desparières. Ua singulara observacion se passèc coma ua flècha peth pensament d'Aliosha, trist e ablasigat en aguesti moments. S'estèc en tot demorar pendent uns instants, en veir a sa frair que s'alunhaue. Per bèra rason, avertic de ressabuda qu'Ivan caminaue coma se trantalhèsse e que, campat peth darrèr, eth sòn muscle dret semblaue mès baish qu'eth quèrre. Qu'ère eth prumèr viatge que se n'encuedaue. Mès, en un virament de uelhs, tanben Aliosha se virèc e se dirigic ath mès córrer entath monastèri. Ja hège net e lèu auie pòur; se n'encuedèc de com ua naua sensacion lo cuelhie, que non aurie sabut explicar. Coma eth dia abantes, s'auie alugat eth vent e, un viatge qu'auec entrat en petit bòsc der ascetòri, es pins centenaris comencèren a bronzinar lugubraments ath sòn entorn. Que siguec a mand de meter-se a córrer. "*Pater Seraphicus*"... D'a on aurà trèt aguest nòm?, pensèc per un moment. Ivan, praube Ivan, quan te tornarè a veir?... Aciu qu'ei er ascetòri, Senhor! Òc, òc, qu'ei eth, eth *Pater Seraphicus*; eth que me sauvarà... d'eth e entà tostemp!"

Dempús, en diuèrses escadences pendent era sua vida, pensarie damb estonament se com auie podut, dempús de desseparar-se d'Ivan, desbrembar-se'n deth tot deth sòn frair Dmitri, en tot auer decidit aqueth madeish maitin, a penes ues ores abantes, de vier a cercar-lo sense manca e non parar enquia trapar-lo, encara que li calesse passar era net dehòra deth monastèri.

VI. PRO ESCUR, DE MOMENT

Per çò d'Ivan Fiódorovich, dempús de desseparar-se d'Aliosha, se n'anèc entà casa, entara casa de Fiódor Pávlovich. Mès, estranhaments, sentec de pic ua angoisha insuportabla e, sustot, cada viatge mès intensa, a mida que s'apressaue en casa. Çò d'estranh que non ère eth crebacòr, senon eth hèt qu'Ivan Fiódorovich non siguesse capable d'explicar-se a qué aubedie. Ja abantes, damb ua cèrta freqüéncia, auie experimentat un crebacòr semblable, e non ère estranh que l'assautèsse en aqueri moments, quan ath londeman, en tot trincar damb tot çò que l'auie atirat entà aqueth lòc, se premanie a cambiar drasticaments de rumb e a començar un nau camin, totauments desconeishut e, de nauèth, en solitari; partie damb granes expectatiues, encara que non se'n sabie en relacion de qué, demorant fòrça, dilhèu massa, dera vida, sense poder precisar, en quinsevolh cas, en qué consistien ne es sues expectatiues ne es sòns desirs. Totun aquerò, en aqueri moments, encara que sentie angoisha dauant çò de nau, desconeishut, que non ère aquerò, plan que òc, çò que l'enquimeraue. "Non serà era aversion ara casa de ma pair?, se preguntèc. Plan que poirie èster: m'ei tan desagradiua... E, encara qu'aguest serà eth darrèr viatge que passa per aguesta odiosa pòrta, que me contunhe semblant madeish de hastigosa..." mès non, que tanpòc ère

aquerò. Aurie estat er adiu d'Aliosha e era convèrsa qu'auie auut damb eth? "Tanti ans en tot sauvar silenci damb toti, sense voler badar boca, e de pic me boti a deishar anar tota aguesta sòrta d'asenades." Plan, que poirie tanben tractar-se de despièch jovenil, d'inexperiéncia jovenila e de vantaria jovenila; despièch per non auer sabut exprimir-se, e mès que mès damb un èsser coma Aliosha, deth que tant demoraue, plan que òc, enes sòns laguens. Pr'amor que i auie quauquarren d'açò, aguest despièch qu'auie d'influir, de besonh, mès que tanpòc ère aguesta era clau, ne plan mens. "Qu'ei un crebacòr que còste nausèes, mès sò incapable de determinar quina ei era encausa. Que vau mès non balhar-li mès torns..."

Ivan Fiódorovich sagèc de non "balhar-li mès torns", mès aquerò que tanpòc l'ajudèc. Çò de mès planhent e, sustot, mès irritant d'aqueth crebacòr ère que presentaue un aspècte un shinhau fortuit, e totauments extèrn; aquerò se notaue. Qu'auie en bèth lòc un èsser o un objècte que sautaue ara vista, coma quan auem quauquarren ath ras deth nas, quauquarren qu'ei evident, e pendent ua bona estona, per èster caladi e encaborniadi en ua convèrsa acalorada, non mo n'encuedam en aguesta causa, e totun, qu'ei clar que mos irrite, lèu mos torture, enquia qu'ara fin mo n'encuedam e hèm enlà er objècte que mos shòrde era nòsta vista; fòrça viatges ei quauquarren insignificant e ridicul, bèra causa qu'auem deishat a on non li correspon, un mocador queigut en solèr, un libre que non a estat entornat ena sua estatgèra, eca, eca. Eth cas ei qu'Ivan Fiódorovich arribèc en çò de sa pair damb un umor de cans, cuelhut per ua grana irritacion, e, còp sec, a ues quinze canes deth brescat, en calar es uelhs en portau, se'n sabec se qué ère aquerò que l'enquimeraue e lo shordaue tant.

Seigut en un banc, près deth portau, en tot cuélher er aire frescolenc deth vrespe, s'estaue eth vailet Smerdiakov; en ua lucada, Ivan se n'encuedèc de qué aqueth òme tanben li pesaue ena amna, e qu'ère ada eth, precisaments, que non podie suportar. Tot demorèc, de pic, perfèctaments clar. Adès, quan Aliosha l'auie parlat deth sòn encontre damb Smerdiakov, Ivan auie sentut coma ua sobta ponchada, tenebrosa e desagradiua, en còr, qu'auie desvelhat en eth ua colèra immediata. Mès tard, ath long dera convèrsa, s'auie desbrembat de Smerdiakov que, totun, contunhaue present ena sua ment; que n'auec pro de dider-se adiu d'Aliosha e endralhar-se entà casa, solet, entà qu'era sensacion desbrembada flotèsse de nau ath còp. "Serà possible qu'aguest brigand redondat me còste ua tau quimèra!", pensèc damb manifèsta ràbia.

Çò de cèrt ei qu'Ivan Fiódorovich, dès hège ja temps, e plan especiauments enes darrèri dies, l'auie cuelhut ua prigonda antipatia a Smerdiakov. Eth madeish se n'encuedaue de se com anaue creishent eth sòn òdi, o pòc mens, entad aguest individú. Possiblaments s'aguest procès s'auie agreujat tant auie estat pr'amor qu'ara prumeria, sonque campar Ivan Fiódorovich ena nòsta ciutat, s'auie passat tot çò de contrari. Alavetz auie mostrat ua sòrta d'interès particular per Smerdiakov, que trapaue, autanplan, plan originau. Eth madeish que l'encoratjaue a parlar, encara que tostemp s'estonaue dera sua maganha o, mielhor dit, dera sua cèrta lanha intellectuau, e non artenhie a compréner a qué aubedie era contunha e obsessiua inquietud d'aqueth individú "contemplatiu". Qu'auien parlat de qüestions filosofiques, e

autanplan de com ère possible que s'auesse hèt era lum eth prumèr dia, en tot tie en compde qu'eth solei, era lua e es esteles non sigueren creadi enquiath quatau dia, e de com les calie compréner aquerò. Mès Ivan Fiódorovich non s'estèc guaire a concludir que non se tractaue deth solei, era lua e es esteles; que, per mès cridaires que siguen eth solei, era lua e es esteles, entà Smerdiakov auien un interès plan segondari; qu'eth çò que cercaue ère quauquarren plan desparièr. D'ua o de ua auta manèra, comencèc a amuishar-se, en tot cas, de manèra paupabla, un amor pròpi desmesurat e, mès encara, herit. Aquerò que non li hec cap de gràcia a Ivan Fiódorovich. D'aciu que venguie eth sòn refús. Dempús comencèren es peleges ena casa, campèc Grushenka, comencèren es istòries damb eth sòn frair Dmitri, i auec complicacions; tanben parlèren de tot aquerò, mès, encara que Smerdiakov tostemps parlaue sus aguesti tèmes damb ua grana agitacion, non i auie manèra de saber se qué pretenie. Que resultaue autanplan susprenenta era manca de logica e era incoeréncia de bèri desirs sòns que se manifestauen contra era sua volentat e que tostemp èren invariablaments confusi. Smerdiakov non paraue de preguntar; a viatges se tractaue de preguntes velades, evidentaments premeditades, mès que jamès explicaue se per qué les hège, e, en generau, enes moments culminanti des sòns interrogatòris caraue ara suspresa o cambiaue radicauments de tèma. Mès, a tot darrèr, çò qu'auie irritat mès a Ivan Fiódorovich e l'auie possat un tau refús qu'auie estat aquera peculiara familiaritat, tan shordaira, que l'auie començat a tractar Smerdiakov, e qu'auie anat a mès. Non ei que siguesse descortès, ath contrari, parlaue tostemp damb plan respècte; totun, es causes vengueren en un punt que Smerdiakov, per çò que semble, comencèc a manifestar, vè-te'n a saber se per qué, ua sòrta de complicitat damb Ivan Fiódorovich: parlaue tostemp en un ton tau, que semblaue qu'existisse quauquarren atau coma un convengut tacit entre eri dus, quauquarren qu'auesse estat declarat en bèra escadença per ambdús costats e que solet eri coneishessen, incomprensible entàs auti mortaus que les entornejauen. Ivan Fiódorovich, totun, tardèc fòrça en encuedar-se'n de qué aguesta ère era vertadèra rason dera sua creishenta antipatia, enquia qu'ara fin, e solet enes darrèri tempsi, auie endonviat çò que se passaue. En aguest madeish moment, damb ua sensacion de mensprèz e irritacion, qu'aurie desirat passar de long en anar dirèctaments entath brescat, sense díder arren ne guardar a Smerdiakov, mès aquest se lheuèc deth banc e damb aguest solet gèst n'auec pro entà qu'Ivan Fiódorovich comprenesse que volie tier ua charrada damb eth solet. Campèc a Smerdiakov e s'arturèc, e eth madeish hèt d'arturar-se, en sòrta de contunhar eth sòn camin tau qu'auie pensat hèr, l'enventic. Guardèc damb ràbia e hastic era aflaquida fesomia de *skopets*[7] de Smerdiakov, qu'amiaue es possi suenhosaments pientadi e ua petita tufa desordenada, eth sòn uelh quèr, leugèraments entrebarrat, l'arridalhaue en tot guinhar eth uelh, coma se didesse: "A on vas? Non contunhes, non ves que dues persones intelligentes coma tu e jo mos cau parlar?". Ivan Fiódorovich se metec a tremolar. "Vè-te'n d'aciu malerós. Non voleràs cap que te hèsca companhia, estupid!", s'estèc a mand de díder; totun, damb grana suspresa, çò que gessec des sòns pòts siguec quauquarren plan desparièr:

7 membres crestats d'una sècta religiosa

- Qué se passe damb ma pair? Dormís o ja s'a lheuat?, didec, doçaments, en ton amable, quauquarren que ne eth madeish s'ac demoraue, e de ressabuda, de manèra madeish sobta, se seiguec en banc. Per un instant lèu auec pòur, coma rebrembarie mès tard. Smerdiakov ère de pès ath sòn dauant, damb es mans ena esquia, en tot guardar-lo damb fidança, lèu damb severitat.
- Qu'encara descanse, senhor, responec damb cauma, coma volent hèr a compréner: "Tu as estat eth prumèr a parlar, non jo". M'estonatz vos, senhor, higec dempús d'ua brèu pausa, en tot baishar es uelhs damb ua cèrta afectacion, auançant eth pè dret e jogant damb era punta dera bòta varnisada.
- Qué ei çò que vos estone de jo?, preguntèc en ton sevèr, soslinhant es paraules, Ivan Fiódorovich, qu'auie hèt tot çò de possible entà controtlar-se; de ressabuda comprenec, damb un prigond desengust, que sentie un gran curiosèr e ne peth mau de morir partirie sense auer-lo satisfèt.
- Per qué non anatz vos entà Chermashnia, senhor? Smerdiakov de pic lheuèc es uelhs e arric damb familiaritat. "Donques qu'ès tant escarrabilhat, auries de saber a qué vie aguesta riseta", semblaue voler díder eth sòn mieibarrat uelh quèr.
- Pr'amor de qué è de voler anar entà Chermashnia?, preguntèc estonat Ivan Fiódorovich.

Smerdiakov tornèc a carar ua estona.

- S'eth madeish Fiódor Pavlovich vos ac a suplicat, senhor, didec a tot darrèr, sense prèssa, coma se non li balhèsse mès importància ara sua responsa: "Te balhi ua explicacion quinsevolha, solet entà díder quauquarren".
- À, diable, parla mès clar, qué ei çò que vòs?, cridèc finauments, irritat, Ivan Fiódorovich, en tot passar dera tranquillitat enquiara aspror.

Smerdiakov placèc eth pè dret ath cant deth quèr, s'estirèc, mès que contunhèc guardant damb era madeisha cauma e era madeisha riseta.

- Arren d'important, senhor..., qu'ère entà díder quauquarren...

Un aute còp se hec eth silenci. S'estèren lèu ua menuta caradi. Ivan Fiódorovich sabie que çò que li calie hèr en aqueri moments ère lheuar-se e hèr a veir eth sòn embestiament, mès Smerdiakov qu'ère ath sòn dauant, coma expectant: "Guarda que sò aciu entà veir se t'emmalicies o non". Aumens, atau s'ac imaginaue Ivan Fiódorovich. Fin finau aguest hec per lheuar-se. Smerdiakov non deishèc escapar era escadença.

- Que sò en ua situacion terribla, Ivan Fiódorovich, non sai se com gésser deth pas, didec damb fermetat e claretat, alendant en tot prononciar era darrèra paraula. Ivan Fiódorovich tornèc a seir-se de seguit. Qu'estàn es dus capviradi, senhor, tau que dus mainatges petiti, contunhèc Smerdiakov. Me referisqui ath vòste pair e ath vòste frair Dmitri Fiódorovich. Ja veiratz se com se lhèue ara e comence a balhar-me era lhauna, en tot demanar-me sense pòsa: "Atau que non a vengut? Se com ei

que non a vengut?". E madeish enquiara mieja net, o dilhèu mès. E, S'Agrafiona Aleksandrovna non vie (pr'amor que jo me pensi que non a era mendre intencion de vier, senhor), alavetz peth maitin vierà un aute còp damb era madeisha cançon: "Com ei que non a vengut? Per qué non a vengut? Quan vierà?". Coma se jo n'auessa eth tòrt de çò que se passe. E, der aute costat, era madeisha istòria, senhor: tan lèu hèsque net, se non abantes, eth vòste frair camparà peth vesiat damb ua arma ena man: "Tie compde, brigand, marmiton: se la dèishes passar sense avisar-me, t'aucisqui a tu abantes qu'arrés". Se passarà era net e peth maitin tanben eth, madeish que Fiódor Pávlovich, començarà a tormentar-me ara valenta: "Com ei que non a vengut? Vierà lèu?". Madeish qu'er aute; coma se jo ne siguessa colpable de qué non se presente aguesta senhora. E cada dia, cada ora que se passe, se meten es dus mès rabiosi, autant, qu'a viatges pensi en trèir-me era vida, per çò dera pòur. Jo, senhor, que non me'n fidi d'eri.

- Mès qui te mane intervier! Per qué t'a calut anar damb era istòria a Dmitri Fiódorovich?, didec irritat Ivan Fiódorovich.
- E com non auia d'intervier, senhor. Ath delà, que jo non volia intervier, per s'ac voletz saber, senhor. Dès era prumeria sagè d'èster carat, e non gausaua díder arren, mès qu'eth m'autregèc eth papèr de vailet de Licharda. D'alavetz ençà, solet se'n sap de dider-me ua causa: "jo a tu que t'aucisqui, brigand, se la dèishes passar!". Que sò convençut, senhor, de qué deman madeish m'agarrarà un atac plan long de mau dera tèrra.
- Com, un atac long de mau dera tèrra?
- Plan long, senhor, extraordinariaments long. De diuèrses ores, senhor, madeish se pòt estar un dia o dus. Un viatge que me tardèc tres dies, m'auia queigut de naut de tot deth humarau. Se me passaue, e torna a començar; en aguesti tres dies non reprení eth sen. Alavetz Fiódor Pávlovich hec a vier a Herzenstube, eth doctor d'aciu, senhor, que me botèc gèu enes possi e ath delà un aute remèdi... Que me poiria auer mòrt, senhor.
- Mès se diden qu'ei impossible de predíder aguesti atacs e saber-se'n dera ora que vieràn. Com pòs díder que te vierà deman?, preguntèc Ivan Fiódorovich, damb un curiosèr acarnassit e peculiar.
- Qu'ei vertat, senhor, non se pòden predíder.
- Ath delà, aqueth còp auies queigut deth humarau.
- En humarau i pugi cada dia, senhor; tanben deman posqui quèir deth humarau. E, se non ei deth humarau, tostemp posqui quèir en sosterranh, senhor; que tanben baishi cada dia en sosterranh, tostemp que calgue, senhor.

Ivan Fiódorovich s'estèc campant ua bona estona.

- Non dides que badinades, e non te seguisqui, didec en votz baisha mès damb un ton menaçaire; non sajaràs de hèr veir deman un atac de tres dies?

Smerdiakov, qu'auie estat guardant eth solèr e jogant un aute còp damb era punta dera bòta dreta, botèc aguest pè ath sòn lòc, auancèc er aute pè, lheuèc eth cap e didec damb un arridolet:

- En tot supausar que podessa hèr aquerò, senhor, ei a díder, her veir un atac, senhor, causa que non ei guaire de mau hèr entà ua persona experimentada, qu'auria tot eth dret deth mon a tier aguest metòde per çò de sauvar-me dera mòrt; pr'amor que, se vengui a èster malaut, encara qu'Agrafiona Aleksandrovna venguesse a veir ath vòste pair, Dmitri Fiódorovich non poirie demanar-li a un malaut: "Com ei que non m'as avisat"?. Que li harie vergonha.
- A!, dimònis!, sorrisclèc còp sec Ivan Fiódorovich, damb eth ròstre tengut pera ràbia. Per qué tostemp te cau pòur pera tua vida? Totes aguestes menaces deth mèn frair Dmitri non son que paraules prononciades en un moment d'afogadura. A tu que non t'aucirà; aucirà a un aute, mès non a tu!
- Que m'aucirà coma a ua mosca, senhor, e abantes qu'ad arrés, senhor. E encara i a ua auta causa que m'espaurís mès: que me cuelhen per ajudant sòn quan hèsque bèra estupiditat contra sa pair.
- Per qué t'auien de cuélher coma ajudant sòn?
- Me cuelheràn per ajudant sòn pr'amor que, damb gran secret, l'è explicat çò des senhaus.
- Quini senhaus? A qui l'ac as explicat aquerò? Per Diu, parla mès clar!
- Vos è de cohessar, damb tota franquesa, didec Smerdiakov, damb vanitosa cauma, arrossegant es paraules, que i a un secret entre Fiódor Pávlovich e jo. Coma vos sabetz (s'ei qu'ac sabetz), dès hè ja uns dies, tan lèu escurís, o autanplan tath vrespe, eth vòste pair se barre ena casa, a pan e clauadura. Darrèraments que s'a retirat plan lèu toti es dies, ena sua cramba de naut, e ager non gessec entà nunlòc, senhor, atau qu'ei possible que non vo'n sapiatz damb quin suenh se l'a acodit embarrar-se de nets. Encara que vengue eth madeish Grigori Vasilievich, se non n'ei totauments convençut, pera sua votz, de qué ei eth, non lo daurís, senhor. Mès que Grigori Vasielivich non se dèishe veir per aquiu, senhor, pr'amor qu'ara eth solet que tie compde de Fiódor Pávlovich enes sues estances, que sò jo: eth madeish ac decidic dès eth moment que comencèc tot aguest rambalh damb Agrafiona Alksandrovna; ath delà, tanben per orde sòn, jo ara que hèsqui jadilha en pabalhon, e ath delà d'açò non me dèishe dormir abantes dera mieja net, senon que me cau susvelhar: me cau lheuar-me e romar peth pati, en tot demorar que vengue Agrafiona Aleksandrovna, senhor, pr'amor qu'eth vòste pair amie ja diuèrsi dies en tot demorar-la, e està capvirat. Arrasone d'aguesta manèra: sivans eth, era que li cau pòur a Dmitri Fiódorovich (a Mitka, coma lo cride eth), e per aquerò eth vòste pair vie a veder-me de nets, ja tard, pera part deth darrèr dera casa: "Tu, me ditz, demora-te susvelhant, aumens, enquiara mieja net. E, se ves qu'era vie, cor entara mia pòrta e balha-me uns còps, ena madeisha pòrta o, se non, ena hièstra que da tath uart; es dus prumèrs mès hloishi, atau: un-dus; e just

dempús uns auti tres mès rapids: tuc-tuc-tuc. Atau, ditz, me'n saberè de seguit qu'a vengut, e te daurirè era pòrta sense hèr bronit". Tanben m'a indicat un aute senhau per s'un cas i a bèra emergéncia: prumèr dus còps rapids, tuc-tuc, e dempús, en tot demorar un shinhau, un aute còp, plan mès fòrt. D'aguesta sòrta se'n saberà qu s'a passat bèth imprevist e que me cau veder-lo a tot córrer; atau me daurirà e poirè entrar entà dider-li çò que sigue. Tot aquerò per s'un cas Agrafiona Aleksandrovna non podesse vier en persona, e manèsse a bèth un damb un encargue; ath delà d'aquerò, que tanben pòt vier Dmitri Fiódorovich, e me cau díder qu'ei per aciu apròp. Li cau fòrça pòur a Dmitri Fiódorovich, atau donc, encara qu'Agrafiona Aleksandrovna ja auesse vengut e s'auessen embarrat amassa, se mentretant Dmitri Fiódorovich campe per aciu, jo que sò obligat a avisar de seguit, en tot balhar tres còps ena pòrta; ei a díder, qu'eth prumèr senhau, de cinc còps, signifique: "a vengut Agrafiona Alksandrovna", tant qu'eth dusau, de tres, vò díder: "Ei plan urgent"; eth madeish que m'ac a repetit diuèrsi viatges entà que jo me l'aprena, e me l'a explicat ben. E, donques qu'arrés en mon se'n sap d'aguesti senhaus, senhor, a despart deth vòste pair e jo, sense cap de trantalh e sense besonh de cridar ad arrés (li cau pòur de cridar en votz nauta), daurirà. Mès ara se passe que Dmitri Fiódorovich tanben coneish aguesti senhaus.

- Per qué les coneish? L'as dit se com èren? Com as gausat?
- Precisaments, per pòur, senhor. Com poiria gausar a carar dauant d'eth, senhor? Ne un solet dia deishaue de sarrar-me Dmitri Fiódorovich: "Tu a jo que m'enganhes! non m'amagaràs bèra causa? Te vau a trincar es dues cames!" Alavetz l'expliquè çò des senhaus secrets, pr'amor de qué aumens vedesse que jo solet hèsqui çò que me manen e se convencesse de qué non l'enganhi e de qué lo tieria informat.
- Se te penses que tierà aguesti senhaus entà entrar, non l'ac permetes.
- E se me vie un atac, senhor, com vau a empedir-li qu'entre? En tot supausar que gausèssa, senhor, en saber-me'n se com se bote!
- À, qué diables! Mès per qué n'ès tan segur de qué te balharà un atac? Macareu! Te'n burles de jo o qué?
- Com gausaria burlar-me de vos? Que sò ben entà risetes, damb tant de pòur! Qu'è era presentida de qué me va a balhar un atac; qu'è aguesta presentida: e me balharà per tòrt dera pòur, senhor.
- À, ath diable!, s'a tu te balhe un atac ja susvelharà Grigori. Avisa abantes a Grigori: ja veiràs se com non lo dèishe passar.
- Des senhaus, sense un orde deth senhor, non gausi a dider-li ne ua soleta paraula a

Grigori Vasielivich. E, per çò que Grigori Vasielivich posque entener-lo e vage a barrar-li eth pas, se passe qu'ei malaut dempús ager, e Marfa Ignatievna a era intencion de hèr-li deman era garison. Aquerò qu'an acordat hè ua estona. Qu'ei ua

garison plan pintoresca, senhor: Marfa Ignatievna sap premanir ua tenhedura e tostemps l'a a man; qu'ei plan fòrta, a basa de non sai quines èrbes: era coneish eth secret, senhor. E damb aguest remèdi secret guarís a Grigori Vasielivich uns tres còps ar an, senhor, tostemp que se li demore coma mòrta era centura, damb ua sòrta de paralisi; uns tres còps ar an, senhor. Alavetz Marfa Ignatievna cuelh ua tovalhòla, la chaupe damb aguesta tenhedura e li heregue tota era esquia pendent ua mieja ora, senhor, enquia que se shugue era tovalhòla. Era pèth se li rogís tota e se li hole; dempús, tant que hè ua pregària, era li hè a béuer çò que rèste en salèr, senhor, encara que non tot, pr'amor qu'a viatges se'n sauve ua petita partida e tanben se la beu. E vos diderè qu'es dus, coma que non son acostumadi a béuer, non i estàn guaire a quèir en redon e s'esclipsen coma socs fòrça temps, senhor; e, generauments, Grigori Vasielivich se sòl desvelhar guarit, tant qu'a Marfa Ignatievna tostemp li hè mau eth cap en desvelhar-se, senhor. Atau donc, se deman Marfa Ignatievna hè çò que s'a pensat, de mau hèr poirà Grigori Vasielivich enténer a Dmitri Fiódorovich e empedir-li eth pas. Qu'estaràn adormidi, senhor.

- Quina asenada! E tot aquerò coïncidís atau, còp sec, coma hèt de bon voler: tu damb eth mau dera tèrra, e aguesti dus, inconscients!, sorrisclèc Ivan Fiódorovich. Non se passarà que tu vòs presentar es causes de manèra que coïncidisquen?, se l'escapèc ara imprevista, arroncilhèc es celhes damb mina menaçaira.
- Com les auia de presentar atau, senhor?... E entà qué ac auia de hèr, se tot depen, a tot darrèr, de Dmitri Fiódorovich e de çò qu'eth pense, senhor?... Se vò hèr quauquarren, eth qu'ac harà; senon, tanpòc l'anarè jo a quèrrer entà possar-lo contra sa pair.
- Mès, entà qué li calerie vier a veir ath nòste pair, e mens encara d'amagat, se, coma tu dides, s'Agrafiona Aleksandrovna non camparà per aciu?, contunhèc Ivan Fiódorovich, esblancossit de ràbia; tu, ja ac as dit, e jo, en tot eth temps qu'amii aciu, m'è convençut de qué eth vielh non hè que soniar e qu'aguesta tarasca non vierà a veder-lo. Alavetz, per qué Dmitri li calerie calar-se ena aguesta casa s'era non vie? Ditz-me! Que voi saber çò que penses.
- Vos que ja sabetz tà qué pòt vier aciu, qu'ei parièr çò que jo pensa. Vierà encara que solet sigue per ràbia o per pura mesfidança, en cas de qué jo, per exemple, venga a èster malaut; començarà a sospechar e vierà impacient a cercar pes crambes, coma se passèc ager, per s'era s'ac auesse apraiat entà entrar discrètaments, sense èster vista. Ath delà, eth se'n sap perfectaments que Fiódor Pávlovich a premanit ua grana envolòpa damb tres mil robles, sagerada damb tres sagèths e ligada damb ua cinta, damb ua inscripcion deth sòn punh e letra: "Ath mèn àngel Grushenka, per se vò de vier". Tres dies mès tard higec: "Tath mèn colomet". Aquerò ei çò de sospechós, senhor.
- Pegaries!, sorrisclèc Ivan Fiódorovich, cada viatge mès capvirat. Dmitri non panarà aguesti sòs, ne plan mens aucirà a sa pair per aguest motiu. Ager l'aurie

podut aucir per Grushenka, pr'amor qu'ère dehòra de se, lhòco de ràbia; mès que non panarà!

- Ara qu'a besonh de sòs, plan besonh, Ivan Fiódorovich. Ne vos imaginatz se guaire, l'expliquèc Smerdiakov damb ua tranquillitat extraordinària e ua notabla precision. Ath delà, aguesti tres mil robles les considère sòns, senhor; eth que m'ac a deishat clar: "Eth mèn pair me deu encara tres mil robles justi", m'a dit. Ath delà, vos cau tier en compde ua causa, Ivan Fiódorovich, qu'ei era pura vertat: que lèu ei segur que, s'Agrafiona Aleksandrovna s'entèste, l'obligarà a maridar-se damb era; ath senhor, me referisqui, ath madeish Fiódor Pávlovich; aquerò s'era vò...e ben, que pòt èster que volgue, senhor. Pr'amor que, encara que jo aja dit que non vierà, tanben ei possible que volgue aquerò e quauquarren mès, ei a díder, convertir-se en senhora. Sai qu'eth sòn mercadèr, Samsonov, li didec damb tota era franquesa qu'aquerò non ère cap pegaria, e arrie. E aguesta hemna non ei bric estupida, senhor. Damb un pelhard coma Dmitri Fiódorovich non se maridarà. Per tot aquerò, jutjatz vos madeish, Ivan Fiódorovich, e veiratz que ne a Dmitri Fiódorovich, ne tansevolhe a vos ne ath vòste frairet Aleksei Fiódorovich les restarà arren, mès arren d'arren, quan se morisque eth vòste pair; ne un solet roble, senhor, pr'amor qu'Agrafiona Aleksandrovna, se se maride damb eth vòste pàir, serà entà metè'c to ath sòn nòm e hèr-se damb tot eth capitau. Totun, s'ara morisse eth vòst pair, a vosati vos corresponerie, aumens, quaranta mil robles a cadun, en tot includir a Dmitri Fiódorovich, que tant a en òdi eth vòste pair, pr'amor que non a hèt testament, senhor...Tot aquerò qu'ac sap de tira Dmitri Fiódorovich...

A Ivan Fiódorovich semblaue que se li contreiguie e li tremolaue eth ròstre. Còp sec se rogic tot.

- En tau cas, talhèc de pic a Smerdiakov, per qué me conselhes que vaja entà Chermashnia? Qué m'as volut díder damb aquerò? Me'n vau, e se passe qu'aciu succedís quauquarren. A Ivan Fiódorovich li costaue alendar.
- Qu'auetz tota era rason, senhor, didec Smerdiakov damb tranquillitat, en ton reflexiu, encara que contunhaue plan pendent d'Ivan Fiódorovich.
- Com qu'è tota era rason?, preguntèc aguest, en tot pressar-se per tier-se; qu'auie ua ludentor menaçaira enes sòns uelhs.
- Que vos ac digui pr'amor que me hètz pena. Jo, en vòste lòc, me'n desbrembaria de tot...mielhor qu'èster pendent d'aguestes causes, senhor..., responec Smerdiakov, guardant damb mensprètz es ludenti uelhs d'Ivan Fiódorovich. Es dus se demorèren caradi.
- Me semble que non ès qu'un perfècte idiòta e, plan que òc...un brigand redondat!

De ressabuda, Ivan Fiódorovich se lheuèc deth banc. Ara seguida, hec que s'endralhaue entath brescat, mès de pic s'arturèc e se virèc entà Smerdiakov. Se passèc quauquarren estranh; Ivan Fiódorovich, ara imprevista, tau que se patisse un espasme, se mosseguèc es pòts, sarrèc es punhs e... en un moment s'aurie lançat, sens

dobte, sus Smerdiakov. Aumens atau ac sentec aguest, qu'en aguest madeish instant s'estrementic e botèc tot eth còs entà darrèr. Mès se passèc eth moment, erosaments entà Smerdiakov, e Ivan Fiódorovich, en silenci, encara que damb ua cèrta perplexitat, se virèc d'esponera e auancèc entath brescat.

- Deman me'n vau entà Moscòu, per s'ac vòs saber, deman a prumèra ora, aquerò ei çò qu'auem!, didec de pic damb ràbia, cridant e mercant es paraules; eth madeish s'estonarie mès tard de qué auesse creigut de besonh dider-li ua tau causa a Smerdiakov.
- Aquerò ei çò de mielhor, senhor, responec aguest, coma se s'ac auesse demorat; çò que se passe ei qu'en Moscòu tostemp vos poiràn shordar, senhor, en tot avisar-vos per telegraf entà qu'entornèssetz se se passèsse quauquarren.

Ivan Fiódorovich s'arturèc de nauèth e se virèc rapidaments entà Smerdiakov. Mès que tanben ad aguest l'auie arribat quauquarren. Tota era sua familiaritat e eth sòn mensprètz s'esbugassèren en un virament de uelhs; en sòn ròstre expectant, encara que ja amendrit e servil, se miralhèc ua insolita concentracion: "Non va a díder arren mès? Non penses híger arren?", s'aubiraue ena sua atentiua guardada, calada en Ivan Fiódorovich.

- Qu'ei qu'en tot estar-me en Chermashnia non me cridaríetz tanben...se se passèsse bèra causa?, cridèc de pic Ivan Fiódorovich, qu'auie lheuat terriblaments eth ton de votz sense saber per qué.
- Tanben en Chermashnia, senhor...vos aurien shordat, senhor..., gasulhèc Smerdiakov, lèu en un mormolh, coma se siguesse desconcertat, encara que sense deishar de tachar es vistons, plan fixaments, en Ivan Fiódorovich, dirèctaments enes sòns uelhs.
- Sonque que Moscòu ei plan mès luenh, tant que Chermashnia ei apròp. Dilhèu te hè pena que me despena es sòs en viatge, e per aquerò persutes entà que vaja en Chermashnia...O ei que te hè dò que me calgue dar un torn tan gran?
- Qu'auetz tota era rason, senhor...gasulhèc damb votz tremolosa, Smerdiakov, damb ua riseta de dolenteria e en tot premanir-se de nauèth, convulsiuaments a hèr un pas entà darrèr.

Mès de ressabuda Ivan Fiódorovich, entara suspresa de Smerdiakov, s'estarnèc en ua arridalhada e s'endralhèc ara prèssa entath brescat, sense deishar d'arrir. Se quauquarrés l'auesse campat era cara, solide aurie arribat ena conclusion de qué non arrie d'alegria. Ne eth madeish aurie estat capable d'explicar, en cap cas, çò que l'arribaue en aqueri moments. Se botjaue coma se patisse convulsions.

VII. QUE HÈ GÒI PARLAR DAMB UA PERSONA INTELLIGENTA

Tanben parlaue d'aguesta sòrta. Sonque entrar ena sala, se trapèc damb Fiódor

Pávlovich e li cridèc, en tot gesticular: "Que pugi ena mia cramba; non vengui a veder-vos a vos; adishatz". E passèc de long, en tot procurar autanplan non guardar a sa pair. Qu'ei plan possible qu'eth vielh li resultèsse especiauments odiós en aqueri moments, mès ua manifestacion tan descondiderada d'ostilitat susprenec ath pròpi Fiódor Pàvlovich. Aguest, per çò que semble, li volie comunicar quauquarren urgent, e per aquerò auie gessut expressaments a receber-lo ena sala; mès, en enténer taus compliments, se demorèc quiet, sens badar boca, e, damb aire trufaire, seguic damb era guardada ath sòn hilh tant qu'aguest pujaue per escalèr deth humarau enquia deishar-lo de uelh.

- Ad aquest qué li passe?, li demanèc ath córrer a Smerdiakov, que venguie d'entrar en tot seguir a Ivan Fiódorovich.
- Qu'ei emmaliciat per quauquarren, senhor; qué sap un, gasulhèc Smerdiakov, damb escapatòris.
- Ath diable! Que s'embèstie! Premanís eth samovar e vè-te'n de seguit, va. Non i a nauetats?

Comencèren alavetz es preguntes; qu'ère eth tipe de preguntes, precisaments, deth que venguie de planher-se Smerdiakov hège un moment a Ivan Fiódorovich, ei a díder, preguntes tanhentes ara demorada visita, e que non les recuelheram aciu. Ath cap de mieja ora era casa qu'ère barrada, e eth vielh capvirat hège torns pes crambes, en tot demorar damb in que s'entenessen en quinsevolh moment es cinc còps convengudi; de quan en quan hège eth nhau pes escures hièstres, sense campar arren mès qu'era net.

Qu'ère ja plan tard, mès Ivan encara non dormie; ère dat as sues reflexions. Aquera net non se calèc en lhet enquia leù es dues. Que non vam a registrar tota era seguida des sòns pensaments, donques que non ei aguest eth moment de calar-mos ena sua amna: ja l'arribarà eth torn. Autanplan, encara que sagèssem de transméter quauquarren, serie plan complicat, pr'amor que non se tracte de pensaments, senon de quauquarren massa indefinit e, sustot, en excès esmovent. Eth madeish qu'auie era sensacion qu'ère perdut. Ath delà, tota sòrta de desirs estranhs e lèu totafèt inesperadi lo tormentauen; tath pic dera mieja net, per exemple, l'entrèren uns talents pressanti e irresistibles de baishar, daurir era pòrta, entrar en pabalhon e estovar-li era codena a Smerdiakov; mès plan, se quauquarrés l'auesse demanat explicacions, qu'aurie estat completaments incapable d'exprimir ne ua soleta causa damb precision, exceptat, dilhèu, era de qué aqueth lacai se l'auie tornat odiós, tau que siguesse eth mès shordaire des ofensaires qu'un se pòt trapar ena tèrra. Ath delà, sentec era amna negada aquera net, en mès d'ua escadença, per ua timiditat inexplicabla e umilianta, per tòrt dera quau, eth madeish se'n sentie, ère coma se perdesse de pic enquia es fòrces fisiques. Eth cap li hège mau e auie romia. Ua sensacion d'òdi li sarraue eth còr, coma s'estèsse a mand de resvenjar-se de quauquarrés. Arribèc a auer en òdi ath madeish Aliosha, en rebrembar era sua nauèra conversacion damb eth; a estones, tanben s'auec intensaments en òdi ada eth madeish. Lèu se'n desbrembèc de Katerina

Ivanovna, quauquarren que mès tard l'estonarie, mès que mès pr'amor que se'n brembaue perfèctaments se com eth maitin anterior, en vantar-se damb tanta eloqüencia dauant d'era per sua decision de partir entà Moscòu eth dia a vier, s'auie dit, entàs sòns laguens: "Quina asenada; tu que non te'n vas d'aciu, ne te serà aisit era esquinçadura coma dides; qu'ès un vantariòu". Ath cap deth temps, en rebrembar aquera net, Ivan Fiódorovich se'n brembarie damb especiau desengust se com en escadences se lheuaue ara imprevista deth divan e, sense hèr bronit, tau que s'auesse un gran temor que l'obervèssen, daurie era pòrta, pistaue ena escala e se dedicaue a campar es va-e-vèni de Fiódor Pávlovich en solèr de baish; se demoraue escotant ua estona, uns cinc menutes, damb ua sòrta d'estranh curiosèr, en tot tier-se era alend e damb eth còr embalat; mès, plan que òc, non sabie se per qué hège aquerò, per qué l'auie dat per espiar. Mès tard, ath long dera sua vida, qualifiquèc tostemp d'"abjècte" tau "manèra de hèr", e enes fondaments deth sòn èster, enes amagaders dera sua amna, ac considerèc er acte mès maishant qu'auie cometut jamès. Totun, en relacion damb eth pròpì Fiódor Pávlovich, en aqueri moments non sentie cap òdi; sentie solet, per bèra rason, un curiosèr dehòra de mida: l'entenie passejar peth solèr de baish; s'imaginaue se què hège en aqueth precís instant enes sues crambes; intuie e se l'imaginaue hènt eth nhau pes escures hièstres o demorant-se quiet de pic ath miei dera cramba, pendent, plan pendent de se quauquarrés cridaue. Dus viatges pistèc Ivan Fiódorovich ena escala damb aguesta intencion. Quan fin finau se hec eth silenci ena casa, un còp eth pròpi Fiódor Pávlovich ja s'auie calat en lhet, tàs dues, Ivan Fiódorovich hec çò de madeish; qu'auie eth prepaus d'esclipsar-se lèu-lèu, pr'amor que se trapaue terriblaments cansat. E atau siguec: de seguic lo recuelhec era sòn, e dormic prigondaments, sense sòmnis, encara que se desvelhèc d'ora, tàs sèt, quan ja trincaue eth dia. En daurir es uelhs, entara sua suspresa, sentec se com l'alugaue ua energia insolita; sautèc ath mès córrer deth lhet e se vestic ara prèssa; ara seguida treiguec era sua maleta e, sense pèrder ua menuta, comencèc a hèr er equipatge de seguit. Era madeisha vesilha, ath maitin, qu'auie recebut tota era ròba blanca dera lauadaria. Ivan Fiódorovich arric en tot pensar que tot se passaue ben, que cap de trebuc s'opausaue ara sua marcha sobta. Pr'amor que partie, plan, de manèra sobta. A maugrat qu'era vesilha auie anonciat, a Katerina Ivanovna, a Aliosha e, mès tard, a Smerdiakov, que partie eth dia a vier, en calar-se en lhet, non auie pensat ena sua partença: se'n brembaue perfèctaments qu'en aqueri moments non auie pensat en absolut qu'ath maitin, en lheuar-se, çò de prumèr que harie serie meter-se a hèr er equipatge. Fin finau, auec premanides es maletes e ua bossa de viatge; qu'èren ja lèu es nau quan Marfa Ignatievna se presentèc damb era pregunta de costum de cada dia: "A on voletz préner eth tè? Aciu o en embaish?" Ivan Fiódorovich baishèc; qu'auie ua mina alègra, encara que se notaue en eth, enes sues paraules e enes sóns gèsti, ua sòrta de desòrdre, de precipitacion. Dempús de saludar amablaments a sa pair e d'interessar-se especiauments pera sua salut, sense demorar ne tansevolhe que Fiódor Pávlovich acabèsse era sua responsa, anoncièc en un virament de uelhs qu'ua ora dempús partie entà Moscòu, definitiuaments, e demanèc que li premanissen es shivaus. Eth vielh recebec era notícia sense hèr cap senhau de suspresa e, en tot

mostrar plan pòga delicadesa, se desbrembèc de plànher era partença deth sòn hilh; ça que la, de pic, se mostrèc plan preocupat per un ahèr pròpi e de vitau importància que justaments venguie de brembar-se'n.

- Moria!, com ès! Guarda que non dider-m'ac ager... Ben, qu'ei parièr, qu'ac podem solucionar ara. Que m'as de hèr un favor enòrme, per amor de Diu; apressa-te en Chermashnia. Sonque te cau desviat enquiara quèrra ena gara de Volovia, que son solet dotze *verstas* d'arren, e ja ès en Chermashnia.
- Excusatz-me, mès que non posqui: que i a ueitanta *verstas* enquiara gara deth camin de hèr, e eth tren de Moscòu ges tàs sèt dera tarde; qu'è eth temps just.
- Lo pòs cuélher deman, e se non deman passat, mès aué te cau apressar en Chermashnia. Hè aguest favor a ta pair! Se non auessa causes entà hèr aciu, jo que ja i auria anat hè temps, pr'amor que se tracte d'un ahèr urgent, de grana importància, mès en aguesti moments m'ei impossible... Guarda, qu'è aquiu dues parcèles de bòsc, en Beguichevo e en Diachkino, en uns ermassi. Eth vielh Maslov e eth sòn hilh, uns comerçants, solet me balhen ueit mil robles pera tala, quan est an passat ja i auec un crompraire que n'aufric dotze mil; qu'ei que non ère d'aciu, aguesta ei era diferéncia. Pr'amor qu'ara, ara gent d'aciu, non i a qui les vene arren: tot ac arremassen es Maslov, pair e hilh, que possedissen ua fortuna; t'aufrisquen çò que t'aufrisquen te cau conformar-te, pr'amor qu'aciu non i a arrés que gause competir damb eri. Mès se passe que, Ilinski, eth pòpe, m'escriuec de suspresa dijaus passat, en tot díder que s'auie presentat un aute comerçant, Gorstkin; que lo conehisi, e çò de mielhor ei que non ei d'aciu, senon de Pogrebovo, que vò díder que non les cau pòur as Maslov; coma que non ei d'aciu... En resumit, que semble qu'ei dispausat a balhar-ne onze mil pera tala deth bòsc, ac entenes? E non se demorarà per aciu, sivans eth pòpe, mès d'ua setmana. Qu'ei per aquerò que te calerie apressar-te entà vier a un convengut damb eth...
- Donques escriuetz-li ath pòpe e que se n'encargue eth.
- Eth que non se'n sap, aguest ei eth problema. Eth pòpe que non a uelh entad aguestes causes. Ei ua jòia de persona, ara madeish meteria enes sues mans vint mil robles, sense un rebut, entà que me les sauvèsse, mès que non a uelh entàs negòcis; qu'ei que non semble un òme, enquia e tot eth mès simplet l'enganhe. E aquerò qu'ei ua persona plan instruida, tè. Aguest Gorstkin qu'a mina de campanhard, damb era sua *poddiovka*[8] blua, mès per çò que tanh ath sòn caractèr ei un brigand, entà malur nòste: ei un mentidèr, aguest ei eth sòn anament. A viatges dèishe anar ues petites mentides que te demores damb es uelhs blanqui, en tot demanar-te se com pòt èster tan mentidèr. Hè tres ans condèc que se l'auie mòrt era hemna e que ja s'auie tornat a maridar, e arren d'aquerò ei vertat, tè: era hemna non solet non s'auie mòrt, senon que viu encara e cada tres dies li hè ua repassada. En resumit, qu'ara se tracte de saber se mentís o parle seriosaments quan ditz que vò crompar e qu'aufrís onze mil.

8 pèça d'abric tradicionau russa, sarrada ara cintura.

- Donques jo aquiu que non poirè hèr arren, jo tanpòc è bon còp de uelh entàs negòcis.
- Demora, demora; tu qu'ac pòs hèr plan ben, ja t'expliqui jo quini detalhs te cau tier en compde damb aguest Gorstkin, que hè temps qu'amii tractes damb eth. Guarda: te cau tachar es uelhs ena sua barba; amie ua barba peuròia, pòc abondiua, que hè causa de veder-la. S'era barbeta li tremòle, mès eth parle e s'emmalicie, aquerò qu'ei un bon senhau: ditz era vertat e vò barrar eth tracte; mès, se s'amorasse era barba damb era man quèrra e arrís, ben, aquerò vò díder que sage de foter-la-te, quauquarren shame. Jamès li guardes es uelhs, des uelhs non ne treiràs arren, son un mistèri; qu'ei un tafurèl; tu fixa-te ena barba. Te vau a balhar ua nòta entada eth, e tu l'ac mòstres. Çò que se passe damb Gorstkin ei qu'en realitat non ei Gorstkin, senon Liagavy; mès tu non lo crides Liagavy, non sigue que s'ofene. S'arribes en un convengut damb eth e ves qu'era causa va ben, escriu-me de seguit. Qu'ei pro que i metes: "non mentís, çampar". Ten-te fèrm enes onze mil; pòs rebaishar mil, non mès. Guarda: de ueit a onze, tres mil de diferéncia. Aguesti tres mil qu'ei coma se me les auessa trapat per aquiu lançadi, ara que non ei arren de bon hèr trapar a un crompaire, e è besonh desesperadaments d'aguesti sòs. Tan lèu me hèsques a saber qu'era causa va seriosaments, jo madeish vierè ath mès córrer entà aquiu e barrarè eth tracte, ja treirè eth temps d'a on sigue. Mès ara, per qué gésser ara prèssa, se dilhèu non son que fantasies deth pòpe? Ben, i anaràs o non?
- Vai, que non è temps, non persutetz.
- Tè, hètz-li aguest favor a ta pair! Qu'ac tierè en compde! Que non auetz còr, degun, aquerò ei çò que se passe! Qué ei entà tu un dia o dus? A on vas ara? A Venécia? Que non s'ahonarà era tua Venécia en un parelh de dies. Que i manaria a Aliosha, mès qué i pinte Aliosha en tot aquerò? T'ac demani a tu, solet, pr'amor que tu ès ua persona intelligenta; coma se non m'en sabessa. Ja sai que non negòcies damb husta, mès qu'as uelh. Sonque se tracte de saber s'aguest òme parle seriosaments. Ja t'ac è dit, tu fixa-te ena barba: se li tremòle era barbeta, aquerò ei qu'era causa va seriosaments.
- Non hètz que possar-me entà aguesta maudita Chermashnia, è?, exclamèc Ivan Fiódorovich, en tot arrir maliciosaments.

Fiódor Pávlovich non se n'encuedèc, o non volec encuerdar-se'n d'aguesta malícia, mès òc que captèc era arridalha:

- Alavetz, i anaràs? I anaràs? Ara madeish t'escriui era nòta.
- Sabi pas se i anarè, sabi pas; ac decidirè peth camin.
- Com peth camin? Decidís-te ara madeish. Decidís-te, hilh mèn! Un còp qu'arribetz a un acòrd, m'escriues un parelh de linhes, les ac balhes ath pòpe e eth, en un virament de uelhs, me manarà era tua nòta. E, a compdar d'aquiu, ja non te retengui mès, que pòs anar entà Venécia. Eth pòpe t'amiarà de tornada entara gara de Volonia...

Eth vielh ère reauments afogat; escriuec era nòta, manèc aganchar es shivaus, hec que servissen quauquarren entà minjar, conhac. Quan ère content, tostemp se mostraue expansiu, mès en aguesta escadença semblaue que se moderaue. De Dmitri Fiódorovich, per exemple, non didec ne ua soleta paraula. Per çò dera partença d'Ivan, que non l'afectaue en absolut. Semblaue coma se non trapèsse un tèma entà parlar; eth madeish Ivan Fiódorovich se n'encuedèc perfèctaments. "Qu'ac cau veir! Deu èster hart de jo", se pensèc. Solet en dider-se adiu deth sòn hilh, ja en pòrge, eth vielh semblèc mès esmoigut, e hec per punar-lo. Mès Ivan Fiódorovich s'esdeguèc a balhar-li era man, damb intencion evidenta d'evitar es punets. Eth vielh ac vedec de seguit e se reprimic còp sec.

- Ben, vè-te'n damb Diu, vè-te'n damb Diu!, repetic dès eth pòrge. Demori que entornes quan encara siga viu, è? Non dèishes de vier, tostemp m'alegrarà veder-te. Adishatz, que Crist t'acompanhe!

Ivan Fiódorovich pugèc ena caléssia.

- Adishatz, Ivan! Non t'ac cuelhes mau!, sorrisclèc eth pair per darrèr viatge.

Gesseren a dider-li adiu toti es vailets: Smerdiakov, Marfa e Grigori. Ivan Fiódorovich les balhèc dètz robles a cadun. Quan ja s'auie acomodat ena calèssia, Smerdiakov li botèc sollicit era ahlassada.

- Guarda...vau entà Chermashnia..., se l'escapèc de pic a Ivan Fiódorovich, madeish qu'era vesilha, tau que s'es paraules li gessessen soletes, acompanhades, ath delà, d'ua sòrta de riseta nerviosa. Mès tard, ac rebrembarie pendent fòrça temps.
- Damb rason diden que hè gòi parlar damb ua persona intelligenta, responec damb rotonditat Smerdiakov, en tot dirigir ua guardada penetranta en Ivan Fiódorovich.

Era calèssia partic ath mès córrer. Eth viatjaire, damb era amna confonuda, guardaue damb delit es camps, es ticolets, es arbes, ua volada plan nauta d'auques, en cèu ludent. De ressabuda se sentec plan a gost. Sagèc de tier convèrsa damb e menaire, e trapèc fòrça interessanta ua des observacions deth vilatgés; totun, ath cap d'ua menuta se n'encuedèc de qué non auie parat era aurelha as sues paraules e que, en realitat non auie comprenut era sua responsa. Carèc; tanben atau s'estaue ben: er aire ère net, blos, frescolenc; eth cèu, clar. Li vengueren entath cap, per un moment, es imatges d'Aliosha e de Katerina Ivanovna; mès arric en silenci e alendèc doçaments sus aguesti estimadi hantaumes, e aguesti despareisheren: "Que ja aurà temps entada eri", se pensèc. Lèu arribèren ena gara de pòsta, escambièren es shivaus e gesseren ath córrer entà Volovia. "Mès per qué hè gòi parlar damb ua persona intelligenta? Qué aurà volut díder damb aquerò?, de pic se li copèc era respiracion. E per qué l'aurè dit jo que vau entà Chermashnia?" arribèren ena pòsta de Volovia. Ivan Fiódorovich baishèc dera calèssia, e se vedec entornejat de menaires. Ajustèren eth prètz deth viatge enquia Chermashnia, dotze *verstas* de camin vesiau, en un car de loguèr. Manèc aganchar es shivaus. Entrèc ena casa de pòsta, hec ua lucada, campèc ara hemna deth mèstre de pòsta e, de ressabuda, s'entornèc entath pòrge.

- Arren de Chermashnia, frairs. Poirè arribar en camin de hèr abantes des sèt?
- Plan que òc. Alavetz, agancham?
- Lèu-lèu. Beth un de vosati vierà ara ciutat deman?
- Plan; guardatz, Mitri que i anarà.
- Me poiries hèr un favor, Mitri? Passa per çò de ma pair, Fiódor Pávlovich Karamazov, e ditz-li que non è anat entà Chermashnia. Poiràs?
- Plan que òc; passarè per aquiu; a Fiódor Pávlovich que lo coneishi dès hè temps.
- Cuelh aguesta estrea, pr'amor que me pensi qu'eth non te balharà arren...Ivan Fiódorovich arric alègraments.
- Solide que non. Mitri tanben arric. Gràcies, senhor, que harè sense manca çò que m'auetz dit...

Tàs sèt dera tarde Ivan Fiódorovich pugèc en vagon e volec entà Moscòu. "Adishatz entà tostemp a tot eth passat, è acabat, sens dobte, damb aguest mon antic; que non me vengue d'eth ne un solet rebrembe, ne un resson; entath nau mon, entà naui lòcs, e arren de virar era vista entà darrèr!". Mès, en sòrta der entosiasme, que s'auie apoderat d'eth era escuretat, e auie en sòn còr tanta pena coma jamès l'auie sentut ena sua vida. Que s'estèc meditant tota era net; eth vagon volaue, e solet en trincar eth dia, ja arribant en Moscòu, se n'encuedèc de pic dera sua situacion.

- Que sò un miserable!, se didec en un mormolh.

Per çò que tanh a Fiódor Pàvlovich, dempús de dider-se adiu deth sòn hilh se demorèc plan satisfèt. Pendent dues longues ores se sentec lèu erós e beuec un shinhau de conhac; mès, ara imprevista, se produsic un incident çò de mès lamentable e desagradiu entà toti que deishèc desconcertat a Fiódor Pàvlovich: Smerdiakov anèc a cercar quauquarren en sosterranh e queiguec de naut des escalèrs. E sòrt que Marfa Ignatievna ère en pati e ac podec enténer a temps. Que non vedec era queiguda, mès òc qu'entenec eth sorriscle, un sorriscle peculiar, estranh, mès que coneishie dès hège temps: eth crit der epileptic que patís un atac. Que non auec manèra de saber s'er atac l'auie arribat en moment de baishar pera escala, e en aguest cas, coma ei naturau, deuec redolar pes escalèrs ja sense sens, o se, ath contrari, era crisi de Smerdiakov, coneishut epileptic, auie estat costada pera queiguda e era commocion; eth cas ei que lo trapèren ath hons deth sosterranh, entre espasmes e convulsions, en tot estornejar-se e damb esgluma ena boca. Ara prumeria se pensèren que s'auie trincat quauquarren, un braç o ua cama, que s'auie maumetut; totun, "eth Senhor l'auie balhat era sua proteccion", sivans didec Marfa Ignatievna: que non l'auie arribat arren d'aquerò, encara que costèc fòrça cargar-lo e treir-lo deth sosterranh. Autanplan les calec demanar ajuda as vesins. En tot aguest ahèr s'estèc present Fiódor Pàvlovich, que tanben ajudèc un shinhau; qu'ère visiblament espaurit e non sabie pro ben se qué hèr. Eth malaut, a maugrat de tot, non revenguie: encara qu'es atacs s'arturèren per un temps, se reprodusien ath cap d'ua estona, e toti vengueren ena conclusion de qué ère un cas identic ath der an anterior, quan Smerdiakov auie auut eth malastre de quèir

deth humarau. Se'n brembèren de qué en aquera escadença l'auien botat gèu enes possi. Encara restaue un shinhau de gèu en sosterranh, e Marfa Ignatievna s'ocupèc d'aquerò; pera tarde Fiódor Pávlovich manèc cridar ath doctor Herzenstube, que se presentèc sense demora. En examinar atentiuaments ath malaut (aqueth venerable ancian ère eth doctor mès conscienciós e meticulós de tota era província), dictaminèc que se tractaue d'un atac dehòra de mida e que podie "costar un risque"; didec tanben Herzenstube qu'encara que, de moment, non venguie de comprenè'c deth tot, s'ath londeman se verificaue qu'es remèdis tengudi non auien estat efectiui, non s'estarie de prepausar-ne d'auti. Amièren ath malau en pabalhon, en ua cramba ath cant des crambes de Marfa e Grigori. A compdar d'aguest incident, Fiódor Pàvlovich se passèc tot eth dia patint un malastre darrèr der aute: Marfa Ignatievna li premanic eth repaish, e era sopa, en comparèr damb era de Smerdiakov, qu'ère ua pura "lavanha", e era garia li demorèc tan reseca que non i auie manèra de clauar-li es dents. As amargants repotecs, encara que justificadi, deth senhor, Marfa Ignatievna didec qu'era garia, ça que la, ère ja plan vielha, e qu'era non auie estudiat entà codinèra. En escurir se passèc ua aute contratemps: informèren a Fiódor Pávlovich de qué Grigori, que portaue ja tres dies malaut, non auie auut mès remèdi que calar-se en lhet, per tòrt dera paralisi ena cintura. Fiódor Pàvlovich s'acabèc eth sòn tè lèu-lèu e s'embarrèc solet en casa. Viuie ua terribla e angoishosa demora. Eth cas ei que, just aquera net, eth ère qu'ère causa hèta era aparicion de Grushenka; aumens, aguest madeish maitin, a prumèra ora, Smerdiakov l'auie assegurat, o pòc mens, qu'era auie prometut de vier, "sense cap sòrta de dobte". Ar infatigable ancian eth còr li batanaue ansiosaments, tant qu'eth hège torns e mès torns pes sues desèrtes crambes, en tot parar era aurelha. Que li calie èster ara demora: Dmitri Fiódorovich que podie romar per aquiu apròp, pistant, e, se Grushenka picaue ena hièstra (tres dies abantes, Smerdiakov l'auie confirmat que l'auie explicat ad aguesta hemna a on e com li calie trucar), aurie de daurir era pòrta çò de mès lèu possible, entà que Grushenka non li calesse demorar en lumedar ne ua segonda mès de çò de besonh; se non, que Diu non ac volesse!, poirie espaurir-se e gésser ath mès córrer. Fiódor Pàvlovich qu'ère plan nerviós, mès jamès auie sentut eth sòn còr negat en ua esperança mès doça: se podie afirmar, damb tota vertat, qu'en aguesta escadença era non mancarie era balestada!

Libre siesau. Eth monge rus

I. ETH STARETS ZOSIMA E ES SÒNS ÒSTES

Quan Aliosha, damb inquietut e crebacòr en còr, entrèc ena cèla deth starets, s'arturèc lèu miralhat: en sòrta de trapar-se ath malaut moribond e dilhèu inconscient, coma auie cranhut, lo vedec en fautulh damb eth ròstre animat e alègre, encara que consumit pera debilitat, entornejat pes sòns òstes e parlant damb eri tranquilla e animadaments. Per çò d'aute, quan arribèc Aliosha non hège que quinze menutes que s'auie lheuat; es òstes s'auien amassat abantes ena cèla, a on auien demorat que se desvelhèsse, fidadi ena fèrma credença deth pair Paisi de qué "sense cap de dobte, eth mèstre se lheuarie entà parlar un aute viatge damb toti es sòns estimadi, tau qu'ac anoncièc, tau qu'ac prometec aguest madeish maitin". Eth pair Paisi credie fèrmaments en aguesta promesa, coma credie en quinsevolh paraula deth starets moribond, enquiath punt que, se l'auesse vist ja sense coneishement e autanplan sense alendar, mès auesse compdat damb era sua promesa que se lheuarie entà dider-se adiu d'eth, qu'ei possible que non s'auesse creigut ara madeisha mòrt e qu'auesse contunhat demorant qu'er agonizant tornèsse en se e complisse çò prometut. Plan lèu, en retirar-se a dormir, eth starets Zosima l'auie dit claraments: "Non morirè sense gaudir un viatge mès en tot conversar damb vosati, es escuelhudi peth mèn còr, sense campar es vòsti estimadi ròstres e sense daurir-vos era mia amna un viatge mès". Es amassadi entara que probablaments serie era darrèra convèrsa damb eth starets èren es sòns amics mès leiaus e antics. Qu'èren quate: es ieromonges pair Iosif e pair Paisi, eth ieromonge pair Mijail, eth superior der ascetòri, un òme encara non guaire vielh, non especiauments sabent, d'origina umila, mès fèrm d'esperit, un credent incontestable e simple, de mina sevèra, mès dotat d'un còr prigondaments trende, encara que, çampar, amagaue era sua trendesa e autanplan auie vergonha d'era. Eth quatau òste qu'ère un monge vielhet, carat e tranquil, qu'a penes parlaue damb arrés, umil entre es umils, damb era portadura d'èster tostemp ua persona espaurida per quauquarren gran e terrible que non ère a posita dera sua intelligéncia. Ad aguest òme que semblaue coma tremolós eth starets Zosima l'estimaue fòrça e tostemp lo tractèc damb especiau respècte: qu'ei possible qu'en tota era sua vida non escambièsse damb arrés mens paraules que damb eth, a maugrat de qué un viatge es dus se passèren amassa fòrça ans en tot deambular per tota era santa Rus[9]. Que hège d'aquerò fòrça temps, uns quaranta ans ja; siguec quan eth starets Zosima comencèc era sua hèta monacau en un praube e escur monastèri de Kostroma e quan, pòc dempús, acompanhèc ath pair Anfim enes sòns viatges, en tot quectar dons entath sòn praube monastèri. Toti, anfitrions e òstes, s'auien installat ena dusau cramba deth starets, a on i auie eth sòn lhet; ère ua cramba plan estreta, coma ja s'a dit, atau qu'es quate (a

9 pòbles eslaus orientaus (russi, ucranians i bielorussi)

despart deth novici Porfir, qu'ère de pès) s'auien distribuit a tot poder ar entorn deth fautulh, seigudi en cagires amiades dera prumèra cramba. Ja auie començat a escurir, era cramba ère illuminada pes petites lampes e es ciris des icònes. En veir a Aliosha, trebolat e pauhicat ena pòrta, eth starets li hec un arridolet damb alegria e l'estenec era man.

- Salut, joen carat, salut, frair, qu'ès aciu. Me'n sabia que vieries.

Aliosha se l'apressèc, hec ua reveréncia enquiath solèr e petèc en somics. Quauquarren l'estarnaue eth còr, era amna li tremolaue, qu'auie vams de panteishar.

- Qué te cau? Demora entà planher-te, arric eth starets en tot plaçar-li era man dreta sus era tèsta, ac ves?, que sò aciu en tot parlar, qu'ei possible que visca vint ans mès, coma me desirèc ager aguesta hemna brava e amabla de Vyshegorie, era dera mainada Lizaveta. Bremba-te'n d'eres, Senhor, dera mair e dera mainada Lizaveta! Se senhèc. Porfiri, as amiat era sua donacion a on te didí?

Que s'en brembaue des sies *grivny* dades pera alègra devòta entà qué les autregèsse "a bèra ua que sigue mès prauba que jo". Aguestes ofrendes se realizen coma peniténcies que s'impause un de bon voler per bèra rason, e les cau èster damb sòs guanhadi damb eth sòn pròpi trebalh. Ja eth dia abantes eth starets auie enviat a Porfiri entara casa d'ua des nòstes menestrales, ua veuda damb hilhs, qu'era sua casa auie ahlamat recentaments e que dempús der encendi s'auie botat a demanar caritat. Porfiri s'esdeguéc a comunicar qu'er encargue ja ère hèt e qu'auie balhat es sòs "de part d'ua benfactritz desconeishuda", coma l'auie estat manat.

- Lhèua-te, estimat, didec eth starets a Aliosha, dèisha que te veiga. As estat damb es tòns e as vist ath tòn frair?

A Aliosha li semblèc estranh que li preguntèsse damb fermetat e precision per un solet des sòns frairs; mès per quin? Atau donc, se l'auie tengut desseparat deth sòn costat autant eth dia abantes coma eth present, dilhèu auie estat precisaments per aguest frair.

- Qu'è vist a un des mèns fairs, responec Aliosha.
- Que parli d'eth d'ager, deth gran, qu'ath sòn dauant hi ua reveréncia enquiath solèr.
- Ad aguest que lo vedí ager, mès aué non l'è podut trapar, didec Aliosha.
- Hè lèu a trapar-lo, deman torna-i un aute còp, dèisha'c tot e hè lèu. Dilhèu encara sigues a temps de previer quauquarren orrorós. Ager jo que m'inclinè dauant d'un gran patiment en sòn avier.

De ressabuda se demorèc carat e coma negat enes sues reflexions. Es paraules auien estat estranhes. Eth pair Iosif, testimòni dera reveréncia enquiath solèr deth dia anterior, escambièc ua guardada damb eth pair Paisi. Aliosha que non se podec tier.

- Pair e mèstre, didec incrediblaments agitat, es vòstes paraules son massa confuses...Quin ei aguest patiment que lo demore?

- Non sigues oishinaire. Qu'auí ager ua presentida terribla...coma s'ager era sua guardada exprimisse tot eth sòn destin. Auie ua tau guardada... qu'eth mèn còr de pic s'espauric dauant de tot aquerò qu'aguest òme premanís entada eth madeish. Pendent tota era mia vida non è vist qu'un o dus viatges aguesta madeisha expression ena cara de quauquarrés...coma un miralh de tot eth sòn destin e, malerosaments, eth destin se complic. Te manè entada eth, Aleksei, pr'amor que me pensè qu'eth tòn ròstre frairau l'ajudarie. Mès que tot depen de Diu, tanben es nòsti destins. "S'eth gran de horment non què en tèrra e morís, demore eth solet; mès se morís, que balhe fòrça frut." Rebremba aquerò. E a tu, Aleksei, fòrça viatges ena mia vida t'è benedit enes mèns pensaments per aguest ròstre tòn, t'ac cau saber, didec eth starets damb un arridolet seren. Pensi en tu d'aguesta sòrta: gesseràs dehòra d'aguesti paredaus, mès en mon que viueràs coma un monge. Qu'auràs fòrça adversaris, encara qu'autanplan es tòns enemics t'estimaràn. Era vida te harà vier fòrça malastres, mès gràcies ada eri seràs erós e benediràs era vida e haràs que d'auti la bendisquen; aquerò ei çò mès important. Ben, atau ès tu. Pairs e mèstres mèns, se dirigic as sòns òstes damb ua trenda arridalha, jamès enquia aué auia dit, ne tansevolhe ada eth, per qué era mia amna se sent tan pròcha ath ròstre d'aguest joen. Solet ara ac vau a díder: entà jo, eth sòn ròstre a estat coma un arrebrembe e ua profecia. Ena aubada des mèns dies, en èster encara un mainatge petit, qu'auí un frair màger que moric joen, ena mia preséncia, damb solet dètz-e-sèt ans. E dempús, tant que s'anaue passant era mia vida, de man en man me convencí de qué aguest frair mèn siguec en mèn destin coma ua sòrta d'indicacion e predestinacion deth cèu, pr'amor que se non auesse estat eth ena mia vida, se non auesse existit en absolut, dilhèu jamès, atau m'ac pensi, auria acceptat era dignitat monacau e non auria cuelhut aguest preciós camin. Aguesta prumèra aparicion se produsic en èster jo un mainatge e ara, ena còga deth mèn camin, se manifèste de nauèth entà jo. Çò de prodigiós, pairs e mèstres, ei que, en tot auer ua retirada solet de cara, è sentut a Aleksei tan semblable ada eth en plan espirituau que fòrça viatges l'è cuelhut per aqueth joen frair mèn, vengut en secret entà jo ara fin deth mèn camin a manèra de rebrembe e d'inspiracion, e enquia e tot jo m'è vist estonat dauant aguest estranh sòmni. Escota-me, Porfiri, se dirigic ath novici que l'assistie. Qu'è vist fòrça viatges ena tua cara un cèrt dolor pr'amor qu'estimi mès a Aleksei qu'a tu. Ara te'n sabes per qué, mès te cau saber qu'a tu tanben t'estimi, e è patit fòrça peth tòn dolor. E a vosati, es mèns estimadi òstes, voi parlar-vos d'aguest joen, d'eth mèn frair, donques que non a auut ena mia vida preséncia mès valuosa qu'era sua, mès profetica e mès esmoventa. Eth mèn còr s'a aumplit de trendesa, e en aguest moment contempli tota era mia vida coma se la viuessa de nau...

Me cau senhalar aciu qu'aguesta darrèra conversacion deth starets damb es que lo visitèren en sòn darrèr dia de vida en part s'a sauvat escrita. La registrèc Aleksei Fiódorovich Karamazov pòc temps dempús dera mòrt deth starets entà poder rebrembar-la. Se reprodusís totafèt era convèrsa d'aqueth dia o se higec causes cuelhudes de convèrses anteriores damb eth sòn mèstre, ei quauquarren que non è

podut resòlver. Ath delà, en aguest escrit totes es paraules deth starets se recuelhen sense interrupcions, coma s'auesse expausat era sua vida en forma de raconde en dirigir-se as sòns amics, quan, sense dobte, per çò que se condèc dempús, en realitat que siguec tot un shinhau desparièr, pr'amor qu'aquera tarde toti intervengueren ena conversacion e, encara qu'es òstes interromperen pòc ath sòn anfitrion, totun parlèren d'eri madeishi e dilhèu enquia condèren e racondèren quauquarren des sues pròpies vides; ath delà, li calec produsir-se interrupcions ena narracion, pr'amor qu'eth starets s'estofaue a viatges, perdie era votz e autanplan s'ajacèc en lhet entà posar-se, sense adormir-se, e es òstes non abandonèren eth sòn lòc. Un o dus còps se hec ua pòsa ena conversacion entà liéger er Evangèli: lo liegie eth pair Paisi. Tanben cride era atencion que, a maugrat de tot, degun des presents credie qu'eth starets morisse aguesta madeisha net, mès que mès pr'amor que, ena que serie era darrèra tarde dera sua vida, dempús d'auer dormit prigondaments pendent eth dia, semblaue auer recuperat de pic naues fòrces que l'ajudèren a mantier aguesta longa charrada damb es sòns amics. Que siguec coma s'ua darrèra manifestacion de trendesa auesse sostengut aquera incredible animacion, mès solet per un moment, pr'amor qu'era sua vida s'esguitlèc ara suspresa...Mès aquerò que vierà dempús. Ara voi senhalar que m'è estimat mès non expausar toti es detalhs dera conversacion e limitar-me solet ara narracion deth starets sivans eth manuscrit d'Aleksei Fiódorovich Karamazov. Que serà mès cuert e non tant engüejant, mès, persuti, Aliosha recuelhec fòrça causes de conversacions anteriores e les amassèc.

II. DERA VIDA EN DIU DETH REVEREND IEROMONGE STARETS ZOSIMA, QUE PARTIC ENTÀ AMASSAR-SE DAMB ETH SÒN CREADOR, COMPAUSADA A COMPDAR DES SUES PRÒPIES PARAULES PER ALEKSEI FIÓDOROVICH KARAMAZOV.

Informacion biografica:

a) Sus era joenesa deth frair deth starets Zosima

Estimadi pairs e mèstres, neishí en ua província luenhana en nòrd, ena ciutat de V., de pair nòble, mès non illustre, e de categoria non guaire nauta. Moric quan jo solet auia dus ans d'edat e non lo retiri en absolut. Li deishèc ara mia mair ua casa de husta non guaire grana e un shinhau de capitau, pas guaire, mès pro entà poder víuer damb es hilhs sense copacaps. Era mia mair auie dus hilhs: eth mèn frair màger, Markel, e jo, Zinovi. Markel qu'auie uns ueit ans mès que jo, e ère de caractèr airós e irritable, mès brave; non ère dat as burles e òc estranhaments carat, sustot en casa damb jo, damb era nòsta mair e damb es vailets. En collègi s'i predaue, mès que non auie amistats entres es sòns companhs, encara que tanpòc se pelejaue damb eri; atau, aumens, ac rebrembaue era mia mair. Miei an abantes dera sua mòrt, quan ja auie complit es dètz-e-sèt, cuelhec eth costum de visitar a un òme solitari dera nòsta ciutat, un despatriat politic, deportat de Moscòu, per liurepensaire. Qu'ère aguest despatriat

un scientific important e un filosòf notable dera universitat. Per bèra rason cuelhec estimacion per Markel e lo comencèc a recéber. Eth joen se passaue tardes sanceres damb eth, e atau se passèc pendent tot er iuèrn, enquia qu'eth despatriat, a demana pròpia, pr'amor que non li mancauen protectors, siguec cridat de nauèth entà servir ar Estat en Sant Petersburg. Comencèc eth Quareme, mès Markel non volie hèr eth dejun, non hège que renegar e burlar-se'n: "Que non son que pegaries, didie, non existís cap de Diu", damb era quau causa orrificaue ara mia mair e as vailets, e enquia e tot a jo qu'èra petit, pr'amor que, encara qu'a penes auia nau ans, m'espauria fòrça en enténer aguestes paraules. Toti es nòsti vailets, quate en totau, èren sirvents, crompadi a nòm d'un propietari coneishut. Encara me'n brembi qu'era mia mair ne venec a un des quate, era codinèra Afimia, espeada e ja vielha, per setanta robles en papèr moneda, e ath sòn lòc ne contractèc a ua auta, ua hemna liura. Se passèc qu'ena siesau setmana de Quareme eth mèn frair comencèc a senter-se pejor: tostemp qu'auie estat malautís, patie deth piech, ère de constitucion fèbla e aclin ara tisi. Qu'ère pro naut, mès prim e aflaquit, e de cara plan agradiua. Sabi pas se se constipèc o qué, mès eth cas ei que venguec eth mètge e de seguit li gasulhèc ara mia mair qu'aquerò ère ua tisi galaupanta e que non passarie er iuèrn. Era mia mair s'estarnèc de plorar, comencèc a demanar-li ath mèn frair, damb molt de compde (mès que mès entà non espaurir-lo), que dejunèsse e recebesse eth sant sacrament, donques qu'alavetz encara non s'estaue en lhet. En entenè'c, aguest s'embestièc e la cuelhec damb eth temple de Diu, mès se demorèc cogitós: lèu-lèu se'n sabec qu'ère grèuments malaut e que per açò li demanaue sa mair, tant qu'auesse fòrces, que hesse eth dejun e anèsse a comuniar. Ath delà d'açò, eth que sabie dès hège temps qu'ère malaut e ja un an abantes d'aquerò mos auie dit ara nòsta mair e a jo damb sang hereda: "Non viuerè guaire temps en aguest mon, dilhèu que non arriba a un an", tau que se n'ausse era presentida. Tres dies dempús arribèc era Setmana Santa. E eth dimars peth maitin eth mèn frair comencèc a hèr eth dejun. "En realitat qu'ac hèsqui per vos, mair, entà que vos estetz contenta e tranquilla", li didec. Era mair ploraue d'alegria, mès tanben de pena: "Se'n sap qu'era sua fin ei apròp, per açò aguest cambi sobte". A penes venguec ena glèisa, li calec hèr lhet, atau que se cohessaue e recebie era comunion en casa. Que vengueren dies clars, serens, perfumadi, pr'amor qu'aqueth an era Pasca ère tardiua. Me'n brembi que se passaue tota era net estossegant, dormie mau, mès peth maitin tostemp se vestie e sajaue de sèir-se en fautulh. Atau se quedèc ena mia memòria: tranquil en sòn fautulh, resignat, damb un arridolet; malaut, mès damb eth ròstre alègre e content. Espirituaments, qu'estaue transformat, autant d'admirable ère eth cambi que s'auie produsit en eth! Entraue ena sua cramba era vielha hilhuquèra: "Dèisha que t'aluga ua lampa dauant dera icòna, hilhet". Abantes jamès ac permetie, autanplan les amortaue. "Alugatz-la, estimada, alugatz-la; qu'è estat un monstre, non è hèt que costar-vos desengusti. En tot alugar era lampa, prègues a Diu, e jo prègui en tot alegrar-me de veder-te. Atau pregam ath madeish Diu". Aguestes paraules que mos semblauen estranhes, e era mia mair se retiraue ara sua cramba e non hège que plorar; solet quan entraue a visitar-lo se shugaue es lèrmes e botaue era cara alègra. "Mama, non plores, cèu, solie dider-li, encara me rèste plan entà víuer, plan entà

gaudir damb vosati, aquerò ei era vida, era vida qu'ei alegria, gòi!". "Ai, estimat mèn, mès de quina alegria parles se pes nets uscles de fèbre e estossègues autant qu'eth piech semble que va a crebar". "Mama, li respon, non plores, era vida qu'ei eth paradís e toti èm en paradís, mès que non mo'n volem encuedar. Se voléssem encuedar-mo'n, deman madeish toti seríem un paradis". E a toti mos estonèren aqueres paraules, pr'amor que parlaue de forma estranha e damb fòrça conviccion; mos esmoiguíem e ploràuem. Venguien a tier-mos visites es nòsti coneishudi: "Amics, didie, estimadi mèns, qué è hèt jo entà que m'estimetz, per qué m'estimatz tant? Com ei qu'abantes non me'n sabia, non ac avaloraua?" Cada viatge qu'entrauen, les didie as vailets: "Amics, estimadi mèns, per qué me servitz? Dilhèu m'ac meriti? Se Diu me perdonèsse e me deishèsse contunhar entre es viui, jo madeish me botaria a servir-vos a vosati, donques que mos cau servir es uns as auti." En entener-lo, era mia mair remie damb eth cap: "Que parles atau per çò dera malautia, estimat". "Mama, era mia alegria, qu'ei impossible que non i age senhors e servents, mès dèisha que siga eth servent des mèns servents, coma eri ne son de jo. E tanben li didec, "mair, que cadun de nosati ei colpable de tot dauant de toti, e jo mès que degun." Era mia mair, autanplan diboishèc un arridolet, ploraue e arrie. "Com te cau èster mès colpable que degun? Que i a per aquiu assassins, brigands, que non as auut temps entà cométer tanti pecats coma entà colpar-te mès qu'es auti." "Maireta, autora des mèns dies (dès alavetz comencèc a tier aguesta sòrta de paraules amoroses, inesperades), plan estimada autora des mèns dies, era mia alegria, te cau saber qu'en vertat toti èm colpables per toti e per tot dauant deth mon. Non sai se com explicar-t'ac, mès aguest sentiment me torture. E com auem podut víuer e mos auem emmaliciat sense sabè'c?". Atau se desvelhaue cada dia, mès e mès atrendit e alegrant-se e tremolant totafèt d'amor. A viatges venguie eth mètge, eth vielh aleman Eisenschmidt. "Ben, doctor, encara contunharè un aute dia en aguest mon?", solie trufar-se'n damb eth. "E non solet un dia, senon molti, responie eth mètge, e enquia mesi e ans." "Qué didetz de mesi e ans!, sorrisclaue eth. Que non mos cau compdar es dies, ar òme que l'ei pro damb un solet dia entà conéisher era felicitat. Estimadi mèns, entà qué mos pelejam, entà qué mos vantam dauant d'arrés, entà qué rebrembar es ofenses? Gescam en jardin, anem a passejar e a jogar, a estimar-mos e laudar-mos es uns as auti, a punar-mos e a benedir era vida". "Ath vòste hilh ja non li rèste guaire entà víuer, informèc eth mètge ara nòsta mair quan aguesta gessec a dider-li adiu en pòrge, era malautia que l'amie ena lhocaria." Es hièstres dera sua cramba dauen entath jardin, e eth nòste jardin ère ombriu, damb arbes vielhs a on començauen a possar es brotons dera primauèra, arribauen es prumèrs audèths, que coacauen e cantauen enes sues hièstres. E còp sec, en tot guardar-les embelinat, comencèc a demanar-les perdon tanben ada eri: "Auderèts divini, auderèts alègri, perdonatz-me vosati tanben, pr'amor qu'è pecat dauant de vosati". Aquerò òc que ja non auec qui ac comprenesse, mès eth que ploraue d'alegria: "Òc, didie, que i a tanta gràcia de Diu en mèn entorn: audèths, arbes, prats, cèus...Solet jo viuia ena vergonha, solet jo ac è desonorat tot, e non me n'è encuedat dera beresa e dera gràcia". "Fòrça pecats ès en tot cargar ath tòn dessús", li didie era mia mair plorant. "Mair, vida mia, que non

plori de pena, senon d'alegria; que voi èster colpable dauant d'eri, qu'ei que non t'ac sabi explicar, pr'amor que non sai se com estimar-les. Que siga jo pecador dauant de toti, mès que toti me perdonen: aquerò ei eth paradís. Dilhèu non sò ara en paradís?" E auec encara plan mès causes que non se pòden rebrembar o anotar. Me'n brembi qu'un viatge entrè a veder-lo solet, non auie arrés mès. Qu'ère ua tarde clara, eth solei se cogaue, un arrai inclinat illuminaue tota era cramba. Me cridèc damb un gèst, jo que m'apressè en veder-lo, me cuelhec pes espatles damb es mans e me guardèc ena cara esmoigut, damb afeccion; non didec arren, simplaments me guardèc atau pendent ua menuta. "Vè-te'n, didec, vè-te'n, jòga, viu per jo!" Gessí e me n'anè a jogar. Fòrça viatges ena mia vida è rebrembat damb lèrmes se com me manèc que viuessa per eth. Didec fòrça d'autes paraules, polides e estonantes, mès incomprensibles alavetz entà nosati. Moric era tresau setmana dempús dera Pasca, conscient, e, encara que ja auie deishat de parlar, non cambièc en arren enquiara sua darrèra ora: guardaue content, enes sòns uelhs i auie alegria, mos cercaue damb era guardada, mos arridalhaue, mos cridaue. Autanplan ena ciutat se parlèc fòrça dera sua mòrt. Alavetz m'esmoiguí, mès non guaire, encara que òc que plorè fòrça quan l'acoguèren. Jo èra plan joen, un mainatge, mes aquerò jamès s'a delit deth mèn còr, eth sentiment s'estèc aquiu amagat. Ath sòn temps, aguest se lheuarie e responerie ara crida. E atau se passèc.

b) Es Sagrades Escriptures ena vida deth pair Zosima

Mos demorèrem solets era mia mair e jo. Conden qu'uns boni amics la conselhèren alavetz: solet vos demore un hilh, vos que non ètz prauba, qu'auetz sòs, per qué non manatz ath vòste hilh entà Sant Petersburg, coma hèn d'auti? En tot deishar-lo aciu dilhèu lo privaratz d'un brilhant avier. E li prepausèren ara mia mair que me manèsse entà Sant Petersburg, en còs de cadèths, entà ingressar ena Garda Imperiau. Era mia mair trantalhèc fòrça temps (com s'auie de desseparar deth sòn solet hilh), mès se decidic, encara que non sense lèrmes e pensant que contribuie ara mia felicitat. M'amièc en Sant Petersburg e me deishèc aquiu installat, e d'alavetz ençà que non la tornè a veir. Moric tres ans dempús, tres ans que s'estèc patint e tremolant per nosati dus. Dera casa familhau que me hi a vier solet arrebrembes preciosi, pr'amor que non i a arrebrembes mès preciosi qu'es des prumèrs ans ena casa familhau, e aquerò lèu tostemp ei atau, sonque que i age un shinhau d'amor e union enes familhes. Autanplan dera pejor familha un que pòt sauvar arrebrembes preciosi, qu'ei pro s'era amna sap cercar çò de preciós. As rebrembes familhars jo que junhi es dera Istòria Sagrada, que ja sentia interès quan m'estaua ena casa familhau, en èster encara un mainatge. Auia alavetz un libre, ua istòria sagrada, damb beròies illustracions, titolat *Cent quate istòries sagrades deth Vielh e Nau Testament*; qu'aprení a liéger damb eth. Encara aué me lo sauvi ena mia estatgèra, lo sauvi coma un preciós rebrembe. Mès, abantes autanplan d'apréner a liéger, me'n brembi deth prumèr viatge qu'experimentè un cèrt fervor espirituau, tàs ueit ans d'edat. Era mia mair m'amiaue (non me'n brembi a on ère eth mèn frair) ena casa de Diu, ena missa, un Deluns Sant. Qu'ère un dia clar, e jo, en brembar-lo ara, torni a veir claraments er

encens gessent der encensièr e pujant, e naut de tot dera copòla, en ua hiestreta estreta, es arrais de Diu en tot vessar-se sus nosati ena glèisa, tant qu'er encens, que se lheuaue en tot formar ondes, semblaue esbugassar-se en eri. Jo qu'ac guardaua esmoigut e, per prumèr viatge ena mia vida, era mia amna acuelhec conscientaments eth prumèr seme dera paraula de Diu. Gessec entath miei deth temple un adolescent damb un libre gran, tan gran qu'alavetz me semblèc que li costaue amiar-lo. Lo botèc en cantussièr, lo dauric e comencèc a liéger e, alavetz, de ressabuda, per prumèr viatge comprení quauquarren, per prumèr viatge ena mia vida comprení çò que liegien en temple de Diu. Qu'auie un varon ena tèrra de Uz, sincèr e pietós, e auie tantes riqueses, tanti camelhs, tantes oelhes e saumets, e es sòns hilhs se divertien e eth les estimaue fòrça e pregaue a Diu per eri; dilhèu aurien pecat, en tot divertir-se tant. E vaquí qu'eth diable se presente dauant de Diu, damb es hilhs de Diu, e li ditz ath Senhor qu'a recorrut tota era tèrra, de punta a punta, e a estat dejós dera tèrra. "As vist ath mèn sirvent Job?", li pregunte Diu. E se vantèc Diu dauant eth diable, en tot senhalar-li ath sòn sirvent, un òme plan sant. Eth diable arric maliciosaments en enténer es paraules de Diu: "Autreja-lo-me e veiràs se com eth tòn sirvent comence a planher-se e a maudíder eth tòn nòm". E Diu autregèc ad aguest òme just, tant estimat per eth, ath diable, e eth diable anequelic as sòns hilhs e ath sòn bestiar, e espargec era sua riquesa còp sec, coma se siguesse eth pericle de Diu. E Job s'esquincèc es vestidures, queiguec en solèr e didec: "Despolhat que gessí des entralhes dera mia mair, despolhat que tornarè ena tèrra. Diu que m'ac dèc, Diu que m'ac treiguec. Que sigue benedit eth sòn nòm d'aué enquiath fin des sègles". Pairs e mèstres, ajatz pietat des mies lèrmes presentes, pr'amor qu'era mia mainadesa se lhèue de nauèth dauant de jo e alendi ara tau qu'alendaua alavetz damb eth mèn piech de ueit ans e, coma alavetz, senti estonament, confusion e alegria. Tanben alavetz es camelhs s'apoderèren dera mia imaginacion, e Satanàs en tot parlar damb Diu, e Diu en tot manar ath sòn sirvent entara destruccion, e eth sòn sirvent exclamant: "Que sigue benedit eth tòn nòm, a maugrat deth tòn castig". E dempús eth cant seren e doç en temple: "Que puge era mia pregària", e un aute còp er encens der encensièr deth prèire e era oracion de jolhs. D'alavetz ençà (ager madeish lo tenguí enes mies mans), que non posqui liéger aguest raconde sagrat sense lèrmes enes uelhs. Guaire n'a de grandiós, misteriós, inconcebible! Qu'entení dempús es paraules plies d'orgulh de burlaires e blasfemaires: se com podec eth Senhor autrejar ath predilècte des sòns sants entà qu'eth diable se divertisse, trèir-li es sòns hilhs, punir-lo damb malauties e nafres enquiath punt d'auer-se de netejar eth pus des nafres damb un tròç de teule; e per qué? Solet entà vantar-se dauant de Satanàs: "Guarda çò que pòt sostier eth mèn sant per jo!" Mès qu'aquiu i é çò de grandós, aguest qu'ei eth mistèri: era leugèra imatge terrenau e era vertat etèrna que se tòquen. Dauant dera vertat terrenau se complís era accion dera vertat etèrna. Aquiu eth Creador, coma enes prumèrs dies dera creacion, quan acabaue cada dia damb ua laudança: "Qu'ei bon çò qu'è creat", guarde a Job e se torne a laudar pera sua creacion. E Job, en glorificar ath Senhor, non solet li servís ada Eth, senon que servirà a tota era sua creacion, ua generacion darrèr era auta, pes sègles des sègles, donques qu'entà un tau prèzthèt ère destinat.

Diu mèn, quin libre, quines leçons! Quin libre es Sagrades Escriptures! Quin miracle e quina fòrça se li balhe damb eth ar òme! Qu'ei coma era imatge escultada deth mon, der òme e des caractèrs umans, tot qu'ei nomentat e amuishat pes sègles des sègles. E guairi mistèris resolvudi e reveladi: Diu que revie a Job, li torne a balhar riqueses, se passen uns ans e ja torne a auer d'auti hilhs e les estime, Diu mèn! "Mès com podie estimar ad aguesti naui hilhs, se podie pensar un, en tot auer perdut as anteriors? En rebrembar ad aqueri, com podie èster pliaments erós, madeish qu'abantes, damb aguesti naui hilhs, per mès que les estimèsse?" Que se pòt, que se pòt: eth gran mistèri dera vida umana de man en man convertís era pena anciana en tranquilla e trenda alegria. En sòrta dera borenta sang jovenila, qu'arribe era vielhesa tranquilla e doça: diadèraments benedisqui era gessuda deth solet, e eth mèn còr li cante madeish qu'abantes, mès que ja non me shaute mès era sua còga, es sòns arrais inclinadi e es rebrembes sereni, doci, trendi, imatges estimades de tota ua vida longa e benaurada e, peth dessús de tot, era vertat de Diu qu'esmò, reconcílie e tot ac perdone. Era mia vida s'acabe, ac sabi e me n'encuedi, mès cada dia que me rèste senti qu'era mia vida ena tèrra entre ja en contacte damb ua vida naua, infinita, desconeishuda, encara que ja plan pròcha, e en presentir-la que tremòle afogada era mia amna, lutz eth mèn esperit e plore alègre eth mèn còr... Amics e mèstres, mès d'un viatge è entenut, e darrèraments mès soent, qu'en nòste país es sacerdòts de Diu, mès que mès es des bordalats, se planhen en tot plorar pertot dera sua baisha sodada e dera sua umiliacion e declaren dubèrtaments, autanplan ena premsa, jo madeish ac è liejut, que ja non son capables d'explicar ath pòble es Escriptures, donques qu'eth sòn salari ei escàs, e, que se vien es luterans e es erètges e comencen a panar-les era sua vegada, qu'ac hèsquen, "pr'amor qu'ei tant escàs eth nòste salari.". Ai, Senhor!, pensi jo, que Diu volgue balhar-les quauquarren mès valuós qu'aguest salari tan preciós entada eri (pr'amor que tanben es sòns planhs son justificadi), mès de vertat vos digui: se bèth un ei colpable, era mitat dera colpa qu'ei nòsta! Pr'amor que, encara qu'eth sacerdòt non age temps, encara que non li manque rason quan assegure qu'ei aclapat peth trebalh e es ceremònies, tostemp li restarà quauquarren de temps...Qu'ei que non aurà ne tansevolhe ua ora setmanau entà brembar-se'n de Diu? E tanpòc se trabalhe tot er an. Qu'amasse en çò de sòn un còp ara setmana, pera tarde, prumèr solet as mainatges: es pairs enteneràn a parlar d'aquerò e tanben començaràn a acodir. Entàd aguest prètzhèt tanpòc te cau bastir un gran ostau, que les pòs recéber simplaments ena tua *isba*. Non cranhes, non te van a mauméter era tua *isba*, ei solet ua ora. Daurís eth libre e comença-les a liéger sense paraueles retortilhades e sense arrogància, sense calar-te ath dessús sòn, damb veneracion e modestia, en tot gaudir tu tanben de lieger-les e de qué eri t'escoten e te comprenen, en tot estimar tu madeish aguestes paraules. Pòsa-te solet de quan en quan entà esclarir bèra paraula qu'era gent simpla non vengue a compréner; mès non te'n hèsques, ac compreneràn tot, eth còr ortodòx qu'ac compren tot! Liege-les d'Abraham e Sara, d'Isaac e Rebeca, de com Jacob venguec en çò de Laban e pelegèc en sòmnis contra eth Senhor e didec: "Guaire terrible ei aguest lòc!", e embelinaràs er esperit pietós d'aguesta gent simpla. Liege-les, sustot as mainatges, se com uns frairs veneren coma esclau ath sòn frair carnau, a Jusèp, er estimat gojat,

eth gran profeta qu'interpretaue es sòmnis, e li dideren ath pair qu'ua fèra auie esbocinat ath sòn hilh, e li mostrèren era ròba banhada de sang. Liege-les se com vengueren dempús es frairs entà Egipte ara cèrca de pan, e Jusèp, convertit en un naut dignitari, sense qu'eri l'arreconeishessen, les tormentèc, les condamnèc, cuelhec ath sòn frair Benjamin, e tot aquerò sense deishar d'estimar-les: "Que vos estimi, e, en tot estimar-vos, vos hèsqui patir". Pr'amor que tota era sua vida auie estat rebrembant se com l'auien venut a uns mercadèrs en bèth lòc ena estèpa ensolamadoira, ath cant d'un potz, e se com eth, en tot retòrcer-se es mans, ploraue e suplicaue as sòns frairs que non lo venessen coma esclau en ua tèrra estranha. E vaquí que, en veder-les dempús de tanti ans, tornèc a sénter per eri un amor immens, mès que les hec patir e passar torment, a maugrat d'aguest amor. Fin finau, quan ja non pòt tier eth patiment deth sòn còr, s'aluenhe d'eri se dèishe quèir sus eth lhet e plore. Dempús se shugue eth ròstre e torne entath sòn costat, radiant e luminós, e les anóncie: " Frairs, que sò Jusèp, eth vòste frair!" E qu'ara seguida les liege se com s'alegrèc er ancian Jacob en saber-se'n qu'eth sòn hilh estimat ère viu e se com partic entà Egipte, deishant eth sòn país natau, e moric en tèrra estranha, en tot legar en testament, pes sègles des sègles, era grandosa paraula que tota era sua vida s'auie lotjat, de manèra misteriosa, en sòn moish e pauruc còr: que dera sua raça, de Judà, gesserà era grana esperança deth mon, eth sòn reconciliador e eth sòn sauvador! Pairs e mèstres, perdonatz-me e non vos emmaliciètz se , coma un mainatge petit, vos expliqui aquerò que sabetz dès hè temps e que me poiríetz ensenhar vosati a jo, damb paraules cent viatges mès avientes e polides. Que parli atau solet possat peth mèn entosiasme, e perdonatz es mies lèrmes, donques qu'estimi aguest libre! Deishatz qu'eth, eth sacerdòt de Diu, tanben plore, e atau veirà se com, en responsa, es còrs des sòns auditors tanben s'esmòn. Sonque s'a besonh d'un solet seme petit, diminut: que lo lance ena amna dera gent simpla e eth seme non morirà, viuerà ena amna d'aguesta gent pendent tota era vida, amagat entre es tenèbres, entre era pudor des sòns pecats, tau qu'un punt luminós, tau qu'un magnific arrebrembe. E non ei de besonh, non n'ei, explicar o instruir en excès, aguesta gent qu'ac comprenerà damb simplicitat. Vos pensatz, dilhèu, qu'es persones simples non lo compreneràn? Sajatz a lieger-les dempús eth raconde trende e esmovent dera beròia Esther e era vantaira Vasti, o era meravilhosa istòria deth profeta Jonàs en vrente dera balena. Non desbrembetz tanpòc es parabòles deth Senhor, sustot es der Evangèli de Lucas (atau ac hi jo), dempús dera conversion de Saulo enes Hèts des Apostòls (indispensable!, indispensable!) e, a tot darrèr, des *Cheti-Minei* aumens era vida de Sant Aleish e dera alègra martir, grana entres es granes, Maria Egipciaca, teovidenta e portaira de Crist. Damb aguestes istòries simples arribaratz en sòn còr, e solet n'auetz besonh d'ua ora ara setmana, per mès qu'eth salari sigue escàs, ua oreta de nonarren. E veirà eth prèire se com eth nòste pòble ei misericordiós e arregraït, e com l'entorne cent viatges mès de çò qu'a recebut: en tot rebrembar era emocion deth prèire e es sues trendes paraules, era gent que l'ajudarà de boni talents en camp, e tanben ena sua casa, e l'amuisharà mès respècte qu'abantes, e ja damb aquerò aurà aumentat eth sòn salari. Era causa ei tan simpla qu'a viatges caram per pòur de qué s'arrissen de nosati, mès ei tant evident!

Aqueth que non cre en Diu tanpòc cre en pòble de Diu. Mès eth qu'age fe en pòble de Diu veirà tanben era santetat que i a en eth, a maugrat qu'enquia alavetz non auesse creigut en era. Solet eth pòble e era sua fòrça espirituau futura poiràn convertir as nòsti atèus, que s'an desligat dera sua pròpia tèrra. E qué ei era paraula de Crist sense er exemple? Sense era paraula de Diu, era destruccion que queirà sus eth nòste pòble, pr'amor qu'era sua amna ei delirosa dera sua paraula e de quinsevolh imatge polida. Ena mia joenesa, de temps de memòria perduda, lèu quaranta ans a, eth pair Anfim e jo recorrérem tota era Rus en tot quectar caritat entath monastèri, e ua net que hérem jadilha ena arriba d'un gran arriu navigable en companhia d'uns pescaires; damb eri que i auie un joen agradiu, un campanhard qu'aparentaue uns dètz-e-ueit ans; qu'ère esdegat per arribar, londeman, ath sòn trebalh: remolcar en tot tirassar dera tira, era barca d'uns mercadèrs. Me n'encuedi que guarde entà dauant damb baticòr e serenitat. Qu'ère ua net de junh-sèga clara, tranquilla e cauda, er arriu ère ample, ua frescolenca bromassa pujaue d'eth, bèth peishet esposcaue de quan en quan, es audèths auien carat, se hège era cauma, tot qu'ère esplendorós e manaue ua pregària a Diu. Solet nosati dus, aqueth joen e jo, èrem desvelhadi, e mos calèrem a parlar dera beresa d'aguest mon de Diu e deth sòn grandós mistèri. Cada trocet d'èrba, cada insècte (ua hormiga, ua abelha daurada), toti coneishen eth sòn camin d'ua manèra estonanta, sense auer intelligéncia, toti hèn a veir eth mistèri divin, l'encarnen sense pòsa. Me n'encuedè de qué eth còr d'aqueth simpatic joen s'encoratjaue. Me condèc que li shautaue eth bòsc, es audèths sauvatges; qu'ère auderaire, arreconeishie cada un des sòn fiulets, sabie se com cuélher a cada audèth: "Non coneishi arren, mielhor qu'eth bòsc, me didie, encara que totes es causes siguen bones". "Qu'ei vertat, li responi, tot qu'ei bon e grandós pr'amor que tot ei vertat: guarda eth shivau, li digui, aguest gran animau, tan pròche ar òme, o eth buèu, que lo neurís e trabalhe entada eth, aclapat e cogitós, guarda era sua portadura: quina docilitat, quin estacadís a un òme que li sol tustar sense pietat, quina innocéncia, quina confiança e beresa en sòn ròstre. E enquia ei esmovent saber que non i a pecat en eth, pr'amor que tot ei perfècte, tot, exceptat der òme, ei liure de pecat, e Crist ei damb eri abantes que damb nosati." "Com ei aquerò?, pregunte eth joen. Crist ei damb eri?". "Que non pòt èster de ua auta manèra, li digui, donques qu'eth Verb ei entà toti, entà tota era creacion e entà tota creatura, cada huelheta s'endralhe de cap ath Verb, cante era glòria de Diu, plore a Crist, sense auer-ne consciéncia, a trauèrs deth mistèri dera sua existéncia sense pecat. Aquiu, li digui, en bòsc, èrre er os terrible, menaçaire e herotge, mès que non ei colpable d'arren." E li condè que, en bèra ocasion, un os s'auie apressat a un gran sant que cercaue era sauvacion en bòsc, en ua petita cèla, e qu'eth gran sant sentec pietat e gessec sense pòur e li balhèc un tròç de pan: "Vè-te'n, li didec, Crist qu'ei damb tu", e eth herotge animau s'aluenhèc, aubedient e somís, sense costar maus. E s'esmoiguec eth joen en saber qu'era fèra s'auie aluenhat sense hèr cap de mau, e que Crist tanbèn ère damb er animau. "Ai, ditz, quina meravilha! Qué admirabla e qué meravilhosa ei tota era òbra de Diu!". Ère aquiu seigut, en tot meditar tranquilla e doçaments. Vedí que m'auie comprenut. E se demorèc adormit ath mèn costat, damb un sòn leugèr e blos. Beneditz, Senor, ara joenesa! E preguè per eth, tant que m'adormia jo tanben.

Senhor, envia era patz e era lum ara tua gent!

c) Rebrembes de celibat e joenesa deth starets Zosima, encara en sègle. Eth düèl.

M'estè fòrça ans, lèu ueit, en Sant Petersburg, en còs de cadèths, e damb era naua educacion fòrça des impressions dera mia mainadesa vengueren amortesides, encara que non ne desbrembè cap. En cambi, cuelhí tanti costums naui, e autanplan opinions, que me transvestí en un èsser lèu sauvatge, crudèu e ridicul. Ath delà deth francés, aquerí er lustre dera urbanitat e des formes mondanes, mès toti nosati, jo tanben, consideràuem autentiques bèsties as soldats que non servien en còs. Dilhèu jo mès qu'arrés, pr'amor qu'èra eth mès mausapiós de toti es mèns camarades. Quan venguérem a èster oficiaus, qu'èrem prèsti a vessar era nòsta sang pes insults ar aunor deth regiment, encara que lèu degun de nosati sabie se qué ère er autentic aunor e, se bèth un ac auesse desnishat, eth qu'aurie estat eth prumèr a ridiculizà'c. Lèu èrem capinauts des nòstes petes, peleges e menaces. Non voi díder que siguéssem maishants; toti aqueri joens qu'èren bravi, mès que se comportauen damb mesquinaria, jo mès qu'arrés. Çò de mès important ei que jo ja dispausaua deth mèn capitau, e per aquerò me calè a víuer ath mèn caprici, damb tot eth vam dera joenesa, sense moderacion, ath mès córrer. Mès que i auie ua causa susprenenta: tanben liegia alavetz, e enquia e tot damb plaser. En aguesta epòca lèu jamès dauria era Biblia, encara que jamès me desseparè d'era, l'amiaua damb jo pertot: en vertat, sauvaua aqueth libre, sense sabè'c jo madeish, "entara ora, dia, mes e an". En servir atau uns quate ans, finauments venguí ena ciutat de K., a on ère alavetz estacionat eth nòste regiment. Era societat d'aguesta ciutat qu'ère variada, nombrosa e alègra e, ath delà, non me hègen praube, çò que, en aguest ambient, compde fòrça. E se produsic un hèt que siguec eth començament de tot. L'auí afeccion a ua gojata joena e polida, intelligenta e digna, de caractèr alègre e nòble, hilha de pairs aunorables. Qu'èren gent importanta, auien sòs, influéncia e poder, m'acuelheren damb afècte e corauments. Me semblèc qu'era gojata me guardaue damb boni uelhs: eth mèn còr s'alugaue dauant de tau sòmni. Mès endauant, comprení e venguí d'encuedar-me'n de qué dilhèu non l'auria estimat damb tanta passion, senon que simplaments respectaua era sua intelligéncia e eth sòn caractèr nautat, coma non podie èster de ua auta manèra. Totun, er egoïsme m'empachèc alavetz demanar era sua man: que me semblaue plan dur e terrible dider-me adiu des temptacions dera vida leugèra e liure de celibatari a ua edat tan primairenca, mès que mès en tot dispausar de sòs. Ça que la, òc que hi bères insinuacions. En quinsevolh cas, ajornè pendent ua brèu tempsada quinsevolh pas decisiu. E vaquí que, de ressabuda, me manen dus mesi en comission de servicis en un aute districte. Entorni tàs dus mesi e alavetz me'n sabí qu'era joena s'auie maridat damb un ric propietari des entorns, un òme màger que jo mès encara joen, e damb bones relacions ena capitau e entre era nauta societat, quauquarren que jo mancaua; ath delà, ère un òme plan amable e, tanben, instruit, tant que jo non auia cap sòrta d'instruccion. Me tustèc autant aqueth eveniment inesperat qu'autanplan se m'embromèc er entendiment. Mès çò de mès important deth cas ère que, sivans me'n

sabí dempús, eth joen propietari ère eth sòn prometut dès hège fòrça temps, e que jo madeish me l'auia trapat en fòrça escadences en çò d'era, mès, encaborniat pes mèns pròpis merits, non auia notat arren. Aquerò siguec, damb diferéncia, çò que mès mau me hec: com ère possible que lèu toti as sabessen e jo siguessa eth solet que non sabie arren? De ressabuda sentí ua ràbia insuportabla. Era cara rogida, comencè a rebrembar guairi viatges auia estat a mand de declarar-li eth mèn amor, e, donques qu'èra non m'auie arturat ne avertit, volie díder que s'auie burlat de jo, me pensè. Mès endauant, plan, ac considerè e me'n brembè qu'era non se n'auie arrit bric; ath contrari, interrompie, en tot hèr badinades, taus convèrses e cambiaue de tèma, mès en aqueri moments non sabí encuedar-me'n e alugaua es mèns desirs de resvenja. Rebrembi damb suspresa qu'era mia set de resvenja e era mia ira autanplan a jo me resultauen excessiuaments gravoses e desagradiues, pr'amor que, en èster de caractèr tranquil, que non podia èster emmaliciat damb quauquarrés pendent temps, e plan per açò, me calie ahiscar a jo madeish d'ua manèra artificiau, e a tot darrèr me convertí en un subjècte maishant e insensat. Demorè era mia escadença, e un viatge, dauant de fòrça gent, artenhí a otratjar ath mèn "rivau"per ua rason que, aparentaments, non auie arren a veir damb jo: hi burla d'ua opinion sua sus un important eveniment d'aqueri dies (èrem en 1826), e artenhí burlar-me'n, aquerò didie era gent, damb engenh e adretia. Dempús l'exigí ua explicacion e, quan me la balhèc, lo tractè damb tanta grossieretat que venguec en tot acceptar eth mèn düèl, sense reparar ena enòrma diferéncia que i auie entre nosati, pr'amor que jo èra mès joen, insignificant e de categoria plan inferiora. Dempús me'n sabí de cèrt qu'auie acceptat eth mèn desfiament tanben per gelosia: ath sòn moment s'auie sentut un shinhau gelós de jo pera que dempús serie era sua hemna e encara ère era sua nòvia; en aqueth moment se pensarie que, s'era venguie a saber-se'n que jo l'auia ofensat e eth non s'auie decidit a desfisar-me, alavetz era, sense encuedar-se'n, començarie a menspredar-lo e eth sòn amor trantalharie. De seguit que trapè un pairin, un camarada, tinent deth sòste regiment. En aqueth temps, a maugrat qu'es düèls se perseguien implacablaments, qu'èren lèu ua mòda entre es militars: enquiath tau punt creishen a viatges e se hèn fòrts es prejudicis mès absurds. Eth junh arribaue ara sua fin e eth nòste encontre qu'aurie lòc eth dia a vier, tàs sèt deth maitin, en camp; alavetz m'arribèc quauquarren de vertat fatidic. En entornar en casa, furiós e intractable, m'embestiè damb Afanasi, eth mèn planton, e li tustè dus viatges damb tota era fòrça deth morir, de tau manèra qu'era cara se li curbic de sang. Que non hège guaire qu'ère ath mèn servici e, encara que d'auti viatges l'auia tustat, jamès ac auia hèt damb aqueth acarniment brutau. Credetz-me, estimadi, s'an passat quaranta ans e encara ac rebrembi damb vergonha e dolor. Me calè en lhet, dormí ues tres ores, me desvelhè ja trincat eth dia. En un virament de uelhs me lheuè, ja non auia talents de dormir, m'apressè ena hièstra, la daurí (daue tath jardin), vedí que gessie eth solei, er aire ère tèbe, hège un dia esplendid, començauen a cantar es audèths. "Per qué i deu auer ena mia amna, me pensaua jo, aguesta sensacion d'ignomínia e baishesa? Serà pr'amor de qué vau a vessar sang? Non, me didí, non semble que sigue per aquerò. Serà pr'amor que cranhi era mòrt, pr'amor qu'è pòur de qué m'aucissen? Non, non, en absolut, que non a arren

a veir..." E de pic me n'encuedè de çò que me passaue: auia tustat a Afanasi delànet! Tot que se venguec de nauèth, coma se se repetisse: que l'è dauant, li tusti damb fòrça era cara, mès eth que tie es braci sarradi ath còs, era tèsta dreta, es uelhs plan dubèrts, en posicion de fèrmes, s'estrementís damb cada còp mès ne tansevolhe gause a lheuar es braci entà protegir-se...A on pòt arribar un òme! Un òme en tot pataquejar a un aute òme! quin crim! Que siguec coma s'ua agulha punchenta me trauesèsse era amna de costa a costat. Me demori aquiu coma un entelerit, tant qu'eth solei lutz, es huelhetes s'alègren, miralhen, e es audèths...es audèths lauden a Diu...Me curbí eth ròstre damb es dues mans, m'esbaucè sus era cagira, e m'estarnè de plorar. Me'n brembè alavetz deth mèn frair Markel e des sues paraules as vailets abantes de morir: "Amics, estimadi mèns, per qué me servitz? Per qué m'estimatz? Dilhèu jo meriti èster servit?". "Plan, dilhèu ac meriti?", me venguec de pic entath cap. Efectiuaments, per qué me meriti que un aute òme, madeish que jo a imatge e semblança deDiu, me servisque? E atau, per prumèr viatge ena mia vida, aguesta pregunta se demorèc gravada en mèn cap. "Maireta, autora des mèns dies, en vertat que toti èm colpables per toti dauant de tot eth mon, sonque qu'era gent non ac sap, s'ac sabessen, aquerò serie eth paradís!...Senhor, ei possible que non sigue vertat?, ploraue e pensaue, en vertat, ei possible que jo siga eth mès colpable de toti, e eth pejor entre totes es persones deth mon!". E de ressabuda tota era vertat me bohèc ath laguens, damb tot eth sòn esplendor: que me calie hèr? Qu'anaua a aucir a un òme brave, intelligent e nòble, que non m'auie hèt arren, e anaua a privar entà tostemp ara sua esposa dera felicitat, l'anaua a hèr patir e l'anaua a aucir. Contunhaua ajaçat capenjós en lhet sense encuedar-me'n qu'eth temps se passaue. Còp sec, entrèc eth mèn camarada, eth tinent; que me venguie a cercar damb es pistòles: "A!, didec, plan ben, que ja ès desvelhat, ei era ora, partim". Me demorè estalabordit, sense saber se qué hèr; gessérem e montèrem en coche: "demora aciu un moment, li didí, ara torni, que m'è desbrembat eth monedèr". E entornè de cap a casa, dret de cap ath crambalhon d'Afanasi: "Afanasi, didí, ager te tustè dus viatges ena cara, perdona-me". Eth que s'espauric, me guardèc e jo me n'encuedè de qué aquerò ère pòc, plan pòc, e de pic, tau coma anaua, damb insignes e tot, quèigui enes sòns pès, e inclini eth front enquiath solèr: "Perdona-me!". Se demorèc estonat: "Senhor mèn, *batiushka*, senhor, mès com...jo que non sò digne..." e petèc en somics, coma jo abantes, se curbic eth ròstre damb es dues mans, se virèc de cap ara hièstra, estrementit pes plors, tant que jo corria a arremassar-me damb eth mèn companh e pujaua a tot córrer en coche: "Endauant, manè. As vist bèth viatge, li didí cridant, a un venceire? Aciu que n'as un, dauant de tu!" Qu'èra extasiat, arrisqui, hèsqui tot eth camin parlant e parlant sense pòsa, ja non me'n brembi se de qué parlè. Eth que me guarde: "Plan ben, frair; veigui que deisharàs en un bon lòc eth nòste unifòrme". E arribèrem en lòc convengut, eri que ja mos demorauen. Mos placèrem a dotze passi era un der aute, ada eth que li tocaue tirar prumèr. Jo èra ath sòn dauant, alègre, cara a cara, sense parpelejar, lo guardaua afectuosaments, sabia se qué anaua a hèr. Eth que tirèc, solet me hec ua petita engarrapada ena caròla e me hereguèc era aurelha. "Gràcies a Diu, sorrisclè, non as aucit a un òme!", e cuelhí era mia pistòla, me virè en redon e la lancè còp sec en aire,

entath bòsc. "Aguest qu'ei eth tòn lòc!". Me virè entath mèn adversari: "Plan senhor mèn, li didí, perdonatz ad aguest estupid joen, colpable d'auer-vos ofensat, que vos a forçat a tirar contra eth. Que sò dètz viatges pejor que vos, dilhèu mès. Didetz-l'ac ara persona que mès veneratz en aguest mon". Sivans venguia de parlar, es tres comencèren a cridar: "Com ei possible!, didec eth mèn adversari emmaliciat. Se non volíetz lutar, per que vos calec shordar-me?". "Ager, li didí, encara èra un estupid, mès qu'aué sò mès senut", li responí alègraments. "Que me creigui çò d'ager, mès per çò que tanh ad açò d'aué, qu'ei de mau hèr vier ena madeisha conclusion que vos". "Excellent!, li digui en tot picar de mans, que sò d'acòrd damb vos, m'ac è meritat!". "Plan senhor mèn, tiratz o non?". "Non. Li digui, s'ac voletz, tiratz vos un aute còp, encara que serie mielhor de non hè'c". Es pairins cridauan, mès que mès eth mèn: "Quin escarni entath regiment! Demanar perdon ena mèrca! S'ac auessa sabut!". Jo que contunhaua aquiu, dauant de toti eri mès ja non arria: "Senhors, dilhèu en nòste temps ei tan susprenent trapar a un òme qu'arreconeishe era sua estupiditat e publicaments se declare colpable de çò qu'ei colpable?". "Mès non ena mèrca!", cridèc eth mèn pairin de nauèth. "Precisaments!, les responí. Aquerò ei çò de mès susprenent, pr'amor que m'auria d'auer declarat colpable sonque vier aciu, abantes deth sòn tir, sense auer-lo possat a cométer un plan grèu pecat mortau. Mès qu'auem organizat eth mon d'ua manèra tan monstruosa qu'actuar atau ère lèu impossible, pr'amor que solet dempús d'auer tengut eth sòn tir a ua distància de dotze passi es mies paraules pòden auer un significat entada eth; ça que la, se les auessa prononciat abantes deth tir, sonque en arribar, simplaments auríetz dit vosati: qu'ei un covard, s'a espaurit en veir era pistòla e non i a arren mès entà parlar. Senhors, sorrisclè de pic damb tot eth mèn còr, campatz enes vòstes entorns es dons de Diu: eth cèu clar, er aire net, era èrba leugèra, es audèths, era natura bèra e blossa; solet nosati, impiui e pècs, non comprenem qu'era vida ei eth paradís, e n'aurie pro qu'ac voléssem comprener entà que surgentèsse en aguest instant damb tot eth sòn esplendor, e mos abraçaríem plorant...". Encara volia contunhar, mès que non podí; me mancaue er alend damb tanta doçor, damb tanta joenesa; qu'èra erós coma jamès n'auia estat ena mia vida. "Tot aquerò que didetz qu'ei senut e pietós, me didec eth mèn adversari, en quinsevolh cas, qu'ètz vos un òme originau". "Arritz ara, jo qu'arrí tanben, mès dempús que m'auríetz de vantar". "Jo que ja sò prèst a vantar-vos, ditz, permetetz-me, vos aufrisqui era mia man, pr'amor que me pensi qu'ètz vos reauments sincèr". "Non, li digui, ara non, mès tard, quan siga mielhor e m'aja meritat eth vòste respècte; alavetz que haratz ben d'aufrir-me era man". Tornèrem entà casa, eth mèn pairin hec tot eth camin renegant, mès jo non hèja que hèr-li punets. De seguit arribèc era notícia enes aurelhes des mèns camarades, se premaniren entà jutjar-me aqueth madeish dia: "Qu'a enlordit eth nòste unifòrme, que presente era sua renonciacion". Tanben n'auec que me defeneren: "ça que la, diden qu'a tengut eth tir". "Òc, mès a auut pòur des auti tirs e a demanat perdon ena mèrca". "S'auesse auut pòur des tirs, responien es mèns defensors, aurie descargat era sua pistòla abants de demanar perdon, e eth l'a lançat cargada entath bòsc; non, aciu que s'a passat quauquarren desparièr e originau". Jo qu'èra en tot escotar, me divertia en guardar-les. "Plan

estimadi mèns, didí, amics e companhs, non vos cau pòur pera mia renóncia, pr'amor que ja l'è presentada, aguest madeish maitin, en burèu deth regiment; en moment que me l'autrègen ingressarè en un monastèri; plan per açò è presentat era mia renóncia". Que siguec enténer aquerò, e toti ar unisson s'estarnèren d'arrir a arridalhades: "Qu'ac poiríetz auer dit abantes, ara tot qu'ei clar, non se pòt jutjar a un monge", non parauen d'arrir, mès non arrien en ton de burla, senon damb trendesa, divertidi; de ressabuda, toti m'auien cuelhut afècte, autanplan es que m'auien acusat damb mès fervor; dempús, en mes que se passèc enquia que m'autregèren era renonciacion, m'amièren en paumet dera man: "Ai, eth nòste monge", didien. E cadun auie ua paraula afectuosa entà jo, comencèren a sajar de dissuadir-me, autanplan a planher-se'n: "Qué te passarà?". "Qu'ei un valent, didien, tenguec un tir e aurie podut tirar, mès era vesilha auie soniat que se harie monge. Vaquí eth perqué". Madeish se passaue ena ciutat. Abantes arrés se n'auie fixat especiauments en jo, encara que me recebien coraumens, mès ara que toti volien saber-se'n de jo, e se pelejauen per convidar-me: s'arrien de jo, mès tanben m'estimauen. Me cau híger que, encara qu'alavetz toti parlauen sense embuts deth nòste düèl, es superiors auien balhat per barrat eth cas, pr'amor qu'eth mèn adversari ère parent pròche deth nòste generau e, donques qu'er ahèr s'auie resolvut sens sang, coma ua sòrta de badinada, e jo, a tot darrèr, auia presentat era mia renóncia, ac considerèren, plan, ua badinada. Alavetz comencè a parlar sense embuts e sense pòur, a maugrat des sues risetes, pr'amor que, fin finau, non èren risetes malignes, senon ben intencionades. Aqueres convèrses solien auer lòc enes cauhades, en companhia de daunes: alavetz as hemnes les shautaue mès escotar-me e obligauen as òmes a hè'c. "Mès com ei possible que jo siga colpable per toti?, didie quauquarrés, en tot arrir-se'n ath mèn dauant. Dilhèu jo posqui èster colpable per vos, per exemple?". "E com ac arrecoineisheratz, li responí, se hè fòrça temps qu'eth mon sancer cuelhec un aute camin e agarram coma vertat ara pura mentida e exigim as auti era madeisha mentida? Ja vedetz, per prumèr còp ena vida vau e actui damb sinceritat, e ara se passe que sò coma un *yurodivy* entà toti vosati: que m'auetz cuelhut afècte, mès non podetz deishar d'arrir-vo'n de jo", les didí. "Mès com non te cuelheram afècte?", me ditz era anfitriona, en tot arrir damb talents; e i auie fòrça gent ena sua casa. De ressabuda veigui qu'ath miei des daunes se cale de pès era madeisha joena que per era jo auia costat eth düèl e qu'en era pòc abantes auia jo pensat coma futura nòvia, e ara ne tansevolhe me n'auia encuedat qu'auie acodit ena cauhada. Se botèc de pès, s'apressèc e m'estenec era man: "Permetetz-me dider-vos que jo sò era prumèra que non se n'arrís de vos: ath contrari, me ditz, damb lèrmes enes mèns uelhs vos exprimisqui era mia gratitud e vos declari eth mèn respècte peth vòste anament d'alavetz." S'apressèc tanben eth sòn marit, e ara seguida toti ar ensems, que non les manquèc guaire enà punar-me. Me sentí plan alègre, mès, entre tota aquera gent, tachè de pic es mèns uelhs en un òme, ja gran, que tanben se m'auie apressat e que jo ja coneishia de nòm, a maugrat qu'arrés me l'auesse presentat e enquia aguesta tarde non auia escambiat ua soleta paraula damb eth.

d) Eth visitaire enigmatic

Que hège temps que trabalhaue ena nòsta ciutat, a on ocupaue un lòc destacat, ère un òme respectat per toti, ric, famós pera sua filantropia, autrejaue un capitau considerable ar asil ar orfanelat e, ath delà, hège fòrça bones òbres en secret, sense hè'c a veir, quauquarren que solet se desnishèc dempús dera sua mòrt. Auie lèu cinquanta ans e ua portadura lèu sevèra, qu'ère òme de pògues paraules; amiaue maridat non mens de dètz ans damb ua hemna encara joena, que damb era auie tres hilhs de cuerta edat. E vaquí qu'era tarde a vier èra jo en casa quan de pic se dauric era pòrta e entrèc precisaments aguest senhor.

Que me cau díder que jo ja non m'estaua a on abantes, pr'amor qu'en presentar era mia renóncia me cambiè ena casa d'ua hemna màger, veuda d'un foncionari, que botèc tanben es sòns vailets ara mia disposicion; eth mèn cambi ad aguest nau abitatge s'auie costat solet pr'amor que, sonque tornar deth düèl, aguest madeish dia, manè a Afanasi que tornèsse ena sua companhia: me hège vergonha guardar-lo enes uelhs dempús deth mèn nauèth anament damb eth; enquia un tau punt ei capable d'avergonhar-se, encara que sigue dera causa mès justa, er òme de mon pòc premanit.

"Hè diuèrsi dies, me didec aqueth senhor, sonque en entrar, que vos vau escotant damb gran curiosèr en diuèrses cases e desiraua coneisher-vos personauments pr'amor de parlar damb vos damb mès tranquillitat. Me podetz autrejar, brave senhor, aguest gran favor?". "Plan que òc; ac considerarè un aunor especiau", li digui, encara que lèu èra espaurit; tanta ère era impression que m'auie costat era aparicion d'aguest òme. Pr'amor que, a maugrat qu'era gent m'escotaue e sentie curiosèr per jo, encara non se m'auie apressat arrés damb aguesta mina d'èsser tan seriosa e sevèra peth laguens. E aguest òme que m'auie vengut a tier-me ua visita en çò de mèn. Cuelhec sèti. "Veigui en vos, contunhèc, ua grana fòrça de caractèr, pr'amor que non auéretz pòur de servir ara vertat en un ahèr que, per aguesta madeisha vertat, vos risquèretz a patir eth mensprètz generau." "Dilhèu exageratz massa enes vòstes elògis", li didí. "Non, non exagèri, me responec, credetz-me que hèr quauquarren atau ei plan mès de mau hèr de çò que vos pensatz. De hèt, contunhèc, a estat aquerò çò que m'a impressionat e plan per açò vos vengui a veir. Descriuetz-me, se non menspredatz eth mèn curiosèr, dilhèu indiscret, se qué sentéretz exactaments en moment que decidíretz demanar perdon en düèl, s'ei que vo'n brembatz. Non consideretz frivòla era mia pregunta, ath contrari, que vo'la hèsqui damb ua fin secreta que probablaments vos explicarè mès endauant s'ei que Diu considère convenent apressar-mos encara mès."

Tant que parlaue, non deishè de guardar-lo e, de pic, sentí ua confiança plan fòrta en eth, ath delà d'un excepcionau curiosèr, pr'amor qu'auí era sensacion de qué era sua amna sauvaue un secret plan especiau.

"Me preguntatz se qué sentí exactaments en moment que demanè perdon ath mèn adversari, li responí, mès que serà mielhor que vos ac conda tot dès era prumeria, çò que non è hèt damb arrés, e li condè tot çò que se passèc en casa damb Afanasi e com m'auia ajulhat dauant d'eth en solèr. Coma podetz veir, concludí, en düèl ja siguec tot mès aisit, pr'amor que jo auia dat en casa es prumèrs passi e, un

viatge que comences aguest camin, çò d'aute non solet non ei de mau hèr, senon autanplan agradiu e alègre."

M'escotaue e me guardaue damb atencion: "Tot aquerò, me ditz, qu'ei extraordinariaments curiós, vierè mès còps a veder-vos." E d'alavetz ençà comencèc a visitar-me lèu cada tarde. E mos auríem hèt amics intims s'eth m'auesse parlat d'eth madeish. Mès que d'eth madeish non didie ne shò ne arri, non hège qu'interrogar-me. A maugrat de tot, li cuelhí fòrça afècte e li fidè totafèt es mèns sentiments, pr'amor que me pensaua: que m'ei parièr a jo eth sòn secret. Autanplan sense eth, veigui qu'ei un òme just. Ath delà, ei un òme tan seriós e tan desparièr a jo en edat, e vie en casa, ena casa d'un joen coma jo, sens eth mendre mensprètz. Qu'aprení d'eth fòrça causes de profit, donques qu'ère un òme de grana intelligéncia. "Aquerò de qué era vida ei eth paradís...me didec un dia; que hè molt que li balhi torns, e ahigec de pic: non pensi en ua auta causa. Me guardèc e arric. Que ne sò mès convençut que vos, mès tard vo'n saberatz se per qué". En enténer aquerò me didí: "Solid que me vò revelar quauquarren". "Eth paradís, didec, s'amague en cadun de nosati; ara, per exemple, tanben s'amague en jo e, s'atau ac voi, deman madeish se harà realitat e atau serà ja entà tota era vida. Lo guardi, parle esmoigut e me guarde misteriosaments, coma en tot interrogar-me. E quan didetz vos que quinsevolh òme, contunhèc, ei colpable per toti e per tot, ath delà des sòns pròpis pecats...aguest rasonaments vòste qu'ei plan acertat, e ei estonant que, de ressabuda, ajatz podut abraçar aguesta idia damb tau plenitud. E, en vertat, qu'ei cèrt que, quan era gent comprene aguesta idia, alavetz sorgentarà entada era eth reiaume des cèus non en sòmnis, senon en realitat." "Mès quan se harà realitat aguesta idia?, sorrisclè jo damb pena. Se harà realitat bèth viatge? Non serà solet un sòmni?". "Atau, donc, que vos non auetz fe, predicatz e non auetz fe. Vos cau saber que, sense dobte, aguest sòmni, coma vos didetz, se harà realitat, credetz-me, mès non ara, pr'amor que i a ua lei entà cada accion. Qu'ei ua qüestion dera amna, psicologica. Entà rehèr eth mon ei de besonh qu'era gent cuelhe, psicologicaments, un aute camin. Tant que non vengam efectiuaments frairs de toti es òmes, que non aurà fraternitat. Deguna sciéncia, degun interès ensenharà jamès as persones a repartir-se propietats e drets pacificaments. Tostemp serà pòc entà cadun e contuharàn gasulhant, en tot envejar-se e destruir-se mutuauments. Preguntatz se quan vierà ua realitatt. Vierà ua realitat, mès abantes li cau concludir eth periòde der isolament uman." "Quin isolament?", li preguntè. "Eth qu'ara règne pertot, e especiauments en nòste sègle, mès encara non s'a acabat deth tot e non l'a arribat era sua ora. Pr'amor qu'ara cadun aspire a diferenciar-se, vò experimentar en eth madeish era plenitud dera vida, pr'amor que, en sòrta d'arténher ua plia definicion deth sòn èsser, es persones quèn en un complet isolament. En nòste sègle toti s'an dividit en unitats, cada un s'isòle ena sua tuta, cada un se dessepare der aute, s'amague e amague tot çò que possedís e ven d'aluenhar-se dera gent e aluenhe ara gent d'eth madeish. Apilère riqueses en soletat e pense: be ne sò de fòrt ara, be ne sò de segur; mès aguest insensat non se'n sap que, guaire mès apilère, mès s'en.honse ena sua feblesa suicida. Pr'amor que s'a acostumat a fidar solet en eth madeish, s'a desseparat deth conjunt, coma unitat qu'ei, a ensenhat ara sua amna a non creir ne ena ajuda des òmes ne ena

gent ne ena umanitat, e solet tremòle en tot pensar que pòt pèrder es sòns sòs e es drets qu'a aquerit damb eri. Ara en totes es parts dera ment umana, d'ua forma ridicula, comence a non compréner qu'era vertadèra seguretat entar individú non s'està en sòn esfòrç personau isolat, senon ena integritat comuna dera umanitat. Mès que sense remèdi ad aguest orrible isolament tanben l'arribarà era sua ora e bèth còp toti compreneràn se de quina manèra tan pòc naturau s'auien hèt enlà es uns des auti. Aguest serà er esperit dera epòca e s'estonaràn d'auer estat tant de temps ena escurina sense auer vist era lum. Alavetz apareisherà eth senhau deth Hilh der Òme en cèu... Mès enquia alavetz mos cau sauvar aguesta bandèra e, de quan en quan, un òme, aumens, li cau balhar exemple e, en tot trèir era sua amna der isolament, realizar era hèta dera relacion frairau, encara que sigue en qualitat de *yurodivy*. Entà qué aquesta idia non morisque...

Entre taus convèrses fervoroses e afogades passàuem es tardes. Jo qu'artenhí a prescindir deth tracte sociau e cada còp anaua mens de visita; ath delà, ja començaua a estar passat de mòda. non digui aquerò coma ua critica, pr'amor qu'era gent contunhaue estimant-me e me tractaue amablaments; mès que mos cau arreconéisher que, plan que òc, era mòda ei, ena societat, ua poderosa sobeirana. A tot darrèr comencè a guardar ath mèn enigmatic visitaire damb admiracion, pr'amor que, ath delà de gaudir dera sua intelligéncia, auia era presentida de qué neurie ath sòn interior quauque projècte que s'estaue premanint, dilhèu, entà un gran eveniment. Qu'ei possible que li shautèsse que jo non manifestèssa curiosèr peth sòn secret, que non li preguntèssa per eth dubèrtaments ne mejançant allusions. Mès, fin finau, avertí qu'eth madeish semblaue començar a tormentar-se peth desir de revelar-me quauquarren. En quinsevolh cas, aquerò se hec plan evident un mes dempús de qué auessen començat es sues visites. "Sabetz, me preguntèc un viatge, qu'ena ciutat son plan intrigadi damb nosati dus e les estone que venga a tier-vos ua visita tan soent?. Qu'ei eth sòn problèma, *lèu s'esclarirà tot*." A viatges, ara imprevista, qu'ère cuelhut per ua grana agitacion, e alavetz lèu tostemp se lheuaue e se n'anaue. D'auti viatges me guardaue longaments e jo pensaua: "Ara ei quan me condarà quauquarren", mès de seguit s'arrestaue e començaue a parlar de quauquarren abituau, ja coneishut. Tanben solie planher-se de dolors de cap. E vaquí qu'un viatge, ara suspresa, dempús d'auer parlat longa e acaloradaments, s'esblancossic, eth ròstre se li contreiguec completaments, e se demorèc en tot guardar-me de quan en quan.

- Qué vos passe?, li digui. Vos trapatz ben?

Precisaments s'auie estat planhent de mau de cap.

- Jo...sabetz...jo...jo qu'aucí a ua persona.

Qu'ac didec damb un arridolet, mès auie era sang dera cara perduda. "Per qué arrie?", aguest pensament me trauessèc eth còr abantes de compréner arren. Jo que tanben m'esblancossí.

- Qué didetz?, li sorrisclè.
- Ja ac vedetz, me responec damb un arridolet palle, guaire m'a costat díder era

prumèra paraula. Ja l'è dita e semble que m'è alugat. Endauant.

Pendent ua bona estona non lo credí, e ne tansevolhe lo credí ara prumèra, senon solet dempús que venguesse tres dies en casa e me lo condèsse peth menut. Lo cuelhí per un capvirat, mès ara fin venguí de convencer-me sense resèrves, damb grana pena e estonament. Hè catorze ans auie cometut un crim atròç e espaventós contra ua senhora rica, joena e beròia, ua grana propietària veuda qu'auie casa pròpia ena nòsta ciutat, a on s'estaue bères tempsades. En tot sénter un fòrt amor per era, se declarèc e comencèc a rondar-la entà que se maridèsse damb eth. Mès era que l'auie balhat eth sòn còr a un aute, a un eminent militar de nauta graduacion qu'en aguest moment ère en campanha e que demoraue veir lèu-lèu. Refusèc era proposicion e li demanèc que non venguesse a visitar-la. Er òme deishèc de vier, mès coma que coneishie era distribucion dera casa, ua net baishèc peth losat, dès eth jardin, damb grana temeritat e riscant-se a èster desnishat. Totun, tau qu se passe soent, es crims cometudi damb extraordinària temeritat que sòlen tier mès capitada qu'es auti. En entrar en humarau per ua mansarda, baishèc entàs crambes per ua petita escala, en tot saber-se'n qu'era pòrta que i auie ath finau dera escala non tostemp ère barrada damb clauadura, per negligéncia deth servici. Fidaue en aguest descuet, e just atau siguec coma se trapèc era pòrta. En tot auer-se introdusit d'aguesta sòrta en airau abitat, auancèc ena escurina enquiara cramba dera senhora, illuminat per ua lampareta. Coma de bon voler, es sues dues puncèles auien gessut d'amagat, sense demanar permís ara sua senhora, entà vier en ua hèsta d'aniversari que se celebraue en aguest madeish carrèr. Es auti vailets e mosses dormien enes crambes deth servici e ena codina, en embaish. En tot veir ara hemna adormida, era passion s'alugèc en eth, mès dempús ua ràbia venjatiua e gelosa s'apoderèc dera sua amna, e, capvirat, coma embriac, s'apressèc e li tachèc un guinhauet en còr, de manèra qu'era ne tan solet deishèc anar un sorriscle. Ara seguida, damb un calcul diabolic, vertadèraments criminau, ac apraièc tot de sòrta que sospechèssen des vailets: que non auec cap inconvenient en hèr-se a vier eth monedèr dera victima, dauric era comòda damb ues claus que treiguec de dejós eth coishin e agarrèc quauqui objèctes tau que s'ac auesse hèt un vailet ignorant, ei a díder, deishèc es titols de valors e cuelhec solet es sòs, atau coma uns objèctes d'aur grani, en tot menspredar-ne d'auti de petits, dètz viatges mès valuosi. Tanben se hec a seguir bèra causa d'arrebrembe, mès d'aquerò que ne parlaram dempús. En auer executat aguest terrible acte, gessec per a on auie entrat. Ne ath londeman, quan se hec era alarma, ne jamès dempús ena vida, se l'acodic ad arrés de sospechar deth vertadèr criminau. Tanpòc arrés se'n sabie deth sòn amor entada era, donques qu'aqueth òme tostemps auie estat reservat e foreno, e non auie cap amic que li daurisse era amna. L'auien, simplaments, per un coneishut dera defuntada, e non especiauments pròche, pr'amor qu'enes darrères setmanes non auie vengut a visitar-la. Totun, de seguit sospechèren de Piotr, un vailet, e totes es circonstàncies coïncidiren a confirmar era sospecha, pr'amor qu'aguest vailet s'en sabie, donques qu'era defuntada non ac auie amagat, qu'auie era intencion de manar-lo entath servici militar, sivans era quòta de recrutes que li corresponesse, perque ère celibatari e, ath delà auie un mau anament. Ena tauèrna l'auien entenut a díder, rabiós e embriac,

menaces de mòrt. E a penes dus dies abantes dera mòrt dera sua senhora auie hujut e s'auie amagat ena ciutat, non se sabie a on. Eth dia dempús der assassinat lo trapèren per un camin, ena gessuda dera ciutat, embriac coma ua bota, damb eth sòn guinhauet en ua pòcha e, a mès a mès, damb era man tacada de sang. Didie que l'auie gessut sang deth nas, mès que non lo crederen. Es sirventes cohessèren qu'auien estat en aquera hèsta e qu'auien deishat era pòrta dubèrta, enquiara sua tornada, peth pòrge. E se desnishèren mès senhaus parièrs qu'amièren entara detencion deth mosso innocent. L'agarrèren e lo processèren, mès justaments ua setmana dempús eth presoèr cuelhec ues fèbres e moric inconscient en espitau. Atau s'acabèc eth procès, fidat ara volentat divina, e toti (eth jutge, es autoritats e era societat sancera) se demorèren convençudi de qué er autor deth crim non ère qu'eth mosso defuntat. Mès ara seguida que comencèc eth castig.

Eth visitaire enigmatic, e ara ja amic mèn, me revelèc qu'ara prumeria non sentèc eth mendre racacòr. Que patic pendent fòrça temps, mès non per aguest motiu, senon pera mòrt dera hemna estimada, pr'amor qu'èra ja non i ère, pr'amor qu'en aucir-la auie aucit eth sòn amor, tant qu'eth huec dera passion contunhaue ena sua sang. Mès que non pensaue a penes ena sang innocenta vessada, en assassinat d'ua persona. Era idia de qué era victima s'auesse podut convertir ena hemna de ua auta persona li semblaue inadmissibla: per açò pendent fòrça temps estèc convençut en consciéncia de qué non podie actuar de ua auta manèra. Ara prumeria l'enquimerèc un shinhau era detencion deth vailet, mès era rapida malautia e era mòrt deth presoèr lo padeguèren, pr'amor qu'aguesta mòrt, sivans totes es evidéncies (atau rasonaue eth alavetz), non siguec per tòrt dera detencion o dera pòur, senon per un reumàs qu'auie cuelhut precisaments enes dies dera sua hujuda, quan, embriac coma ua bota, s'estèc estirat tota ua net sus eth solèr umid. Es objèctes e es sòs panadi a penes lo trebolauen, pr'amor que (contunhaue pensant eth) eth panatòri non l'auie cometut per cobesença, senon pr'amor de desviar es sospeches entà un aute costat. Era quantitat panada qu'ère de petita importància e pòc dempús la dèc tota, e damb arràs, a un asil nauèth fondat ena ciutat**.** Aquerò ac hec de bon voler entà padegar era sua consciéncia per çò que hè ath panatòri, e mos cau soslinhar que pendent un temps, pro long de hèt, reauments la padeguèc, sivans eth madeish me cohessèc. Qu'amièc entà dauant alavetz ua intensa activitat oficiau: s'aufric personauments entà un prètzhèt dificil que lo tenguec ocupat dus ans e, coma qu'ère un òme de caractèr fòrt, lèu s'en desbrembèc de çò que s'auie passat. Quan s'en brembaue sajaue de pensar en aquerò. Tanben se balhèc ara filantropia, hec fòrça causes e autregèc fòrça sòs ara nósta ciutat; dera madeisha manèra, se hec a conéisher enes capitaus, en Moscòu e en Sant Petersburg, a on siguec alistat coma membre des societats benefiques. Totun, es remòrs vengueren de tormentar-lo, e eth torment ère superior as sues fòrces. Alavetz se sentec atreigut per ua joena beròia e senada e ath cap de pòc temps se maridèc damb era, en tot pensar-se qu'eth maridatge harie enlà era sua angónia solitària e que, en començar aguest nau camin e complir damb diligéncia eth sòn déuer damb era sua hemna e es sòns hilhs, se dessepararie per complèt des vielhs rebrembes. Mès se passèc justaments çò de contrari qu'auie demorat. Ja en prumèr mes de maridatge ua

idia punhenta comencèc a trebolar-lo: "Era mia hemna m'estime, mès e se s'en sapiesse?". Quan era li didec qu'ère prenhs deth sòn prumèr hilh, eth que s'alterèc còp sec: "Balhi ua vida quan jo madeish ne treiguí ua de vida" Vengueren es mainatges: "Com gausi estimar-les, ensenhar-les e educar-les, coma vau a parlar-les dera vertut? Qu'è vessat sang." Es mainatges creishien beròis, sentie talents d'amorassar-les: "Que non posqui guardar es sòns ròstres serens, innocents; non sò digne de hè'c". A tot darrèr, comencèc a veir ena sua imaginacion, terribla e amaraments, era sang dera victima assassinada. Era joena vida trincada, era sang que reclamaue resvenja. Comencèc a tier sòmnis espantoriants. Mès, en èster de còr fèrm, tenguec eth suplici fòrça temps: "Damb aguest crebacòr secret expiarè era mia colpa." Mès aquera esperança qu'ère vana: coma mès temps se passaue, mès intens se tornaue eth patiment. Damb era sua activitat benefica s'auie guanhat eth respècte dera societat, encara que toti cranhien eth sòn caractèr sevèr e ombriu; totun, coma mès lo respectauen, mès insuportable se li hège. Me cohessèc qu'auie arribat a pensar en suicidi. Mès, en sòrta de balhar aguest pas, comencèc a tier un aute sòmni, un sòmni qu'ara prumeria considerèc impossible e insensat, mès que se l'acabèc calant de tau manèra en sòn còr que siguec impossible d'arrincar. Eth sòmni ère aguest: botar-se de pès, presentar-se dauant de toti e declarar qu'auie aucit a ua persona. Amiaue ja uns tres ans viuent damb aguest sòmni, que li venguie de diuèrses manères. Fin finau auie arribat ena conviccion, de tot còr, de qué, se declaraue eth sòn crim, guaririe sens cap dobte era sua amna e se solatjarie d'un viatge per toti. Mès, en auer arribat ad aguesta conclusion, sentec terror en sòn còr, perque com auie d'amiar a tèrme era sua decision? E de pic se passèc er incident deth mèn düèl. "En veder-vos a vos, que m'è decidit." Jo lo guardè.

- Ei possible, sorrisclè, en tot júnher es mans, qu'un incident tan pòc important age podut bohar en vòste laguens ua tau resolucion?
- Era mia resolucion hège ja tres ans qu'ère en gestacion, me responec, aqueth incident solet li balhèc era darrèra possada. En veder-vos, me repotegué e vos envegè, me didec damb ua cèrta severitat.
- Mès que non vos crederàn, l'avertí, an passat catorze ans.
- Qu'è pròves, pròves irrefutables. Les presentarè.

  E se metec a plorar. Jo lo curbí de punets.

- Deciditz ua causa per jo, ua soleta causa!, me didec (semblaue que tot depenie de jo en aguest moment). Era mia hemna! Es mèns hilhs! Dilhèu era mia hemna se morisque de pena, e es mainatges...a maugrat de qué non perderàn era sua condicion de nòbles ne es sues propietats, que seràn tota era vida es hilhs d'un criminau. E quin rebrembe, quin rebrembe deisharè en sòn còr?

  Jo caraua.

- E desseparar-me d'eri? Deishar-les entà tostemp? Pr'amor qu'ei entà tostemp, entà tostemp.!

Jo que gasulhaua ua oracion en silenci. A tot darrèr, me lheuè, qu'èra espaurit.

- E alavetz?. Me guardaue.
- Vai, li didí, declaratz-ac dauant dera gent. Tot se passe. Sonque rèste era vertat. Es vòsti hilhs quan creishen, comprenerà̀n se guaira magnanimitat auec ena vòsta grana resolucion.

Partic alavetz de casa coma se siguesse reauments decidit. Mès çò de cèrt ei que mès de dues setmanes dempús contunhaue en tot visitar-me ua tarde darrèr dera auta, contunhaue premanint-se, contunhaue sense poder decidir-se. Me tormentaue eth còr. Un dia venguec, e damb fermesa, me didec esmoigut:

- Sabi qu'eth paradís vierà entà jo, que vierà en madeish moment que declara. Qu'è estat catorze ans en lunfèrn. Voi patir. Acceptarè eth patiment e aprenerè a víuer. Damb era mentida un que pòt recórrer eth mon, mès dempús non a lòc entà darrèr. Ara non gausi a estimar non ja ath mèn pròche, senon ne tansevolhe as mèns hilhs. Diu mèn! Dilhèu es mèns hilhs arriben a compréner quin a estat eth pagament deth mèn patiment e non me condemnen. Eth Senhor que non ei ena fòrça senon ena vertat.
- Toti comprenerà̀n eth vòste ahèr, li didí, non ara, ac haràn dempús, pr'amor qu'auetz servit ara vertat, ara vertat suprèma, ara deth cèu...

E partic deth mèn costat, aparentaments solatjat, mès ath londeman tornèc rabiós, esblancossit, en tot díder damb ton de burla:

- Cada viatge qu'entri a veder-vos, me guardatz damb curiosèr, coma se didéssetz. "Seguitz sense declarà'c?". Demoratz, que non cau que me menspredetz. Que non ei tant aisit coma a vos vos semble. Dilhèu non ac hèsca jamès. En aguest cas, non me denonciaratz, vertat?

Eth cas ei qu'a viatges non solet me hège pòur guardar-lo damb curiosèr pòc senat, senon que me hège pòur enquia e tot dirigir-li era guardada. Tant de torment, que me hège emmalautir e era mia amna ère plia de lèrmes. Non clucaua un uelh pes nets.

- Vengui, contunhe, d'estar damb era mia esposa. Sabetz se qué ei ua esposa? Es mainatges me cridauen quan gessia: "Adishatz, papa, vie lèu a lieger-mos es *Lectures mainadenques*". Non, vos que non ac sabetz. Eth mau des auti que non hè sabents.

Es uelhs li ludien, li tremolauen es pòts. De ressabuda dèc un còp ena taula e sautèren es causes qu'auie en era; un òme tan retengut...qu'ère eth prumèr viatge que li passaue.

- Ei de besonh?, sorrisclèc. Quin besonh n'auem? Pr'amor qu'arrés siguec condamnat a trabalhs forçadi per tòrt mèn, aqueth vailet moric per ua malautia. E, per çò dera sang vessada, jo qu'è estat castigat damb es mèns torments. Ath delà, non me creiràn, non creiràn cap des mies pròves. Me cau declarar-lo, me cau?

Pera sang vessada que sò prèst a patir tota era mia vida per çò de non hèr mau ara mia hemna e as mèns hilhs. Serie just costar era sua perdicion, amassa damb era mia? Non mos enganham? A on ei aciu era vertat? E arreconeisherà aguesta gent era vertat, l'avalorarà, l'estimarà?

"Senhor, pensè en mèn laguens, pensar ena estimacion en un moment atau!".

E alavetz sentí tanta pena per eth que me pensi qu'auria compartit era sua sòrt per çò de solatjar-lo. Me n'encuedè qu'estaue coma frenetic. M'orrifiqué en compréner, non solet damb er enteniment, senon damb tota era mia amna, çò que li costaue aquera resolucion.

- Deciditz eth mèn destin, sorrisclèc de nau.
- Anatz, e declaratz-lo, li gasulhè. Me manquèc era votz, mès ac gasulhè damb fermetat. Cuelhí er Evangèli dera taula, ua traduccion russa, e li mostrè eth capitol 12, verset 24 de Sant Joan: "En vertat, en vertat vos digui: s'eth gran de horment non què en tèrra e se morís, demore eth solet; mès se se morís, balhe fòrça frut". Qu'auia estat en tot liéger aguest verset abantes dera sua arribada.

Eth lo liegec.

- Cèrt, didec, mès arric damb amarum. Òc, quini orrors, didec ath cap d'uns moments de silenci, se pòden trapar en aguesti libres. Qu'ei de bon hèr foter-l'ac a quauqu'un dauant deth nas. E qui les a escrit? Dilhèu a estat ua persona?
- Qu'a estat er Esperit Sant, li digui.
- Entà vos qu'ei aisit de parlar, encara arrie, mès ja lèu damb òdi. Jo tornè a cuélher eth libre, lo daurí en un aute punt e li senhalè eth capitol 10, verset 31 dera Epistòla as Ebrèus. Eth liegec: "Qu'ei ua causa orrorosa què ir en mans deth Diu viu!"

Lo liegec e lancèc eth libre. Comencèc a tremolar.

- Un verset terrible, didec, non se pòt remir, auetz sabut escuélher.

Se lheuèc dera cagira.

- Ben, adishatz, dilhèu non vierè mès...mos veiram en paradís. Atau, donc, que hè catorze ans que "queiguí en mans deth Diu viu", atau ei coma se criden, per tant, aguesti catorze ans. Deman li demanarè ad aguestes mans que me desliuren...

Jo que volia abraçar-lo e punar-lo, mès non gausè, auie eth ròstre crispat e costaue guardar-lo. Gessec. "Senhor, pensè jo, a on aurà anat!". M'ajulhè dauant era icòna e plorè per eth ara nósta plan Santa Vèrge, protectritz e intercessora. Mieja ora s'auie passat pregant entre lèrmes, qu'ère ja tard, lèu es dotze dera net. De ressabuda veigui que se daurís era pòrta, qu'ei eth qu'entre de nau. Me demorè estonat.

- A on auetz estat?, li preguntè.
- Jo..., didec, me pensi que m'è desbrembat quauquarren...eth mocador, me pensi...ben, encara que non aja desbrembat arren, deishatz-me seir un moment...

Se seiguec en ua cagira. Jo èra de pès ath sòn costat. "Seiguetz vos tanben". Me seiguí. Mos estèrem atau un parelh de menutes, me guardaue fixaments e de pic diboishèc un arridolet ironic, que me'n brembi pro ben; ara seguida se botèc de pès, m'abracèc e me punèc...

- Rebremba, didec, qu'è vengut un aute còp a veder-te. M'entenes? Rebreba'c!

Qu'ère eth prumèr viatge que me tractaue de tu. E partic. "Deman", me pensè.

E atau siguec. Aquera tarde jo non sabia qu'eth dia a vier ère eth sòn aniversari. Darrèraments jo que non anaua entà nunlòc e per aquerò arrés m'ac auie dit. Cada an en aguest dia s'amassaue fòrça gent en çò de sòn, qu'acodie aquiu tota era ciutat. Aguest còp tanben acodic fòrça gent. E vaquí que dempús deth repaish se place en miei dera sala damb ua huelha enes mans, ua denóncia peth menut dirigida as autoritats. E, donques qu'es autoritats èren aquiu presentes, liegec sense demora aquera huelha a toti es arremassadi, e i auie en era ua descripcion complèta e detalhada deth sòn crim: "Coma eth monstre que sò, m'excusi deth tracte dera gent; Diu m'a visitat, acabaue era huelha, voi patir!". Ara seguida, treiguec e botèc sus era taula tot çò que, sivans eth, provaue eth crim, qu'auie sauvat catorze ans: es objèctes d'aur panadi ara defuntada damb era intencion de desviar es sospeches, era midalha e era crotz que l'auie trèth deth còth (ena midalha i auie un retrait deth sòn prometut), un quasèrn de nòtes e, finauments, dues cartes: era ua deth sòn prometut, que l'anonciaue era sua pròcha arribada, e era responsa d'era, començada mès sense acabar, qu'auie deishat sus era taula entà manar-la per corrèu eth dia a vier. Qu'auie cuelhut es dues cartes, entà qué? Entà dempús sauvar-les catorze ans en sòrta de destruir es pròves? E aquerò siguec çò que se passèc: toti se demorèren estonadi e espauridi, e arrés lo volec creir, a maugrat d'auer-lo escotat damb singular curiosèr, mès coma a un malaut, e pògui dies dempús en totes es cases s'auie resolvut e sentenciat qu'aqueth malerós s'auie tornat hòl. Es autoritats e eth jutjat non aueren mès remèdi que balhar cors ath procediment, mès ath madeish temps que lo travèren: a maugrat de qué es objèctes e es cartes presentades hègen a pensar, se decidic que, encara qu'aguesti documents siguessen autentics, non se podie formular ua acusacion avienta solet sus aguesta basa. Ath delà, es objèctes les ac podie auer balhat era, en èster coneishut sòn, coma mòstra de confiança. Totun, me'n sabí qu'era autenticitat des objèctes siguec verificada mès tard per fòrça coneishudi e familhars dera defuntada e que en aguest particular non auie cap de dobte. Mès tanpòc aguest cas ère destinat a arribar en soquèr. Uns cinc dies dempús mo'n sabèrem de qué eth praube martir auie emmalautit e de qué se cranhie pera sua vida. Que non saberia explicar quina malautia auie, diden que se tractaue de palpitacions, mès se sabèc qu'un grop de mètges, a instàncies dera hemna, auien examinat tanben eth sòn estat mentau e auien estimat que i auie deméncia. Jo non didí arren, encara que de seguit vengueren a interrogar-me, mès, quan volí visitar-lo, m'ac empachèren un e un aute viatge, mès que mès era sua hemna. "Qu'auetz estat vos, me didie, auetz estat vos que l'auetz botat mau; tostemp a estat ua persona trista, e aguest darrèr an toti auem observat en eth ua agitacion extraordinària e un anament estranh, mès vos que l'auetz acabat

d'arroïnar era vida; vos que l'auetz hèt tornar hòl damb totes aguestes lectures; s'estèc tot un mes sense gésser de casa". Mès que non siguec solet era sua hemna, tota era ciutat la cuelhec damb jo, e me colpauen; "Qu'auetz estat vos", didien. Jo sauvaua silenci, erós ath hons dera mia amna pr'amor que vedia era indobtabla misericòrdia divina damb aqueth que s'auie revelat contra eth madeish e s'auie castigat ada eth madeish. Mès que non podia creir ena sua holia. A tot darrèr, me permeteren veder-lo, eth madeish ac auie exigit tu per tu, entà dider-se adiu de jo. Entrè e de seguit me n'encuedè de qué non solet es sòns dies senon es sues ores èren compdades. Estaue fèble, auriò, es mans li tremolauen, s'estofaue, mès era sua guardada ère trenda e alègra.

- S'a consumat!, me didec. Hè temps que desiraua veder-te, com ei que non as vengut?

  Non li didí que m'ac auien empedit.

- Diu qu'a auut pietat de jo e me cride ath sòn costat. Sai qu'era vida m'esguitle, mès per prumèr viatge en fòrça ans que senti patz e alegria. De pic sentí eth paradís ena mia amna, sonque complir çò que me calie. Ara gausi estimar as mèns hilhs e punar-les. Que non me cren, arrés m'a creigut, ne era mia hemna, ne es jutges; tanpòc me creiràn jamès es mèns hilhs. En aquerò que veigui era misericòrdia de Diu damb es mèns hilhs. Jo morirè, mès eth mèn nòm, entada eri, non demorarà enlordit. Ara que senti a Diu, eth mèn còr s'alègre coma en paradís...è complit damb eth mèn déuer...

Non podie parlar, s'estofaue, me sarraue damb fòrça era man, me guardaue damb fervor. Mès que non mos estèrem en tot parlar guaira estona, era sua hemna non paraue de pistar. Totun açò, me gasulhèc:

- Te'n brembes de quan tornè aqueth viatge ena tua casa, tath pic dera mieja net? E de qué te manè que non ac desbrembèsses? Sabes tà qué venguí? Qu'auia vengut a aucir-te!

  M'estrementí.

- Auia gessut dera tua casa ena escurina, romè pes carrèrs en tot pelejar contra jo madeish. E còp sec sentí tant d'òdi contra tu qu'eth mèn còr a penes ac podie sostier. "Ara, me pensè, qu'ei eth solet que me tie estacat, ei eth mèn jutge, ja non posqui refusar eth castig de deman, pr'amor qu'eth ac sap tot." Que non ei que cranhèssa que me denoncièsses (ne se m'acodic), mès pensaua: "Com lo vau a guardar se non m'acusi?". E m'ère parièr que siguesses en aute costat deth mon: non podia tier era idia que siguesses viu e qu'ac sabèsses tot e que me jutgèsses. T'auia en òdi, coma se tu siguesses era causa de tot e auesses eth tòrt de tot. Alavetz entornè ena tua casa, me'n brembaua qu'ena taula i auie ua daga. Me seiguí e te demanè que te seiguesses, e me demorè ua menuta pensant. Se t'aucia, aguest crim, de quinsevolh manèra, qu'aurie supausat era mia perdicion, a maugrat de non revelar eth mèn crim anterior. Mès que non pensè en aquerò, e en aqueth moment non volia pensar. Solet t'auia en òdi e desiraua resvenjar-me de tu per tot,

ara valenta. Mès eth Senhor vencec ath diable en mèn còr. Te cau saber, ça que la, que jamès as estat tant apròp dera mòrt.

Moric ua setmana dempús. Tota era ciutat acompanhèc eth sòn taüt enquiara hòssa. Eth protoprèire didec ues paraules plan sentudes. Se planhèren dera terribla malautia qu'auie acabat damb es sòns dies. Mès tota era ciutat se lheuèc contra jo quan l'acoguèren, autanplan deishèren de receber-me. Qu'ei cèrt que bèri uns, pògui ara prumeria, mès dempús cada viatge mès, comencèren a creir ena vertat dera sua confession e comencèren a visitar-me e a interrogar-me damb gran curiosèr e plaser, pr'amor qu'er òme s'alègre damb era queiguda deth just e damb eth sòn escarni. Mès jo que sauvè eth silenci e pòc dempús abandonè era ciutat. Cinc mesi dempús siguí distinguit peth nòster Senhor entà començar un camin fèrm e beròi e benedidí eth dit invisible que m'auie mostrat tan claraments aguest camin. E ath tormentat sèrv de Diu Mijail que l'è present enes mies oracions cada dia enquiath dia d'aué.

III.RESUMIT DES CONVÈRSES E ENSENHAMENTS DETH STARETS ZOSIMA

e) Sus eth monge rus e eth sòn possible sens.

Pairs e mèstres, què ei un monge? Enes nòsti dies, en mon illustrat aguesta paraula quauqui uns la pronóncien a manèra de burla e d'auti coma un insult. E era causa va a pejor. Qu'ei vertat, ai!, qu'ei vertat que non manquen en monacat fòrça parasits, voluptuosi, sensuaus e gandiaires impudics. Aguesti son es que senhale era gent deth mon, illustrada: "Vosati, diden, ètz uns guiterosi, qu'ètz es membres inutils dera societat, viuetz deth trabalh des auti, miserables desvergonhadi". Mentretant, son plan nombrosi en monacat es bravi e umils, es que desiren eth recuelhement e era oracion fervorosa en silenci. Ad aguesti que les senhalen mens e autanplan les dèishen d'anar, e guaire se susprenerien se m'entenessen a díder que d'aguesti monges sometudi e assedegadi d'oracion solitària dilhèu vierà era sauvacion dera tèrra russa! Pr'amor que de vertat son premanidi en silenci "entath dia, ora, mes e an". De moment en sòn arrecès sauven era imatge de Crist, beròia e inalterabla, damb era puretat dera vertat divina, des Pairs dera Glèisa, des apostòls e des martirs e, quan sigue de besonh, la mostraràn ara vertat trantalhanta deth mon. Aguesta qu'ei ua grana idia. Aguesta estela brilharà dès er orient.

Aquerò ei çò que jo pensi des monges. Dilhèu enganhat? Dilhèu damb arrogància? Guardatz es laïcs e tot aguest mon que s'exalte peth dessús deth pòble de Diu, non ei aquiu descarada era imatge de Diu e era sua vertat? Eri que tien era sciéncia, e ena sciéncia solet existís çò qu'ei estacat ath sens. Tant qu'eth mon espirituau, era mitat superiora der èsser uman, a estat completaments refusada, hèta enlà damb cèrta solemnitat, damb òdi autanplan. Eth mon qu'a proclamat era libertat, mès que mès enes darrèri tempsi e, qué vedem en aguesta libertat sua? Solet esclavitud e suicidi! Pr'amor qu'eth mon ditz: "Qu'as d'auti besonhs, te les cau

satisfèr, pr'amor que ties es madeishi drets qu'es nòbles e rics. Non te cau pòur de satisfèr-les, ath contrari, multiplica-les", vaquí era doctrina aplicada en mon. Aquiu ei a on guarden era libertat. E, quin ei eth resultat d'aguest dret ar aument des besonhs? Entre es rics, er isolament e eth suicidi espirituau, e entre es praubi, enveja e assassinat, pr'amor que les an balhat uns drets, mès non les an ensenhat es mejans entà satisfèr es sòns besonhs. Diden qu'eth mon ei cada viatge mès junhut, que se crèe ua relacion frairau en escuerçar-se es distàncies, en transmeter-se es pensaments per aire. Ai!, non vos credatz a ua semblabla union entre era gent! En enténer era libertat coma un aument e un rapid aleujament des besonhs, altèren era sua pròpia natura, pr'amor que neurissen fòrça talents e costums estupids e mancadi de sens, soent fantasies asenades. Hèr taulejades, viatjar, tier cars, dignitats e esclaus ath sòn servici se considère ja un besonh que per eth, per çò d'assadorar-lo, li cau sacrificar era vida, er aunor e er amor ath pròche, e era gent arribe a aucir-se se non la pòt arténher. Que campam çò de madeish entre aqueri que son mens rics, e entre es praubi es besonhs sense arténher e era enveja peth moment s'estofen en alcoòl. Mès lèu-lèu non s'embriagaràn damb vin senon damb sang: ad aquerò les possen. E jo vos demani: ei liure aguest òme? Coneishí a un "lutaire des idies", me condèc que, quan lo privèren deth tabac ena preson, lo martirizèc autant aguesta privacion que, a cambi de tabac, siguec a mand de tradir es sues "idies". E quauquarrés atau ditz: "Vau a lutar pera umanitat". Mès a on anarà aguest òme e de qué serà capable? Dilhèu hèsque ua accion rapida, mès que non resistirà guaire temps. E non ei estranh qu'en sòrta d'arténher era libertat, age queigut ena esclavitud; en sòrta de servir ara fraternitat e ara union dera umanitat, age queigut, peth contrari, ena *desunion* e en isolament, coma me didie ena mia joenesa er mèn enigmatic òste e mèstre. E plan per açò, en mon s'esten era idia deth servici ara umanitat, dera fraternitat e dera integritat des persones e, encara que cèrtaments se trape aguesta idia, qu'ei cuelhuda ja damb burla, mès com des.heir-se des costums? A on anarà aguest captiu tant acostumat a assadorar es sòns infiniti besonhs, qu'eth madeish s'a inventat? Qu'ei isolat, e l'ei parièr çò d'universau. A artenhut a apilerar mès bens, mès era sua alegria ei mendre.

Plan desparièra ei era vida monacau. Era gent hè burla dera aubediéncia, deth dejun e dera pregària, mès solet en eri se trape eth camin dera libertat autentica, vertadèra: saucli en jo es besonhs superflús e non de besonh, someti e castigui damb era aubediéncia era mia volentat capinauta e plia d'amor pròpi, e atau, damb era ajuda de Diu, artenhi era libertat d'esperit e, damb era, eth gòi espirituau. Qui ei mès dable entà ennautir ua grana idia e botar-se ath sòn servici, eth ric isolat o eth que s'a *desliurat* dera esclavitud des objèctes e costums? Repoteguen ath monge eth sòn isolament: "T'isòles entre es paredaus deth monastèri entà sauvar-te a tu madeish, mès t'as desbrembat deth servici frairau ara umanitat". Mès, vam a veir, qui contribusís damb mès afogadura ara fraternitat? Pr'amor que non èm nosati que viuem isoladi, senon eri, a maugrat de qué non ac veiguen. De temps de memòria perduda qu'an gessut d'entre nosati destacades figures deth pòble, per qué non ne pòt gèsser tanben ara? Aguesti umils e bravi dejunaires e observaires deth vòt de silenci se lheuaràn e vieràn a tier eth sòn prètzhèt. Deth pòble vierà era sauvacion dera Rus.

Totstemp eth monastèri rus a estat damb eth pòble. S'eth pòble ei isolat, tanben nosati seram isoladi. Eth pòble cre coma nosati, e er òme public que non sigue credent non harà jamès arren en Russia, encara que sigue de còr sincèr e d'intelligéncia geniau. Rebrembatz aquerò. Eth pòble s'acararà damb er atèu e lo vencerà e surgentarà era Rus amassada ena ortodòxia. Susvelhatz ath pòble e protegitz eth sòn còr. Aguesta qu'ei era mission deth monge, pr'amor qu'aguest pòble ei portaire de Diu.

f) Sus senhors e sèrvi e sus s'ei possible que senhors e sèrvi siguen, era un entar aute, frairs d'esperit.

Diu mèn, qui pòt remir que tanben entre eth pòble i a eth pecat. E era ahlama dera depravacion creish ath mès córrer, damb cada ora que se passe, en tot espargerse de naut a baish. Er isolament qu'auance en pòble: abonden es arremassaires e es espleitaires; eth mercadèr aspire cada viatge a mès aunors e, encara que non age formacion, sage de hèr-se veir instruit e damb aguesta fin tracte damb un maishant mensprètz es usatges ancians e enquia s'avergonhe dera fe de sa pairs. Tracte damb es princes, mès que non ei qu'un campanhard deishat d'anar. Eth pòble qu'ei poirit per tòrt der alcoòl e ei incapable de desliurar-se'n d'eth. Guaira crudeutat damb era familha, damb era esposa, autanplan damb es hilhs; tot per tòrt der alcoòl. Autanplan a mainatges de dètz ans è campat enes usines: aflaquidi, passidi, acorbaishadi e ja descaminadi. Ua sala estofanta, ua maquina bassacant, tot eth sant dia de trabalh, paraules obscènes e alcoòl, alcoòl! Aquerò ei çò qu'a de besonh era amna d'ua creatura tan petita? Çò qu'a de besonh ei solei, jòcs e boni exemples pertot e, aumens, un shinhau d'amor. Aquerò que s'a d'acabar, monges, que non se torture as mainatges, lheuatz-vos e predicatz, lèu, lèu. Mès Diu que sauvarà a Russia, pr'amor que, encara qu'er òme deth poble s'age descaminat e ja non posque renonciar ath pecat pudentós, se'n sap qu'aguest pecat pudentós ei maudit per Diu, que hè mau quan pèque. Atau donc, eth nòste pòble encara cre incansablaments ena vertat, accèpte a Diu e plore esmoigut. Non se passe madeish damb es que son naut de tot. Aguesti, en tot seguir era sciéncia, vòlen instaurar era justícia en tot tier solet eth sòn intellècte, mès ara ja sense Crist, non coma abantes, e an proclamat que non existís eth crim, que non existís eth pecat. En aquerò, dèth sòn punt d'enguarda, que son acertadi, pr'amor que, sense Diu, com a d'auer crim? En Euròpa eth pòble se lhèue contra es rics en tot recórrer ara fòrça e, pertot, es capmèstres populars l'amien tath vessament de sang e l'ensenhen qu'era sua ira ei justa. Mès, "maudita era sua ira, per èster tan afogada". Eth Senhor sauvarà a Russia, madeish qu'ac a hèt en fòrça escadences. Era sauvacion vierà deth pòble, dera sua fe e dera sua umilitat. Pairs e mèstres, tietz compde dera fe deth pòble, e aquerò non serà un sòmni: tostemp m'a estonat era dignitat beròia e vertadèra deth nòste gran pòble, jo que l'è vista personauments, ne posqui balhar testimòni, l'è vista e m'a estonat, l'è vista autanplan a maugrat dera pudentor des pecats e der aspècte miserable deth nòste pòble. Dempús de dus sègles d'esclavitud, eth nòste pòble non se mòstre servil. Qu'ei liure pera sua portadura e peth sòn tracte, mès sense ofensar. E non ei venjatiu ne envejós. "Ès nòble, ès ric, ès intelligent e

engenhós, qu'eth Senhor te benedisque. T'aunori, mès que sai que jo tanben sò un òme. En tot aunorar-te sense enveges, atau precisaments hèsqui veir ath tòn dauant era mia dignitat umana". En vertat, se non ac diden atau (pr'amor qu'encara non ac saben díder), òc qu'actuen atau; jo madeish ac è vist, jo madeish ac è experimentat e, credetz-me, coma mès praube e mès baish ei eth nòste òme rus, mès se ve en eth era polida vertat, pr'amor qu'es mès rics entre eri, es arremassaires e es espleitaires, son enòrmaments corruptes e, plan, plan d'aquerò ei degut ara nòsta negligéncia e ath nòste descuet! Mès Diu que sauvarà ara sua gent, donques que Russia ei grana ena sua umilitat. Sònii a veir, e semble que ja ac veiga damb claretat, eth nòste avier: serà tau, qu'enquia e tot eth nòste ricòt mès depravat acabarà en tot avergonhar-se dera sua riquesa dauant es praubi, e eth praube, en veir aguesta umilitat, la comprenerà e s'autrejarà damb alegria, e responerà damb doçor ad aguest polit acte d'umilitat. Credetz-me, vierà atau, entad açò mos dirigim. Solet ena dignitat espirituau der òme se trape era egalitat, e aquerò solet entre nosati s'arribarà a compréner. S'auesse frairs, que i aurie fraternitat, mès enquia que non age fraternitat non i aurà repartiment. Sauvem era imatge de Crist que, tau qu'ua pèira preciosa, irradiarà era sua lum entà tot eth mon...Atau sigue, atau sigue!

Pairs e mèstres, un viatge m'arribèc quauquarren esmovent. En mèn peregrinatge, en caplòc dera província de K., me trapè ath mèn ancian planton Afanasi; s'auien passat ueit ans dès que m'auia desseparat d'eth. Me vedec per edart en mercat, s'apressèc ath córrer e, Diu mèn, s'alegrèc autant que se lancèc ath dessús mèn: "*Batiushka*, senhor, ètz vos? De vertat que vos veigui?". Me hec a vier en çò de sòn. Que ja s'auie licenciat, ère maridat, e auie portat en mon dus mainatges. Viuie damb ua hemna qu'amiaue un taulatge de venda ath detalh en mercat. Era cramba qu'ère prauba, mès nèta, alègra. M'aufric sèti, premanic eth samovar, manèc a quèrrer ara sua hemna. Qu'ère coma s'era mia preséncia siguesse ua hèsta. Me hec a vier as sòns hilhs: "beneditz-les *batiushka*". "Que sò jo que me cau recéber era vòsta benediccion, li responi, sò un monge ordinari e umil, pregarè a Diu per eri, donques que per çò de tu, Afanasi Pávlovich, ja prègui tostemp a Diu dès aqueth dia, pr'amor que damb tu comencèc tot". E l'ac expliquè coma podí. E atau ei era gent: me guardaue e ère incapable de compréner que jo, eth sòn ancian senhor, un oficiau, siguessa aquiu damb aquera portadura e aqueth abit, autanplan se metec a plorar. "Per qué plores, li digui. Dèisha mielhor, estimat amic, qu'era tua amna s'alègre per jo, amic, pr'amor qu'eth mèn camin ei alègre e luminós". Non parlèc guaire, solet alendaue e botjaue eth cap damb trendesa. "Qué s'a passat damb era vòsta riquesa", me pregunte. Li responi: "l'autregè ath monastèri, a on viuem en comunautat". Dempús deth tè, ja me premania a dider-me adiu e, de suspresa, me trè ua *poltina*[10] coma don entath monastèri, e veigui que me bote ena man ua auta *poltina* e s'esdègue a dider-me: "Aguesta qu'ei entà vos, peregrin e viatgèr, dilhèu vos vage ben, *batiushka* ". Acceptè era sua moneda, m'inclinè dauant d'eth e dera sua hemna e partí content, pendent eth camin qu'anaua pensant: "Ara es dus, eth ena sua casa e jo caminant, probablaments alendem, e tanben arriram alègres, damb gòi en nòste còr,

10 moneda de 50 kopeks.

botjant eth cap e rebrembant se com Diu mos a amiat entad aguest encontre". Que non l'è tornat a veir d'alavetz ença. Siguí eth sòn senhor e eth eth mèn vailet, mès en aqueri moments mos punèrem damb afeccion e esmoigudi espirituaments, ua grana comunion umana gessec entre nosati. Que i è pensat fòrça en aquerò e ara me pensi açò: dilhèu ei tant inconcebible qu'aguesta union tan grana e tan simpla, se posque dar, ath sòn temps, pertot entre es gents de Russia? Me pensi qu'arribarà e qu'era ora ei apròp.

E per çò des sirvents, ahigerè çò que seguís: abantes, de joen, m'embestiaua fòrça damb eri: "era codinèra a servit eth repaish plan caud, er planton non m'a espolsetat eth vestit". Mès de ressabuda m'illuminèc un rasonament deth mèn estimat frair que jo l'auia entenut ena mainadesa: "Dilhèu me meriti que un aute me servisque? Com ei possible que jo lo balda a còps pera sua praubetat, pera sua ignorància?". E tanben alavetz m'estonèc qu'enquia es pensaments mès simples, es mès evidents, venguen tan tard ena nòsta tèsta. Que non ei possible un mon sense sirvents, mès que te cau comportar damb eri de tau forma que siguen mès liures d'esperit que se non siguessen sirvents. E per qué non posqui jo servir ath mèn sirvent de manèra qu'eth ac veigue, mès sense orgulh dera mia part e sens maufidança dera sua? Per qué non pòt èster eth mèn sirvent coma un parent, de sòrta qu'ara fin l'admeta ena mia familha e m'alègra d'aquerò? Autanplan aué en dia aquerò que serie possible, mès servirà de base entara grana union futura dera gent, quan es òmes non cèrquen sirvents e non desiren convertir en sirvents as sòns semblables, tau que se passe ara; ath contrari, desiraràn damb tota era sua fòrça convertir-se en sirvents de toti, en tot seguir er Evangèli. Serà solet un sòmni qu'a tot darrèr er òme trape era sua felicitat solet enes capitades dera instruccion e dera caritat, e non en plasers crudèus, coma ara, era gorjaria, era luxúria, era arrogància, era vantaria e eth vam envejós de superar as auti? Creigui fèrmaments que non ei atau e qu'eth dia ei pròche. Era gent arrís e demane se quan vierà aguest dia e se de vertat semble qu'arribarà. E jo me pensi qu'aguest gran prètzhèt l'amiaram a tèrme damb Crist. Guaires idies a auut ena tèrra, ena istòria dera umanitat, qu'èren inconcebibles a penes dètz ans abantes qu'an campat bèth dia, quan les a arribat era sua ora misteriosa, e s'an esparjut per tota era tèrra? Atau se passarà damb nosati e eth nòste pòble irradiarà era sua lutz entath mon e era gent diderà: " Era pèira qu'es contructors refusèren s'a convertit en pèira angulara". E ad aqueri que hèn burla se les poirie preguntar: se çò de nòste ei un sòmni, vosati quan bastiratz eth vòst edifici e instauraratz era justícia en tot compdar solet damb eth vòste enteniment, sense Crist? Encara qu'asseguren que son eri, peth contrari, es que caminen entara union des òmes, aquerò que solet s'ac cren es mès simplets d'eri, e enquia e tot mos cau estonar dera sua simplicitat. Çò de cèrt ei que i a mès fantasia soniaira en eri qu'en nosati. Pensen en instaurar era justícia, mès, en auer refusat a Crist, vieràn de negar eth mon de sang, pr'amor qu'era sang cride ara sang e qui desengaine era espada a espada morirà. E, se non siguesse pera promesa de Crist, s'exterminarien es uns as auti enquia que solet restèsse es dus darrèrs òmes sus era tèrra. E ne tansevolhe aguesti dus darrèrs saberien padegar eth sòn orgulh era un dauant er aute, de manèra qu'eth darrèr acabarie damb er abantdarrèr e dempús damb

eth madeish. Qu'ei çò que se passarie, se non siguesse pera promesa de Crist d'escuerçar aguesti dies en atencion as moishi e as umils. En auti tempsi, encara damb eth mèn unifòrme d'oficiau, dempús deth düèl, me venguec de parlar en public sus es sirvents, e me'n brembi que toti se demorauen estonadi: "Qu'ei que mos cau hèr sèir ath sirvent en faultulh, didien, e mestrar-li eth tè?" E era mia responsa alavetz ère: "Per qué non, encara que sonque sigue de quan en quan?" E toti se meteren a arrir. Era sua pregunta qu'ère frivòla, mès que me pensi que i a quauquarren de vertat en era.

g) Sus era oracion, er amor e eth contacte damb uns auti mons.

Joen, non te'n desbrembes de pregar. En cada oracion tua, s'ei sincera, miralharà un sentiment nau e, damb eth, ua idia naua qu'abantes desconeishies e que te confortarà. E compreneràs qu'era pregària ei educacion. Rebremba: cada dia, e tant que pogues, repetís entath tòn laguens: "Senhor, tie pietat de toti es qu'aué se presenten dauant tòn". Pr'amor qu'en cada ora e en cada instant milèrs de persones pleguen de víuer en aguesta tèrra e es sues amnes se presenten dauant de Diu, e fòrça se diden adiu dera tèrra en solitud, ignorades, tristes e malencònies, sens qu'arrés se planhe d'eres o se'n sàpie ne tansevolhe se son viues o non. Ara ben, qu'ei possible que der aute extrèm dera tèrra estant, era tua oracion pera pòsa etèrna d'ua d'aguests persones se lhèue enquiath Senhor, a maugrat de qué tu non la coneishes en absolut, ne era a tu. Era sua amna, que se presente plia de pòur dauant deth Senhor, s'esmò en sénter qu'en aguest instant quauquarrés prègue per era, que i a encara ena tèrra un èsser uman que l'estime. Diu vos guardarà damb mès benvolença as dus, pr'amor que se tu as auut pietat de ua auta persona, tanben l'aurà Eth, infinitaments mès misericordiós e plen d'amor que tu. E la perdonarà en consideracion a tu.

Frairs, non cranhetz eth pecat dera gent, estimatz as persones tanben damb es sòns pecats, pr'amor qu'aguest amor ei parièr ar amor divin e ei eth cimalh der amor ena tèrra. Estimatz era òbra complèta de Diu, cada gran de sable, cada huelha, cada arrai auetz d'estimar. Estimatz as animaus, estimatz es plantes, estimatz totes e cadua des causes. S'estimes totes e cadua des causes, en eres perceberàs eth mistèri divin. Quan l'ages percebut un còp, lo començaràs a conéisher sense pòsa cada viatge mès, toti es dies. E a tot darrèr estimaràs a toti sense excepcion, damb un amor universau. Estimatz as animaus: Diu que les a balhat un rudiment d'intelligéncia e ua tranquilla alegria. Non les ac treboletz, non les torturetz, non les treiguetz era sua alegria, non vos acaretz ara idia de Diu. Òme, non t'exaltes peth dessús des animaus: aguesti que non coneishen eth pecat, tant que tu, damb tota era tua granor, corrompes era tèrra damb era tua preséncia e dèishes ua tralha de poiridura...ai!, lèu toti nosati! Estimatz sustot as mainatges, pr'amor que tanben eri son blossi coma es angels e viuen entà atrendir-mos, entà purificar eth nòste còr e entà balhar-mos exemple. Ai!, d'aqueth qu'ofense a un mainatge! Siguec eth pair Anfim que m'ensenhèc a estimar as mainatges: enes nòsti viatges, aguest òme intim e carat, damb es kopeks que mos balhauen d'aumòina, les crompaue a viatges e les repartie doci e mochets; que non

podie passar peth costat d'un mainatge sense qu'era sua amna s'estrementisse, atau ère eth.

A viatges un que se sent perplèx dauant de cèrtes idies, sus tot en veir eth pecat enes persones, e se pregunte: "Me cau recórrer ara fòrça o ar amor umil?" Era decision tostemp serà: "Recorrerè ar amor umil". Se cuelhes aguesta decision entà tostemp, estaràs en condicions de conquistar eth mon. Era umilitat afectuosa qu'ei era fòrça mès terribla de totes, non i a arren de parièr. Cada dia e cada ora, en cada moment, suenha-te e tie compde de qué eth tòn aspècte sigue polit. Se passe qu'as vengut ath cant d'un mainatge petit, as vengut emmaliciat, damb bèra paraula non avienta, embestiat; que pòt èster que tu non te n'ages encuedat deth mainatge, mès eth òc que t'a campat e ei possible qu'era tua mina malerosa e impia s'age gravat en sòn còr sens defensa. Non ac sabes, mès dilhèu as semiat en eth un mau seme qu'acabe creishent, e tot per tòrt de non auer tengut compde dauant deth mainatge, per tòrt de non auer-te bohat laguens un amor prudent e actiu. Frairs, er amor qu'ei eth nòste mèstre, mès que mos cau saber-lo aquerir, pr'amor qu'ei mauaisit d'arténher, se pague ath prètz deth pebe, damb fòrça trabalh e dempús de fòrça temps, donques que non ei pro d'estimar un instant, per edart, senon que mos cau estimar de contunh. Quinsevolh pòt estimar per edart, tanben un òme marrit. Eth mèn joen frair demanaue perdon as audèths: que semblaue ua causa sense cap de sens, mès eth auie rason, perque, coma en ocean, tot rage e ei connectat; se tòques quauquarren en bèth lòc, aquerò que repercutís ena auta punta deth mon. Admetam que sigue ua lhocaria eth hèt de demanar perdon as audèths, mès es audèths, es mainatges, quinsevolh animau que sigue apròp de tu estarà mès a gust se tu t'amuishes mès agradiu de çò que n'ès ara, per pòc que sigue. Que tot ei coma en ocean, vos digui. E alavetz, tormentat per un amor universau, coma en ua sòrta d'extasi, començaràs a pregar as audèths entà que t'absolven des tòns pecats. Tie en bona estimacion aguest entosiasme, encara qu'ara gent li semble quauquarren absurd.

Amics mèns, demanatz-li a Diu alegria, sigatz alègres coma es mainatges, coma es audèths deth cèu. E qu'en vòste anament non vos trebole eth pecat der òme, non vos cau pòur de qué s'esface era vòsta òbra e l'empedisque realizar-se, non digatz: "Fòrt ei eth pecat, fòrta ei era impietat, fòrt ei eth mau ambient e nosati èm solets e sense fòrces, eth mau ambient mos anulle e non permet qu'era bona òbra balhe eth frut". Hètz-vos enlà der aclapament! Solet i a ua forma de sauvar-se: cargar damb era responsabilitat de toti es pecats des òmes. Amic, de vertat qu'aquerò ei atau, pr'amor que tant lèu te tengues responsable sincerament de tot e de toti, de seguit veiràs qu'açò se passe en realitat e que tu ès colpable per toti e per tot. Se te cales ena guitèra e ena impoténcia dauant dera gent, acabaràs en tot participar der orgulh satanic e repotegant de Diu. Sus er orgulh satanic pensi aquerò: que non ei dificil ena tèrra vier a comprener-lo e per aquerò ei tant aisit quèir ena errança e iniciar-se en era, en tot creir ath delà, que hèm quauquarren gran e beròi. Ath delà, ua bona partida des sentiments e movements mès fòrti dera nòsta natura non les podem compréner mentre qu'èm ena tèrra; non te dèishes temptar, en tot pensar que quinsevolh causa te

pòt servir de desencusa, pr'amor qu'eth jutge etèrn te demanarà compdes de çò que òc as podut compréner e non de çò que non as podut; quan te convences d'aquerò, ac veiràs tot damb claretat e deisharàs de discutir. Qu'ei cèrt que semble que vagam pera tèrra e, se non siguesse pera preciosa imatge de Crist qu'auem dauant de nosati, seríem totafèt descaminadi, madeish qu'eth gènre uman abantes deth deluvi universau. Fòrça causes dera tèrra mos an estat amagades, mès a cambi se mos a autrejat eth don secret e misteriós de percéber eth nòste viu ligam damb un aute mon, damb eth mon celestiau e superior; ath delà, era arraïc des nòsti pensaments e sentiments que non ei aciu, senon en d'auti mons. Per aquerò diden es filosòfi que non ei possible compréner ena tèrra era esséncia des causes. Diu que cuelhec semes de d'auti mons e les semièc ena tèrra e cultivèc eth sòn pròpi jardin; e tot aquerò que podie germiar germièc, mès çò qu'ei cultivat viu e se tie viu gràcies ara sensacion de contacte damb auti mons misteriosi; se s'aflaquís o s'esbauce en tu, aguesta sensacion, tanben se morís çò qu'ei cultivat en tu. E te tornaràs indiferent ara vida e vieràs a auer-la en òdi. Atau ac veigui jo.

h) Se pòt èster jutge des nòsti semblables? Sus era fe enquiath darrèr moment.

Mès que mès te cau rebrembar que non pòs èster jutge d'arrés. Pr'amor que non pòt auer sus era tèrra un jutge entàs criminaus s'abantes aguest madeish jutge non se reconeish tan criminau coma eth que s'està ath dauant sòn e admet que, abantes qu'arrés, ei colpable peth crim deth que tie ath sòn dauant. Quan comprene açò, alavetz serà capable de convertir-se en jutge. Per mès asenada que semble, aguesta qu'ei era vertat. Pr'amor que se jo auessa estat just, dilhèu non auria ath mèn dauant a un criminau. S'ès capable d'assumir eth crim deth criminau qu'as ath dauant e que jutges en tòn còr, alavetz assumis-ac de seguit e patís per eth, mès ada eth dèisha-lo partir sense repotegar-lo. E, s'era pròpia lei te place de jutge, actua tanben damb aguest esperit tostemp que te sigue possible: eth partirà liure e se condemnarà ada eth madeish damb mès severitat de çò qu'ac haries tu. Se s'aluenhe insensible dauant dera tua benediccion, en tot arrir-se'n de tu, non què igues ena temptacion: que vò díder qu'encara non l'arribat era ora, mès que l'arribarà ath sòn temps. E, se non l'arribe, qu'ei parièr: se non ei eth, serà un aute qu'ac comprene per eth, e patirà e se condemnarà e era vertat demorarà assegurada. Crei-t'ac, crei-t'ac sense dobtar, pr'amor qu'aciu ei a on jatz tota era esperança e tota era fe des sants.

Trabalha sense pòsa. Se pes nets, en recuelher-te era sòn, rebrembes: "Que non è complit damb çò que me calie", lhèua-te de seguit e complis-ac. S'ath tòn entorn i a gent marrida e insensibla que non te vò escotar, ajulha-te ath sòn dauant e demana-les perdon, pr'amor que de vertat tu ès eth colpable de qué non te volguen escotar. E, se non pòs parlar damb es que son embestiats, sigues eth sòn sirvent en silenci, en tot umiliar-te sense pèrder jamès era esperança. E s'encara atau toti t'abandonen e te hèn enlà ara valenta, quan te demores solet què sus era tèrra e puna-la, banha-la damb es tues lèrmes e era tèrra t'aufrirà eth frut des tues lèrmes, encara qu'arrés te veigue ne t'entene ena tua soletat. Tie fe enquiath finau, a maugrat de qué toti ena tèrra s'agen

descaminat e solet tu contunhes a èster fidèu: hè ua ofrenda e lauda a Diu, tu, eth solet qu'a restat. E, se vos trapatz dus parièrs, alavetz seratz tot un mon, un mon d'amor actiu: abraçatz-vos trendaments e laudatz ath Senhor, perque, encara que sigatz dus, era sua vertat s'a complit.

Se tu peques e te sentes morauments aclapat pes tòns pecats o per un pecat sobte, alègra-te per aute, alègra-te peth just, alègra-te pr'amor que, se tu as pecat, eth contunhe a èster just e non a pecat.

Mès, s'era mauvestat des òmes te suslhèue damb indignacion e insuperabla pena, enquiath punt de desirar resvenjar-te des marrits, cranh aguest sentiment mès que quinsevolh auta causa; cèrca ath córrer un torment, coma se sigueses tu eth colpable d'aguesta mauvestat des òmes. Carga ath tòn dessús aguest torment e sosten-lo; atau se padegarà eth tòn còr e comprenerà qu'ès tu eth colpable perque, en èster tu eth solet sense pecat, que poiries auer illuminat as maishants, mès que non ac heres. Se les auesses illuminat, era tua lutz aurie alugat eth camin as auti, e eth que hec ua mauvestat dilhèu non l'aurie hèta dejós era tua lutz. E, en cas que tu les illumines e ves qu'era gent non se sauve ne tansevolhe jos era tua lutz, tu ten-te fèrm e non dobtes dera fòrça deth règne des cèus. Tie fe que, s'ara non s'an sauvat, se sauvaràn dempús. E, se non se sauven dempús, se sauvaràn es sòns hilhs, pr'amor qu'era tua lum non morirà encara que tu ages mòrt. Er òme just que partís, mès era sua lum que se demore. Es òmes tostemp se sauven dempús dera mòrt deth sòn sauvador. Eth genre uman non accèpte as sòns profètes e les mautracte, mès era gent estime as sòns martirs e aunore as qu'an estat martirizadi. Trebalhes entar universau, bastisses er avier. Jamès cèrques cap recompensa, pr'amor que ja sense era ei grana era tua recompensa en aguesta tèrra: era felicitat espirituau que solet eth just artenh. Non cranhes ne as nòbles ne as fòrts, mès sigues tostemp sabent e beròi. Te cau conéisher es limits, te cau conéisher es tèrmes, apren-les. Quan te demores solet, prèga. Estima er acte de calar-te de jolhs en tèrra e curbir-la de punets. Puna era tèrra sense pòsa, estima-la insadorablaments, estima a toti, a tot, cèrca er extasi e era exaltacion. Banha era tèrra damb es lèrmes dera tua alegria e estima aguestes lèrmes. Non t'avergonhes dera tua exaltacion, estima-la, pr'amor qu'ei un gran don de Diu, e non les autrège a toti, solet as escuelhudi.

i) Sus eth lunfèrn e eth huec deth lunfèrn: un rasonament mistic.

Pairs e mèstres, jo me demani: "Qué ei eth lunfèrn?" e rasoni atau: "Eth patiment per non poder tornar a estimar". Un solet viatge, en ua existéncia infinita e incommensurabla autant en temps qu'en espaci, en aparéisher ena tèrra li siguec balhada a ua creatura espitituau era capacitat de dider-se ada era madeisha: "Jo sò, jo estimi". Un còp, solet un còp, li siguec balhat un instant d'amor actiu, *viu*, e entad açò li siguec balhada era via terrenau e, damb era, es tempsi e es tèrmes, e se passèc qu'aguesta erosa creatura refusèc aguest valuós don, non l'avalorèc, non l'estimèc, lo menspredèc e se tornèc insensible. E aguesta creatura, en abandonar aguest mon, que

pòt veir eth sen d'Abraham e parlar damb Abraham, tau que se mos ditz ena parabòla deth ric e eth praube Lhazer, e contemple eth paradís e pòt ascéner enquiath Senhor, e eth sòn torment consistís, precisaments, en apressar-se ath Senhor sense auer estimat, ath cant d'aqueri que l'estimèren e qu'eth sòn amor eth menspredèc. Pr'amor que ve damb claretat e eth madeish se ditz: "Ara que ja è coneishença e, encara qu'aja desirat estimar, ja non i aurà sacrifici en mèn amor, non i aurà tanpòc ofrenda, pr'amor que ja s'a acabat era mia vida terrenau e non vierà Abraham damb ua soleta gota d'aigua viua (ei a díder, damb eth don renauit d'ua vida terrenau coma era anteriora, actiua) entà refrescar era ahlama dera set d'amor espirituau qu'ara en era me cremi, en tot auer-la refusat ena tèrra. Que ja non i é mès era vida e non i serà mès! Encara que balharia content era mia vida pes auti, ja non ei possible, pr'amor qu'aguesta vida (era que poirie autrejar-me coma ofrenda d'amor) s'a passat e ara i a un abisme entre aguesta vida e aguesta existéncia". Que parlen des alhames materiaus deth lunfèrn: non voi entrar en aguest mistèri e m'espaurís, mès me pensi que, s'auesse ahlames materiaus, reauments m'alegraria, pr'amor que m'imagini qu'en torment materiau un se poirie desbrembar per un instant deth patiment espirituau, plan mès terrible. E non ei possible desseparar-se d'aguest patiment espirituau, pr'amor que non ei un patiment extèrn, senon intèrn. E, encara que siguesse possible desseparar-se'n, me pensi qu'alavetz eth sòn malur que serie encara mès amargant. A maugrat qu'es justi deth paradís lo perdonèssen, en contemplar eth sòn torment, e en sòn amor infinit lo cridèssen ath sòn costat, aquerò non harie qu'aumentar eth sòn torment, pr'amor que s'alugarie damb mès fòrça era ahlama dera set d'amor recipròc, actiu e arregraït, que ja non ei possible. Totun, ena incertitud deth mèn còr, pensi qu'era consciéncia d'aguesta impossiblitat li servirie a tot darrèr d'aleujament, donques qu'en acceptar er amor des justi sense possibilitat de retribuir-les-ac, en aguesta submission e en aguest acte d'umilitat traparà fin finau cèrta imatge d'aguest amor actiu que menspredèc ena tèrra, e ua accion enquia un cèrt punt semblabla...Frairs e amics, que me hè dò de non sabè'c exprimir damb claretat. Mès, ai d'aqueth que se destruís ada eth madeish ena tèrra!, ai d'es suicides! Creigui que non i pòt auer arrés mès malerós qu'eri. Qu'ei un pecat, mos diden, pregar a Diu per eri, aparentaments era Glèisa renègue d'eri, mès ena prigondor dera mia amna me pensi que se pòt pregar per eri tanben. Crist que non s'emmaliciarà per un acte d'amor. Vos cohèssi, pairs e mèstres, que tota era vida è pregat interioraments per eri, e encara ac hèsqui.

Ò!, que n'auem que vien en lunfèrn capinauti e airosi, a maugrat de tier ja un coneishement indobtable e dera sua contemplacion dera vertat irrefutabla; i a gent terribla qu'ei en completa comunion damb Satanàs e damb eth sòn esperit vantariòu. Entad aguesti eth lunfèrn qu'ei quauquarren volentari que jamès les assadore, aguesti que patissen de boni talents. Pr'amor qu'eri madeishi se maudideren en maudíder a Diu e ara vida. Se neurissen deth sòn orgulh rabiós, tau que s'un ahaimat en desèrt se botèsse a shurlar era sang deth sòn pròpi còs. Mès que son insadorables pes sègles des sègles e refusen eth perdon, maudiden a Diu, que les cride. Non pòden contemplar ath Diu viu sense òdi e exigissen que non i age un Diu ena vida, que Diu se destruisque ada eth madeish e a tota era sua creacion. E etèrnaments usclaràn en

huec dera sua ira, desiraràn era mòrt e eth non-arren. Mès que non traparàn era mòrt.

Aciu acabe eth manuscrit d'Aleksei Fiódorovich Karamazov. Repetisqui: ei incomplet e fragmentari. Es donades biografiques, per exemple, s'estenen solet ara prumèra joenesa deth starets. Es sòns ensenhaments e opinions an estat arremassades coma se siguessen un tot, encara qu'ei evident que s'expausèren en diuèrses epòques e damb diuèrsi motius. Çò qu'exprimic personauments eth starets enes sues darrères ores de vida que non s'a precisat damb tota claretat, solet se balhe ua idia der estat d'animositat e deth caractèr d'aguesta convèrsa, en tot plaçar-lo en relacion damb çò qu'Aleksei Fiódorovich recuelh en sòn manuscrit des ensenhaments anteriors. Era mòrt deth starets se produsic de hèt de forma totafèt inesperada. Pr'amor que, encara que toti es arremassadi en aquera darrèra tarde auien comprenut qu'era sua mòrt ère pròcha, non podien imaginar-se que vierie còp sec. Ath contrari, es sòns amics, coma ja è dit abantes, en veder-lo tant animat e charraire aquera net, se pensèren qu'era sua salut auie mielhorat considerablaments, a maugrat que siguesse solet pendent un temps brèu. Autanplan cinc menutes abantes dera sua mòrt, tau que condèren dempús estonadi, non se podie preveir arren. De ressabuda eth starets sentec un mau fòrt en piech, s'esblancossic e sarrèc damb fòrça era man contra eth sòn còr. Toti se lheuèren e s'apressèren immediataments, mès eth, encara que patie, en tot guardar-les damb un arridolet, s'ajulhèc en solèr, dempús joquèc era tèsta, estenec es braci e, en un extasi erós, punèc era tèrra e pregant (tau qu'ensenhaue), serena e alègraments balhèc era sua amna a Diu. Era notícia dera sua mòrt s'espargec rapidaments per ascetòri e arribèc en monastèri. Es pròches deth nauèth defuntat e aqueri que les corresponie pera sua situacion comencèren a premanir eth còs en tot seguir un ancian rite, tant que toti es monges s'amassauen ena glèisa màger. E abantes de hèr dia, sivans es rumors que vengueren dempús, era naua deth defuntament arribèc ena ciutat. Peth maitin practicaments tota era ciutat parlaue der eveniment e fòrça ciutadans correren en monastèri. Mès d'aquerò que ne parlaram en libre següent: per ara solet auançaram que non s'auie passat un dia quan arribèc quauquarren inesperat e, segontes es impressions suscitades en monastèri e ena ciutat, enquia tau punt estranh, enquimerant e confús qu'encara aué, dempús de tanti ans, era nòsta ciutat sauve un viu rebrembe d'aqueth dia que tant inquietant siguec entà molti...

Conselh Generau d'Aran

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"

BAQUEIRA/BERET